

OAMENI SUB PATRAFIR
ROMAN

OAMENI SUB PATRAFIR

ACEASTĂ LUCRARE S-A TIPĂRIT ÎN 8503
EXEMPLARE PE HÂRTIE TIPAR, FORMAT bise, ÎN LUNA
MAI 1950, LA ATELIERELE GRAFICE No. 1

Nr. 1803/950

Clasificarea zecimală 8 R - 3 i

TIBERIU VORNIC

OAMENI SUB PATRAFIR

ROMAN

EDITURA PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ A
UNIUNII SCRITORILOR DIN R.P. R.

CAPITOLUL I

În care înfățișăm pe domnul Neculae Vlad > gospodar bogat și om cu știință de carte; de asemenea și pe domnul Cotoman Sos, arendașul „Hotelului Comunal”.

Neculae Vlad era omul cel mai înstărit din Bârseni. Așezarea lui gospodărească se afla în mijlocul satului, la doi pași de biserică, de școală și de cârciuma comunală, care formau un fel de patrulater, dacă socotim și cimitirul de lângă biserică» în orânduirea centrului.

Neculae Vlad moștenise de la părinți peste treizeci și cinci hectare pământ arabil și vreo douăzeci hectare pădure lângă Coasta Pietrii. Avea vite frumoase și cai pricopsiți; tăia la Crăciun patru porci grași, iar la Paști, miei prăsiți din oile lui, arătând cu mare trufie că el nu mănâncă din prăsila altuia.

Se însurase cu Anica lui Didu Ducariu, fată bogată care încă adusese patrusprezece hectare de pământ și zestre bogată în țoale și perini, cât nu încăpeau în paturi și pe lăviți.

Pe lângă asta, Neculae Vlad se mai socotea și om învățat, făcându-și loc cu coatele în toate împrejurările când aveau bârsănenii a-și spune cuvântul în treburile

obștești, ori când trebuiau să-și arate măreția, la ospete și la praznice cu îmbulzeală de lume.

Tatăl lui Neculae Vlad murise de mult, dar faima lui urma să stăpânească satul, ca o umbră mare de pasare de noapte. Fusese hoțoman și bătauș vestit, acest Iosif Vlad, „hoheru”¹, cum îi ziceau cei care l-au apucat. Se înhăitase în tinerețe eu unii de prin Fundata și de prin Măgura, aținând calea eclor care treceau noaptea în taina, peste graniță, în Muntenia, cu cirezi de vite și oi. Căzând asupra contrabandiștilor de pe acele vremuri, le luau vamă grea în vite și în bani, după care răzbeau pe sub munte, tocmai încolo, la Făgăraș și la Sibiu, coborând în târguri și negustorindu-și marfa ca niște oameni vrednici ce se aflau... Cu banii vâiâți în chimire, făceau mai întâi petreceri tari prin hanurile de la marginea târgurilor, apoi se răspândeau și se întorceau în satele lor, dând svoană ca vin de la drum lung, cu isprava bună, pe muncă cinstită, fiind cărauși vestiți pentru hărnicia lor.

Iosif Vlad, „hoheru”, a agonisit astfel, cu trudă, o avere frumoasă. Având un singur copiii, pe Neculae, și dorind să-l iaca domn în primărie, ori preot la biserica cea nouă, care era aproape isprăvita, Iosif Vlad a hotărât să-l ducă la gimnaziu, îndată ce a isprăvit școala primară.

— Eu am avere destulă - făcea, arătându-și dinții lați și galbeni, pe sub musteața care îi cădea peste gura - dar am muncit prea mult pentru ea. Neculaiță asta va să aibă o viață mai ușoară... Îl dau să învețe carte.

Neștiind dintru început dacă Neculae urma să se facă notar ori preot, și pentru ca să nu fie mai târziu sminteală, s-a gândit să-l ducă la gimnaziul din Blaj, din cauză că bârsănenii erau de religie greco-catolică, adică uniți cu Roma.

— De-o fi să-l dau la popie - zicea „hoheru” - tocmai bine rămâne acolo în seminar. De nu, îl iau și îl duc la

---

1 *Hoheru, de la ungurescul hóhér: călău, hingher.*

Pesta. Să se facă procatăr J), ori notarăș...

— Ba să-l faci popa - răspundea înveninată nevastă-sa, care pătimise o viață de om din cauza bâăstămațiilor hoherului.

— Să-l faci popă, să se închine până și-o toci genunchii, doar te-o ierta pe tine ăl de sus, de câte ai săvârșit...

Ho bem rânjea cu plăcere:

— Îi fac ce poftesc eu - nu ce poștești tu.

Așa, într-o zi de Luni, Iosif Vlad s-a suit în căruță, așezând pe Necuăăița lângă el și a plecat la Blaj, având în fața lor drum de o săptămână.

Se opreau pe înnoptate în satul în care se nemerea ceas potrivit popasului. Nu era sat să n-aibăhoheru casa sigură, unde să tragă. Neculăiță își aducea aminte până târziu, când începuse el însuși a încărunți, cât de mult s-a mirat atunci, văzând ce fel de om e tatăl lui. Se oprea pe întuneric, la o poartă anumită și sărea sprinten din căruță.

Procată r = avocat.

Bătea apoi încet cu codorâștea biciului în ferestruica de la uliță:

— Mă Ioane, mă - șoptea îndesat, ca să nu stârnească vecinătățile.

După oarecare zăbavă se ivea în ferestruică un cap cu părul vâlvoi:

— Care ești mă?

— Sivu, hoheru...

— Aha...

Intrau în case întunecoase, cu miros greu de obiele nespălate și de opinci putrede, puse la uscat. Ce fel de prieteni are tata? - se întrebă nedumerit Neculăiță. Iștia-s țigani...

Din vorbele care se vorbeau apoi, după ce-l așezau pe el într-un colț, să doarmă, a înțeles că prietenii lui Iosif Vlad erau oameni care l-au slujit pe simbria, în umblările

lui.

— Ți-am spus să nu-ți lungești nasul - l-a auzit pe tatăl său, răstindu-se la una dintre gazde, în Sinea Veche... Ți-am plătit tocmeala? Ți-am plătit-o... Acuce vrei? Mortudela groapă nu se mai întoarce...

Mergând deci vreme de o săptămână cu căruța, au ajuns la Blaj. Neculae Vlad a fost înscris la gimnaziu, aflând gazdă la un cizmar din Hulă, unde mai erau tocmiți încă șase băieți.

— La mine, școlarii au foloase care nu se află la alte gazde - s-a lăudat cizmarul din Hulă, bătând cu trufie cuie de fier în potcoava unei ghetete înțepenite între genunchi.

— Ce fel de foloase? - a întrebat hoheru cârnind din nas și uitându-se împrejur. Nu te vād a fi om pricopsit... Mă și mir că m-au sfătuit unii și alții de la gimnaziu, să-mi aduc copilul aici...

Cizmarul s-a oprit din lucru și s-a ridicat în picioare înfruntându-și oaspele cu mândrie:

— Dacă nu-ți place n-ai decât să-l duci în altă parte... La mine sunt copii prima... învață unul de la altul... Îi mai învăț și eu cu muierea asta a mea. Apoi, să afli jupâne ca acești băieți ai mei n-au nevoie în veci de încălțăminte - a adăugat îngâmfat meșterul... Ăilalți copii îs desculți, ai mei sunt încălțați...

Hoheru a zâmbit cu răutate:

— Le dai dumneata încălțăminte? - a întrebat jâmbându-se. Copilul meu arc ce-i trebuie, așa să știi!

Cizmarul a sărit cu gura la gospodar:

— Le dau, de bună seamă că le dau... Aduc oamenii ghetete și cizme la mine, ca să le pui talpă ori să le pui călcâie... Până lucru la cizma stângă, cea din dreapta o împărechez cu alta, ori cu o știată și încălț un copil... Nu se afla să-i las neîncălțați. Dacă al dumitale are încălțări, să le poarte sănătos... Când i s-o rupe, bag mâna ici în grămada și-l încălț și pe el. Asta e. Dacă-ți place, lasă-l, dacă nu,

noroc bun...

Cumpănind sfaturile ce i s-au dat, și socotind că nu e bine să-i rămâie flăcăul singur în gazdă, hoheru a încheiat tocmeala cu cizmarul și Neculăiță a trecut îndată în odaia copiilor care-l așteptau cu destula voie bună între dânșii.

După ce și-a așezat feciorul, hoheru a întors oiștea căruței spre răsărit și a pornit îndărăt, lăsându-l pe Neculăiță întristat, în poarta casei cizmarului.

— Ai grija și învață - i-a zis din căruță. Eu mai am umblare pe la Sibiu și prin alte părți, așa că zăbovesc pe drum vreo două săptămâni. După ce ajung, îți trimit cele care am văzut că mai sunt de trebuință.

A umblat într-adevăr Iosif Vlad, nu două, ci aproape trei săptămâni, răzbind dincolo de Olt, întorcându-se iarăși pe sub munte, c-ercetând locuri și prieteni, cu care avea daraveri vechi și dorea să puie la cale altele noi.

Într-o Vineri după amiază s-a oprit apoi la poarta casei lui din Bârseni, strigând cu putere pe Gherasim, sluga, să-i deschidă poarta.

Din curte s-au auzit pași târându-se alene.

— Mișca-te, mă! - a poruncit aprig hoheru. Ai amuțit de nu zici o vorbă?

Stând nerăbdător lângă cai, Iosif Vlad cerceta să vadă dacă au scos vecinii capetele pe la ferestre, ori dacă s-a arătat vreunul la portiță. Avea plăcere deosebită să privească unele obrazy dimprejur, care se înverzeau de ciudă, știind că și-a dus copilul la școlile cele mari.

Ochii de viezure ai lui Nicoară, de peste drum, străluceau într-adevăr deasupra ulucii, având parcă o lucire de drac în ei.

Hoheru a pufnit:

— Ce-i Nicoară?

— Stai după pârleaz și privești cum vin oamenii osteniți de la drum...

Nicoară a rânjit...

— Apoi cine-i ca dumneata, vecine? Cu așa cai înțeleg și eu să te fudulești în toate părțile... De unde vii? - s-a prefăcut cu viclenie Nicoară.

Iosif Vlad s-a foit, dar a răspuns cu nepăsare mândră:
Eh - de la Blaj... Am dus pe Neculăiță la gimnaziu.

— Daaa? - a făcut Nicoară lungind gâtul... Apoi da, da... Cine poate, poate...

Hoherului nu i-au plăcut deloc vorbele vecinului Nicoară. Mai ales nu i-au plăcut ochii și privirea. Ce dracu' - își bate asta joc de mine? - se întoarse mânios, strigând clin nou peste poartă:

— Ma Gherasime! - vino, fir-ai al dracului...

Atunci s-a deschis poarta cea mare în două părți și caii s-au mișcat nerăbdători din loc. Hoheru a dat să iaca un pas în lături, dar uitându-se la cel care îi deschisese poarta, a rămas înțepenit acolo unde se afla, cu biciul în dreapta și cu gura căscată. Îmboldit în coaste de oiștea carului, s-a clătinat ca un stâlp, apoi s-a răsucit mânios spre cai, suduindu-i:

— Ho, boalele dracului - și iar a întors capul spre poartă, holbându-se.

În fața lui se afla Neculăiță, spăimântat, cu capul aplecat, ca un păcătos care-și așteaptă osânda.

Hoheru a simțit că-l ia o amețeală. I se părea că vede năluciri. L-a străfulgerat prin cap că i-a venit ceasul cel din urmă.

— Ptiu, satano! - a scuipat cutremurându-se. Tu ești Neculae? Ce cauți aici? Când ai venit? - s-a răstit năprasnic la el. Dar Neculăiță n-a dat răspuns. Descusându-l apoi cu de-amănuntul, hoheru a aflat ca Neculăiță a plecat pe jos, îndată după dânsul, neputând suferi Blajul, nici școlile, nici pe gazda lui, cizmarul, nici apa, nimic. Mergând pe drum, întrebând pe unii și pe alții, mai purtându-l căraușii în căruțe, dormind pe la oameni miloși, a ajuns de patru zile acasă și acuma a venit să-i

deschidă poarta, după cuviință, Gherasim aflându-se la culesul cucuruzului. Atunci a priceput hoherii, de ce se jâmba la el Nicoară.

Neculăiță a mâncat în acea seară o bătaie sora cu moartea, în anul care a venit, a mâncat altă bătaie. De data asta se întorsese pe jos de la Sibiu. Într-al treilea an a mai mâncat una. Acum venise de la Făgăraș.

Împlinind treisprezece ani și nemaiputând încerca pe nicăieri cu dânsul, hoheru a făcut spume la gură, dar s-a lăsat biruit, oprindu-și acasă copilul, să-i fie de ajutor în gospodărie.

Având asemenea contact cu școlile mai înalte, Neculae Vlad se socotea om cu învățătură de carte și nu lăsa pe nimeni să i-o ia înainte.

— Eu am fost la gimnaziu - spunea mai târziu, la vârsta bărbăției - iar oamenii, neputând pătrunde întunericul vremii, așezat peste întâmplările trecute, îi dădeau crezare, mai ales că se vorbea prin sat că într-adevăr ar fi fost dus undeva la școli. Unii îi ziceau: domnule Vlad, ungându-i astfel inima cu untdelemn și dându-i pe sub nas tămâie bine mirositoare. La asemenea vorbă Neculae Vlad se înmuia ca untura la soare.

Încolo, jupânul Vlad avea în casa popor destul de numeros: patru băieți și două fete. Pe deasupra mai sta la dânsul și soacra-sa Tinca lui Didu, văduvă uitată de ani, care se bucura de o sănătate uscată, m (ăť nici viermii n-ar fi avut ce mânca din ea.

Treburile din curte le făcea Neculae Vlad cu nevasta și cu sluga de pripas, pe care o ținea de peste cincisprezece, ani. Muncile câmpului le dovedea cu lucrători din sat, tocmiți după împrejurări și după anumite socoteli pe care le avea eu fiecare în parte. Unul îi datora bani de la îngropăciunea lui tat - se - altul o dublă de mălai de acum doi ani, când n-a putut lucra vreme de o lună, având tăietură de topor la degetul cel mare al

picioarului, iar alții cerșiseră în iarnă, ba una, ba alta, care s-au însemnat în catastif, așa că tocmeala la lucru nu putea să fie la fel.

Sluga se numea Tanasie. Așa-i plăcea să-și zică: Tânasie. Era un om foarte înalt, slab, spân, cu capul mic, cu ochii spălăciți și cu buzele vinete. Avea în schimb brațe lungi și mâini mari, puternice. Zicea că e de loc de undeva, din țara Oașului, unde oamenii mânuiesc briceagul încă de copii, avându-l totdeauna asupra lor, într-o tașcută de piele atârnată de gât. Din câte o vorbă scăpată de Tanasie se putuse înțelege ca plecarea lui fără urmă din satul acela ascuns în munții Oașului se petrecuse tot în legătură cu o mișcare iute de briceag, mai de mult, când era și el flăcău. Moarte de om n-a fost; se pare că lucrurile s-au întâmplat în valmașeală, la horă, Tanasie rămânând cu un deget străin în mână. Altminteri era om bun: pâinea lui Dumnezeu. Se mulțumea cu un culcuș în grajd ori sub șopron și cu o strachina ele zeamă, de două ori pe zi. Lega arareori vorba, și atunci, doar cu copiii.

Neculae Vlad avea folos deosebit de mare de pe urma unei astfel de slugi. Credincios și umilit, purtându-și cu sfială pașii mari prin curte, nepretinzând altă simbrie decât un pachet de tutun negru de lulea pe săptămâna și un rând de cioareci la doi ani, Tanasie aducea numai multă mire domnului Neculae Vlad.

Într-un rând au fost așezate pe șoseaua dinspre Brașov prisme de granit pentru astuparea gropilor celor fără de număr, care puneau în primejdie osiile carelor. S-a dat atunci zvon că cine caută câștig, să se ducă să spargă piatră, primind pentru această lucrare un ciocan potrivit și patrusprezece creițari pe metrul cub de piatra sparta.

— Tânasie - a zis cu blândețe domnul Neculae Vlad către sluga sa - eu n-am nimic împotrivă, dacă acum, în lunile de iarnă, te duci și iei și tu pe seamă câteva prisme de piatră. Stai să vedem - a urmat dumnealui a socoti pe

degete - gați în curte la noua de dimineață și te duci până la douăsprezece să spargi piatră. Vii și mănânci, dai la vite, rânești în grajd și la unu ești îndărăt. Mai lucri până la cinci. Atunci te întorci și-ți vezi de treabă aci. Câștigi și tu un ban. Ce zici?

Tănăsie s-a uitat în gol, apoi s-a trezit ca din vis:

— Eu zic bine - a răspuns domol.

— Așaa - s-a bucurat jupânul Neculae. Nici vorba că lucrarea o țiiu eu - nu așa Tănăsie? - doar tu ești sluga mea. Stai și mănânci la mine. Așa că îmi răspunzi mie jumătate din ce câștigi... He, he, a răs domnul Vlad cu prietenie, omulrebue să fie drept...

Tănăsie s-a uitat cu tristețe cenușie la domnul Neculae și a plecat să farme piatră.

Copiii lui Neculae Vlad erau în schimb gălăgioși și peste seamă de mândăcioși. Din cauza aceasta jupânul Neculae a prins un obicei de taină, cu mâncările mai bune, pe care le cumpăra la băcănia domnului Sos, arendașul cârciumii comunale. Mai ales ținea în taină delicatețurile aduse din când în când de la oraș. Așa de pildă, dumnealui avea mare plăcere să mănânce pește sărat, halva sau salam de Sibiu. Ca să-și sature copiii cu asemenea mâncări, ar fi fost fără priință. Nici nu erau încă de nasul lor.

— Avem avere destulă - zicea către Anica, nevasta lui, în timp ce stăteau încuiați în odaia dinainte și mâncau cu gingășie felii subțiri de salam. Vor mânca și ei la vremea lor. Nu trebuie să-i învățam eu d-astea.

Anica ofta ușor și urma sa mănânce destul de lacom.

— Le-am făcut fiertura cu ciolan de porc. Le place. Se îmbulzesc la blid ca porcii.

— Ce vrei! - se fudulea jupân Neculae ridicându-și sprâncenele-copii sănătoși...

Băgând de seamă această deprindere ascunsă a celor doi soți, Tinca, soacra, s-a gândit și dânsa să le urmeze

pilda. Avea plăcere îndeosebi pentru brânză de burduf, ținută un ceas-două în foaie de varză crudă. Mai avea plăcere să puie la măsea în fiecare zi un sfertuleț de rachiu, după care să doarmă, uitând amarurile lumii. Lua deci sub șorțul ei negru cofăelul cu făină, pregătit din vreme și se strecura subțire și ușoară, de necrezut la vârsta ei, prin poarta din dos a domnului Sos, cârciumarul. Lepăda cofăelul fără vorba și primea litrișoara de brânza și sticluța cu rachiu. Întoarsă acasă, își făcea de lucru pe lângă șura. Trecea în grădiniță, rupea foaia de varza, învelea brânza în ea, apoi își ascundea marfa în fân. Când nu era varză, culegea urzic, ori alegea fire subțiri de fân parfumat. Nu-i plăcea să înfulece în grabă. Gusta desfătare să mănânce cu răgaz. Cerceta deci mai întâi unde sunt blestemații de copii și după ce înțelegea că n-au de gând să se arate prin preajma surii, se întorcea la culcușul ei, se așeza pe fân și începea să guste, bucurându-se adânc.

În vremea asta, copiii se căzneau să scoată pe fereastra cu zăbreiniță a cămării – a carci ușa era veșnic încuiată – salamul care sta atârnat de grinda, legănându-se domol în bătaia curentului. Le umblau ochii după el, cum umblă ochii câinelui, când îi plimbi bucătura dinaintea nasului.

Apucând salamul cu cârligul de la soba, îl scoteau repede pe fereastră și tăiau o felie groasă din el. După operație îl agățau cu mare caznă îndărăt și fugeau degrabă în pod să se ospăteze.

Familia întreagă își petrecea astfel viața în cea mai deplină armonie, fiind mulțumită de la mic ia mare.

Uitam să spun ca numai trei dintre copiii domnului Neculae Vlad veneau la socoteala în asemenea întreprinderi – ceilalți fiind prea mici.

Capul brăstămațiilor era Sextil Vlad, băiatul cel mai mare al domnului Vlad, care avea unsprezece ani. După el, venea Minodora, care avea nouă ani, apoi Petrișor, care

era de șapte ani. Ceilalți urmau 3 a rând, din doi în doi ani, sfârșind cu Mihai, care avea numai un an. Când a fost vorba să-și boteze primul născut, domnul Neculae Vlad n-a vrut în ruptul capului să-i dea un nume oarecare, ca toți proștii din sat.

— Eu sunt om umblat în gimnazii - a strigat mândru - știu nume latinești, de la strămoșii noștri daci. Să n-aud de Ion, ori de Vasile, ori de altele ca astea.

Degeaba a stăruit Anica să-l boteze dându-i numele: Neculae - degeaba a început a blestema soacră-sa Tinca, zicând că vrea să pocească copilul și că nume cum vrea ginerile n-au nici măcar sfinții din călindar, de o să fie mai mare rușinea de o faptă smintită ca aceasta. Neculae Vlad și-a făcut voia.

Părintele Moise a încuviințat cu bucurie să boteze pruncul, dându-i numele Sextil:

— Să mai ieșim și noi din Ion și din Neculae. Dacă nu-ți da dumneavoastră care sunteți gazde între gazde, un nume mai ales - cine o să dea? Sărăntocii? Lasă că-i bine, jupâne Neculae - a întărit sfinția sa, bucurându-se de prânzul care avea să urmeze după botez.

Anica n-a putut să-i zică nicidecum copilului: Sextil. Nu mergea. I-a zis deci o vreme: Și stil, după care și-a blestemat zilele și a hotărât ca măcar nu e botezat Gheorghe, să-i zică Gheorghită. Cât despre Tinca, soacra - ea nu putea zice nici Sistil, fă a decât: Fistim. În asemenea împrejurări, când s-a ridicat băiatul și a început să alerge prin curte, îl strigau trei inși în trei feluri: Sextile! - striga domnul Neculae Vlad cu autoritate. Gheorghită! - se răsfăța Anica, vrând să aibă dulceață pe buze. Fistime! - se auzea glasul sec al babii Tinca de lângă șură. Tănase râdea în ușa grajdului, iar Sextil, neputându-se împărți în trei, își vedea cu nepăsare de ale sale.

Aflându-se deci în capul tribului de copii al domnului Neculae Vlad, Fistim făcea zile fripte bunica-sii, furându-i

brânza și rachiul, cât biata femeie nu știa unde să le mai ascundă. Gălăgie nu putea începe, căci s-ar fi dat de gol. De altminteri tot atât de strâmtorat se afla și domnul Neculae, care vedea cum scade salamul și cum dispare câte o scrumbie afumată din cămara. Câteodată aducea vorba așa pe departe, către nevastă:

— Ai gustat tu din salamă? Așa-i plăcea dânsului să zică: salamă.

Anica se întorcea supărată:

— Cum să gust? Nu-i cheia la tine?

— Așa-i - așa-i - făcea îngândurat domnul Vlad, nepricepând cine-l fură și hotărându-se să ia măsuri de pază.

Altfel, casa le era îndestulată nu numai cu toate bunătățile pe care le aducea starea de oameni bogați ci și cu unele lucruri, pe care știau să le agonisească cu deosebită îndemânare. Așa de pildă, cea dintâi fasole verde din câmp, o mâncau ei, ori că era de pe locul lor, ori că era de pe locul altora. În această îndeletnicire se specializase mai ales Tinca. Pleca pe înserat cu o broboadă de lână legată pe umărul drept și adusă pe sub brațul stâng. Ce era să zică cineva? Femeie bătrână! îi e frig. O lua spre câmp, drept la locul pe care i-l spunea **d**, în vreme

Anica ori Neeulae, și pe care-l ochiseră peste zi. Rupea cu îndemânare fasolea, o băga în cutele broboadei și se întorcea acasă. A doua zi, familia lui Neculae Yladl se ospăta cu fasole noua, crudă și frageda cum nu se află. Așa cu cartofii, așa cu varza, așa cu porumbul nou, de fiert, ori de copt. La expediții mai serioase, cum ar fi fost un car de otavă ori de lemne, pleca însuși domnul Neculae Vlad, cu Tănase. În vremea din urmă îl lua și pe Sextil.

Domnul Neculae Vlad nu putea fi bănuț niciodată. Dacă se ducea la pădure - își avea pădurea lui. Dacă se ducea la câmp, în orice parte a hotarului, își avea locurile lui. Cine să-i zică ceva? Cine să îndrăznească? apoi nu era

el prieten de cruce cu notarul, cu părintele Moise, cu primarul și cu învățătorul Popovici? Nu beau ei în fiecare zi liftul²⁾ de rachiu la domnul Sos, aflându-se ca frații? Atunci unde se pomenește bănuială? Dar cu domnii de la fabrică cine e prieten mai apropiat – după cei de la primărie? Domnul Neculae Vlad... Și apoi, pe deasupra oricărei bârfeli – nu era dumnealui prim epitrop al bisericii, fudulindu-se în strana de lângă altar? Dar în consiliul comunal? Legile arătau foarte înțelept, că aceia care plătesc impozitul cel mai mare pe proprietate agricolă și pe case, adică cei avuți, sunt consilieri comunali de drept. Ce fel de oameni erau în Bârseni, consilierii comunali? Tot unuși u numai întâi de toți, el, Neculae Vlad; Vasile Hortopan, al doilea, Gheorghe Briota, al treilea, Costea Bucur, al patrulea și gata.

De vreun an încoace se înfipsea în consiliu și domnul Sos, cârciumarul. Prin călcarea legii. El nu plătea impozit după proprietate, ci după comerț. Mai era și arendaș al cârciumii, deci n-avea dreptul să fie consilier. Dar primarul și notarul sunt oameni de înțeles, iar primpretorul Bojta István, un român renegat, a dorit cu orice preț să aibă un ungar în consiliul comunal, altfel statul maghiar se afla în primejdie. Ca orice renegat, Bojta István era pătruns de șovinism până într-atâta încât afirma că nu știe românește. Așa ca domnul Sos a trecut cu picioarele lui grele peste lege și a nemerit în consiliul comunal din Bârseni, fiind primit cu destula plăcere de către unii și cu ură adâncă de către alții, care nu puteau suferi în ni cîn n chip ungurii.

Prăvălia domnului Sos ajunsese de altfel destul de curând un centru social de mare importanță. Nu era chestie mai de seama rare să nu să îi dezbătut în odaia rezervată fruntașilor, adunați să puie la cale dar averile obștești. Proprietarii și directorii îabricii de cherestea,

---

2) Filul=țoiul.

Cociși, = de la ungurescul „kocsis” : vizitiu-

care-și aveau birourile la Brașov, găseau la domnul Sos o mâncare bună și un șvarț ca la Budapesta. Notabilii satului care veneau regulat să-și ia fii-ul de rachiu, se aprindeau adeseori în discuții. În asemenea ocazii, domnul Sos, după ce se uita la ceas și confrunta trecerea vremii cu starea clienților lui, le deschidea galant ușa odăii rezervate:

— Poftiți în salon, domnilor... E mai „convenabil”...

Domnul-Sos se exprima stricat românește, fiind de felul lui ungur. Nu-i plăcea să vorbească mult despre dânsul, așa că notabilii îl dibuiseră din hârtiile de la primărie, când a licitat cârciuma comunală, că e de undeva de la Dej și că fusese „restaurator” la Debretin. Era un bărbat înalt, robust, cu capul ras, cu mustăți mari, brune, având o privire caldă și prietenească. Trecuse de cincizeci de ani. Venise împreună cu nevasta-sa, o femeie slaba ca un tăiș de fierăstrău, cu nasul coroiat și cu privire mânioasă. Doamna Sos purta bluză închisă la gât, cu cravată alba în forma ce fluture și avea o fusta lungă, până la călcâie, strânsă pe mijloc cu un cordon de gumilastic. Soția restauratorului nu era niciodată mulțumită și se strâmba de câte ori vedea ca mai marii satului încearcă să devie familiari. Numai față de directorii fabric-i avea oarecare considerație. Aceștia veneau cu trăsura elegantă de la oraș și aveau purtări mai alese. Încântata însă nu era nici de dâșii, deoarece doamna Sos era nobilă, dintr-o familie care-și primise noblețea cu sute de ani în urmă. Principele Mihail Aparâny al Transilvaniei iscălise într-o zi de beție cumplită, patru sute de diplome nobilitare, dând rang tuturor slujitorilor de la bucătărie, pentru bucatele alese cu care se ospătase. Între acești nobili era și străbunicul ei.

Coborârea la Bârseni is-a părut punctul culminant al dramei, în care se socotea nu numai eroină, ci chiar martiră. - „Desigur” - recunoștea ea în nesfârșitele-i certuri cu domnul Sos - „familia mea a scăpat. M-ai luat

săracă. Dar nu uita că în vinele mele curge sânge albastru... M-ai adus aici, între acești valahi cu păr pe limbă. Între mocani puturoși! Ca și la Debrețin, între cociși 1) - M-ai îngropat de vie"...

Odată, cu prilejul unei asemenea discuții violente, doamna Sos se ocupa tocmai cu tăiatul cepei pentru tocană. Domnul Sos o asculta resemnat și liniștit. Nu mai avea ce răspunde. Se istovise demult. În clipa când a enunțat cu vocea tremurândă, că în vinele ei curge sânge albastru, doamna Sos s-a tăiat la deget. O mărgea de sânge, roșie ca cireșa coaptă, a zburat din buricul degetului, strălucind sub raza de soare care străbătea prin fereastră.

Domnul Sos a privit cu uimire indiscreta mărturie a sângelui soției sale și a exclamat fără voie:

— Ah, Clotildo, văd că sângele tău e roșu ca de găină.

Doamna Sos a leșinat atunci de supărare. Zăcând între perini, capul ei era frământat de o mulțime de chipuri de femei vestite și nenorocite, dar mărețe în drama lor, pe care și le amintea din lectura romanelor gustate cu pasiune. Nu știa bine dacă exilul ei în cârciuma din Bârseni seamănă cu destinul Ioanei d'Arc, cu al Genovevei de Brabant, ori cu al Cleopatrei. În orice caz, a patra din această galerie faimoasă urma să fie dânsa: Clotilda Fenyvessy de Fenyvesfalva.

Domnul Sos nu-i iubea prea mult pe români. Fiind un om sceptic, nu-i iubea nici pe unguri, cum nu iubea de altminteri pe nimeni. Dumnealui avea experiență și pătimise mult în viață. Știa bunăoară, că tot atât de ușor poți muri de foame între frații tai unguri, cum poți muri și între frații tăi valahi. Înțelept este să fii de partea celor tari. Să fii între cei ce mănâncă, nu între cei mâncați. „La Debrețin eram prea mulți cârciumari” - îi explica adeseori doamnei Sos. Am început a ne încolți unii pe alții, în loc să trăim solidar. Clienți erau destui, dar lăcomia ne-a orbit.

Eu am căzut. Am venit aici. Sunt ungar. Le e frica la toți de mine... Primarul, notarul, popa, dascălul, Neculae Vlad și ceilalți sug bani din greu. Unii cu legea în mână, alții cu patrafirul, alții cu înșelătoria și cu minciuna. Stau lângă ei și sug și eu. Sug și de la cei de jos și de la cei de sus. Directorii fabricii vin rar la noi. Ei sug mai vârtos ca oricare alții, dar au pretenții, ca la oraș. Muzica, chelnerițe... Da... tocmai vream să-ți spun, Clotildo, că în primăvară încep lucrările pentru linia ferată. La toamnă se fac alegeri de deputat. Trebuie să largesc comerțul...

Doamna Sos a zâmbit rece, cu dispreț:

— Așa ai făcut și la Debrețin. Te-ai tot lărgit... până am ajuns aici... De aci, desigur o să ajungem în țigănie.

Restauratorul a dat din nou dovada de îndelungă răbdare:

— Ține minte Clotildo, că un sat cu conducători beți și stricați, care mai are și fabrica, iar pe deasupra linie ferată, e o mina de aur pentru comerțul nostru... La vârsta ta ai putea înțelege atâta lucru.

Clotilda Fenyvessy de Fenyvesfalva l-a fulgerat pe domnul Sos cu o privire nimicitoare, îndeosebi pentru aluzia bătărană la vârstă, dar el s-a retras liniștit în prăvălie și a început a-și cerceta catastifele. Deschizând scoarța de deasupra registrului s-a mirat văzând un petec de hârtie, cu însemnări scrise în grabă. A zâmbit, și și-a adus aminte ea le pusese acolo, cu o seară înainte, în toiul unei ameteți pripite în care se încurcase cu notarul, cu învățătorul Popovici și cu părintele Moise. Tânguindu-și fiecare necazurile pe care le aveau cu nevestele, au aflat alinare în cuvintele părintelui Moise, care era el însuși în mare suferință despre partea preotesei sale.

— Am căutat mângâiere - a zis părintele Moise, ținând paharul în mână - am căutat mângâiere în cărțile sfinte și am dobândit... Adevăr zic vouă: muierea e mai amară decât moartea, pentru că ea este o cursă, inima ei

este laț, iar mâinile ei cătușe...

— Oăsit-am un om adevărat la o mie de oameni, dar n-am găsit nicio muiere, din toate câte sunt în lumea asta. De aceea zic vouă: Nu este nimic mai bun pentru om, sub soare, decât să mănânce, să bea și să se veselească...

— Asemenea înțelepciune n-a putut ieși decât de pe buzele lui Ion Gură de aur - a strigat cu entuziasm învățătorul Popovici.

Părintele Moise a privit spre dânsul, într-o lăture și i-a răspuns:

— Astea sunt din eclesiast, dascăle... Ion Gură de aur n-a cunoscut muierile... Pe partea lui rămâneam fără alinare.

Cârciumarul l-a rugat pe domnul Popovici să-i însemneze numaidecât aceste cuvinte înțelepte, spre a-i fi mângâiere în suferințele sale.

Au luat apoi însemnarea și a pus-o în registru.

Domnul Sos a urmat a zâmbi și a întors capul spre ușa care-l despărțea de soția lui. A oftat adânc, apoi s-a aplecat din nou asupra catastifului.

CAPITOLUL II.

În care se amestecă oameni de limbi felurite, iar râsul se amestecă cu plânsul.

În primăvară au început lucrările pentru terasamentul liniei ferate care urma sa lege regiunea Bârsenilor cu Brașovul. Se zvoneau multe și oamenii erau frământați de griji felurite.

Mai întâi venea exproprierea capetelor de loc din hotarul de după garduri. Nu era vorba de cine știe ce lucru mare: câte trei metri liniari din fiecare. Totuși Neculae Vlad făcea gălăgie ca și mai demult, când s-a luat pădurea, că el are opt capete de locuri și-l lasă stătusărac. La fel se vânzoeau e cei care aveau câte cinci-șase pământuri căzute sub expropriere.

— Asta n-o las în ruptul capului - striga Vlad

bulbucându-și ochii. Cu pădurea a fost cum a fost. Dar pământul meu e muncit cu truda și-i agonisit pe cale cinstită. Nu-l dau nimănui.

Oamenii care-l auzeau, se uitau unii la alții zâmbind acru. În marea lor majoritate erau săraci, cu un petec, două de pământ. Trei metri mai mult ori mai puțin, tot acolo vine. Se gândeau în schimb că le va fi mult mai ușor să plece și să se întoarcă din drumurile pe care le făceau rlestul de des, pribind în căutare de lucru.

— Au să ni se aprindă șurile din scânteile de la locomotivă I – se frământa Vlad. Am auzit eu întâmplări care au prefăcut în jar și cenușa, sate întregi.

Gheorghiță al Catrinii 3-a încolțit însă îndată:

— Mai lasă-le dracului de snoave, jupâne Neculae! – a strigat cu vrăjmășie. Vine vorba că pe unde trece trenul se preiace lumea în scrum. Apoi cât am umblat eu pe ici, pe colo, cu trenul, asemenea lucruri n-am văzut și n-am auzit. Ce vrei acum cu vorbele astea? Vrei să protestezi lumea? Ori gândești să mai învârti odată daraverile, ea mai demult, eu pădurea?

Neculae Vlad a tresărit și a avut un fel de îndoială. Palma primită într-o împrejurare neplăcută de la Gheorghiță îl stânjenea încă rău. N-a găsit curaj să-l înfrunte cum ar fi trebuit. A rânjit deci și a făcut cu mâna: îți vedea voi mai încolo...

La câteva zile după aceea a venit în Bârseni domnul primpretor Bojta István, care găsea acum un nou prilej să arate. stăpânirii ce fel de ungur știe el să fie.

L-a chemat pe Neculae Vlad la primărie. I-a chemat și pe ceilalți, despre care se știa că sunt împotriva liniei ferate-A vorbit cu fiecare, între patru ochi. Nu se știe ce i-a spus lui Neculae Vlad, fără decât cei de față l-au văzut că iese din cancelarie roșu ca un rac fiert și cu broboane de sudoare pe frunte. N-a zis către nimeni nimic, ci s-a dus de-a dreptul acasă. Căzându-i în cale Sextil, i-a tras în fugă

două palme, ca din senin. Sextil a dobândit mângâiere mai târziu, într-o scrumbie afumată, scoasă cu cârligul pe fereastră cămării.

Odată cu începerea lucrărilor la drumul de fier, au apărut în sat câteva zeci de lucrători secui din județele Trei Scaune și Ciuc, oameni ațoși și răbdători, având îndemânare deosebită în munca ce li se cerea.

Acesta a fost al doilea necaz al plugarilor cu stare din Bârseni. Nu era destul că li se luaseră câte trei metri de pământ – se mai umpluse acum și satul de golănime, cât nu mai aveai loc să te miști. Dar și asta ar fi fost cum ar fi fost, căci la urma urmei n-aveai decât să te faci că nu-i vezi. Vorba este că goiănimea din Bârseni a început să facă nazuri la tocmeala. Era luna Mai, începuse lucrul câmpului. De cu seara Neeulae Vlad. trimitea pe Tănasiu în sat, să tocmească oameni pentru a doua zi. Tănasiu se întorcea însă după două ceasuri liniștit și-i spunea domnului Neculae isprava:

— N-am găsit decât doi...

Când. a auzit întâia oară aceste vorbe, Neculae Vlad a sărit în sus:

— Cum **d**, oi? Ce vasăzică doi?

— Doi oameni. Pe Ilie Rusu și pe băiatul lui Zamfir. Alții n-au vrut.

Domnul Vlad a început să spumege. A pus mâna pe catastif și a izbit cu el în masa:

— Da-Vasile Sandru, da-Miron, da-Filimon, da-Anica lui Zidor... ce-i cu ei? Îi dau în judecată. Le vând țoalele de pe dânșii...

Tanasie a așteptat să isprăvească domnul Neculae:

— De venit ar veni ei – a urmat a spune liniștit – dar zic că vor plată ca lumea. Dacă nu, se duc la fabrică și lucră cu ziua, ori la drumul de fier, cu ceasu!

Neculae Vlad s-a holbat la Tănasiu:

— Păcătoșii dracului... O să vie ei la iarnă după o cofa

de mălai. Am să asmut câinii asupra lor. Cred ei că la fabrica le d. a mai mult? Ori că se pricopsesc la drumul de fier? Ha, ha - a rânjit cu plăcere - o să-i ia dracul, încovoiați de șale douăsprezece ceasuri pe zi pentru treizeci de crețari.

Tanasie a intervenit potolit:

— Asta o știu și ei. Dar zic că fabrica și drumul d, e fier plătește Sâmbăta banii fără zăbava, pe când dumneata îi încurci cu catastifuși nu mai văd un ban chior în mâna lor.

— Așaa? Bine - a scrâșnit domnu-Neculae, hotărându-se să întreprindă ceva foarte crunt. Deocamdată nu știa încă ce anume va face. De aceea s-a întors spre Tanasie:

— Ești un bleg și un neisprăvit. Dacă-i luai cu vorba cum trebuie, veneau. Așa te-am pomenit. N-am niciun folos de pe urma ta... Degeaba-ți dau de mâncare.

Tănasie și-a îndreptat ochii cenușii spre domnul Neculae.

— Dă-mi drumul - a zis domol.

Când a spus acest cuvânt, Neculae Vlad s-a oțărât rău de tot:

— Ei îi vrând să te duci și tu la fabrică? Ticălosule! îmi datorezi încă doi ani de slugărie Tănasie - a strigat bătând cu pumnul în catastif. Tragi toată ziulica din pipă și gândești că asta așa trebuie să fie! Vine de sus, ca ploaia... Apoi nu merge cum crezi tu, fârtate. Te dau pe mâna legii și te ferec burduf. Auzi? Cară-te la treabă!

Lucrul mergea însă din ce în ce mai anevoie. Domnul Neculae Vlad a trebuit să se înmoaie și să facă obraz vesel la întâmplarea proastă, plătind oamenilor banii pe masă.

Pe Tănasie l-a pâr pălit și l-a luat în sfârc de vorbe biciuitoare, silindu-l să lucreze îndoit. Toată ziulica trecea în pufneli și înjurături. Viața ajunsese nesuferită.

Lucrătorii străini de la drumul de fier veneau

Duminicile în fața cârciumii comunale să vadă și ei chipuri de oameni. Erau bărbați liniștiți și serioși, cumpătați la vorbă și mai ales la băutură. Din partea lor domnul Sos n-avea cine știe ce precopscală, măcar că erau unguri de ai lui. Din această pricină era înțepat destul de des, cu vorbe ascuțite, de către doamna Clotilda de Fenyvessy.

— Spuneai că lucrarea asta aduce câștig și trebuie să lărgești comerțul!... Ba îți mai trebuia și chelneriță într-ajutor-se învenina la dânsul cu patimă.

Domnul Sos continua însă a fi liniștit:

— Toate la rândul și la vremea lor, Clotildo... Nu renunț la planurile mele... Am dreptate și-mi vei da dreptate.

Doamna Sos trecea în bucătărie, trântind ușa cu dispreț.

Amestecați cu oamenii de la pădure, care coborau de asemenea Duminica în sat, lucrătorii unguri se căzneau să vorbească românește despre nevestele și copiii lor de acasă. După înfățișarea tristă și săraca, n-ai fi putut deosebi pe unguri de români, afară doar ca cei dintâi aveau cioareci de șiac sur și erau tunși în cap, pe când românii se purtau în cioareci, căepe care se vedea că au fost cândva albi și aveau plete lungi, sub niște pălării mici, rotunde și întoarse, ca niște cratițe. Pălăriile acestea împlineau un tâlc anumit în viața moșilor. Pribegind pe drumuri și lucrând mai mult la pădure, se serveau de ele spre a scoate apă de băut din izvoare. Marginea întoarsă a pălăriilor avea formă de scoc, în care încăpea aproape un litru de apă, așa că nu le mai trebuiau căni. Tot în pălării își primeau mălaiul, ajungând să cunoască dintr-un ochi dacă au fost înșelați la cântar ori nu.

Prinzând dragoste de acești oameni, taica Vi salon Luca, gospodar sărman din Bârseni, venea regulat Duminica să stea de vorbă cu dânșii. Erau destui români și din Bârseni și din Munții Apuseni, care rupeau câte o

vorbă ungurească. Erau. și unguri cu care se puteau înțelege destul de bine românește.

Între cei ce se amestecau prin lumea asta necăjită, se afla și Tanasie, sluga domnului Neculae Vlad. Isprăvind treburile din curte, Tanasie se curăța cuviincios în ușa grajdului și pleca Duminicile să vadă oamenii.

Lucrătorii de la pădure și din fabrică se plâneau că nu pot trimite un ban acasă. Nu le ajunge. Ziua de lucru era de douăsprezece ceasuri. Omul care se îmbolnăvea, putea zice „noroc bun, lume draga”, călătorindu-se în celălalt tărâm. Dacă avea un prieten, putea găsi oarecare alinare, dacă nu, se târa pe jumătate mort la drumul mare și se ruga să fie luat de căruțași, până la Brașov. Acolo i se pierdea urmă: ori murea, ori pribegea din sat în sat, neavând bani să se ducă acasă. Au murit doi inși în pădure, făcând griji și supărări domnului epitrop al bisericii, Neculae Vlad și părintelui Moise, despre partea locului de groapa, în cimitir.

— Dacă-om îngropa pe toți veneticii, așa, iară plata, se duce biserica de râpa, a zis Neculae Vlad în ședința consiliului parohial. După al doilea mort, părintele Moise și domnul Vlad s-au dus la fabrică să stea de vorbă cu direcțiunea, în privința morților care vor mai fi de acum înainte.

Directorul, Bitay Pal - altminteri prieten bun cu amândoi fruntașii satului - s-a eschivat însă, prefăcându-se îngândurat:

— Fabrica nu-și poate lua niciun angajament în cheștiunea aceasta. Nici măcar în cazuri de boală. Nouă ne trebuie oameni sănătoși și vii - a spus domnia sa, făcând haz. Dacă se bolnăvesc - treaba lor. Nu suntem spital, nici azil. Suntem fabrica; avem răspunderefață de acționari. Nu putem scădea dividendul pe care l-am făgăduit.

— Are dreptate domnul director-a încuviințat părintele Moise către Vlad, arătând că e om cu judecată.

— De bună seamă că are - a întărit domnul Vlad - așa ca nu rămâne decât să-i îngropăm lângă cimitirul vitelor, pe deal. Avem și noi răspundere față de bugetul parohiei - a adaugat Vlad, vrând să-și dovedească priceperea în treburile obștești...

— A, nu zic - a reluat vorba domnul director - o subvenție pentru dumneata, domnule părinte și una pentru dumneata, domnule Vlad, asta se poate. Avem un fond pentru abonamente și activități culturale. Vă defalc de aci o sumă, având în vedere concursul dumneavoastră în afacerile noastre cu primăria.

— Ceoameni, frate Neculae, ce oameni! - făcea părintele Moise în drum spre casă. Să te legi cu ei la rana...

— Eh - a încuviințat Vlad - oameni cu carte... Țștia nu-s fitecine.

Într-o dimineață, în zori, străjile de noapte din Bârseni au găsit apoi pe unul dintre secuii care lucrau la drumul de fier, spânzurat în grădina din dosul primăriei. Omul se agățase de-a-n picioarele și se lăsase în jos, îndoindu-și genunchii. Așa a înțepenit.

Satul s-a răscolit ca un viespar, înfricoșându-se. De zeci de ani de zile de când se spânzurase unul dintre argații hoherului Iosif Vlad-nu se mai întâmplase asemenea minune în Bârseni. Adevărat că văduva lui Nichita, văcarul, se aruncase în apă, cu o piatră legată de gât, acum vreo opt ani, dar oamenii ziceau ea acea muiere fusese cam tresărita la minte.

S-au făcut cercetări și au căzut în sat comisii. A doua zi au venit din secuime două femei: nevasta și mama mortului, văitându-se și jeluind, u-se pe uliți, de plâneau muierele în hohote pe la porțițe. S-a aflat apoi că Nagy János se spânzurase, având pe casa lui din secuime datorii care nu mai puteau fi prididite. A încercat de toate; a lucrat pe ici, pe colo, până a nimerit la linia ferată din

Bărseni. Câștigul nu-i ajungea nici să-și ție zilele. Când trimitea hani acasă, nu mânca el. Când mânca ci, nu mâncau cei de acasă. Cu o zi înainte, primise scrisoare ca peste două luni i se vinde casa. Prietenii lui spuneau ca, după ce a cetit scrisoarea, s-a îngălbenit și s-a lăsat jos pe pietriș. L-au întrebat ce are, dar el a clătinat din cap, arătând că n-are nimic. Atunci a venit supraveghetorul lucrării și s-a răstit la el, înjurându-l. Nagy János s-a ridicat, a zvârlit lopata și a plecat în neștire. Pe unde o fi rătăcit nu se știe, fără decât străjerii l-au zărit în zori de zi sub pom, în grădină și au dat vestire.

Dar voi ce muma dracului ați făcut? - a strigat primpretorul Bojta István la străji, când a venit să facă cercetarea. Ați dormit boilor! Altfel îl vedeți când s-a dus în grădină!

— N-am dormit dom-primpretor - a răspuns cu teamă Ion ai Saftei. Străjile din Bărseni nu mai dorm în veac...

Bojta István s-a uitat urât la Ion, apoi și-a adus aminte de ceva și a zâmbit.

— Duceți-vă la dracu' - le-a făcut semn cu mâna, scrâșnind o înjurătură.

Nu se poate ști dacă într-adevăr s'erăjile de noapte din Bărseni dormeau ori nu, dar știe toată lumea că asupra lor plutea amintirea unei întâmplări cumplite, pe care a pus-o ia cale străjilor de demult, tatăl lui Neeulaevlad, Iosif Vlad, hoțu.

În satele săsești din țara Bârsei era obiceiul să umble noaptea străji cu halebarde și cu felinare și să strige în viersuri anume tâlcuite, trecerea vremii. Având asupra lor ceasornice mari, legate de gât cu curele, străjile își făceau datoria strigând:

Hort ihr Herren und lässt euch sagen Die Uhr hat neune geschlagen.

Ceea ce pe românește ar însemna în traducere liberă:
Domnilor, vă spunem vouă Ceasul bate acuma nouă.

Luându-se după satele săsești, bârsanenii mai vechi, ca și alții din satele amestecate cu sași, au pus și ei străji, dându-le în gură anumite viersuri tâlcuite cu meșteșug. Pentru fiecare ceas se spuneau viersuri potrivite. Așa, bunăoară, iarna, la zece, străjile strigau plimbându-se pe uliți:

Ceasul bate zece pentru fiecare.

Om, muiere, treacă – ndată la culcare!

De buna seamă trebuie să fi mers foarte greu lucrurile la început, dar pe vremea lui Iosif Vlad, hoheru, străjile se descurcau strună.

Având umblările lui de taină mai ales noaptea, hoheru era peste măsura ele stânjenit în lucrarea sa, de ochii iscoditori ai străjilor, așa că a hotărât să le facă o petrecere care să le sature de strigare în puterea nopții. Mai ales ca unii oameni aveau neastâmpăr blestemat în așternuturi și se sculau de cum auzeau strigarea, scoțând capetele pe fereastră, ceea ce-l supăra peste seamă. S-a înțeles deci într-o zi de iarnă cu unul dintre prietenii săi din Bârseni, să poftească străjile din sat la un pahar de vin, colea pe la zece seara, când începe gerul să pătrundă în măduva oaselor. Chemând străjile, acel prieten, urma să le îmbete zdravăn, băgând spirt de rachiu în vin. Hoheru a lăsat banii de trebuință, iar el s-a suit în sanie și a plecat în satul vecin, care era curat săsesc.

Ajungând în acel sat, hoheru a pus straie groase de lână pe cai și le-a agățat după cap traistele cu ovăz, iar el a intrat în cârciuma comunală, așezându-se cam în dreptul ferestrei dinspre ulița mare.

Acolo a început să bea și să se veselească cu trufie mare. Apus pe cârciumar să-i facă vin fiert cu scorțișoară și cu zahăr. A mâncat jumări de oua cu costiță afumată și cu varză acră, înfulecând hulpav, încât cei care se aflau în cârciumă au simțit clei în gură. După asta a băut iar.

Într-o vreme, a zărit în strălucirea nopții ele afară

căciulile și halebărzile străjilor săsești. Îndată a auzit și strigarea:

Hort ikr Herren und lässt euch sagen Die Uhr hat Zehne geschlagen.

— Cât e ceasul? a întrebat hoheru pe cârciumar.

— Zece, a răspuns sasul cam în sila.

— Hm, a făcut hoheru. Ia să văd ce-mi fac caii. S-a ridicat și a ieșit în uliță. Ce a făcut el afară și ce a vorbit cu straj de săsești, nu se poate ști - decât că întorcându-se în cârciumă cu ochii sticlindu-i ca unui diavol, au intrat îndată după el, degerați, cu mustățile în sloiuri și cu genele în vârfuri de ace, patru ometoi lungi, cu halebarzile în mâini.

— Da oamenilor un pahar de vin fiert! - a poruncit hoheru. E un ger să nu-ți lași câinele afară. Ce dracu', doar suntem creștini cu toții...

Dintr-un pahar s-au făcut două, iar din două nouă, după rânduiala cea din veac. Toropiți de căldură, străjerii s-au înmuiat ca niște cârpe, căzându-le mustățile asupra gurilor și pleoapele pe ochi, de parc-ar fi fost de plumb. Dar hoheru nu-i lăasă să adoarmă, ci-i îmboldea mereu:

— Să țineți minte fraților, că a trecut prin satul vostru un om de omenie, îi îndemna cu putere, fălindu-se și turnând în pahare.

— Heil! - rânjeau obosiți străjerii, clătinându-se în toate părțile.

Îmbătându-i cumplit, hoheru s-a ridicat apoi dintr-odată și a strigat ca și cum ar fi dat poruncă:

— Sus, fraților! Mergem la datorie! Sculați-vă!

Sașii s-au uitat năuciți la dânsul, și s-au urnit greoi bălăbănindu-se pe picioare și izbindu-se din umeri. După ce au ieșit pe ușă, cârciumarul a închis prăvălia și s-a retras grăbit în odăile din fund, așa ca hoheru a putut aburca străjerii sași în sanie, unul câte unul, nestingherit de nimeni. Cum i-a suit în sanie, îndată s-au răsturnat,

unul peste altul, adormind tun, cu halebarzile încrucișate pe genunchi. Felinarele le-a așezat hoheru în l-ață, la picioarele sale. Sărind aprig pe scândura dinainte, după ce a luat trăiștile din gura cailor și a zvârlit țealele peste străji, a pornit. Era o noapte senină, cu ger năprasnic. Sania luneca ușor ca în basme. Caii strănutau din când în când și goneau pripit, învăluți în abur. Într-un sfert de ceas, hoheru a ajuns la marginea Bar senilor. Acolo, aștepta altă sanie, încărcată cu străjerii din sat, beți tun. Hoheru a coborât sprinten și s-a uitat peste sania care se afla în așteptare. Flăcării din Bârseni dormeau duși, nevăzându-se dintr-anșii decât niște căciuli aplecate și razimate una într-alta.

Schimbând vorbe repezi cu prietenul său, hoheru s-ar întors la? an; a lui și al? lecat grăbit. Străjerii sași s-au cumpănit, lovindu-se în capete ca berbecii. Asemenea a plecat și prietenul hoherului spre satul vecin, îndemnându-și caii cu grăbire: Haida mă...

În dreptul primăriei din Bârseni, Iosif Vlad a oprit caii și a început a descărca marfa. Unul câte unul» sașii au fost puși în picioare cu halebarzile și felinarele în mâini. Era trecui de unsprezece. Amețiți greu, dar pișcați de gerul aspru, străjerii au început a bodogăni din picioare făcându-și curaj. Habar n-aveau că sunt în sat străin, așa ea ne mai uitându-se la ceasornice și părându-li-se că-i miezul nopții au pornit încet pe uliță, în grămadă, strigând toți patru, cât îi lua gura, pe nemțește:

flori i/în Iierren and lăssi euch sagen

Die Uhr hat zwdife geschlagen.

Hoheru s-a urcat în sanie și s-a dus acasă rânjind.

Străjerii din Bârseni au ajuns de asemenea cu bine în satul săsesc, fiind coborâți la fel și razimați în bâte, ei neavând „halebărzi și felinare. Îndată ce au simțit pământ sub picioare, străjerii din Bârseni au și început a răcni cuprinși de un sentiment vag de neliniște, că ar fi pierdut

rostul strigării:

Aflați frați, aflați cu toții%! Ceasul bate miezul nopții.

Între cele două sate, era vrăjmășie veche pentru o pășune comună, care se afla pe linia hotarului. Un proces nesfârșit și schimbător atribuia pășunea când românilor din Bârseni, când sașilor din vecini. Din pricina asta bârsanenii nutreau o dușmănie cumplită față de sașii din hotarul cu pricina, așa încât nu era chip să-i potolească nimeni. Tot așa și vecinii: când auzeau de bârsăneni, simțeau furcă și înverșunare nestăpânită în ei, jurându-se că nu vor găsi astâmpăr până nu va fi o răfuială pe viață și pe moarte.

Așa, când au auzit cei din Bârseni cum mugesc sașii în satul lor, au sărit ca fripți din așternuturi. Au deschis ferestrele, au scos capetele și s-au întrebat strigând de la o casă la alta:

— Ai auzit, mă?

— Am auzit, mă... Oare n-oi fi visat?

Dar străjile săsești n-au lăsat pe bârsăneni să se pârpăie „scă prea mult în îndoială. Bălăbănindu-se pe drum urmau a mugi cu mare îndârjire: *Hort ihr Herren und lässt euch sagen.*

— Adormirea maicii lor de săsoi - au început bârsanenii a înjura, trăgându-și grăbiți hainele pe dâșii. Cât ai bate în palme au ieșit vreo douăzeci-treizeci de inși, cu pari, cu ciomege, cu ce au apucat în mână și au împresurat străjile:

— Ce căutați aci, mă șoacăților?

Sașii au ridicat felinarele și le-au clătinat nesigur în dreptul capului rânjind.

— Aha - râdeți de noi? a strigat unul dintre bârsăneni și trage-i cu ciomagul. În câteva minute n-a mai rămas felinar, n-a mai rămas halebardă, iar străjerii se văetau pe jos de s-a sculat satul întreg, ca ia foc.

Străjile din Bârseni au pațit-o întocmai ca și ortacii

lor sași, mâncând o batac care va rămâne de pomină în țara întreagă.

A doua zi, primarii și notarii din cele două comune au făcut schimbul de prizonieri, remilându-și străjile care înfățișau o priveliște jalnică.

Dacă era altul să le facă pozna asta și-ar fi aflat răsplata după cuviință. Mai ales străjile din Bârseni – care de pe urma acestei isprăvi au rămas fără slujbă – ar fi avut plăcere să sfâșie pe cineva în bucăți și se pune sare și piper pe el. Altminteri nu se puteau alina.

Dar cu Iosif Vlad, hoheru, nu îndrăznea să se pune nimeni, căci nu se știa ceasul când s-aprinde casa pe el. Afară de asta, era prieten cu primpretorul din acele vremuri și cu jandarmii, fiind omul lor de încredere tănuita pentru toate câte se întâmplau în nopți nepătrunse, pe graniță. Din furtișaguri ducea asemenea plocoane și daruri, încât nimeni n-ar fi avut cuprindere să i-o ia înainte. De aceea străjile au înghițit și au tăcut, acoperinrându-se de haz și rușine.

CAPITOLUL III

În care cunoaștem pe părintele Moise Nicoară întru toată slava slujbei sáléin Duminica următoare întâmplării triste care s-a petrecut cu Nagy János, tăetorii de la pădure și lucrătorii de la calea ferată, apiestecați cu bârsanenii, dezbăteau mâhniți soarta pe care și-a făcut-o spânzuratul.

— Nu-mi place mie fapta asta a lui János – zicea Toader Pocoș din Munții Apuseni, în vreme ce oamenii dimprejur clătinau amărâți din cap. Dacă ne-om lua zilele toți care suntem săraci, se golește pământul de omenire...

— Asta așa-i – a întărit Visalon Luca din Bârseni.

Neculae Șenchea, alt bârsanean, a oftat adânc lângă el.

— Câte necazuri petrecem noi, ar trebui să ne spânzuram în fiecare zi... – a mormăit întunecat.

Pocoș a rânjit:

— La noi a fost mai demult unul Crișan, care s-a spânzurat. Doar ați aflat despre el... Acest Crișan s-a pus tovarăș cu Horia și cu unul de-i zicea Cloșca. Eu îs din satul lui Cloșca... Apoi ăștia trei au adunat sărăcimea din toate satele și s-au sculat împotriva boierilor... A fost pustiire mare... Au omorât la ei ca la gâze... După asta, Crișan s-a spânzurat la închisoare. S-a dus pe lumea ailaltă răcorit de arșița cea din veac.

Visalon asculta privind întunecat în gol. Când a conținut Pocoș, s-a trezit vorbind ca din vis:

— Pe Horia și pe Crișan i-au frânt pe roata și le-au tăiat trupurile în bucăți... Nu se afla om năcăjit să nu cunoască chipul lui Horia.

Oamenii dimprejur s-au grămădit, ascultând înfiorați.

— Apoi treaba a fost așa - a urmat a povesti Pocoș.

— Împăratu* a înțeles că Horia se ridică cu pârjol împotriva boierilor. Se umf laser a peste seamă. Asupreau poporul clar carneau din nasuri și către cei de sus. ALuneca împăratua socotit cu viclenie, să dea slobod lui Horia asupra lor, ca să li se mai d. esumfle rânza. L-a făcut deci să creadă că și el poștește să se radă de pe fața pământului castelele. Horia a pornit asupra boierilor și i-a pustiit. După ce a tăiat și a trecut prin șpangă oarecăți din ei, împăratul a chibzuit ca acum odată e destul. A poruncit deci să-l prindă oștenii pe Horia și pe ortacii lui. S-a găsit unul, de-l blestemă și astăzi oamenii - pădurar, cu numele Albu - Care a vândut ascunzătoarea lui Horia, așa că l-au prins. Apoi l-au tras pe roată și l-au împărțit în patru.

— Crezi dumneata ca Crișan s-a spânzurat? Ori l-au spânzurat vrăjmașii? - a întrebat Șenchea.

— Socot că s-a spânzurat - a răspuns Pocoș. Bagsamă a priceput că-l așteaptă o moarte mai cumplită. Dar Cloșca a fost tras pe roata și tăiat în patru ca și Horia... Unul după altul...

Visalon Luca a scuipat într-o lăture:

— Mare înșelare este să dai crezare împăraților și boierilor... Țștia-s mai răi decât corbii... Corbii te mănâncă numai după ce te-ai prefăcut în hoit. Împărații și boierii te mănâncă de viu... Nu putem trăi cu ei cum nu poate apa cu focul.

Gheorghită al Catrinii s-a oțărât rău:

— Parcă ăștia ai noștri-s mai buni! Hoțu de Neculae Vlad își ține averea cu munca noastră. Bucuria fel. Hortopan nu-i mai bun... Dacă n-am fi noi, i-ar lua dracu'.

Visalon a sărit ca mușcat de viperă.

— *Noi trebuie să fim*, că noi muncim... *Ei sunt de prisos*, că mănâncă munca noastră și ne batjocoresc cum le place...

Cei dimprejur au tăcut cu sfială, uitându-se împrejur. Dar Visalon și-a urmat cuvântul, cu îndârjire:

— Suntem aci, ca vreo trei sute de oameni. Cu muieri și copii vreo opt sute. Ei îs patru ori cinci. Toată munculița noastră se duce în burțile lor. Asta-i dreptate? Asta-i lume? Cuget că nici Horia n-a avut mai mulți oameni la început - a adăugat coborând glasul...

Pocoș s-a mișcat neliniștit în loc:

— Apoi nu-i mai bine nici în fabrica, fraților. Mai mult de cinci-șase ani n-o putem duce la asemenea muncă și cu asemenea mâncare. De agoniseală nu încape vorbă. N-avem un ban. N-avem nimic. Nu ne vedem nevestele cu anii. Unde dracu' se duce atâta câștig care se aduna clin truda noastră?

Șenchea a oftat, clătinând din cap.

— De-ar mai ieși unu ca Horia, ne-am duce și am da de urma câștigului, acolo unde se află. În cășile și în lăzile lor. Eu unul i-aș spune să mănânce banii. Să-i înghită. Le-aș ajuta, îndesându-i pe gât cu făcălețul.

Era pe la ceasurile patru după amiaza. Zi însorită de Mai, cu aer tare de munte. Oamenii își povesteau înainte

necazurile, având părere de rău că lumina acestei minunate zile de primăvară se împrăştie, lipsită de bucurie, în negura vieţii lor întunecate.

Dintr-odată a apărut, venind pe uliţa de lângă primărie, Neculae Vlad, însoţit de doi jandarmi cu pene de cocoş la pălărie. Păseau cu mândrie şi întărâtarc spre grupul de muncitori, aţintindu-l de departe în priviri aspre. Când au ajuns lângă ei, Vlad s-a uitat roată, apoi a strigat înversunat arătând spre Tanasie:

— Ăsta-i, domnule jandarm... Ăsta-i hoţu...

Prin oameni a trecut o violentă străfulgerare de emoţie, rămânând împietriţi, care unde se afla. Tanasie s-a uitat mai întâi la Vlad, apoi în dreapta şi în stânga, căutând să vadă pe cine arata cu degetul, stăpânul lui.

— Aha, ăsta-i păsăroiul cu pricina, a tăcut unul dintre jandarmi şi a scos numaidecât lanţul din taşca de piele care-i atârna pe spate, apropiindu-se d. e Tanasie. Oamenii s-au dat cu îndoiala în laturi. Neculae Vlad privea mânios şi mândru;

— V-aţi adunat aci toţi trântorii - a urmat a striga mânios. Trântorii şi hoţii, care furaţi agoniseala noastră... Va arăt eu!

Visai o n Luca a simţit că i se lipeşte limba de cerul gurii. Se uscaser într-o clipită, ca trecută prin flăcări.

— Cine-i hoţ, mă hoherule? - a izbutit să scoată în sfârşit un muget. Cine-i hoţ, mă hoţu hoţilor?

Vlad s-a îngălbenit:

— Domnule jandarm - asta-i puşcăriaş vechi... Criminal înrăit... ma ameninţă cu moartea - a strigat zbătându-se în loc.

Jandarmii legau mâinile lui Tănasie cu lanţul. Unul dintre ei s-a întors crunt spre oameni:

— Marş acasă toată lumea!... a poruncit aspru. Să nu mai văd unul aici!

Oamenii s-au răzleţit ezitând. S-ar fi dus şi nu s-ar fi

dus. Atunci s-au oblit de șale jandarmii, care isprăviseră lucrarea cu lanțul și s-au întors amândoi coborând puștile de pe umăr. Tănasiu era între ei, cu mâinile împreunate în față.

— Marș! - a poruncit din nou jandarmul, uitându-se fioros.

Muncitorii au plecat încet. Visalon Luca se lupta cu furtuna care sta să-i sfarme pieptul. S-a uitat spre cer suduind năprasnic. Se mișca greu; picioarele purtau anevoie amărăciuneși clocotul dintr-ansul.

Tănasiu căzuse ca dintr-altă lume și-și privea uluit mâinile legate. I se încurcaseră gândurile de nu mai știa nici cum îl cheamă, nici dacă e el ori altă arătare de om care se pre pune a fi Tănasiu. Adineaori asculta vorbele oamenilor, înfățișând ca întotdeauna cuviință și răbdare. Acum era legat aci în mijlocul uliții și primea în chip de stană de piatră sudălmile stăpânului său, domnul Neculae Vlad:

— Să scoți banii, hoțule! - spumega Vlad, amenințându-l cu pumnii. Te-am ținut la sân ca pe un șarpe și acuma vii să mă furi...

Alaiul a plecat spre primărie, sub privirile muncitorilor care întorceau capetele, oprindu-se în drum. Intrând în cancelarie, jandarmii l-au proțăpît în colț pe Tănasiu, iar cel mai mare dintre dâșii i-a întrebat scurt, săgetându-l din priviri:

— Und. e-s banii?

De față erau Neculae Vlad și primarul Goangă.

Tănasiu se uita zăpăcit când la Vlad, când la jandarm și nu zicea nimic. Atunci jandarmul l-a plesnit cu putere peste obraz încât Tănasiu s-a izbit de perete:

— Unde-s banii, hoțule?

Regăsindu-și încet cumpătul, sluga domnului Vlad a putut în sfârșit scoate un cuvânt:

— Care bani, domnule?... a întrebat năuc.

— Banii mei! a strigat Neculae Vlad sărind alături de jandarm. Banii pe care mi i-ai furat aseară din ladă. Patru mii de coroane - a răcnit Vlad amenințând cu pumnul. Scoate banii că te omor aci pe loc...

— Ce-ai căutat în casa dinainte, aseară? - a luat din nou cuvântul jandarmul, potolindu-l dintr-o privire pe Vlad.

— Tănase s-a uitat la jandarm, apoi s-a gândit încet:

— Asară?... N-am căutat nimic.

— Cum n-ai căutat nimic? Ai fost în odaia dinainte, ori nu?

— N-am fost, domnule-a răspuns necăjit Tănase. N-am. fost. Ce era să caut? Eu n-am umblare acolo...

— Te-a auzit nevasta! - a strigat din nou Neculaevlad, înverșunat. Ți-a auzit pașii din camera de alături... Ai intrat prin odaia unde stau copiii, ai văzut că nu-i nimeni acolo și mi-ai furat banii...

Tănase a avut o licărire de lumina în cap:

— As ară eu am fost la Visalon să-l întreb despre unsoarea care o pune el la cai, când le sângeră picioarele. Am vrut să fac unsoare de leac.

— A.ha - la Visalon - a făcut pripit Vlad, străfulgerat de un gând. Să știi, domnule jandarm, că a ascuns banii la Visalon Luca.

După o clipă de reflecție asupra celor ce spusese Neculae Vlad, jandarmul și-a chemat ortacul; într-ajutor, la interogator. Acesta și-a scos tașca de piele de după cap și s-a apropiat bucuros, frecându-și mâinile. S-a oprit lângă Tănase și s-a întors cu fața spre comandantul lui.

— Spui unde-s banii? - a urlat șeful pe neașteptate către slugă. În aceeași clipită l-a lovit atât de puternic că Tănase s-a clătinat spre jandarmul de lângă el. Jandarmul l-a primit în pumnul stâng și l-a repezit înapoi. Legănându-se ca o limbă de ceasornic, Tănase a fost purtat din pumni în pumni, până i-a plesnit urechea stângă și l-a podidit sângele.

Văzând isprava, jandarmii s-au oprit să se odihnească. Tănăsie a simțit că i se prelinge sângele pe gât și a ridicat instinctiv mâinile legate, să se șteargă. Atunci a întâlnit ochii lui Neculae Vlad, care-l priveau, scânteind ura și bucurie spre dânsul. A simțit o undă fierbinte în creier și cum sta cu mâinile ridicate spre ureche, s-a năpustit cât era de lung și de greu spre Vlad răcnind înfricoșat. Vlad s-a ferit într-o lătura. Pumnii lui Tănăsie împlețiți în lanțuri au pocnit în umărul lui Neculae Vlad dând sunet surd, amestecat cu zăngănit metalic. Vlad s-a prăbușit pe dușumea, iar jandarmii și-au scos săbiile din teacă, tăbărând cu latul lor asupra lui Tănăsie, pe care l-au frânt, arătând deosebită pricepere în știința aceasta.

Bătaia și caznele de la primărie au ținut până a doua zi... Noaptea Tănăsie a fost încuiat în pivniță, iar dimineața lucrarea a început de la capăt. Degeaba.

— N-am văzut patru mii în viața mea - șuiera gâfâind Tănăsie. Nici nu cunosc atâta sodom de bani...

Până la urma jandarmul a început a se îndoi în sinea sa - de vinovăția lui Tănăsie. Ce dracu'? - își zicea cu îngâmfare - metodele mele nu dau greș niciodată... Ori e nevinovat, ori e un pungaș primejdios, cu care trebuie să am de furca mai îndelungat.

Acasă, la Neculae Vlad, era zbucium și supărare cum nu fusese niciodată.

— De ce n-ai dat peste el când ai auzit pași în odaia din față? - striga domnul Vlad pipăindu-și umărul înfășurat în prosoape. Acum am să-ți vând partea ta de moșie să-mi fac banii la loc.

Anica era plânsă moartă.

— N-am fost sigură că am auzit într-adevăr pași în odaie, Neculae. Numai ieri la prânz, când am umblat în lada și am văzut că lipsesc banii, m-am gândit că trebuie să fi fost cineva...

— Cum cineva? - s-a răstit domnul Vlad. Care cineva?

A fost vreun străin în curtea și în casa mea, ieri ori alaltăieri? N-a fost nimeni... Atunci cine să fi furat, dacă nu Tănăsie? Cine? - a urmat a striga Vlad. Dracu'? Ori... muma-ta? - a făcut, dând drumul bănuiei care-l rodea pe dedesubt.

Anica a sărit ca înjunghiata de vârf de cuțit.

— Mama? Să fure mama? Bătu-te-ar Dumnezeu, ticăloșiile. Auzi, mama! - a început să se jeln acă, cu mâinile deasupra capului, auzi că ai furat banii! Suntem neam de hoți! Valeu, ce-am ajuns, ce-am ajuns...

Domnul Vlad a regretat adânc scăparea vorbeii care-l rodea totuși cu stăruință. Asculta zăpăcit tânguirile Anicăi și a prins a răsufla ușurat când aceasta s-a oprit dintr-odată și s-a uitat negru la el:

— Să știi că am să plătesc blestem la biserică, Neculae! - a făcut Anica înveninată. Vreau să se descopere hoțul! O fi Tănăsie, o îi altul, să-l blesteme părintele Moise din ușa altarului. Vreau să dovedesc hoțul, ca să înțelegi ce fel de vorbe ai spus astăzi! apoi oi vedea...

— Atunci nu poate să fie altfel, decât că banii mei sunt ascunși la Visalon - s-a oțărât din nou domnul Vlad, depăa-A înd furtuna în afara casei sale. Am să mă duc cu jandarmul să-i răscolesc zdrențele, a urmat să strige neînduplecat.

Anica și-a continuat însă un gând al ei:

— Să nu mai faci nimica - i-a vorbit înghețat, cu glas care pătrundea neplăcut în urechi. Să nu mai faci nimica, până nu citește părintele Moise blestemul din ușa altarului. Atunci ai să vezi...

— Hm-a mormăit îngândurat Neculae Vlad - la urma urmei s-o vedem și pe asta. Pentru Visalon mai este vreme.

Își pierduse încrederea în sine și era neliniștit. Avea impresia ca merge cu ochii legați, pe marginea unei prăpăstii.

Tănăsie a fost dus la secția de jandarmi de la sediul

plasei și ținut acolo să i se oblojească rănila și vânățiile. Neculae Vlad i-a răscolit boarfele din grajd, dar n-a găsit nimic.

— Dacă nu găsești dovadă, trebuie să-i dau drumul – a zis șeful jandarmilor, cu părere de rău. Caută dovadă, domnuh-Vlad. Ai răgaz o săptămână.

— Dar cu lovitura ce mi-a dat-o cum rămâne? Dacă mă nemerea în cap? – s-a întăritat Vlad. Pentru asta trebuie să stea în temniță până l-o lua dracu'. Jandarmul a zâmbit: lovitura o primește înapoi cu dobânda mare, n-avea grija.

Zvonindu-se în sat toate cele ce s-au petrecut în casa lui Neculae Vlad, s-a aflat ca părintele Moise va ceti Duminică blestem din ușa altarului, asupra hoțului care a prădat patru mii de coroane. Aproape nu era om să nu se bucure de paguba ce l-a ajuns pe „hoherul al doilea” cum începuseră a-i zice lui Vlad, totuși blestemul era așteptat cu înfrigurare ca un eveniment înfricoșat.

— Auzi, mă – ziceau unii.

— Patru mii de coroane... treizeci-patruzeci de perechi de boi... Ptiu, trăsni-l-ar Dumnezeu de hoț... De unde-o fi adunat atâția bani?

— Apoi să judecăm pe îndelete – făceau alții: Cât grâu vinde el toamna? Câtă secară? câți cartofi? Cât fân vinde în toiul iernii? câți porci? câți miei? câți viței? Acum întoarcem foaia și zicem: ce-l costa pe el marfa pe care o vinde? Cu una, cu alta lucra la el zece oameni pe zi în toiul câmpului. Unora le da o coroană – asta la coasa. Încolo. 30 – 40 de creștari-Câte zile lucrate din zori în noapte? Ia, vreo șezezeci până-n șaptezeci. Acuma fa socoteala: nicio mie de coroane nu-l costă... Dacă-i ceri să-ți plătească ziua de lucru în grâu, ori în cartofi, îți face prețul pe kilogram ca la Brașov. Apoi cum să nu se umple de bani? Patru mii de coroane sunt patru mii de mii de sudori care au curs de pe fruntea noastră, îmbogațindu-l pe Vlad.

Blestemul care avea să fie rostit din ușa altarului așezase asupra satului o pâcla de îngrijorare, tulburând mai ales sufletul femeilor. Părintele Moise spusese cu glas tare: Pe cine leg eu cu blestem, pe acela nu-l mai dezleaga nici papa de la Roma. Părintele simțea înăuntrul său o îndârjire deosebită de data asta. Mai cetise blesteme destule, dar acum îl ardea ciuda și necazul la inimă. Aștepta deci prilej de potolire pentru sine și de înfricoșare pentru alții, care i-au tulburat sufletul, îndrăznind să-i înfrunte cu vorbe nemaiauzite.

Aflându-se în salonul de oaspeți al domnului Sos, după furtul întgpiplat la Neculae Ylacl, părintele Moise a vestit în cuvinte blajine prietenilor săi, că are să cetească blestem asupra hoțului, chemând într-ajutor mânia lui Dumnezeu.

— Acolo unde încetează puterea omului, începe puterea Celui de Sus - a zis mângâind delicat paharul. Nu se afla pe lame faptă pe care el să n-o cunoască și să n-o răsplătească după cuviință.

De fața erau dascălul Popovici, Neculae Vlad și Coste a Bucur. Domnul Sos intra și ieșea zâmbind și priveghind. Alături de Costea Bucur se afla un om ciudat, un străin, care sta tăcut, uitându-se pe fereastră ca și cum ar fi fost singur. Ascultase o vreme pe părintele Moise, apoi întorsese capul spre fereastră, cu sila.

— Dumnealui este Vasile Lipoveanu din Bihor - l-a înfățișat Costeabucur celor din „salon1... Om umblat... Cunoaște mai ales meșteșugul batozelor... A fost lucrător și la Budapesta... Acuma am socotit ca nu strică să-și vâre o țără nasul în mașinile astea ale mele, că-s hodorogite rău... D-aia a venit.

Părintele Moise și ceilalți oaspeți au privit pe străin cu interes și bunăvoință.

Era un om negricios, mic de stat și ațos. Purta mustăți tușinate: părul îi era în schimb destul de încâlcit în

cap. Nu puteai cunoaște ce vârstă are, parând a fi dintre oamenii care stau pe loc între treizeci și cincizeci de ani, îndărătnicindu-se ca niște catări, să înfrunte vremea. Cuta amara din colțul buzelor l-ar fi pus fără greș între patruzeci-patruzeci și doi deant, dar ochii focosi, cu privirea tare, care poposeau scurt asupra obrazurilor streine, nu arătau mai mult de treizeci.

— Ai lucrat la Budapesta? - s-a mirat bucuros părintele Moise, zâmbind și uitând o clipă gândurile sale.

Vasile Lipoveanu și-a întors arșița ochilor răsucindu-se spre preot și a răspuns încet:

— Da. Am lucrat la Hoffher Schranz.

— La fabrica de batoze - a intervenit învățătorul Popovici, arătând iarăși ca el știe toate câte sunt pe lume.

Ochii lui Lipoveanu s-au mișcat scurt spre dascăl: Acolo - a încuviințat domol, nearătând dorința de vorbă lungă.

Părintele Moise a tușit. Neculae Vlad a simțit oleacă țe ciuda împotriva străinului. Ce dracuse îngâmfează ăsta 4 e parcă ar fi cine știe ce scofală?

— Acum de ce nu mai ești acolo? - l-a întrebat privindu-i chiorâș, cu dispreț.

M-au dat afară - a răspuns Lipoveanu uitându-se de data asta îndelung la Vlad.

Părintele Moise s-a mișcat în scaun simțind neplăcere. Ceilalți au căscat gurile. Gostea Bucur s-a mirat:

— Kli am crezut că ai plecat ele bunăvoie din fabrică - a zis riciicându-și fruntea. Cugetam că ai luat meseria pe seamă. Te-i fi saturat să lucri cu ziua...

Vasile Lipoveanu s-a întunecat puțin la chip. Yoiba-i era mai aspră.

— M-au dat afară când cu greva de acu trei ani... Apoi am stat doi ani închis... După aia, am lucrat pe unde am nimerit... Umblu prin sate și repar mașini... a zis

încruntându-se.

Cei din salonul domnului Sos au tăcut jenați. Nu le plăceau poveștile astea. Cârциumarul, care intrase iarăși și ascultase vorbele lui Lipoveanu, a făcut o reflexie ca pentru sine.

— Ciudată e viața asta... Azi aici, mâine la dracu-n praznic... cum ziceți dumneavoastră românii. Umblam fără odihna sa câștigăm o pâine.

Părintele Moise a oftat și a sorbit vin. Popovici s-a ridicat de pe scaun nervos. Neculae Vlad a rânjit:

— Eu unul, nu umblu - a făcut foindu-se... Unde l-ai găsit, măi Costea? - s-a întors îmbufnat spre Costea Bucur.

Acesta nu mai era în apele lui. Auzi! Să dea tocmai peste unul care a stat în temniță. A răspuns deci cu ciudă:

— În Brașov... Am fost să vorbesc pentru batoză, la ăia de pe ulița Lungă... Trebuia s-o duc la ei. Mai mare osteneala ca isprava... Când să ies pe poartă, iaca un lucrător. Un ungur: Îți dau eu om să-ți facă batoza ceasornic... Unde-i? - l-am întrebat. La mine acasă... Cât cere? Te înțelegi cum îi vrea-a zis. La amiazi mi l-a adus la han, la numărucinci, pe orauăsta... Acuma-i aici...

Vasile Lipoveanu s-a strâns în el ca într-o negură ușoară. Cuta amară din colțul gurii s-a făcut mai afundă.

— N-am furat în viața mea un căpătâi de ața - a zis liniștit. Obrazul îi era ca de cremene.

— Dac-am stat în temniță am stat pentru dreptate... Am cunoscut acolo oameni cum nu sunt mulți pe lume ca ei... Nu-mi pare rău - a urmat a vorbi rar.

— Dreptatea nu trebuie să și-o facă omul - a intervenit cu dojana părintele Moise, vădind oarecare supărare. Dreptatea o face tatăl cel ceresc... Iar cine și-o face singur, patimește cum ai pățimit dumneata. Sta la închisoare... Apoi se îngâmfează și zice. că lui nu-i pare rău c-a stat... Asta e rătăcirea minții.

Lipoveanu s-a încălzit. Privirea ochilor lui a intrat în

plivirea părintelui Moise străbătând-o până-n creier. Din cauza asta părintele Moise și-a vânturat puțin capul, vrând să alunge neplăcerea care-l tulbura.

Nu e îngâmfare, părinte - a tăgăduit Lipoveanu tăios. Nu e îngâmfare... Eu am fost om necăjit toată viața mea. Sunt și astăzi, încă mai necăjit... Dar înainte de a sta în temniță eram întunecat la minte și nu-mi cunoșteam firea mea, pe dinlăuntru, ca și cum aș fi fost un străin. Trăiam lunatic. Muncă și iar munca. Foame și iar foame.

Acuma nu muncești? - a sărit părintele arțăgos.

— Ba muncesc... i-a răspuns Lipoveanu. Muncesc și rabd... Am cunoscut însă ce e lumea și ce e omul în lume... M-am cercetat pe dinlăuntru și am umblat prin mine, cu făclia aprinsă, cotrobăind ca într-o lada ferecată, pe care n-a deschis-o nimeni, niciodată.

— Bine că nu te-ai aprins - a rânjit iarăși Neculaeviad.

Părintele Moise era îndârjit rău de tot. Nu putea lăsa să-i ia vorba de dinainte, nici măcar unul ca Ylad. I-a făcut semn cu mâna stângă și s-a rațoit la Lipoveanu.

— Cum n-a umblat nimeni în dumneata? N - ai învățat carte? N-ai cunoscut lumina credinței lui Iisus Cristos? Ești păgân?

— Ba au umblat în mine destui - a făcut Lipoveanu zâmbind amar. Găsind întuneric, s-au bucurat și l-au împresurat bine ca nu cumva să se destrame. În temnița am cunoscut apoi pe unul Asztalos, care mi-a deschis capul...

— Cu toporul? - a întrebat din nou Vlad, uitându-se urât. Dacă era la închisoare, bagseamă se pricepea să despice capotele în două...

Părintele Moise s-a supărat și mai rău pe Ylad. Lipoveanu s-a întors spre gospodar și n-a zis nimic. Avea un dispreț vădit.

— Păstorul își va lăsa turma sa și se va duce după

oaia răătăcită, a făcut supărat părintele. Acest om e bolnav la minte - a adaugat frământându-se. Vrei să spui că Asztalos acela era un om luminat? Un apostol? Ce căuta în temnița? - s-a burzuluiat ia Vasile Lipoveanu.

— Nu era apostol - a răspuns dârz străinul. Era muncitor... Avea osândă de opt ani pentru că umblase între muncitori și-i învățase...

— Învățătura lui Anticrist, hai? - l-a curmat părintele Moise. Asta le întrece pe toate, oameni buni... Se apropie sfârșitul lumii. În anul două mii va fi Sodoma și Gomora... Eu unul mă întorc spre Domnul Dumnezeuul meu și-l rog să mă adune din această viață... Iară pe hoți și pe mișei să-i cufunde în smoala cea din veac... Voi ceti Duminică blestem asupra a toată sminteala, ca să se curețe lumea de răi... Nu care cumva te-a învățat Asztalos să tăgăduiești pe Dumnezeu? - a întrebat întorcându-se iarăși spre Lipoveanu, roșu la obraz și cu ochii tulburați.

Vasile Lipoveanu se schimbase cu totul. Pielea obrazului i se colorase cu o undă de viață. Sta încordat în picioare, cu mâna pe scaunul din fața lui și vorbea cu patima. Cei de față se uitau la el încremeniți.

— M-a făcut să pricep multe - a dat răspuns strângând marginea scaunului în mână. Mai ales, m-a învățat să cunosc că omul e stăpânul vieții și că trebuie să se lupte ca să intre în aceasta stăpânire, care-i este furată.

Părintele Moise a prins cuvintele din zbor și a simțit că trebuie să-l înfunde pe eretic, până peste cap.

— He, he, he - a râs în batjocură... Omul e stăpânul vieții sale De bună seamă că este... Dar nu așa cumcugeți dumneata... Rogu-te însă a-mi spune: cine l-a pus pe om stăpân în lume? Dacă nu știi, ori nu vrei știi, ți-o spun eu: Dumnezeu l-a pus stăpân a toate...

— L-a pus stăpân? - a tâșnit Lipoveanu, cutremurând pe cei din salon cu neașteptata îndârjire care s-a ridicat din el ca o flacăra de sub jăratec, uimindu-i. Nu l-a pus

nimic, părinte! Nici stăpân, nici preot, nici măcar om cum e astăzi... Am învățat în școală istoria biblica și am aflat ce i-a făcut Dumnezeu omului, la începutul, care zice biblia, că a fost începutul începutului. Alungându-l din rai, a strigat asupra lui blestem: Blestemat să fii, în veacul veacului. Să te naști în dureri, să trăiești trudind în sudoarea feții tale și să mori în chinuri! Așa a zis. Umblarea cea dintâi a omului începe cu un blestem, părinte. Cel dintâi pas al omului, e făcut sub osândă, împins cu putere din spate, împreună cu muierea sa, de către arhangheli, omul a ieșit în brânci din rai și a căzut cu fruntea în tină... De sus, plutind în văzduh, Dumnezeu detuna blestemându-l și zvârlea fulgere asupra lui. Așa e? - a întrebat Lipoveanu ținându-l pe preot în scaun, cu privirea.

Părintele Moise era holbat și n-avea glas.

— Asta e deci zestrea pe care i-a dat-o Dumnezeu omului - a urmat a vorbi crânepn Lipoveanu. L-a îmbrâncit în moi, în frig și în pustiu, gol și flămând... N-am ce zice... e foarte frumos! Nici nu se putea altfel, dacă oamenii l-au zugrăvit, chip și asemănare cu ei... Mai ales asupritorii și cei care poartă stăpânirea nedreaptă în lume, spunând, că - „e de la Dumnezeu”. Mă întreba pe mine Asztalos în temniță: cum s-o fi purtând acel Dumnezeu, închipuit de oameni, cu fapăturile care nu-i sunt dragi? Pe care le urăște...

Scârbit în toată făptura sa, părintele Moise a mormăit cu dezgust:

— Pe acelea nu le face... Cuget că le ține amestecate în lut și nu suflă duh asupra lor... Mai bine ținea acolo și pe om, decât s-ajungă în lume unii ca dumneata...

— Bine face ca nu suflă - a urmat fără clipire Lipoveanu. Te miri ce ar mai ieși... Dar omul a cucerit cu puterea lui focul, părinte. A descoperit apa. A căutat sarea și a aflat-o. A purtat război cu sălbătăciunile. Pe unele le-a

răpus și le-a mâncat, îmbrăcându-se cu pielea lor. Altele l-au răpus și l-au mâncat ele pe dânsul. A purtat război cu alți oameni. S-au răpus unii pe alții. S-au împreunat cu muieri și au făcut prunci. Au cioplit unelte în piatră. Au cercetat și au găsit fierul. Și așa, zbatându-se cu puterea lor, singuri, din veac în veac, au smuls pământului și văzduhului taină după taină și le-au supus. Au cetit stelele și au lăeut rânduială în rosturile vremii, pricepându-le și potrivindu-se lor. Niciodată n-a venit Dumnezeu să-i ajute. Blestemul lui curge înainte ca o apă neagră. Dincolo de apă, un ochiu' mânios privește lupta și izbânzile omului. Va veni o zi, când vraja blestemului va fi spulberata în patru vânturi. Omul, cu știința lui, se va ridica deasupra țărilor și le va stăpâni. În ziua aceea, Dumnezeu va trebui să predea împărăția lumii, celor ce vor izbi cu ciocanele în ultima taină a naturii. Blestemul va înceta. Ochiul dușmănos și crunt se va închide. Cu asta se va sfârși cea din urmă împărăție din lume. Omul biruitor își va înălța fruntea spre soare și va zâmbi cu dragoste gloatelor isbavite din întuneric și blestem: „Stăpâniți pământul 1 – va striga cu bucurie popoarelor. E al vostru. E pâinea după care ați plâns și ați suspinat. E bucuria pe care ați cerșit-o și pe care n-ați avut-o până acum. Întindeți brațele în lungul și în latul pământului. E al vostru; e grădina bucuriilor voastre. Ați biruit prin luptă și prin muncă. Nimsni nu vă va mai alunga cât vor fi veacurile deaem înainte”.

Acei oameni, care vor fărâma cu ciocanele lor ultimele cătușe, vor arăta atunci, cum ar fi trebuit să-și închipuie lumea pe Dumnezeu... Prin puterea, prin bucuria, prin știința și prin bunătatea lor.

— Ai ținut minte toate aceste cuvinte blestemate? – a întrebat părintele Moise uluit.

— Le-am ținut minte... Fiecare vorbă am ascultat-o de o mie de ori și am spus-o după Asztalos... Nu odată... În

doi ani am avut vreme destula... Am ascultat și altele, pe care le-am învățat...

— Ajung câte mi-ai spus, a zis părintele Moise ridicându-se asudat pe tot trupul. Asemenea blasfemie nu s-a mai rostit cred în lumea aceasta de către om pământean. Nu știi ce graiești - a mormăit depărtându-se. greoi.

Era împovărat de îndoieli ca de o boală grea, care i-a înmuiat oasele, i le-a golit de viață și i le-a umplut de plumb călduț. Îl simțea cum îi curge prin vine, gros și greu. Abia-și mai putea ține capul pe umeri. Ajungând acasă s-a lăsat pe pat și a dormit somn adânc, fără vise.

Vasile Lipoveanu a ieșit cu ceilalți oameni în uliță, odaia cu părintele Moise. S-a uitat dârz la Coste a Bucur, așteptând o vorbă. Dar Costea Bucur s-a lipit de învățător și de Vlad.

Erau toți trei un trup, cu șase ochi spăimântați, năclăiți în ape tulburi, sângerii. A priceput că nu mai are ce face la batoză. S-a răsucit pe călcâie și a pornit încet spre Brașov.

— Țsta-i ucigaș - și-a venit în sfârșit în fire Costea Bucur, întorcând capul după Lipoveanu. Ptiu! - bătute-av Dumnezeu de vagabond - scuipa, oprindu-se în loc.

Învățătorul Popovici era palid și se lupta cu tuse a.

— Hm... da... făcu clătinând din cap, cu gândurile împrăștiate... Om ciudat... Știe multe... întoarce și el capul după pribeag. Simțind povara grea în ereer s-a desprins de grup și a plecat spre casa ameiit.

Neculae Vlad se uita cu gura căscată când la unul când la celălalt.

— Duce-ți-vă dracului cu toții - a mormăit dezgustat. Parcă i-a trăsniit în cap și pe popa și pe dascăl... Slabi oameni - s-a sumeiit de mijloc. Eu îl plesneam peste gură, să mai numere odată stelele... Dumnezeii lui de li gh-o ană... Asta nu crede în Dumnezeu...

După această întâmplare, părintele Moise s-a întunecat și s-a îndârjit. Aștepta Duminica însetat, având în sinea sa cuget tare și hotărâre neînduplecata: Am să cetesc blestem care nu s-a mai auzit – făcea **b** urzii luându-se. Să-i întarc și pe hoți și pe smintiți.

Xu era casă în Bârseni să nu se facă prepusuri: o fi furat Tănăsie, ori n-o fi furat? Dacă n-a furat Tanasie, atunci cine-i hoțul? Asta se va ști numaidecât după ce va ceti părintele Moise blestemul – clătinau furnicate în inimi femeile doritoare de a vedea cu ochii sfârșitul unei întâmplări ca aceasta.

Duminică s-a și umplut biserica de lume, îndată ce s-au tras clopotele a doua oară. Se arăta fără greș o sărbătoare deosebită, deoarece în mod obișnuit, **b** arsă ne **n** îi plecau la biserică abia când trăgea clopotul de axion, adică aproape de sfârșitul slujbei, având plăcerea de a se duce cât mai târziu. Lasă că erau satui de mormăiala părintelui. Moise și de glasul lui Axente, cantorul cel bătrân, care ucidea încet dar sigur, de patruzeci de ani, simțul muzical al oamenilor – dar vine vorba, că după mersul la biserică se măsoară rangul gospodarului din sat. Xu se duce epitropul Neculae Vlad, ori Hortopan, ori Bucur la începutul slujbei ca fitece sărăntoc. Asemenea lucru ar fi cu lotul lipsit de rost.

Întocmai ca orășenii, care-și arată rangul după întârzierea cu care se înfățișează la o conferință, ori la teatre, barga ne ni i își gradează intrarea în biserică, după anumite socoteli care nu pot fi înfrânte cu nici un chip.

În Duminica blestemului, au fost lăsate însă la o parte toate nazurile și toate vicleniile rangului, așa că biserica s-a umplut de la începutul slujbei. Xeculae Vlad a intrat pășind rar și îndesat printre oameni spre strana lui de lângă altar. Se ținea cam țeapăn dinspre mâna stângă. S-a așezat și s-a foit în strană, apoi s-a uitat posomorât peste lume. Xu era în toate apele lui; asta se vedea bine.

Cantorul Axente gusta mare plăcere văzând atâta popor sub canonul ascultării glasului său. A dat deci drumul unor cântări deosebit de lungi, cu întortocheri care trebuiau să dovedească numaidecât ca, deși bătrân, se află încă în putere, iar despre partea științei glasurilor, nu este om pe lume să-l depășească. Din pricina îngâmfării întru care s-a înrăit la bătrânețe, Axente făcea multe zile fripte părintelui Moise. Cantorul ținea sus și tare că el cunoaște tipicul și slujbele din vechime, când era altfel de lume și altfel de oameni. Așa, când a venit părintele Moise în sat și a început a sluji, Axente a băgat de seamă ca sare unele tropare, iar altele le slujește, ca să scurteze slujba. Când s-a întâmplat întâia oară sminteala asta, Axente a stat o clipă eu răsuflarea oprită. O fi greșit părintele s-a gândit. Când s-a întâmplat a doua oară, a-a desprins din strănă 1 - dus în altar, înfățișând părintelui greșeala pe care o să vârșise. Atunci slujba a stat în loc vreme destul de îndelungată, deoarece părintele Moi se a simțit ca Axente vrea să-l calce pe coada cu știința lui:

— Aceste tropare nu se mai cântă - a făcut supărat către cantor.

Dar Axente nu s-a lăsat și a cerut să se păstreze legea și datina slujbei. Părintele Moise s-a rățoit la dânsul, încât se auzeau din biserica mormăielile și încontrările: Să iaci cura poruncesc eu - a zis la urmă părintele și a început să cânte o eetenie. Axente s-a întors în strănă mânios: Ba eu oi face cum scrie la carte, a mârâit frământându-se printre oameni.

În Duminica cealaltă, la utrenie, părintele Moise a sărit iarăși unele cântări, intrând cu ectenia peste Axente. Cantorul nu s-a dat însă bătut, ci a ridicat cuvânt spre altar:

— Acuma vine irmosul pe glasul al cincilea, a zis uitându-se urât pe deasupra ochelarilor. Părintele Moise a ieșit în ușa altarului și i-a întors privirea, dar n-a avut ce

face, căci Axente a și început a cânta irmosul.

Azi așa, mâine așa, părintele ajunsese să urască slujbele din cauza cantorului. Cum schimba un cuvânt, cum sărea un stih – gata Axente din strană:

— Ailaltă!

Atunci părintele Moise a hotărât să-și înțarce cantorul și să-i taie pofta de a se fuduli cu știința lui. S-a gândit cât s-a gândit și într-o Duminică a dibuit potrivire bună între anumite stihuri ale Evangheliei și între planurile sale.

Ieșind deci să citească evanghelia, a lăsat anume să-i scape o greșeală de care era sigur că se va lega Axente. A cetit, a cetit, până a ajuns acolo unde zice evanghelia” și după ce a întâlnit Jsus pe Maria Magdalena, a scos dintr-ansa șapte draci”. Când a ajuns aici, părintele Moise a cântat cu sminteală: „și după ce a întâlnit Iisus pe Maria Magdalena, a scos dintr-ansa șase draci”.

Șapte! – a sărit ca fript Axente.

— Ăl șaptelea ești tu! – a strigat părintele închizând scoarțele evangheliei cu mânie și să te pustiești din fața mea, proclétule, chiar în mânuța asta, că nu știu ce-ți fac!

După această întâmplare, care l-a rușinat adânc, Axente s-a dat bătut și punând năduf la inimă, a lăsat toate pe placul părintelui – „care e trimis de bună seamă de diavolul, să ne cerce pentru păcatele noastre”, își zicea în sinea sa.

În dimineața acestei Duminici, Axente era însă peste seamă de bucuros, cunoscând dinainte că va fi înfricoșare și cutremur în biserică. Cânta pe nas și se uita peste oameni cu destulă plăcere, văzându-i adunați cap lângă cap, ca oile în staul, el fiind unul dintre păstorii de seamă. Se întuneca însă și privea urât la sărmanii care băteau mătânii în fața icoanelor, atrăgând atenția credincioșilor asupra lor. Aceștia veneau pășind sfios cu opincile lor mari, umflate de obiele și-și purtau cu umilință hainele petecite,

printre cei îmbrăcați de sărbătoare. Se opreau în fața icoanelor, așezându-și căciulile jos, pe podea, ca să se poată închina fără stânjenire. Făceau cruci largi, privind ținia icoanele, de la care viața lor necăjită, acoperită de întuneric, aștepta izbăvire.

Se lăsau în genunchi și cădeau pe mâini, aplecându-se și atingând cu smerenie frunțile de podea. După asta sărutau scândurile dușumelelor cu patimă, ca pe o dulceță fără seamăn. Abia când se ridicau din umilirea mătaniei, îndrasneau să-și țugue buzele pe o margine de icoană.

Cantorul Axente avea pentru ei un dispreț fără leac. Sărmanii ăștia nu dădeau nici pomelnice nici parastase ca toată lumea. Veneau la liturghie știind că-i slujbă pe gratis și sorbeau în gâtlejurile și în urechile lor nesățioase tot duhul bisericii și: oară mângâierea glasului său de cantor, care nu se mai află.

Din altar se zărea din când în când obrazul întunecat ai părintelui Moise, cercetând pe margine, pe după perdea, cele ce se petrec în naosul bisericii. Slujindu-se utrenia, sfinția sa nu avea cine știe ce multe de împlinit, iar cele ce le avea, le împlinea destul de repede, ca unul care știa toate pe de rost.

Ieșind cu cădelnița, slobozea tămâie din belșug sub nasul frunțașilor, închinându-se înaintea lor cu plecăciune, ca în fala icoanelor. Pătrunzând în mijlocul mulțimii îmbulzite în naos, se uita împrejurul său și certa, încruntându-se, golănimea, care nu ținea liber locul din mijloc, pentru trecerea celor care aveau îndreptățirea să stea în față.

— Faceți loc... muștra cu glas coborât în dreapta și în stânga... Nu vă îmbulziți ca la pomană...

În sfârșit, slujba a ajuns la capăt și cantorul Axente, care după două ceasuri de îndărătnicie profesională nu mai avea decât atâta glas cât are găina însetată, a consimțit să închidă ceaslovele și să se înfunde arțăgos în

strană.

Atunci a ieșit părintele Moise în ușa altarului, cu cartea în mână. Peste oamenii din biserică a trecut o înfiorare; era prima undă a cutremurului care avea să vie.

— Iubiților mei fii sufletești - a început cu blândețe părintele Moise - în satul nostru s-a petrecut o faptă care trebuie să ne întristeze pe toți. Fruntașul comunei noastre, primul ȋpi trop a) bisericii, domnul Neculae Vlad, a fost prădat de o sumă mare de bani, din agoniseala domniei sale. Furul tăgăduiește fapta sa, iar dacă nu e acela care se afla acuma sub cercetarea legii, atunci se ascunde printre noi. Domnul Neculae Vlad, ca un creștin bun și cu frica lui Dumnezeu, a socotit că la descoperirea acestei fapte netrebnice, e mai bine să cerem ajutorul Tatălui ceresc, care toate le vede și toate le știe, deci îi știe și pe fur. Așa fiind, ne întoarcem la mila celui prea înalt și-i rugam cu osârdie să trimită fulgerele mâniei sale asupra făptașului, puștiându-l pre dânsul și toată seminția lui de pe fața pământului. Asemenea doresc să cunoașteți că am întâmpinat săptămâna aceasta om fără de credință, carele a rostit cuvinte de hulă Domnului Dumnezeu, luând în deșert numele lui și tăvălindu-l în gura sa spurcată.

Asupra acestui păcătos și a altora ca dânsul cadă astăzi mânia lui Dumnezeu, ei aducând primejdie asupă-a vieții noastre, mai vârtos încă decât furii. Să îngenunchem, iubiți creștini, spre a da ascultare smerită rugăciunii noastre.

Poporul din biserică a îngenuncheat, străbătut de o suflare de groază. A îngenuncheat și părintele Moise în ușa altarului, dând cetire rugăciunii:

— Doamne Dumnezeul nostru - a făcut sfinția sa ridicând glasul - trimite asupra furului toată puterea înfricoșatei tale mâinii și poruncește diavolului să stea de-a dreapta lui. De va intra la judecată să iasă osândit, iar rugăciunea lui să se prefacă în păcat. Puține să-i fie zilele,

iar deva avea soție și copii – văduvă să-i rămâie soția și orfani cap îi săi. Să rățăcească copiii lui și să ceibșeasca și nimănui să nu-i fie mila de dânsul, nici de orfanii lui. Străinii să-i jefuiască rodul muncii, iar el să ceară dreptate în marginea casei lui dărâmate și la nimeni să nu o afle. Urmașii să-i fie meniți pieirii și într-un neam să i se stingă numele. Cadă blestemul asupra lui: ochii să i se scoată ca lui Sedechia și trupul să-l fie ars în brâie de aramă înroșită în foc. Când va striga și va răcni de durere, rugăciunea lui să stârnească mânia ta, iar tu Doamne să-l prăpădești sub cerurile tale ascultând glasul meu precum ai ascultat tânguirea lui Ieremia prorocul, iar de va avea copii, aceștia să fie înjunghiați în fața lui, ca fiii lui Sedechia cel din Ierusalim. Blestemul să-l cuprindă ca un veșmânt cu care se îmbracă și să pătrundă în oasele lui ca apa. Ajuta Doamne Dumnezeu nostru să se împlinească rugăciunea noastră, pierdeându-l pustiirea cea din urmă: în pământ să nu afle hodină, sufletul lui să rățăcească fără alinare și neam de neamul lui să poarte asupra lui pecetia blestemului și semnul mâniei tale.

Îndreaptă Doamne toată a ta mânie și asupra celor care în semeția lor nebună iau numele tău în deșert și se ridică împotriva lumii tale» pe care ai zidit-o cu înțelepciunea și cu marea ta iubire de oameni.

Așa, Doamne, ascultă rugăciunea noastră, ca să se cunoască ca aceasta este voia ta și că de la tine purcede...

Când a ajuns părintele Moi se aci, s-a produs vălmășeală în tinda bisericii, uncie erau muierile. A leșinat Tinca lui Didu, soacra lui Neculae Vlad. Femeile dimprejurul ei s-au spăimântat; unele au dat țipăt de groază. Îndată au sărit bărbații, care se aflau în apropiere și au ridicat-o pe brațe, scoțând-o afară din biserică.

— Ce este? – s-a ridicat părintele Moise, întrerupându-și rugăciunea și întorcându-se cu destulă mânie spre naos. Neculae Vlad își lungise gâtul să vadă ce

se petrece. Atunci s-a auzit glasul clopotarului, din fund: a leșinat Tinca lui Didu.

Neculae Vlad s-a făcut alb ca varul și s-a clătinat pe picioare. Părintele Moise a simțit învăluire în jurul inimii. Lumea era înfricoșată peste seama: se frământă asudând ca în gura cuptorului. Oamenii au început a ieși din biserică. Lângă intrare, baba Irina meșterea pe Tinca la încheieturi și la tâmple. Cineva i-a adus oțet. A frecat-o bine, iar Tinca și-a venit în fire, având spumă ușoară în colțul buzelor învinețite de bătrânețe și de rachiu. Anica sta înlemnită lângă ea. Când a ieșit Neculae Vlad, alb și supt la obraz de parcă i-ar fi scos cineva măruntaele dintr-ansul – în jurul lor se făcuse un gol nesuferit. Numai Irina se afla lângă Tinca, restul oamenilor ținându-se departe ca și cum le-ar fi fost frica de ciurma. Neculae Vlad s-a uitat la Anica, apoi s-a uitat la Tinca. N-a zis către ele nimic, ci a plecat spre casa amețit.

Nu mai putea să fie nicio îndoială că Tinca furase banii. Asta era acum deplin lămurit în capul lui Neculae Vlad. Mânia lui Dumnezeu o fulgerase acolo în tinda bisericii; însuși părintele Moise clătina după slujba cu îndoială din cap, mârâind, așa ca să înțeleagă Vlad și într-un fel și într-altul.

În casă la Vlad, se vorbea pe înfundate, cu ușile închise. Să nu răspunza cumva vreo vorba prin sat. Lasă să creadă lumea ceea ce spunea Tinca: că s-a dus nemâncată la biserică și i-a venit rău. Dimineața la ceasurile zece Tinca avea într-adevăr plăcerea să dea pe gât cea dintâi înghițitură de rachiu și să îmbrace o bucată de brânza, ținută în fân. La biserică nu mai fusese (lela o vreme, așa că Duminica i-a venit leșin din pricină că xra-și făcuse muieră rosturile ei de fiecare zi.

Dar Neculae Vlad o împungea pe Ani ca șuierând printre dinți:

— Spune-i să scoată banii, c-o dau pe mâna

jandarmilor... Rușine-nerușine, o dau pe față. Acuma ai văzut!...

Anica se topise ca o făclie, în bătaia flăcărilor. Când i-a zis mume-și de bani, Tinca s-a proptit de masă:

— Care bani fată?

— Ți-o fi luat Dumnezeu mințile, mama, și-i fi lăcomit la bani... Dă-i să-i punem la loc...

Tinca și-a făcut cruce și a scuipat-o în obraz pe Anica:

— Ptiu, bătu-te-ar Dumnezeu, năpârca... V-am furat eu banii? Păi nu i-a furat Tănăsiev Of, Doamne Dumnezeule, strânge-mă de pe lumea asta... Apoi cum ți-a trăsnet prin minte una ca asta? Să știți ea dau o liturghie să vă potolească ăl de sus pe toți...

Sfâșiata de îndoieli, Anica a lăsat-o atunci în pace:

— Ai răbdare Neculae - a făcut frământându-se desperată - o iau cu încetișorul, să nu strige, că ne face de râs...

— Să strige! Dumnezeii ei de boală bătrână - să strige! - nu-mi pasa nimic. Să-mi dea banii-a mugit Ylad bulbucându-se la nevasta.

După ce și-a descărcat mânia, s-a dus din nou în odaia din față, să cerceteze lădița cu banii, iar Anica a căzut sfâșiată de îndoieli pe scaun. „Toate câte s-au cerut prin blestem, cad acum asupra mea” - se gândea îngrozindu-se din ce în ce mai adânc. Simțea cum se destramă după vorbele cântate de Axente în biserică: „să se risipească vrăjmașii mei din fața mea, cum se risipește tămâia înaintea ta”. Nimic nu se mai alege de mine, suspina jeluindu-se încet... Mă risipesc ca fumul, ma împrăștiu ca pulberea în vânt.

În vremea asta, Tinca se așezase supărată pe fân, moll-ăind în gingii brânză și miez moale de pâine. Sticluța era alături - o ducea din când în când la gură trăgând înghițituri scurte și dese, de om supărat. Privea un punct fix în peretele din fund al șurii. La început era pornită din

cale afară și suduia bolborosind singură. Pe măsură ce ducea sticla la gura i se ridica în cap ceva ca o culoare albastră, care se amesteca ușor cu negurile supărării, subțiindu-le și învăluindu-le. După o jumătate de ceas grijile au fost alungate și Tinka gusta tihna și desfătare. Amintirea vorbelor Anicăi se ștersese cu totul, iar în față, pe peretele șurii, unde la început jucau parcă niște diavoli negri, apăru seră acum făpturi albe de îngeri care se legănau, dând vederii încântare și pleoapelor somn deosebit de lin.

De cum s-a făcut seară, Anica a plecat la părintele Moise, fără a spune nimănui nimic. Mergea pe ulița înfricoșată, îi era teamă de întuneric și de năluci.

— Să-mi cetești dezlegare, părinte Moise - a suspinat plângând. Îți plătesc cât o fi... Cetește-mi dezlegare... Nu mă întreba cum și ce fel... Cetește-mi fără zăbavă...

Părintele Moise a clătinat din cap, arătând îngrijorare:

— De întrebat nu am ce întreba, pentru că știu... Am vorbit cu Neculae... Puterii lui Dumnezeu nu ne putem împotrivi, Anica!

Anica a oftat îngenunchind. Părintele Moise a luat patrafîrul și l-a pus pe cap, deschizând asupra ei o carte din cele multe pe care le avea pe masă.

...Așa, Doamne Dumnezeu! meu, cu puterea pe care ai dat-o mai marelui apostolilor de a lega și a dezlega pe pământ, legate și dezlega te fiind și în cer, eu smeritul tău slujitor dezleg pe roaba ta Ana de toate păcatele cele cu voie și cele fără de vae... Și de va fi căzut blestem asupra ei, dezlegat să fie pe pământ și în cer... auzea Anica de sub patrafîr cuvintele părintelui Moise. La sfârșit a simțit ea-i face în creștet semnul crucii. S-a ridicat amețită, ca venind dintr-altă lume. Sărutând cu sete patrafîr»! și mâna preotului, i-a pus pe masă o sută de coroane.

— Pe cine dezlegeu de blestem, să știi Anica, că e

dezlegat, a spus părintele Moise cu convingere blajină. Du-te acasă și-ți vezi de ale dumitale...

Asta era Luni seara.

Miercuri s-a știut în tot satul, că Sextil Vlad, băiatul cel mai mare al domnului Neculae, a fugit încă de Luni noaptea de acasă, cu banii furați. A fost prins Marți spre amiază într-o cofetărie din Brașov. Acum e ținut la poliție.

Neculae Vlad a plecat la Brașov, cu căruțacea ferecată și cu caii săsești, să-și vadă copilul. Nevasta-sa a rămas în pat» beteagă de supărare. Soacră-sa Tinca a avut ușurare în năpasta care era sa i se abată asupra capului. Ca o muiere înțeleaptă ei, era, a cinstit aceasta biruință a adevărului, cu o măsură îndoită de rachiul, murmurând pe când se așeza în culcușul ei din șură: *Cine n-are călcâiură Vie la Vlad că-i destulă*

Orizontul îi apărea luminos, plin de făgăduință bună. Sextil aflându-se ia popreală, nu mai avea cine să-i fure brânza și rachiul.

CAPITOLUL IV

În care povestim o întâmplare veche, ca să înțelegem mai bine întâmplările noi. Înfățișăm de asemenea pe taica Visalon Luca și pe Neculae Șenchea, sărântoci din Bârseni.

X-aș putea spune exact anul în care s-a petrecut întâmplarea pe care o voi povesti acum, dar știu fără greș că lucrurile s-au întâmplat întocmai precum le voi arata în aceste pagini, fiindu-mi povestite de oameni care le-au trăit și le-au cunoscut.

După cât am făcut socoteala, se pare totuși că e vorba de o vreme nu prea depărtată – vreo cinci-șase ani în urmă, să zicem, în jurul anului o mie nouă sute, la sfârșit de veac vechi și la început de veac nou. Având destule de spus din cele ce se petrec în vremea de care se ocupă cartea noastră, voi istorisi această întâmplare veche, pe scurt.

Sigur este că zăpezile cele mari se topiseră și

împrejurimile Bârseni lor erau acoperite de pâclele ușoare, albastre, ale primăverii.

Din pământul reavăn se ridicau înainte de amiază aburi, răspândind miresme tari și neliniști cunoscute și dragi, deopotrivă, copiilor, tinerilor și bătrânilor, fiecare avându-și partea care i se cuvine dintr-ansele.

Zilele erau călduțe, amăgind gângăniile să iasă cu grabă nesocotită din întunecarea plămădirii, la lumină. Asemenea grabă arătau și unele flori plăpânde, cu petale delicate, zbucnind din pajiște ca niște vietăți fără minte, care n-au răbdare să aștepte ieșirea în lume, ci se îmbată de chemarea șagalnică a celor dintâi raze de soare. Veselindu-se câteva ceasuri, aceste flori gingașe au murit sub giulgiul subțire al funigeilor zburdalnici de zăpadă, pe care îi risipește de obicei luna lui Aprilie...

Într-o zi ca aceasta au venit în satul Bârseni patru străini, <eu hârtii și îndreptări de la Cluj, să facă o fabrică mare de cherestea între sat și pădurea Coasta Pietrii, cam la un kilometru de marginea din sus a Bârsenilor. A fost atunci gâlceavă. și tărașoi mare la primărie și la Ocolul Silvic, să nu se lase pădurea cu niciun preț. La gura pădurii se întindea pășunea pentru vite și oamenii se arătau tulburați de planurile care urmau să mute izlazul în altă parte, ca să facă loc fabricii și depozitelor de cherestea. Fără de asta, domnii puseseră ochii și pe pădurea de fag de alături, care se vindea în parcele, an de an, de-și mai împlineau oamenii necazurile, făcând cărașie și negoț de lemne pentru brașoveni.

În fruntea bârsănenilor care se mișcau, striga mânios însuși domnul Neculae Vlad. Dânsul ridicase de la început glas de împotrivire. Alături de Vlad strigau cât îi ținea gura, Vasile Hortopan, Gheorghe Briotă și Costea Bucur – oameni înstăriți, care aveau interese, fiind ei înșiși proprietari de pădure. Acuma, domnii ăștia cu fabrica puneau în primejdie dobânda și huzurul lor; doar știe toată

lumea că ei făceau și desfăceau prețul lemnului. La ei găseau bârsănenii săraci o jumătate de stânjen de fag – adevărat, mai scump dar în schimb pe datorie, plătindu-i vara cu muncă pe ogoare.

Vorba e: își alinau oamenii necazurile? Și le alinau. Aveau copiii lor o fărâmbă de jar sub spuză? Aveau. Apoi dacă așa stau lucrurile, să sară acum cu mic cu mare împrejurul lor și să strige că nu lasă pădurea nici în ruptul capului.

Între cei dintâi care s-au ridicat cu mânie și înverșunare, au fost și Visalon Luca cu Neculae Șenchea, oameni fără avere, dar peste seamă de îndârjiți. Numai că ei s-au ridicat altfel de cum ar fi dorit domnul Vlad, cu Hortopan și cu ceilalți.

— Nu sunteți voi mai buni ca ăia ce vin să taie pădureaa strigat, în fața bisericii, Visalon către Vlad, care făcea gălăgie și se grozăvea/că el, așa și pe dincolo, se duce până la Pesta să ceară dreptate.

— Nu sunteți mai buni. Câni și unii și alții. Voi ne-ați supt viața pentru o legătură de găteje – acum vin ei să ne sugă... Douăzeci și una de zile de lucru? pentru un car de fag? Unde ai pomenit mișelie ca asta, domnule Vlad?

Neculae Vlad s-a îngălbenit și a început a tremura de ciudă: „w.

— Nu te cheamă nimeni să vii, hârciogule!... Stai acolo în vizuina și lasă oamenii să-și vadă de interesei-a zis prifitre dinți.

Dar Visalon Luca ardea pe dinăuntru.

— Care interese, Jioherule? – a strigat – numindu-l pe porecla hoțomanului Iosif Vlad, clin furțișagurile căruia se afla acum om bogat Neculae Vlad. Care interese? Ale noastre, ori ale voastre? Eu unul știu ce zic și știu ce fac. O să vedem până la urmă ce s-alege din gălăgia ta. Te cunosc eu cine ești!

După această înfruntare, satul a dat în clocot.

Neculae Vlad făcea spume la gură înjurând și amenințând. În vremea asta, domnii cei străini măsurau și prețuiau pădurea, făcând hârtii la primărie, plecând și venind iarăși la Bârseni.

Într-o bună zi, acești domni străini au ținut apoi sfat în odaia din fund a hotelului comunal, împreună cu domnul primpretorbojta István, cu domnul notar și cu fruntașii satului: Vlad, Hortopan, Bucur și ceilalți. Ce s-au sfătuit, ce nu s-au sfătuit, nu se știe nici până astăzi, doar atât, că din ziua aceea Vlad a schimbat oiștea carului drept în partea cealaltă.

— Dracu5 nu-i așa negru cum îl cred oamenii, făcea către vecini și către prieteni. Mi se pare ca noi am judecat greșit. Fabrica e o pricopseală pentru satul nostru. Așa am priceput.

— Ce fel de pricopseală? l-au întrebat unii.

Neculae Vlad s-a încurcat puțin, apoi a zâmbit șiret:

— Asta nu se poate vedea într-o zi ori două... Trebuie să avem răbdare. De venit însă vine... Credeți-mă pe mine, că-s om umblat.

Infer-adevăr, la Neculae Vlad a început a se vedea curând după aceea un pic de pricopseală, căci și-a cumpărat la târgul Brașovului încă o pereche de cai săsești și două vaci, cum nu se mai văzuseră până atunci în Bârseni.

— Acuma nu sunt vremuri să ții banul în lădița - făcea arătând îngrijorare. M-am gândit să bag în vite tot ce ani adunat...

Dar bârsane ni și nu s-au putut liniști așa ușor cum s-a liniștit domnul Neculae Vlad. Erau necăjiți și frământați; umblau noaptea din om în om și se sfătuiau, căutând scăpare. Ziua erau la primărie, noaptea se adunau la sfat. Stăpânirea n-avea vreme, nici plăcere, să-i lămurească, așa ca deocamdată a trimis un pluton de jandarmi în sat, pe cheltuiala oamenilor.

Într-o Duminică au început apoi a veni tăietori de lemne și lucrători stiani, cuibărindu-se sub șoproane înjghebate în pripă, la gura pădurii, în izlaz. Au fost aduse și mașini de tot felul, vadindu-se nepăsare față de teate zvârcolirile bârsănenilor. Tăietorii au intrat eu să emile în bradet, culcând la pământ mămirețe de trunchiuri, înalte și voinice, de-ți râdea inima uitându-te la ele.

Cam la o săptămână după ce a început tăierea, într-o dimineață, de cu noapte, au ieșit bârsanenii, cu topoare și furcoale, adunându-se în marginea satului. Se uitau negru unii la alții și se mișcau tăcând, cu fălcile încleștate, îndemnându-și muierile, mai cu vorbă bună, mai suduindu-le, să se întoarcă acasă, bârsanenii au străbătut drumul spre Coasta Pietrii și au ajuns la gura pădurii.

Tăietorii începuseră roboteala de la cinci, așa că i-au găsit la treabă. Ajungând lângă dâșii, Neculae Șenchea, care se afla în fruntea grupului împreună cu Visalon Luca, a strigat cu putere:

— Opriți lucrarea, oameni buni!... Pădurea asta nu se taie!

Bârsanenii au început să strige și să-și salte în vânt topoarele.

LAicrătorii i-au privit cu mirare, apoi s-au uitat unii la alții zâmbind. Cei care lucrau cu securile, le-au lăsat încet lângă picior – cei care lucrau cu țăp inele, s-au razimat în ele și au urmat a privi cu mirare grupul de bârsaneni.

A ieșit atunci de sub desiş pădurarul Glii oca, fudul și încruntat, cu pușca după cap. Pădurarul era vârat în pricopseala de antreprenori, așa că, apărându-și agoniseala, s-a răstit ia bârsaneni, ridicând pușca în sus:

— Ați înnebunit, mă? Cărați-vă acasă! Cine pășește aci, da de dracu' i

Bârsanenii au murmurat și au suduit, iar Neculae Șenchea, care era în față, l-a boldit pe pădurar cu vârful furcoiului în pânțece:

— Dă-te la o parte, javra - i-a zis scrâșnind din masele.

Ghioca s-a dat un pas înapoi și s-a clătinat spăimântat. cercat să puie patul puștii sub braț:

Te mpușc, Dumnezeii mă-tii - a scrâșnit cu ura.

Visalon Luca s-a încordat atunci năprasnic și l-a pălit pe Ghioca cu crucea furcoiului în frunte, Ghioca s-a răsturnat și a mușcat mușchi verde și frunză de ferigă. Sărind tăietoi-ii să-i despartă, s-au vălmășic până la urmă cu bârsanenii și au pus stăpânire pe pădure. a

— Țștia-s oameni, mă Tudosie - a strigat P avei Hășu, moțu, care venise tocmai de la Albac să taie pădure. Țștia-s oameni nu gluma... alăptarea ei de lume... A.cuma ce facem?

Până să se gândească ce iac, au” și apărut în fuga mare jandarmii cu pene de cocoș la pălărie. Erau doisprezece, ca tâlharii. Răsfirându-se în gura pădurii, mai marcíe Jor a început a striga vorbind stricat românește:

— Ieși afare moi! Dumnezeuvostru... Pușche le vei ca la chine...

Bârsanenii s-au tras în părlure, amestecați cu moții. Jandarmii au început să împuște în vânt zguduind țăriile văzduhului. Dinspre sat veneau alergând despletite muierile, urmate de copii desculți.

Un jandarm s-a întors și a tras pe deasupra lor. Muierile au căzut la pământ, iar copiii au fugit înnebuniți de frică.

Asaltul pădurii a ținut o zi și o noapte. Sosind întăriri de la Brașov, cu căruțe trase de cai aprigi, bârsanenii au fost încercuiți împreună cu moții și somați să se predea. Lipsiți de orice sprijin și auzind împușcături din toate părțile, oamenii s-au predat. Au fost legați cot la cot câte patru și duși în sat. Din sat, la închisoarea din Brașov: optzeci și șase de oameni. Atunci au rămas gospodarii de frunte din Bârseni iară frânghii și fără lanțuri.

S-a făcut numaidecât vâlvă mare pe țara. Gazetele scriau că a izbucni L o nouă răscoală ca a lui Horia. Cele mai multe ziare maghiare vedeau în răbufnirea de la Bârseni un act de șovinism valah și cereau măsuri drastice de represiune. Ziarele românești din Ardeal s-au folosit de această ocazie ca să facă din nou procesul politic al naționalităților oprite, din Ungaria. Ziarul „Népszava” – organul muncitoresc din Budapesta – a arătat însă că ceea ce au făcut românii din Bârseni, puteau face și ungurii și cehii și sârbii din monarhia austro-ungară. „Nimic nu indică prezența unei zvâcniri șoviniște antimaghiare – scria „Népszava” în cele petrecute la Bârseni. Toate faptele dovedesc că este vorba ele o mișcare socială a unor exploatați împotriva unui nou rând de exploatați”. „Népszava” a fost suspendat pe timp de opt zile din cauza acestui comentariu, iar ziarul „Pești Hirlep” a atras din nou atențiunea guvernului asupra pericolului din ce în ce mai mare al mișcărilor muncitorești.

Procesul care s-a dezbătut la Brașov a fost scurt și sumbru. Între alți martori au apărut notarul din Bârseni cu primarul, cu Neculae Vlac! și cu Bucur. Domnul Neculae Vlad a declarat că nu s-ar fi întâmplat nimic dacă sătenii n-ar fi fost instigați de Visalon Luca și de Neculae Șenchea. La fel au declarat și Bucur și domnii de la primărie. Ghioca a folosit prilejul ca să arate cum s-a vitezii: el singur împotriva atâtor oameni, scăpând cu viață printr-o minune, dar rămânând însemnat ca un cal cu stea în frunte.

Președintele Tribunalului a socotit că n-ar fi rău să audă din gura principalului inculpat mărturisirea faptei săvârșite, așa că a pus să i se traducă întrebările, deși cunoștea bine limba românească:

— De ce v-ați dus la pădure, Yisalon Luca? – l-a întrebat cu asprime tăioasă în glas.

Visalon a ascultat întrebarea și a dat răspuns liniștit:

— Ca să oprim tăierea, domnule.

Era păd, vrea dumitale? – a răsunat mai aspru glasul președintelui.

— Era a noastră – a făcut Luca potolit.

— A cui a noastră? – s-a mirai președintele. A familiei dumitale?

— Nu, domnule... familia mea n-are nimic... Era a noastră, a oamenilor... A celor din sat.

Președintele a zâmbit cu înțelesuri către judecătorii de lângă dânsul.

Dumneata știi ce e aia, proprietate? Zici că n-ai nimic... Atunci de unde. știi?

Yisalon Luca l-a privit întunecat:

— Cel care are, *știe* că are, cel care n-are *simte* că n-are, așa că de priceput pricepe...

Președintele s-a mișcat nervos în scaun:

— Dacă nu-i înscrisă pe numele dumitale și al celorlalți săteni, înseamnă că nu-i a dumneavoastră. Să-ți intre în cap e dată pentru totdeauna...

Visalon Luca s-a îndârjit:

— Eu n-am zis că-i a mea, ori a lui Șenchea, ori a aștorlaiți. Am zis că e a noastră, laolaltă. A satului. D-aia am sărit...

Președintele a râs cu răutate:

— Vei fi zicând că și palatul tribunalului e al vostru? Văd că ai un cap destul de tulbure...

Visalon Luca a tăcut.

— Fapta dumitale e faptă de anarhist. Știi ce înseamnă asta? Înseamnă că treci cu ciubotele dumitale peste dreptul sfânt al proprietății. Înseamnă că ești unul dintre leneșii care vreau se pune mâna de-a gata pe dreptul altuia. Dar noi pentru asta suntem aici, să retezăm astfel (le încercări criminale. Dacă ai avea proprietate ai și s-o respecti! – a făcut președintele mânios cerând să se traducă inculpatului întreaga litanie.

I salon Luca a asculta i-o și s-a gândit puțin, apoi a

deschis gura tocmai când, președintele dorea să continue a vorbi.

— Ei, ce vrei? - l-a întrebat scurt judecătorul.

— Vreau să zic ca din munca cinstită cu brațele nu poți face proprietate, măcar de-ai lucra zi și noapte în șir. Abia te îndestulezi cu mămăligă... Trebuie să furi ca să ajungi om cu stare... Ori să trăiești adunând din munca celor sărmani...

Președintele și-a încruntat sprâncenele înfuriat. S-a ridicat mânios în picioare și a strigat:

— Ești un agitator și un răzvrătit periculos, nemernicule! M-am lămurit îndeajuns... Averea n-o poate agonisi oricine, ticălos ce ești! Pentru asta trebuie să ai pricepere, iar nu să bei la cârciumă, cum faci tu...

Visașon Luca a primit întunecat înfruntarea președintelui, care-și pierdea din ce în ce mai mult cumpătul.

— Vă duceți să loviți în cap oamenii de ispravă și să le furați agoniseala-ca niște mișei! - a urmat a striga președintele îmbujorându-se la obraz... Am isprăvit cu dumneata... Treci la loc...

Fața de asemenea rezultat al interogatoriului, președintele a renunțat să mai stea de vorbă cu răzvrățiții, marginindu-se să le pună întrebări procedurale:

— Știi de ce ești dat în judecată? Ești vinovat, ori nu?

Oamenii s-au încurcat în iuțeala întrebărilor și n-au putut desluși nimic. Nu pricepeau nicio vorbă din câte se spuneau de către domnii aceștia căzuți asupra lor cu dușmănie înverșunată, așa că au plecat capetele tăcând.

Ridicându-se procurorul, a început a vorbi ungurește, arătând spre dânșii și îndrugând fel de iei, care nu se puteau înțelege. Dacă ar fi înțeles, s-ar fi minunat aflând că fapta lor a fost săvârșită și de alții, mai cu vârf și îndesat...

„Iloria, Cloșca și Cri șan” striga procurorul... Doja György” - continua să se frământa aprig - cerând pedepsirea aspră

a acestor „elemente anarhice, răsărite ca buruienile otrăvitoare, din gunoiul societății”. Ar fi aflat de asemeni că Ne cu iac A iad și ortacii lui sunt „exemple admirabile de cetățeni loiali ai monarhiei, strâns wați de ordinea socială care domnește în țările de sub Coroana sfântului Ștefan”.

Neaflând nimic din toate acestea, au priceput totuși la urmă, că Visalon Luca și Neculae Șenchea sunt osândiți la câte patru ani temniță, iar restul oamenilor de la un an în jos, până la taci luni. Condamnații principali au fost coborâți îndată la închisoare, ceilalți fiind lăsați liberi, până la judecarea apelului.

Când s-a cetit sentința, Visalon Luca era cu ochii pe peretele din față. De acolo, îi întorceau privirea cei în numele cărora se rostea osânda: deasupra, un crucifix, înfățișând răstignirea, iar dedesubt portretul Majestății Sale apostolice Franz Iosif, zâmbind netulburat la dânsul.

— Vai de copilașii mei! - a gemut Neculae Șenchea, când s-a închis ușa de fier a închisorii în urma lor. În celula mai erau doi condamnați. Cu bârsanenii intrați acum, făceau patru.

— Nu plânge, moi fraty - a zis cu glas domol unul dintre cei care erau în celulă. Asta estyc dreptatye de la Majestatea sa FerentȚ Joșca - dumnezeii lui de boț bătrân...

După cum se poate înțelege ușor, osânditul era ungur.

Acest ungur și tovarășul său de celula aveau de făcut închisoare, din pricină că s-au pus împotriva vecinului lor, contele Beleli, într-o împrejurare pe care bârsănenii au aflat-o chiar din ziua dintâi a întemnițării.

În secuime, pământul e puțin, ca și la Bârseni, după cât au înțeles Visalon și Șenchea, ascultând povestea ungurilor osândiți. Nu s-ajunge cu niciun chip ca să poată hrăni o casă de oameni, așa că secuii tot numai cu cărăușia de lemne o pot scoate la capăt. Dar o bucată de pământ e o

bucată de pământ; same ni o dublă de porumb, pui o varză și te ajuți.

Contele Beâdi stăpânea o moșie de trei mii de jugăre în partea locului. Parcul de lângă castel se întindea pe douăsprezece jugare. Ce l-a apucat, ce nu l-a apucat, destul ca în Li-o bună zi a căzut administratorul conici ui asupra celor doi oameni, să-și vândă pământul numaidecât, deoarece așa poștește domnul conte.

De luat tot îl hunii - a zis administratorul către dânșii. De asta să fiți încredințați. Dar domnul conte e om milos și vrea să vă plătească atât și atât.

Ungurii s-au uitat unul la altul, iar nevestele lor, care ieșiseră la poartă, au început a plânge și a jelui ca după mort. Prețul pe care-l spusese administratorul nu le ajungea nici să-și cumpere o vițea.

Unul dintre secui - Szelte Pișta - l-a întrebat pe administrator:

— De ce vă trebuie loeușoarele noastre?

Sluga ciocoiască i-a răspuns cu îngâmfare:

— Țsta nu-i de nasul tău să știi... Dacă vrei totuși să afli, apoi mă mir ca tu n-ai văzut cum se strâmbă marginea parcului, acolo, lângă locurile voastre. Intra înăuntru ca o burtă goală. Domnul - conte vrea s-o oblească.

— Hm* - a făcut Széllé lji și a, o îi vrând s-o facă cum e burta dumitale. Ieșită peste margini...

Administratorul s-a înroșit ca o ceapă de Făgăraș și l-a stropșit cu sudalme și amenințări, plecând la curte. A doua zi de dimineață au ieșit argații contelui Beldi și au strămutat ulucile parcului, cuprinzând locurile celor doi vecini și sădind numaidecât plopî subțiri de-a lungul noului hotar. Administratorul râdea:

— Atâta experiență avem noi, ca să știm că e mai bine să te dea în judecată păgubașul, decât să umbli cu jalba după el. Acum poftiți și chemați pe domnul conte la Tribunal, be, he, he - a făcut către cei doi secui, care se

zbăteau și alergau de ici, colo, strigând către argați să oprească mișel ia. Domnul administrator se plimba cu cravașa în mână printre oameni. Ajungând în dreptul lui Szelle Pișta, care urla cu pumnii ridicați, s-a oprit dintr-odată și l-a lovit peste obraz. Szelle a văzut negru înaintea ochilor. A scos briceagul și l-a repezit cu sete pe dedesubt, în trupul gras al administratorului. Acesta se răsucise într-o latura ca să se ferească, așa că briceagul lui Szelle s-a înfipt până în prăsele în șoldul stâng al vâtafului boieresc, rămânând acolo. Administratorul a simțit cum îl străpunge arsura și a sărit să scape. Argații dimprejur s-au săltat, să-i vie într-ajutor; unul dintr-anșii l-a cuprins în braț; e, iar altul a pus mâna pe praselele briceagului, să-l scoată. Fie că administratorul s-a zvârcolit în fierbințeala clipei, fie că argatul și-a potolit focul răsucind cuțitul în șold, destul că la proces Szelle a fost acuzat de a fi înjunghiat cu sălbăticie slujbașul boieresc, sfârlecându-l de parcă a vârat în el praselele, nu tăișul. Degeaba a arătat Szelle ca a lovit de-a dreptul, neavând răgaz să răsucescă cuțitul în rană și măcar că administratorul se făcuse sănătos între timp, cei doi necăjiți au fost osândiți de Tribunalul de la Slantu Gheorghe așa: Szelle Pișta cinci ani și trei luni închisoare pentru omor săvârșit dar neizbutit, iar ortacul lui, la trei ani și o lună, pentru complicitate. Pe deasupra, au fost osândiți la despăgubiri către domnul administrator, care întreceau nu numai valoarea locurilor, ci și a căsuțelor celor doi osândiți.

Cunoscându-i pe acești unguri și auzind din gura lui Szelle Pișta ce păreri are despre dreptatea împăratului -, Visalon s-a mirat adânc:

— Cum vine vorba asta, mă omule - păi voi nu sunteți unguri?

— Ba, suntem unguri - a răspuns întunecat Szelle Pișta...

Vi salon a clătinat din cap cu îndoială:

— Eu credeam că suntem asupriți numai noi, ca unii care suntem români. Doar țara e a voastră. Se cheamă că e Ungaria. Apoi, atunci, care-i pricopseala voastră?

Szelie a scuipat printre dinți:

— Țara asta nu-i nici a noastră, nici a voastră, bade... E a grofilor, a bogătașilor și a avocaților. Aveți și voi destui d-ăștia. Dacă nu grofi, apoi bogătași și avocați câți vrei. Ei sunt una, ori că-s unguri, ori ea - **s** valahi. Corb la corb nu scoate ochii. Dumnezeuii mamei lor de căpușe!...

Șenchea avea ceva de spus. Până atunci stătuse cu gândul pierdut. Vorbele care s-au vorbit i-au ațâțat pe semne un foc mai vechi:

— A dracului meserie, meseria asta de avocat - a făcuți încet uitându-se în gol. Vasăzică stai acasă și aștepti să se certe, ori să se taie oamenii în bricege. Aștepti să-și fure unul altuia o brazdă, două, cum mi-a furat mie Hortopan, bagându-se cu plugul în fiecare an câte o palmă. Ori cum le-a furat oamenilor ăstora groful locurile ce le aveau. Aștepti în cântălarie și vine la tine ori unul, ori celălalt. Dacă vine hoțul și se nemerește om bogat, îl aperi și strigi că are dreptate. Te dai cu binele pe lângă judecători și întorci legea pe toate fețele, scoțându-l curat ca pe un prunc nou născut. Ba încă îl mai și înfunzi pe al păgubit, că l-a vorbit de rău pe hoț. Sărmanii n-au dreptate și județ în lume. Dacă vine bogătașul în chip de păr gubaș, și mai bine. Strigi și te dai în vânt ca omul tău are dreptate. Strigi tu, strigă și ălălalt, iar dreptatea se împarte între avocați ca între frații buni. Cel necăjit se trezește la urmă, jumulit ca o găină pusă în oală și se uită la lume ca un prost... Avocații ăștia sunt vameși ai sărmanilor... Vameșii celor vii... Popii sunt și ai viilor și ai morțișor...

Osândirii au zâmbit amar auzind cuvintele lui Șenchea. Într-o vreme s-a întors din nou Visalon către Szelle Pișta:

— Stau și mă gândesc, ma fârtate, de ce ți-o mai fi pus ție trei luni, peste cinci ani? Ce Le-o fi vâjâit prin cap? Mă gândesc și nu pricep nicicât.

Szelle a rânjit:

— Le-am cerut briceagul înapoi...

Visalon l-a privit fără crezare:

— Cum l-ai cerut înapoi?

— Stai să vezi, a urmat a povesti Szelle înfierbântându-se... Briceagul meu, care rămăsese în șoldul administratorului, se afla acum pe masa tribunalului. Când a început procurorul să mă înjure, l-a luat de pe masă și l-a deschis la toate tășurile. Acuma, trebuie să știi ca asemenea briceag nu se afla prin părțile acestea. Marfă prima, mi-i adusese un var de-al meu, care a făcut militaric tocmai la Brunn. Deci luând procurorul briceagul în mână, 1 - 3 ridicat în sus și l-a arătat judecătorilor. L-a întins înainte, spre mine, apoi. iar l-a ridicat și iar l-a arătat, îmi umbla ochii după el cum umbla ochii mânzului însetat după găleata care se leagănă în cumpăna fântânii... Când s-a cetit osânda de la împăratul Ferent Joșca și s-a auzit în sală că am de stat în temnița cinci ani, nevasta a început a se vaita în banca ei, între lumea care era de față. Am întors privirea într-acolo și am simțit că mă înec. Atunci m-a întrebat judecătorul cu asprime:

— Ce hi de spus, Szelle Pișta? Faci apel, ori te mulțumești cu pedeapsa?

Mi s-a întunecat vederea și n-am mai văzut nimic. Numai briceagul îmi juca în fața ochilor. Eu am priceput că acel briceag ar pofti să se întoarcă la mine...

— N-am nimic de spus - am zis răpezeit iară decât să-mi dați briceagul înapoi.

Judecătorii și procurorul au căscat gurile la mine.

— Asta nu se poate - mi-a răspuns judecătorul. Briceagul rămâne aici... Dar deceți trebuie? Ce vrei să faci

cu ei? – m-a întrebat adunându-și privirea asupra mea.

— Să-l bag în Dumnezeuul dreptății care mi-ați făcut-o – am strigat cu deznădejde. Ortacul ăsta al meu s-a jâmbat la judecători, arătând plăcere de cele auzite. Judecătorii 5-au răsturnat cu capetele pe spetezele scaunelor de parca i-ar fi pălit un vânt peste frunți. Au început apoi a șopti, iar cel mai mare s-a ridicat din nou:

— Pentru lipsa de cuviință față de tribunal, pedepsim pe Szelle Pișta cu trei luni de închisoare, care se adaugă la cei cinci ani... Tovarășul ăsta al meu a luat și că o lună, pentru că s-a jâmbat cu nerușinare la judecători... Asta e...

CAPITOLUL V

În care osândiții Visalon Luca și Necuiae Șenchea se întorc acasă.

În vremea când a scăpat din temniță, Visalon Luca avea cincizeci și unu de ani. Era un om scurt, cu picioare destul de subțiri, dar cu pieptul lat și robust, dovedind putere de cremene în brațe. Obrazul îi era neted, iară zbârcituri și părea palid. Părul și mustățile îi erau în schimb albe ca zăpada, fiind de neam care încărunțește curând și având pe deasupra destule pricini în lumea asta, care să-l aducă degrabă la cărunțețe.

Nevasta îi murise cu trei ani înainte de a îi băgat în temniță, rămânând văduv, cu o fetiță de treisprezece ani, pe care o chema Ralira.

Ortacul lui, Neculae Șenchea, avea cincizeci și cinci de ani. Mai mult înalt decât mijlociu. Șenchea era ațos și întunecat. Purta în cap o claie de par sur, zburliț, iar sub nas niște mustăți stufoase care nu puteau fi stăpânite cu niciun chip.

Necuăae Șenchea avea nevastă și doi copii: Tuci ori că și Marioara, fiind între ei depărtare de vârsta de un an. Făcând socoteala, Tud ori că trebuia să fie acum de douăzeci de ani, iar Marioara de nouăsprezece.

Când au ieșit pe poarta închisorii, după patru ani de

pușcărie, cei doi răzvrățiți s-au oprit întâi în loc, oarecum stânjeniți. Erau ca niște betegi care, zăcând vreme îndelungată, și-au pierdut siguranța pasului. Se uitau stingheri în dreapta și în stânga, având parcă și unul față de altul un simțământ de sfială.

Visalon a tușit, prinzând curaj:

— Cât o fi ceasul, Necuiae?

Șenchea s-a uitat roată peste ziduri. Se vedea în dreapta turnul bisericii catolice: era zece.

Visalon a tușit din nou:

— Eu zic să potrivim așa, ca să intrăm în sat după căderea nopții...

Șenchea a încuviințat slab:

— Așa zic și eu...

Au luat-o deci încet pe străzile orașului, către bariera dinspre Bârseni, Mergând agale și poposind îndelung pe marginea drumului, au reușit să ajungă aproape de sat, pe înserat. Era luna Aprilie, umed și frig. Dorul de casă se împletea cu oboseala; ar fi vrut să simtă bucuria somnului sub sarică mițoasă, plină de căldură. Îngrijorarea care-i stăpânea era însă mai puternică decât toate. Ce-o fi acasă? – se cutremura în taina Șenchea. Lui Visalon îi era groază să se gândească. Își lăsase fata în grija Yetii, sora răposatei lui neveste, care se mutase în căscioara lui din vale. Ce-or fi făcut? Din ce-or fi trăit?

Toate gândurile care i-au chinuit în nopți nesfârșite de veghe, toate grijile care i-au măcinat sugându-le încet-încet vlaga, s-au adunat acum în inimi, îmbulzindu-se și punând stăpânire de întuneric și durere pe ele.

Când au ajuns la răspântia unde se despărteau ulițele, cei doi tovarăși s-au oprit. Tăcuseră până atunci amândoi, ca și cum și-ar fi pierdut glasurile. Nu-i văzuse nimeni. Nu știa nimeni că vin.

— Apoi, sara bună, Neculae – a zis Visalon întinzând mâna... Treci mâine pe la noi... a urmat a grai fără grabă,

greoi.

— Sara bună, Yisaloane... Yiu negreșit, i-a răspuns Șenchea cu glasul sugrumat.

De cum a aruncat o privire în casă, Visalon Luca s-a liniștit. A simțit cum se desface din el bulgarele de griji întunecate, umplându-se locul rămas liber, cu bucurie.

În odaie a găsit pe Veta și pe Rafira. Ședeau lângă sobă. Firuca era acum o fată înaltă, cu cosițe lungi. Ochii i se făcuseră mai mari și aveau culoare albastră-verzuie, care te oprea în loc. Ca apa iezărului – l-a fulgerat prin cap pe Visalon, când i-a văzut. Veta și Firuca au început a plânge și a se zbate. Visalon li se părea bătrân și slab; l-au mângâiat pe obraz și l-au împresurat cu brațele, tânguindu-se după femeia care plecase din lumea aceasta, fără să-și poată griji soțul într-o asemenea împrejurare cumplită.

S-au așezat la masă povestind și plângând. Visalon tăcea, cu capul răzimat pe mână și asculta privindu-și fata.

N-an trecut mai mult de două ceasuri și s-a auzit în curte.

tropotire de pași. Visalon Luca a ieșit neliniștit în prag. Era noapte târzie. Abia a putut descurca prin întuneric înfățișarea lui Neeulae Șenchea.

— Ce-i, Neeulae? – a întrebat scurt, cu oarecare spaimă. ce-i cu tine?

Șenchea l-a putut răspunde. S-a clătinat ca un om beat. Visalon l-a prins în piept și l-a sprijinit să intre în odaie. Femeile săriseră de la masă și priveau înfricoșate. Șenchea s-a lăsat pe scaun și a gemut adânc:

— Mi-au mâncat sufletul, Visaloane... Cu mine s-a sfârșit... M-au omorât...

Șenchea își iubea copiii în felul lui de om tăcut și posomorât. Imaginea lor îi era zugrăvită pe pleoape ca și cum s-ar fi țesut acolo din fire subțiri de suflet hrănit cu sânge. O purta cu sine în tăcere, ca pe o bucurie ascunsă

pe care nu trebuie s-o tulbure nimeni. Nevasta-sa era puțintică, fii-avă - mare nădejde nu putea zidi într-însa. Din pricina asta a fost frământat și necăjit peste seamă în cei patru ani de temniță. Închizând ochii în nopțile grele din închisoare, își vedea feciorul și fata, ca și cum ar fi fost vii. Câteodată imaginile îl ardeau, alteori îl umpleau de bucurie. Mai adeseori se cutremura de ură crâncenă împotriva vieții care-l apăsa ca un bolovan așezat pe piept. Simțea uneori ca arc să plesnească de atâta povara.

Tulburarea îl cuprinse în acea seară de trecere pe ulițele satului ridicându-se deasupra tuturor celorlalte simțăminte. În căsuța lor pâlpâia lumina galbenă a lămpii de gaz, așa ca a putut cuprinde prin fereastră interiorul. Umbra cea puțintică de lângă cuptor era Zinca, nevasta. Parca mai puțintică decât o știa. Umbra din colțul stâng, aplecată spre ceva nedeslușit, trebuia să fie Marioara. Unde o II Tudorică? - s-a întrebat Neeulae Șenchea apăsând pe clanță.

Când a deschis ușa și s-a arătat în prag, cele două umbre s-au mișcat, întorcându-se spre dânsul. De lângă cuptor s-a auzit un țipăt găuit: Neeulae! - apoi umbra s-a mototolit ca un sac subțire, golit dintr-odată de cuprins.

Izbind ușa, Neeulae Șenchea s-a săltat cutremurat spre cuptor. Marioara s-a îndreptat de șale și a dat fuga să-i sară maică-sii într-ajutor. Au ridicat-o amândoi și au așezat-o pe scăunelul cu trei picioare care era alături.

— Am venit, Zinco - a gemut Neeulae suflând adânc. În mustățile lui zburlite se încurcau lacrimi. Buzele-i tremurau, cercând fără putere să vorbească. Zinca s-a trezit încet din negura care-i astupase mintea și. vederea. S-a uitat la Neculae eu ochi nesfârșit de triști, cufundați în orbite. Îl privea și nu zicea nimic. Bând o înghițitură de apă din ulcica adusă de Marioara, Zinca a putut întreba în sfârșit cu teama:

— Ai venit, Neculae?

— Sunt aci i-a răspuns Senehea greoi, aplecând capul. Sunt aci și-mi plânge inima când te văd... Vnde-i Tu doricăv a întrebat uitându-se împrejur.

— În fabrică...

Ne cui a e a tresărit:

— În fabrică?

— Da... De un an... Acuma e de noapte...

Mari oară sta împietrită lângă maică-sa, cu mâinile căzute de-a lungul trupului. Ochii lui Neculae s-au oprit cu durere asupra ei:

— Ce-i cu voi? Ce aveți? - a întrebat încet, obosit.

— Tată, tată **I** - a strigat atunci Mari oară, apoi s-a lăsat pe scaun lângă masă, și-a pus capul pe brațe și a început să plângă cu hohote.

Neculae a mai privit odată împrejur, ca într-o casă străină. S-a oprit apoi cu ochii asupra umbrei care nu se putea lămuri, în colțul stâng al odăii, unde zărise pe Marioara. Era un fel de trocuță pusă pe o laviță - ceva care-i stârnea curiozitate neliniștită. S-a apropiat pășind rar și greu, ca și cum ar fi avut poveri în spinare. S-a aplecat și a privit, străbătând anevoie cu vederea. Îndată s-a auzit glas de copil, plângând sub răsuflarea lui. Umbra din colț era un coș de nuiete, în care dormea prunc fraged, ce dăduse glas.

Întâmplarea cunoscută în acea seară de Neculae, din glasul pierdut al neveste-sii, i-a stors din fire cei din urmă stropi de blândețe care-i mai rămăseseră ascunși și împrăștiați în timpul celor patru ani de pușcărie. Parcă trecuse printr-însul o apă rece, în șuvoaie repezi, spălându-l și curățindu-l de unele simțiri, care acum prisoseau.

— Vasăzică, feciorul lui Bucur - martorul de la proces - a venit la dânsule cu vorba dulce, că taică-său vrea să îndrepte lucrurile, având destule legături și destulă putere pentru asemenea ispravă. Că la proces a fost silit să facă mărturie împotriva, dar el își are prepusurile lui și îl scapă

pe Neculae Șenchea.

— La urma urmei - a zis Lixandru Bucur - nu badea Neculae l-a lovit pe pădurar. L-a îmboldit numai fără să-i facă gaura în burtă. Lovitura i-a dat-o Visaion... Așa că nu va fi prea greu să scape...

Azi așa, mâine așa... Tudorică se uita urâfe, dar muierile puneau bază mare pe vorbele lui Li x a mârâi. Mai ales că dăduse a înțelege, că ar fi bine să se încuscrească, să ia el pe Marioara și să se împace toate vrăjbele care stau acuma între Bucur și Șenchea. Auzind asemenea cuvinte, Zinca l-a descântat și l-a mototolit pe Tudorică să lase așa, că e bine și să nu se mai burzuluiască seara, când intră Lixandru în casă.

Îmbrobodindu-le cu vorba, Lixandru i-a pus Marioarei copilul după cap. Atunci au sărit Bucur cu rudele lui și l-au însurat pe Lixandru în grabă cu fata lui Hortopan. Bogatul la bogăție trage. Asta era acum un an. Ca să scape de armata, Lixandru a fugit în București cu nevastă cu tot...

Auzind povestea asta din gura Zincăi, Neculae Șenchea s-a dus în curte și s-a pălit cu fruntea de stâlpul porții. Era noapte, nu-l vedea nimeni. S-a pălit odată. S-a mai pălit odată... Apoi a ieșit încet pe porțiță, cu răsuflarea ruptă în muget și a plecat la Visaion. Vet a și Rafira au înțeles îndată de ce vine Șenchea la ceas târziu de noapte, amețit, ca un om lovit cu toporul în cap. Dea ceea a dat semn de spaimă Veta. În sat, întâmplarea Mari oarei cu Lixandru nu mai era o taină nici pentru copii.

Visaion Luca s-a întunecat greu auzind ce fel și chip căzuse batjocura asupra casei lui Neculae. A stat pe gânduri și a simțit năduf, apoi a întrebat dintr-odată crunt:

— Zici că Lixandru nu-i în sat?

Nu, a plecat la București - a intervenit Veta ascuțit. A fugit, să nu facă armată...

„Visaion s-a uitat în lături pe sub sprâncenele stufoase și și-a frecat măselele unele de altele,

înțepenindu-și gura. Șenchea tăcea cu ochii pierduți.

Într-un târziu Visaion și-a descleștat fălcile

— Stăi cumpătat, Neculae - a zis cu vorbă gravă. Avem multe la răboj... Poate ne-o ajuta Dumnezeu ori dracu', să le plătim.

Femeile s-au înfiorat auzind, asemenea cuvinte. Veta și-a făcut cruce pe furiș. Neculae s-a cutremurat ca de o flacără violentă care i-ar fi ars ceafa. S-a ridicat și s-a apropiat d. e Visaion, uitându-se afund. În ochii lui.

— Mă duc. Vi saloane...

— Du-te, Neculae - i-a răspuns acesta c. u glasul coborâtsv i-a strâns mâna prinzându-i-o toată în mâna lui.

CAPITOLUL VI

În care vâne pe lume unul din eroii acestei povestiri, cu care vom străbate cale lungă.

Aflându-se în capul răsculatlor cl-n pădurea clela Coasta Pietrii, Visalon Luca nu putea nădăjdui să intre în fabrică cu niciui chip. Lasă că nici nu-l trăgea inima să se uite într-acolo. Purta un fel de negură în suflet, care-i acoperea câteva din marile amărăciuni, ținându-le în umbră, să mocnească. Acolo se afla chipul nevستی-sii, acolo erau umilirile și sărăcia lui nemeritate, acolo se aflau întâmplările de la Coasta Pietrii și anii de închisoare. Lângă ele se așezase și suferința neagră a lui Neeulae Șenchea, tovarăș bun și drept.

Greutățile care i s-au ridicat în cale după întoarcerea din închisoare, trebuiau să fie înlăturate însă numaidecât. Înainte de întâmplarea de la Coasta Pietrii, Visalon Luca era cărăuș bun și muncitor de câmp, cum nu se afla altul. Pricepea orice lucru și unde puneă el mâna, era pusă. Adevărat că nu putea număra altă avere decât o mârtoagă de cal și o junincă mărunță de munte, dar îndemânarea cu care-și împărțea treburile, îl ajuta să prididească și colo și dincolo. Bogătașii satului se întreceau să-l cheme la plug și la semănat, pentru că Visalon puneă asemenea rostuire în

aruncarea seminței, că nu i-o lua nimeni înainte. Holdele ieșite din mâna lui erau frumoase și rânduite ca din mașină: nici prea dese, nici prea rare.

Acum, nu mai putea să fie vorba de lucru la Neeulae Vlad, ori la ceilalți bogătași. Catastiful socotelilor cu oamenii ăștia sta închis în inima lui, urmând să fie deschis când va fi trebuință. Cu pădurea iarăși nu mai era nimic de făcut, căci o luaseră domnii de la fabrică. Bârsănenii săraci lucrau iarna la căratul buștenilor și la încărcarea scândurilor, iar vara se răspândeau pe hotar, muncind cu ziua. Mulți dintre ei s-au înglodat în datorii și s-au pus pe jar să-și cumpere un cal și o teleagă, ca să câștige o pâine din transportul scândurilor la Brașov. Ți se rupea inima să-i vezi cum răzlesc prin noroaiele de lângă vrăle, cu câte o mârtoagă suptă de osteneală și de trai prost înaintea teleguței, cu care duceau la oraș cincisprezece până la douăzeci de scânduri. Mai multe nu puteau pune. Pentru atâta marfă plecau dimineața la patru spre fabrică. Aci, încărcau la rând, pierzând un ceas, două. Apoi, luau, la pas, drumul Brașovului, făcând patru ceasuri încolo și patru înapoi. Câștigau una cu alta, între șaptezeci-optzeci de coroane pe lună, neajungându-le niciodată pentru îndestularea lor și a cailor. Cele peste cincizeci de telegi ale cărașilor bârsăneni ajunseseră după câteva luni, temeiul de viață necăjită al lui Visalon Luca, care s-a apucat de T-otarie. Pe lângă asta se mai adauga și priceperea lui în tămăduirea rănilor de la picioarele cailor. Cu vremea i s-a statornicit o faimă de rotar și de „doftor” cum nu se mai află. Ku era zi să nu-i vie trei-patru roate, o inimă ori o loitră de car la reparat, așa că l-a adus și pe Șenchea să-l ajute, împărțind ca frații sărăcia.

— Noroc, bade Visaloane - spunea câte unul intrând în - curte cu proțapul pe umăr. A plesnit blăsătâmatuăsta de proțap tocmai la mijloc... Nu știu, putea-om face ceva din el, ori îl dăm dracului?

Taica Visalon se ridica de la locul lui de sub șopron și se uita la proțap din lung, și din lăture, apoi pune mâna și bătea cu ciocanul de lemn în locul crăpăturii...

— Dar să știi că n-am bani - zicea omul scărpinându-se după ureche. Oi potrivi când mă plătește fabrica.

Visalon zâmbea, ca unul care cunoștea cântecul, iar Șenchea își răsucea gâtul, pricepând cum stau lucrurile.

— Pe jar nu te-oi pune - făcea Visalon liniștit. Când îi avea mi-i aduce... Îi întărim aci cu două belciuge de fier și le înțepenim cu pene. Treaba de nimic... Stăi aci să ți-l fac.

Omul se deschidea la obraz:

— Tot săracucrede săracului, taică Visaloane. Acuma și au și mă întreb: ce m-aș face? Că eu fără proțap îs mort.

La o vreme, taica Visalon n-a mai putut răbda tânguirea oamenilor. Și-a ridicat deci fruntea și s-a uitat aspru la cel care se nimerise în fața lui:

— Mort e numai cel lungit în sicriu, Toadere. Cine arc suflare în el, e viu și stăpânește putere.

Toader s-a rușinat:

— Asta-i adevărat, bade Visaloane - a răspuns cu sfială...

Dumneata ai trecut prin multe și știi... Noi, ăștia, suntem o țără cam fără vlagă. Nu mai avem crezare în nimic...

Visalon Luca s-a oprit din lucru și a privit țință în ochii căraușului:

— Asta-i bine, Toadere... Omul necăjit trebuie mai întâi să lepede orice crezare din câte i-au băgat în cap popii și domnii... Când a ajuns gol de tot pe dinlăuntru, de bate vântu-n el ca într-o șură pustie, atunci să se umple de altă crezare. De crezarea în el. Pricepi? În puterea lui. În pumnii lui... Să-și umfle pieptul de aer curat... Să se uite roată în lume și să-și caute ortaci ca și el... Sunt câtă frunza și iarbă... Atunci va înțelege că e viu și va râde de moarte... Doar lumea asta e a noastră. Numai să avem pul

ere să întindem mâna după ea...

Căraușul s-a uitat încurcat la Șenchea, simțind nădușeală pe frunte. Căuta sprijin:

— Dacă întind mâna, mă arz - a făcut cu glas scăzut... Mână de om nemâncat, N-are îndrăzneală...

Taica Visalon a izbit mânios cu ciocanul în proțap.

— Când or fi o mie de mâini laolaltă, nu mai tremură, Toadere... Boul de iug vede înaintea nasului, calul stă cu zăbala în gură, daon Te om: se poate uita la cer, poate sud ui și poate lovi...

Șenchea a înjurat crunt pe scăunelul lui și s-a oprit din lucru:

— Îmbătrânesc și nu mai apuc o vreme ca aceea care & spui tu Visaloane. De suduit suduim. Altă ispravă nu facem.

— Ține-ți firea, Neculae - s-a întors întunecat Visalon Luca spre Șenchea. Dacă l-o îmbulzi pe fiecare necazul lui „numai prostie și amar poate să iasă. Dacă și-or pune toți necazurile laolaltă, apoi se va stârni asemenea furtună, că nimeni nu-i poate sta în cale... Asta-i.

Mai multe vorbe n-au putut scoate dintr-ansul. Lucra încruntat asupra uneltelor și pufăia din când în când, slobozind strânsoarea care-l apăsa în grumaz.

A trecut un an ca o părere, luptându-se fiecare cu sărăcia și cu amărăciunea lui. În acest răstimp s-au perindat pe sub șopronul lui Visalon Luca toți căraușii satului, neaflându-se în Bârseni teleagă ori jug de om sărac, care să n-aibă o scoaba ori o pană vârată cu meșteșug de dânsul. Începuse a se zvoni printre bârsăneni felul ciudat în care vorbește bătrânul și unii prinseseră parca o fărâmă de curaj. Erau mai arțăgoși și mai îndărătnici; se țineau în gură cu gospodarii de frunte, ba se mai răsteau și în fabrică, la câte unul care cerca să-i înșele. Câțiva au fost dați afară și au avut pricină cu nevestele care-i îndemnau să fie supuși și să lase dracului

nebuniile lui taica Visalon.

— Vrei s-ajungi la închisoare ca el? - au tăbarât muierile asupra bărbaților. Vezi-ți de treabă... Capul plecat nud taie sabia - asta ai putut-o auzi de la părintele Moise. Ce le pui tu cu bogătașii și cu domnii? Cine-și face de lucru cu ei, grapă cu fundu'... N-am zor să umblu pe drumuri cu copiii de gât.

Într-o bună zi, taica Visalon a avut apoi mirare și mâhnire neașteptată... S-a trezit în casă cu Ioniță Neagu de peste dru **m**, să-i ce a ra **f** at a... Pe fi ruca... Asemenea zgu dui re a simțit atunci, că nici să-i fi dat cineva cu maiul în ceafă nu ametea mai tare. Venindu-și încet în fire s-a uitat urât la Ioniță și a întors privirea spre fi ruca și spre cunmală-sa Vet a, care steteau roșii ca bujorii, lângă vatră. Pesemne, sunt înțelese, l-a străfulgerat prin cap pe Visalon.

— Fii ruca nu-i de măritat, a zis retezând lucrurile de la început. Abia a împlinit optsprezece ani... Îi venea atât de greu să-și în chip ne că-i pleacă fata, că mai bine ar fi murit pe loc. Chiar dacă se gândea câteodată la măritatul ei, îi apărea fără greș chipul lui Tudorică Șenchea, care avea acum vreo douăzecișase de ani, își făcuse armata, fiind un flăcău de mai mare dragul. Dar ăsta? Nu-i plăcea nici să-l vadă în ochi, măcar că-i era vecin. Prea se afla în fruntea blăstămățiilor. Prea se vorbeau multe: că-i place băutura, că-i muieratic, că-i gura slabă, să nu dai o ceapă pe vorbele lui. Nu era om pentru Rafira... La douăzeci și doi de ani, câți avea Ioniță, alții-s copti și te poți bizui pe ei. Dar capul ăstuia nu arata nici un semn de așezare.

S-a împotrivit deci cât a putut. Fi ruca s-a uitat însă la dânsul cu ochi rugători, în care zâmbea o lumina curată de bucurie. Visalon s-a topit ca un bulgăre de ceară. A mai sărit și Veta cu îmbrobodeli și cu viclenii, că nu știa cum să se mai descurce din ițele ei.

— Din casa n-o las să plecea hotărât întunecai. Dacă

vrea să vie o muăsta aici - bine - de a nu, să ia calea întoarsă... Fata nu se duce din coliba asta...

Ioniță a încuviințat grăbit toate cele dorite de Visalon Luca, așa că nunta s-a făcut și Rafira a avut parte de fericire, ca de o primăvară înflorită, care a venit și s-a dus, amăgitoare, precum n-ar fi fost.

După șase luni de zile, Ioniță a dat semne de nerăbdare și a ieșit cu vorba că vrea să plece la București să se căpătuiască. Au început certuri și lacrimi. S-au rostit vorbe grele de către taica Visalon, care-și vedea prepusurile împlinite înainte de vreme.

— Stăi aci unde ești - i-a zis ginerelui, uitându-se urât. Vezi-ți de nevastă!

Dar Ioniță l-a luat de sus:

— Nu te amesteca dumneata în treburile mele. Eu am alte planuri. Mă duc, caut loc și viu s-o duc și pe Rafira. Doar n-o să stăm aci amândoi să rânim în grajd după o coadă de vaca. Vreau să fac bani... apoi îi vedea ce gospodărie-i trag...

Visalon a rânjit:

— Tu și gospodărie!... Ți-am spus să te bagi în fabrică, în caltea, dacă ne taie pădurea, să apucați și voi o bucată de pâine... Vezi pildă de la Tudorică... Ce gospodărie vrei să faci aici? Cu trei curele de pământ au să ți se lungească urechile de foame...

Ion a sărit în sus:

— Eu, la chereștea? I) ace-s ți gan? Eu sunt din oameni, n-am să mă fac de răs. Ce-ar zice unchiu'? Ce-ar zice văru-Axente a dascălului? Asta nici în ruptu-capului. În fabrică nu mă bag. N-am crescut la ușa cortului ca d-alde Zamfir ori Tricuță... Mă mir ce-ți trăsnește prin cap... Auzi Firuco! Să mă duc în fabrica...

Firuea n-a îndrăznit însă să zică nimic, având teamă și de unul și de celălalt.

— Să muncești nu-i rușine-a strigat taica Visalon

oblindu-se de șale... Eu m-am apucat de rotărie... învață și tu un meșteșug!...

Ioniță l-a privit cu mânie, înroșindu-se:

— Astea-s vorbe de clacă, taică Visaloane... E muncă și muncă în lumea asta... N-am să mă iau după toți prăpădiții satului. Mă iau după cei care s-au făcut gazde. S-au dus în București și s-au întors cu bani. Astăzi stau în fruntea satului... Astore... Câștigi un ban, ciupești doi, vii aici și cumperi pământ. Te întinzi cât vrei... Dumneata ești bătrân, poți să te faci și rotar, dar eu vreau să-mi fac alte rosturi...

Taica Visalon s-a îndesat în el însuși ca un sac cu pulbere de oțel și s-a uitat la ginere pe sub sprânceană. A întors apoi o coadă de ochi spre Rafira și-a ieșit. Uitătura asta a intrat în Ioniță ca un foarfece desfăcut. S-a așezat necăjit pe scaun și s-a ghemuit tăcând.

După câțeva vreme Ioniță a plecat totuși la București! și a rămas bun plecat. S-a întors după șase luni, prin Iulie, zicând că stăpânii lui sunt duși la băi. I-a adus Firucăi stambă de o rochie, iar lui taica Visalon o lulea cu capac, pe care ședea un pitic cu altă lulea în gură. Taica Visalon a primit luleaua, s-a uitat la ea, apoi a ieșit, afară și a trântit-o de pământ.

Atunci le-a spus Ioniță că el e rândaș la prințul Calimachi și ca acuma pe el îl cheamă Jean. Venise acasă cu un fel de haine negre, care erau puse pe dânsul ca și cum le-ar fi aruncat cineva cu furca.

— Sunt de la coana mare, de la prințul ăl bătrân, care a murit - le-a spus fudulindu-se. Taica Visalon nu s-a putut, răbda:

— La noi hainele mortului se dau ălui care-l scaldă. L-ai scaldat tu pe ăla... pe... Caleamachi?

La Crăciun, Ioniță, a venit din nou, pe neașteptate, îmbrăcat în alte haine și pomădat ca un domnișor. Atunci le-a spus că nu mai e rândaș, ci ajutor de fecior în casă.

Visalon, care sta pe scăunelul lui cu trei picioare și asculta în silă pălăvrăgeala ginerelui, a pufnit:

— Ajutor de fecior... Ce e arat mă? Fecior nu mai ești, că te-ai însurat. Acum în loc să fii om, ai ajuns ajutor de fecior? Ce tot îndrugi bazaconii d-astea?... Mi-e lehamite să te ascult, Ioniță a răs în batjocură:

— Ți-o fi, taică Visaloane - dar afla dumneata că așa este: sunt ajutor de fecior în casă. Asta nu poate oricine.

Visalon s-a mirat cu ciudă:

— Cum fecior în casă, mă? Păi sunt și d-ăia care stau în uliță? Cum vine vorba asta: fecior în casă, fecior în curte, fecior în uliță?

Foarte tare și-a petrecut Ioniță auzind asemenea cuvîin! e din gura unui bătrîn prost și încăpățînat.

— Ehe, ce știi dumneata - i-a zis. Feciorul în casă e mîna dreaptă a boierului. El îl scoală și-i dă papucii dimineața. El îl duce la baie, el îl spală, îl șterge, îi cănește părul, îi dă hainele și-i pune toate la îndemînă. El e „valedేశambru”. Fata care e la cocoana, e „fandișambără”. Crezi dumneata că asta e meserie, așa, cum ai țesăla o vacă?

Visalon s-a uitat cruciș la ginere:

— Mai degrabă țesal o vaca decît un om. Auzi... „valedేశandru”... Ptiu!

— Țsta la care sunt eu, nu-i om ca toți oamenii - a sărit Ioniță cu gura. Țsta e prinț... Așa să știi dumneata.

— Pfîf - a stupit Visalon cu scîrba-o fi ieșind din el mirodenii, nu ca dintr-alți oameni. IV ai a ai adus aci miros scîrnav, de-mi vine să vărs.

De la Crăciun, Ioniță n-a mai venit acasă pînă în Iulie, cînd iarăși îi plecaseră boierii la băi. Trimisese în răstimp de două ori, cîte o sută de coroane, scriind că acuma e mai greu, dar are să fie bine în curînd și vine să-și ia nevasta. A stat o săptămînă și s-a dus.

Ftafira se schimbase în vremea care a trecut, de

1111 mai era de cunoscut. Mai ales îl supăra pe taica Visai o n tăcerea. Nu scotea o vorbă cât era ziulica de mare, măcar că erau tot împreună. Nu se ducea și ea, ca toți oamenii, la o nuntă, la o petrecere, la o șezătoare, iar când veneau alte femei la dâșii, sta sălbăticită într-un colț. De la o vreme nu mai dădeau pe la ei nici rudele, atâta le era de silă de tăcerea în care se cufunda.

Când a fost Ioni ta mai pe urmă în Bârseni și l-a văzut pomădat și lustruit, Rafira a izbucnit în plâns. Taica Visalon s-a proțăpît atunci în mijlocul odăii și a strigat răgușit:

— Să-mi descurci fata Ioane, că de unde nu, ai de lucru cu mine. M-auzi?

Așa s-a uitat de crunt bătrânul, că Ioniță s-a făcut galben și s-a dat un pas înapoi. Dar Rafira s-a apropiat de taica Visalon cu sfială, având în ochi durere adâncă:

— Tată... Lasă-l, tată... Ne ducem amândoi...

Bătrânul s-a cutremurat și a mugit înfundat...

— Cu ăsta? Vrei să te lase pe drumuri? Îl omor cu mâna mea dacă te mai face să suferi. Auz? În aceeași clipită a trântit cu pumnul în masă fărâmiând scândura.

Ioniță s-a cutremurat și s-a făcut mititel. A fâgăduit ca acum nu, dar data viitoare când vine, o ia negreșit la București. Apoi a plecat. În Martie, Rafira a născut prunc.

Deschizând ochii asupra lumii, copilul lui Ioniță și al Rafirii Luca n-a văzut nimic din cele pe care le poate vedea o vietate mica și plăpândă, din pricină că îi rămăsese sub pleoape un fel de pieleță însângerață, care-i acoperea vederea.

Moașa l-a scăldat după rânduiala, apoi l-a stupit și l-a frecat cu degetele ei noduroase în preajma orbitelor și la tâmple, privind crucită această arătare cu chip de om. Temându-se să nu cadă copilul sub privirile tulburi ale lehuzei - l-a mutat de ici, colo, apoi așezându-l într-un coș de nuiele, pe marginea lădoiului, a încremenit lângă el cu

gândul aiurea. Taica Visalon a băgat de seamă din mișcările încurcate ale moașei că se întâmplă ceva neobișnuit și a pașii lângă coș, deslușind chipul pruncului. S-a uitat cât s-a uitat, s-a întors la moașă, apoi iar s-a uitat la prunc, pufăind din adâncuri... și clătinând din cap.

După sfatul care a urmat, au venit îndată unele muieri pricepute, ca să vadă minunea și să-i caute dezlegare. Într-un ceas s-a știut pretutindeni că Rafira lui Visalon a născut plod fără vedere. Atâta au intrat și au ieșit vecinele și nevestele cele pricepute, că lăuza a gemut 111 așternut, cerând să-și vadă copilul.

Cele care se aflau lângă coșul de nuiiele, au simțit atunci cutremur de frica și bucurie ascunsă. Văzându-și copilul, Rafira l-a privit cu răsufierea oprită, plimbându-și degetele lungi și subțiri pe fruntea și pe obrajii lui, apoi a început a plânge cu hohot, întorcând capul la perete și rămânând cu degetele ilela mâna stângă resfirate în aer.

Pruncul a trecut în grija babelor cunoscătoare de vrăji și descântece din bătrâni. Irina, care era vestită până în părțile Sibiului pentru știința ei ascunsă, i-a uns ochii cu scuipat și a suflat asupra lor duh.

Duhul ei avea miros de usturoi și de rachiu amestecat cu piper. Pruncul a început a scânci, înecându-se. După un ceas de așteptare, Irina s-a dus acasă și s-a întors aducând într-un căuș fiertură de buruieni, cu stropi de apă zvârliți de roata morii, în miezul nopții... A muiat în fiertură o zdreanță, pe care a legat-o deasupra ochilor copilului. A plecat, poruncind să nu se atingă nimeni de legătură până când va veni dânsa s-o ridice.

Întorcându-se în puterea nopții, irina a stat lângă copil fără a vorbi nimic. Dintr-odată s-a auzit cocoșul cântând. Atunci s-a apropiat de prunc și a ridicat zdreanța aplecându-se și privind. Ochii copilului erau umflați și aveau culoare galbena-vineție. Irina s-a supărat și s-a întors spre fereastră bolborosind un descântec. A scuipat

de trei ori spre întunericul de afară și s-a dus la icoană, continuând să mormăiască. După asta a dat porunca să fie lăsat copilul așa cum se află, până a doua zi la prânz.

A doua zi la prânz, din pleoapele copilului curgea o licoare galbenă, urâtă. Atunci muierile au împins în lături pe Irina și au hotărât să aducă pe părintele Moise să facă slujba. A venit părintele Moise, nădușind din greu, ca un om gras ce se afla. În odaie era miros stătut de gaz și sudoare, încât sfinția sa a simțit că i se taie răsuflarea. Și-a pus patrafirul după cap și l-a întins asupra copilului, începând a citi cu grăbire și răsuflând ostenit. Părintele Moise nu era om bătrân dar iubea din cale afară traiul bun și petrecerea. Din aceasta pricina era pântecos și se umflase la obraz, având sub ochi pungi grele de neodihnă și zbucium. Tușind cu putere, stropea împrejurul lui Dană departe și se holba, fiind cercat de înec.

Când a isprăvit de citit, a tras patrafirul de pe cap uf pruncului, care a început a plânge și a se zbate în coșul lui îndată s-au apropiat muierile care stăteau la o parte și s-au uitat cu sfială la dânsul. Asupra ochilor apăruseră stropi mici de sânge, căci firele grele de aur de la capătul patrafirului trecuseră peste răni, zgâriindu-le. Primindu-și plata și lăsându-și mâna păroasa sub buzele muierilor, părintele Moise a plecat oftând.

În toată vremea aceasta, taica Visalon intra și ieșea uitându-se la muieri. Avea treabă destulă cu oiștile și cu proțapurile, dar nu-și putea găsi astâmpăr nicidecât.

— Blestematele astea omoară copilul-mormăia ridicându-se de pe scăunelul lui de sub șopron și plecând mereu în casă. Când a văzut că vine și părintele Moise, i s-a umplut paharul... Țsta-i cetește de drumul cel veșnic - s-a gândit mânios... încercase de câteva ori să se amestece pe lângă, cumnata sa Vela.

— Duce-ți copilul la doftor!... Dați-le dracului de vrăji și de babe.

Dar Veta l-a retezat dintr-o suflare:

— Bărbații să nu se amestece în treburile noastre 1
Să-și vadă de proțapuri și de roate... Astea-s lucruri
muieștești...

Acuma însă a intrat peste dânsule fierbând:

— Să duceți dimineată copilul la doftor! - a strigat
într-așa fel, că femeile au priceput ceea ce trebuiau să
priceapă.

Numai Mariuța, verișoara lui, a îndrăznit să-l
înfrunte;

— Dă-l la dracude plod - a făcut oțărâta, ridicându-și
mâinile în sus. Tat-su stă ca un smintit la București și noi
să-i grijim lighioana...

Taica Visalon s-a înțepenit pe picioare și a îndreptat
spre Măriuța o privire cenușie. Atunci Mariuța s-a sfiit și
isprăvind înfășatul copilului, l-a pus în brațele Yetii.

— Du-te.

După două săptămâni de îngrijire cu doftoriile care i
se picurau în ochi, vederea pruncului a prins a se limpezi și
a se deschide luminii. Rafira îl cerceta de o sută de ori pe
zi și simțea căldură dulce în inimă de câte ori observa cum
se lărgeste strălucirea vie a celor două puncte albastre,
care jucau vioi, descoperind taina privirilor dintâi.

Taica Visalon și-a dat cu părerea să-l cheme pe loriță
de la București scriindu-i ce fel merg treburile cu copilul.
Rafira s-a împotrivit la început, tăcând cu îndărătnicie și
clătinând din cap. Sta lângă copil, îl alăpta și privea în gol.
Iar taica Visalon se uita la dânsa și scrâșnea din măsele,
apoi simțind năduf, pufăia din greu:

— Dumnezeu-mă-și de sfrijit - făcea trântind ușa. Își
ștergea cu mâneca largă a cămășii ochii împăienjeniți și
sugruma în gâtlej urletul care-i venea din adâncuri.

Înțelegând că împotrivirea Rafirii acopere dureri
arzătoare care trebucsc alinate după legea vieții
oamenilor, s-a dus. la cumnată-sa Vet a și a pus-o să bată

telegramă:

— Poruncește ticălosului să vie, că-mi moare fata.

CAPITOLUL VII

În care copilul fără nume, din leagăn, rămâne orfan.

Peste trei zile a venit Ioniță, aducând cu sine un geaniantan de piele cu fel de fel de mirosuri și finețuri, arătând bucurie că se află între ai lui. A privit un moment copilul, care mergea acum spre vindecare, apoi s-a întors – spre Rafira:

— L) a... e frumușel al naibii... Apoi a adăugat cu nepăsare: Noroc că n-a rămas orb.

Taica Visalon s-a oprit în loc auzind aceste cuvinte. A vrut să zică ceva, dar a tăcut și a ieșit. Ioniță a mângâiat pe Rafira sub bărbie și a glumit cu dânsa:

— Ce faci Firuco – ți-era dor de mine?

Rafira l-a privit cu ochii plini de lacrimi, stând sfioasă lângă masă. Niciodată nu-i păruse Ioniță atât de străin ca acum.

Bărbatul ei nu mai avea astâmpăr. Se așeza pe scaun, privea împrejur, apoi se ridica oftând. Se uita pe fereastră, se întorcea spre sobă, scotea o oglindă din buzunar, se uita și iar ofta. Se apropia câteodată de Rafira, dar se oprea la un pas de ea, încurcat. În două zile se așezase între ei un stâlp nevăzut de gheața, care-i îndepărta și le făcea frig.

A patra zi, după prânz, Ioniță a adus vorba într-o doară:

— Ce-o mai fi făcând Gheorghiță al Catrinii?

Gheorghița fusese prietenul lui cel mai bun. Rafira s-a întors cu fața spre Ioniță:

— Ce să faci, Ioane? Sănătos. Își vede de treabă...

— Da?... M-aș duce pe la el... Nu l-am văzut de un veac.

Rafira a tăcut puțin, apoi a răspuns încet.

— Du-te.

Gheorghiță ieșea pe poartă, cu căciula pe o ureche și

cu «ojocelul pe umeri. Era începutul lui Aprilie, cu sfârșit blând de iarnă. Zăpada se topise, dar era umezeală și se ridicau neguri. S-au bucurat și și-au strâns mâinile ca niște ortaci vechi:

— Mai Gheorghită, am mare pofta să beau un pahar de vin - i-a zis Ioniță după ce s-au întrebat de sănătate.

Gheorghită și-a arătat dinții albi, ascuțiți:

— Măine, Ioniță... Acum trebuie să mă duc peste deal, în Breaza, să aleg un cal. Ieșim la plug, și-mi lipsește calul de hăis. Am vorbit cu Guiman - îl știi tu - zice că-mi da o gloabă bătrâna... Acu -, dac-am plecat, nu m-aș întoarce din drum.

Lui Ioniță i-au sticlit ochii:

— O mai fi având Oancea din Breaza vin ca altă dată?

Gheorghită a râs din toată inima:

— Ba bine că nu... A adus de Crăciun vin de la Ighiu. Del a popii ai catolici... Ca uleiul, ma Ioane.

— Merg și eu cu tine.

— Păi... a făcut mirat Gheorghită... Ce zice Rafira?...

Tonita a făcut semn cu mâna:

— Eh, lasă...

Pornind la asemenea prilej de bucurie, l-au scos din **g** luare le muierii și pe Onu lui Samoilă, ducându-l peste deal Ja Breaza. %

— Lasă-i Tincuțo să-mi ajute - a zis Gheorghită. Onu pricepe la cai. Fac și eu pentru voi, oricând...

Tincuța a fost măgulită de asemenea cuvinte și i-a dat liber lui Onu.

La Breaza s-a aflat ca Guiman e plecat la Făgăraș, așa că daravera cu gloaba a căzut baltă. Cei trei prieteni s-au dus deci la cârciuma lui Oancea sa se cinstească. După patru-cinci pahare, Ioniță a început a cânta pe glas tremurat cântări cicla București. Ioniță știa multe, care prin părțile astea nici nu se mai auziseră. Lasă ca nici Gheorghită, nici Onu nu pricepeau ce vrea să zică Ioniță cu

asemenea cântări. Numai Oancea, câr ci umărul, clipea șiret din ochi, ca unul care văzuse multe și știa de toate.

Ioniță cânta cu glas tremurat unele versuri, care zicea el că le-a auzit la șantan.

— Unde, mă? - l-a întrebat Onu înjurând. Unde draciile-ai auzit?

— La șantan, O nu le... întreabă pe jupânii-Oancea, că știe...

Cârciumnanil s-a speriat și a întors în clipă capul înapoi să nu-l audă nevasta:

— Eu? de unde să știu eu? Ce știu eu? Eu nu știu nimic... Și s-a retras cu teamă în colțul tejghelei.

Atunci a început Ionila a cânta din nou:

„Eu sunt băiat vivent.

Trăiesc frumos, levent.

Și-s plin de sentiment”.

Gheorghiță și o nu au rămas cu gurile căscate, 111 i nunându-se.

— Al dracului Ioniță ăsta - a făcut într-o vreme Gheoighiță. Mă Ioane! Te pomenești c-ai cântat pe siranțuzește?

Ioniță s-a fudulit ca un păun, a băut vârtos și i-a dat înainte cu băiatul levent și plin de sentiment.

Pe la două noaptea, prietenii au plecat spre casă. Ioniță se bălăbănea măsurând ulița în latul și. Kra lună plină - lumina ca ziua. Pădurea care desparte ce le două sate străjuia tăcerea adâncă a împrejmuirilor. Pe drum, se proiectau umbre de brazi înalți, ca niște uriași adormiți. Nouri iuți treceau din când în când pe sub strălucirea lunii, închizând câteva clipe vederea. Căderea bruscă a întunericului înfiora pe cei trei drumeți, oprindu-i în loc. În vârful dealului au făcut popas. Era o liniște grava, copleșitoare.

— Măi fârtați - a zis dintr-odată Ioniță clătinându-se - hai să ne luăm la întrecere. Care ajunge mai iute la

marginea satului, câștigă cinci sticle de vin.

Gheorghiță și o nu au șovăit mirați, apoi au acceptat răsând cu putere:

— Hai...

Au pornit în jos, alergând. Ioniță era sprinten ca un ogar. I-a lăsat curând în urmă. După un sfert de ceas de fugă, a ajuns lângă casa lui Spiridoii, de la capătul din sus al satului. S-a oprit ascultând. Inima-i bătea nebunește. Era asudat learcă. Dinspre pădure se auzea glasul lui Gheorghiță cântând:

Duce-m-ași și urași tot duce.

Dor să nu în fi mai apuce.

— Ce dracu' fac ăștia? - s-a umplut de ciudă Ioniță. Mi-au tras clapa - a zis în sinea lui, folosind o vorbă adusă de la București.

Obosit și necăjit s-a așezat pe pajiște în marginea drumului. Încălzit cum era, n-a simțit nici umezeala, nici frigul. S-a lungit pe spate cu mâinile sub cap.

Când au ajuns ortacii, Ioniță era pătruns d. e frig și dărdăia, dar nu le-a spus nimica.

— V-ați prostit rău, Gheorghiță a făcut cu necaz. Voi nu sunteți „camarazi”...

Flăcăii au râs:

— Pai n-am înnebunit mai Ioniță, să fugim ca nălucile.

A doua zi Ioniță zăcea în pat scuturat de friguri. Ochii-i ardeau, trupul îi era ca pielea găinii. Rafira îl privea speriată, fără glas. Copilul plângea în leagăn.

— Să fie al dracului cine mai pune piciorul în satu-asta păcătos - făcea furios Ioniță. Eu unul nu mai calc aci.

Vorbele acestea se înfingeau ca niște ace în inima Rafirii. Taica Yisalon sta în loc și se uita urât, apoi ieșea în curte. S-ar fi năpustit ca un lup bătrân asupra ginerelui, ci ar când se uita la fată, îl încerca o îndoială grea și nu mai știa ce să facă.

A doua și a treia zi starea lui Ioniță a fost și mai rea.

— Aduceți doctor - striga înecându-se de tuse. Să vie doctorul! - se frământa în așternut. Asuda cumplit și se îneca mereu. În sfârșit, taica Vi salon a prins mârtoaga la căruță și s-a dus după doctor. A venit doctorul și s-a apl cât asupra beteagului, ciocănindu-l pe piept și pe spate. Baba Irina se uita de după leagăn cu gura încrețită ca o pungă, vădind ura și dispreț. Firuca sta înlemnită lângă pat.

— Ai aprindere - a zis doctorul către Ioniță. Sate legi cu prosoape ude pe piept și pe spate și să iei prafurile pe care ți le dau.

A șaptea zi lui Ioniță i-a fost rău de tot. Striga că are arșită pe dinăuntru și-i e sete d. e nu mai poate suferi.

— O sticlă de șampanie să-mi dați - a gemut zbatându-și capul pe perna... Când a fost boierul bolnav - zicea șuierând-i-au dat doctorii șampanie. S-a vindecat...

Cei din casă se uitau unii la alții nedumeriți:

— Ce vrea? - a întrebat mătușa Veta pe Rafira. O fi vorbind într-o lăture. Așa-s Uștia cu aprindere...

— Nu știu, mătușă a răspuns Firuca plângând. Nu știu. Nu știu ce vrea...

— Dați-mi șampanie - gemea bolnavul. Mi-esete... Mai bine să mor, dar să nu-mi fie sete...

Taica Visa Ion privea în jurul lui ca un taur legat în frânghii.

— Întreabă-l ce o aia - i-a zis Rafiriidin colțul gurii.

Firuca s-a apropiat de pat, cu sfială:

— Ce vrei Ioniță? Ce-i aia?

Ioniță s-a holbat, deschizând ochii mari, hiciși:

— Șampanie, dobitoaco... Șampanie... băutură... Să se ducă la Brașov să-mi aducă!...

Firuca s-a clătinat ca lovită în cap. I s-a oprit și plânsul și răsuflarea. Veta a venit lângă pat și a dat-o deoparte.

— Liniștește-te, Ioniță... Cum ai zis?

Ioniță și-a zbatut capul în dreapta și în stânga:

— Șampanie - fire-ați ale dracului... A închis apoi ochii obosit și n-a mai zis nimic.

Taica Vi salon s-a dus îndată la Brașov și a întrebat încoace și încolo. Unii l-au privit mirați, alții i-au râs în față, încât ajunsese omul să creadă că e vorba de o băutură rușinoasă. În sfârșit a găsit șampanie și a cumpărat. A plătit pentru ea cinci coroane.

— Ptiu, bă tu-v-ar Dumnezeu de ticăloși... Auzi: cinci coroane o sticlă... Mi s-au dus banii puși la o parte pentru vițea.

Când a văzut Ioniță sticla, pe care Yisalon o ținuse în găleata fântânii două ceasuri, după povața negustorului, i-au strălucit ochii mai tare decât erau ei aprinși. A întins brațele și a smuls-o din mâna Vetii, cu lăcomie. Buzele-i erau arse, făcuseră bube. Slăbise ca o arătare, era neras și urât. Baba Irina urma să-l privească mânios, clin colțul ei, având un zâmbet rău, cu tălmăciri ascunse.

Ioniță a cerut un prosop, apoi, ajutat de Veta, a răsucit încet dopul. Odată, de două ori. Când să răsucească a treia oară, dopul a sărit ca glonțul, iar sticla a detunat ca o pușcă. Băutura a zburat în spume, stropind toate cele dimprejur.

Ioniță a dus sticla lacom la gură și a început a înghiți zgomotos. S-a înecat și a tușit rău. A pus din nou sticla la gura sugând cu lăcomie și iar s-a înecat. În sfârșit, a băut-o toată, câtă mai rămăsese după explozie. Pe față i s-a deschis o lumină de mulțumire. Zâmbea, plimbându-și ochii în dreapta și în stânga.

— Te pomenești că și-a găsit leacul - a murmurat Veta, către Irina. Par Irina n-a ieșit din tăcere. Doar privirea i s-a resimțit de o undă, de culoare verde, închisă.

Dimineața pe la patru, Ioniță a murit, după ce se zbătuse cumplit toată noaptea.

Prin fereștră de la răsărit se strecura în odaie o

lumină mohorâtă, țesută cu fire de întuneric. Lumânarea de la căpătâiul mortului proiecta asupra oamenilor împietriți lângă pat, paloare bolnavă, dându-le înfățișare stranie de lut. Se auzea glas biruitor de cocoși. Un câine din vecini lătra răgușit, răspândind înfiorare. Copilul fără nume, din leagăn, scâncea subțire, ne ști ui tor a toate.

Taica Visalon Luca n-avea în acel ceas niciun ban în pungă. Îi erau datori și unii și alții, dar oamenii nu-i puteau plăti decât la soroc, când primeau și ei plata. Câți avusese se duseseră pe doctor și pe sticla de șampanie.

Înmormântarea lui Ioniță pravăle-a griji peste griji asupra căsuții de lângă vale. În hainele răposatului nu s-au găsit decât cincisprezece coroane. Erau banii lui de drum pentru întoarcere la București.

Tușa Veta a dat fuga încoace și încolo, la săteni de seama lor. Unii n-aveau, alții îi cheltuiseră cu două-trei zile înainte, iar alții urmau să facă rost peste o săptămână.

Gheorghită al Catrinii, ortacul lui Ioniță, a sărit atunci cu tragere de inimă:

— Stați tușă Veto, că am eu de luat bani de la Neculae Ylacl, încă din toamnă, de la arat. Mă duc la el.

Neculae Vlacl auzise clopotele de la biserică, de dimineață, la șase, și știa cine a murit. Când l-a zărit pe Gheorghită, a rânjit acru și s-a făcut că nu pricepe:

— Ce te-a apucat acum să-ți iei banii? Tu știi ca la mine stau ca la banca... Ziceai să ți-i grijesc până la iarmarocul de sfântu Gheorghe...

Gheorghită își frământa căciula în mâini:

— Așa e domnule Neculae, fără decât s-a întâmplat c-a murit, Ioniță.

— Care Ioniță? și-a adunat privirea Neculae Ylad.

— Ginerele lui Visalon...

Domnul Ylad și-a ridicat sprâncenele:

— Ăla era un om de nimic. Nicio paguba... Să-l îngroape socru-său, că are gură destul de mare. Nu-ți dau

banii...

Gheorghită a simțit năvală de sânge în obraz și furnicăre în pumni.

— Eu nu cer banu-altuia... Să-mi dai banii mei.

Ylad a început a se plimba prin odaie:

— Ai zis să ți-i grijesc și ți-i grijesc... Nu vreau să te las să-ți pierzi banii. Tu ești tânăr, n-ai minte...

— Nu-i pierd - a răspuns Gheorghită oțărât. Mi-i întoarce taica Visalon...

— Prăpădituăia? a strigat Neculae YJad. De unde să li-i întorcă? Din rotărie? Abia-și câștigă mămăliga. Azi, mâine intră iar în pușcărie... Am eu grijă de el...

Atunci Gheorghită și-a ieșit din fire:

— Să-mi răspunzi banii acum pe loc, jupân Neculae! - xl strigat cu putere. Nu te privește ce fac eu cu ei. De i-oi pierde i-oi pierde... Treaba mea.

Domnul Neculae Vlad a simțit îniriaga ofensă pe care i-o aruncase Gheorghită, numindu-l „jupân”. Adevărat că gospodarii de frunte se bucurau de această cinstire. Alde Hortopan, ori Bucur puteau găsi în asta destula mulțumire. Dar Neculae Vlad depășise jupâni a și nu putea suferi să fie agrăit așa. Apoi îndrăzneala lui Gheorghită întrecuse marginile:

— Să ieși afară, măgarule, că te dau pe mâna primpretorului! Ai auzit? A început golănimea s-o ia razna, să ne înfrunte. Vă arăt cu vouă, ticăloșilor... Ieși din casa mea!

Gheorghită s-a clătinat pe picioare și a văzut roșu înaintea ochilor. A ridicat mâna în care ținea căciula și l-a plesnit pe domnul Vlad cu dosul palmei, așa cum era învăluita în căciulă, peste obraz. Apoi a plecat, întorcând de la ușă capul:

— Să te păzești, jupâne! - atâta a zis și a trântit ușa după el.

Neculae Vlad s-a gândit multă vreme după această

întâmplare, la cele ce avea de făcut. Îi era rușine de lui ne să aibă pără cu Gheorghită și să recunoască palma pe care o primise. Nu-i văzuse nimeni, nu știa nimeni, Dacă s-o lauda Gheorghită, n-are să se găsească om să-l creadă. Iar el i-o coace pe îndelete... Îi vine rândul... De asta să n-aibă grijă...

În toiul necazului, pe la nouă dimineața, au venit la taica Visalon, Neculae Șenchea și feciorul lui, Tudorică. Nici n-au așteptat să deschidă bătrânul gura și Tudorică i-a întins cincizeci de coroane:

— Ia banii, taică Vi saloane... Ști am că n-ai. I-am strâns în fabrică de la prieteni. Cincisprezece coroane ale mele. Restul cu împrumut. Fă-ți necazul... Om mai vedea noi ce-o fi de aci încolo...

Ion Neagu a fost îngropat a treia zi. Rafira nevastă-sa n-a putut urma sicriul. N-avea voie să iasă din casă decât după ce-i citește părintele Moise dezlegarea. Așa-i rânduiala. A rămas deci năucită pe laviță, cu copilul la sân. Alături a de ea, ședea plânsă și supta Marioara lui Șenchea, cu băiețașul ei de șase ani în poala. În fața și în inima lor, pustiu fără margini...

CAPITOLUL VIII

În care apare domnișoara Nona, tulburând viața doamnei Sos și a satului întreg.

Cu toate protestările doamnei Clotilda de Tenyvessy - Col Oman Sos a adus într-o clipă amiază în căruța încărcată cu băuturi, marfă care. nu se mai văzuse până atunci în Bârseni...

Trebuia să dea un salt comerțului, altminteri ar fi prelungit starea de lânchezeală. Iar de la lânchezeala la sărăcie e drum destul de scurt, pe care, oricât l-ai străbate de încet, până la urmă tot îl isprăvești. Atuncea gata: te poți așeza ca baronul Scarpia între făclii - se gândea domnul Sos, aducându-și aminte ca a văzut la Debrețin opera „Tosca”. Sărăcia - cugeta dumnealui - e ca umezeala

din pereți. Te pătrunde încet dar fără scăpare, iar când ți-au înțepenit încheieturile, e prea târziu.

De aceea a hotărât să aducă în localul sau o atracție, sortită să fie decisivă.

Șezând deci lângă vizitiu, pe care-l îmbulzise cu jumătate de trup peste marginea căruței - domnul Sos ținea lângă dânsul, cu oarecare fereală, o tânără blondă, cu obraz mic de veveriță și cu ochi care se mișcau ascuțit în dreapta și în stânga, iscodind neosteniți. Tânăra domnișoară se numea Ilona și fusese amăgită de restauratorul din Bârseni, cu perspective zugrăvite în culorile cele mai vii, de la o cafenea de mâna a doua din Brașov.

Domnul Sos avea în privința ademenirii chelnerițelor o bogată experiență câștigată la Debrețin. A fost nevoit să folosească din plin această pricepere, deoarece Ilona - ca orice chelneri ta de pe acele vremuri din Brașov-râvnea să ajungă casierită la cafeneaua Coroana, iar nu să se cufunde în uitarea și mizeria unui sat.

Când i-a făcut mai întâi propunerea să meargă la dânsul la Bârseni, fata s-a supărat și l-a poftit să tacă clacă nu știe o glumă mai cu haz ca asta. Atunci domnul Sos și-a scos uneltele cele ascuțite ale experienței sale și a început a țese vrăji dibace în jurul capșorului blonel din fața lui.

X-a descris în primul rând așezarea pitorească a satului, înfățișând o închipuire fermecătoare, cu poiențe verzi, punctate de mii de flori, în care pasc miei albi cu clopoței de argint la gât.

— Dumneata pari cam slăbuță - i-a zâmbit blajin domnul Sos - ai să te faci voinică, albă ca sideful și roză ca floarea de trandafir.

Imaginația domnișoarei Ilona a prins atunci puțină viață. Născută în mahalaua lucrătorilor de cale ferată din Oradea, sub pâcle negre de fum înecăcios» care da razelor de lumina o culoare mohorâtă și așeza asupra sufletului

tristețe fără margini – se vedea plutind în voaluri subțiri, printre flori și miei, în mijlocul unei simfonii de culori, ascultând melodii cântate de clopoșei de argint.

— Este și o afacere bună de făcut – a întors domnul Sos vorba. Avem clienți buni, directori de fabrică, ingineri și gospodari bogați cari prețuesc după cuviință petrecerea...

— Conți, baroni, sunt pe acolo? – a întrebat subit domnișoara Ilona, revenind cu destulă ușurință din visare și aducându-și vag aminte că la țară sunt moșii mari, stăpânite de nobili, ale căror chefuri trec de-a dreptul în legendă. Imaginația prinzându-i aripifata s-a desfăcut din cadrul pastoral, închipuindu-se în brațele unui tânăr conte; care se va îndrăgosti la nebunie de dânsa, o va lua de nevastă și o va duce în trăsură cu șase cai albi la Budapesta, în palatul de pe Calea Andrâssy... Câte nu s-au petrecut d-astea... i-a trecut prin minte, simțind furnicare plăcută în trup.

Domnul Coloman Sos a avut în acel moment un zâmbet lăuntric, pe care l-a ascuns cu prudența. Îi apăruseră în gând figurile învățătorului Popovici, ale lui Neculae Vlad și a inginerului Bandi de la lucrarea de cale ferată, care urmau să reprezinte în viața domnișoarei Ilona aristocrația cheflie de la Bârseni.

— N-or fi ei numaidecât conți – a răspuns blajin – dar au bani grei la chimir... La urma urmei, conții și baronii nu sunt prea statornici... – a zâmbit dânsul confident și profesional domnișoarei Ilona. Cred că ai putut vedea și până acum...

Cuvintele acestea au răscolit un compartiment delicat al experienței destul de scurte în timp, dar bogate în profunzime, pe care o câștigase domnișoara Ilona, în cariera ei de fată fugită de la părinți. A avut deci o tresărire și o scăpărare de mânie în priviri, pe care domnul Sos le-a înregistrat discret:

— Cariera, în viață, e o chestie de șansă, domnișoară - a zis trecând cu suplețe peste clipa neplăcută și vorbind oarecum profetic. Iar șansele sunt răspândite pe cărări multe și felurite... Numai oamenii cari încearcă drumuri variate pot descoperi norocul... Drept vorbind, s-a încălzit dânsul, căutătorii de aur n-au găsit niciodată bogății în mijlocul orașelor, sub plăci de asfalt, ci în regiuni sălbatice, neumblate, sub straturi aspre de pământ. He, he, he, a făcut domnul Sos mângâind mâna domnișoarei Ilona părintește - nu știi niciodată în care parte a lumii se afla California dumitale...

Ilona s-a trezit deodată din lumea fantastică în care era purtată, surprinzându-l pe domnul Sos cu o întrebare neașteptat de lucidă:

— Dumitale îți merge bine acolo? Ai dat peste California? Jupânul ăsta al meu e pe dric...

Restauratorul și-a recăpătat repede cumpătul și a zâmbit în taină:

— Să vezi, Ilona - i-a răspuns cu dulceața amăruie în glas - nu mă pot plânge... Altfel n-aș veni după dumneata.

— Poate vrei să mă duci tocmai fiindcă-ți merge rău... Ai nevoie de ceva nou, a răspuns Ilona și l-a privit ascuțit. N-aș vrea să viu într-o prăvălie cu două zile înaintea portăreilor...

Domnul Sos s-a mirat și s-a bucurat înțelegând ca domnișoara Ilona e în aceeași măsură frumușica, romanțioasă și lucidă. Asemenea virtuți, reunite într-o singură femeie, duc totdeauna la pierzare - l-a străfulgerat prin minte reflexiunea făcută cândva de un client cu bogata experiență de viață. Fiind așezate într-o femeie - a zis clientul domnului Sos - aceste virtuți nu-și găsesc echilibru, cum nu-și găsesc femeile îndeobște astâmpăr. Când trebuie să fie romanțioase, ele sunt lucide, când trebuie să fie lucide, sunt romanțioase, iar când trebuie să nu fie decât frumoase și să tacă, ele pun înaintea amândouă

virtuțile, încurcându-se fără scăpare în ițele lor. Te miri că Ilona a izbutit să le așeze în cumpăna cea bună - s-a gândit domnul Sos cu îndoială.

— De ce nu-mi răspunzi? - l-a sâcâit înțepat Ilona cu glas subțire... Te-am întrebat dacă nu cumva vrei să mă duci la Bârseni ca să-ți salvez prăvălia... Să te scap de faliment...

Cârciumarul a avut o licărire de răutate în priviri. N-ar fi vrut s-o trădeze, dar nu s-a putut stăpâni:

— Dacă ai dispune de calități potrivite să scapi pe cineva de faliment, l-ai salva pe jupânul de aici... Nu, Ilona?

Veverița s-a retras între frunze, biruită. A simțit ca omul cu care vorbea are însușiri de stăpân. Dar domnul Sos era de felul sau sceptic și bun și pe deasupra dorea să-și facă afacerile, așa ca nu punea preț pe astfel de victorii.

— Să-ți spun, Ilona - s-a întors la glasul lui blajin - se poate ca eu să nu îi descoperit California în Bârseni, deși se pare că sunt pe calea cea bună.

— Îți mai trebuie un tovarăș - a completat fata, regăsindu-și curajul.

— Da - și domnul Sos o privi adânc: îmi trebuie doi ochi frujnoși și o minte clară. Cu experiența mea și cu acești tovarăși, cum ai zis, fac din fiecare client un săpător de aur, care-și lasă vama în mâinile noastre. De altfel, a continuat visător restauratorul, e posibil ca eu să nu i simțesc nici așa... Cei din jurul meu vor izbuti însă negreșit... Am un dar neprețuit. Știu să dau altora sfaturi. Mic - mai puțin...

Am cunoscut odată la Debrețin - a urmat domnul Sos cu glas potolit - pe unul, care-și zicea Beii Arolyi Bey. De fapt era un evreu deștept, care umblase în lumea largă, cunoscând locuri mai multe decât zece călători laolaltă. Nu era om, rău. Prostia pe care a întâlnit-o pretutindeni în formele cele mai neașteptate, l-a făcut să ierte și să

zâmbească. Nu avea avuții și nu iubea banul. Umblând încoace și încolo, ca un hoinar, într-o bună zi a hotărât să se facă ghicitor și să vindece oamenii care-s betegi la cap în așa măsură, încât îți caută viitorul în palma ori în zațul cafelei, dacă nu în ghioc ori în cărțile de joc. Se învățase să cunoască dintr-o privire starea celor care veneau la dânsul, așa că pătrundea cu ochii și cu voința lui într-înșii ca în brânza de vacă. Ben Arolyi Bey a priceput că prostia omenească nu se satură dacă nu-i îndestulată cu mister, de aceea și-a luat un nume egiptean. Își sfătuia de obicei clienții să muncească, să ia hotărâri și să se ție de ele, dând povață fiecăruia după felul care i se părea lui că reprezintă leac și tămăduire pentru un cap rătăcit. Luând bani puțini și având înfățișare de proroc biblic, cu o barbă până la brâu, Ben Arolyi Bey și-a făcut faimă mare că prezice viitorul fără greș, oricui pofteste să-l al-le. El râdea liniștit și resemnat.

— Ce să fac? - zicea către mine. Oamenii vin și-mi dau bani ca să-și afle viitorul. Mă uit la ei și-i văd.; acesta e ambițios și așteaptă să salte fără oboseală deasupra altora... Îi spun că are înzestrări deosebite și că va face carieră mare. El se bucură și-i strălucesc ochii. Trebuie să muncești însă cât zece, adaug străpungându-l cu privirea. Văd cum tremură vanitatea în dânsul, dar vad și umbra care se ridică înapoia vanității ca o cumpănă care-i echilibrează avântul. Mă uit la femei. Aceasta e o soție bine îmbrăcată, răsfățată și îngrijită de soțul ei. Din cauza răsfățului și a îmbelșugării are streche și nechează după un tânăr armăsar, învăluind această pornire simplă, de iapă, în suspine și în broderie de amor... Dumneata ești în cumpăna între doi bărbați"-îi spun eu. Îți cade aici curând o boală grea - adaug cetind în palmă, ca pisica în călindar. Cel mai în vârstă e lângă dumneata, le scapă d. el a moarte sigura - celălalt, iată-l, se desfată cu o damă de ghindă, în vreme ce dumneata suferi și te chinuiești...

În clipa aceea am lecuit-o. Se duce acasă, iar soțul ei nu știe că îmi datorează mie supa limpede și bunacare-i amintește primele luni de căsătorie.

— Ei, bine - a suspinat domnul Coloman Sos către Ilona, care-l asculta pierdută - Ben Arolyi Bey n-a putut prezice propriul sau viitor. Într-o zi a căzut poliția peste dânsul și l-a ridicat. Trecătorii îl priveau cum pășește liniștit printre gardieni la închisoare.

— Uite, asta care prezice altora viitorul, n-a putut prevedea că va intra azi în pușcărie - a râs unul dintre cei ce cascau gura.

Ben Arolyi Bey a auzit cuvintele acestea și a replicat trecătorului cu blândețe:

— Trecători-ule, află că n-am înșelat pe nimeni niciodată. Am vândut fiecăruia ceea ce avea el însuși, într-însul. Cât mă privește, sunt satul de prostie și poftesc răgaz de odihnă în singurătate. Dumitale îți prezic că fiind un gură-casca dublat de o gură-goală, vei sta totdeauna sub poruncile altora... Trecătorul s-a spăimântat și a simțit ca o surpare în obrăznicia lui cea încrezută: Ben Arolyi Bey vindecase în ultima clipă un alt nerod...

Ilona a îndreptat către domnul Coloman Sos o privire în care era căldura și teama.:

— Dumneata ești un om periculos... Știi prea multe.

— Nu atâtea câte mi-ar trebui să-mi pot stăpâni nevasta, a râs restauratorul, având siguranța că și-a câștigat un prieten credincios.

În drum spre Bârseni, veverița a cercetat peisajul cu destulă sete, căutând poienițele cele verzi punctate cu mii de flori și mieii cu clopoței de argint la gât. Poienițele le-a văzut. Erau într-adevăr frumoase, deși le învăluiseră melancolia blândă a începutului **d.** e toamnă. Domnul Sos nu mințise totuși. S-a și uitat în taină la dânsul, cu plăcere. Mieii lipseau însă cu desăvârșire - deci și clopoțeii de argint. Au întâlnit în schimb vaci și bivoli, cu tălângi la gât,

unele dând sunet dogit de oala spartă.

— Dumneata vrei să zici că ești un fel de Beii Arolyi Bey - a făcut Ilona zâmbind. Știi să vezi în alții, dar nu vezi în dumneata...

Domnul Sos a avut o licărire ciudată în ochi. Hotărât, fata-i deșteaptă - și-a zis destul de mirat.

— De văzut văd, dar nu știu ce să fac cu mine... Un timp foarte lung am umblat la biserică în fiecare zi. Dimineața la șapte eram la catedrală. Mă rugam fierbinte și ceream lui Dumnezeu clienți buni. La opt deschideam prăvălia și așteptam încrezător clienții... Nu veneau.

— Dumnezeu e împotriva chefliilor - a râs Ilona.

— Știu și eu ce să zic? a protestat liniștit Coloman Sos... La douăzeci de case, în jos de mine, pe aceeași stradă, era o cârciumă afumată și murdară. Cârciumarul» un bețivan, care se bătea cu clienții și-njura de se cutremurau damigenele sub tejghea... Nu se ducea în viața lui la biserică. În schimb ținea două fete destul de urâte, dar pline de draci... Era un cuib al păcatului. Clienții curgeau gârlă, iar banii cădeau în tejgheaua cârciumarului ca nisipul care se lasă la fund... Am întrebat deci pe prietenul meu Ben Arolyi Bey - cum e cu puțință asemenea strâmbătate?

— Ce-a zis Bev-ul? - s-a neliniștit Ilona.

Domnul Sos a zâmbit blajin:

— A zis ca unde nu vine Dumnezeu într-ajutor, trebuie să chemi concurența: pe diavol... Atunci izbutești sigur... Eu m-am revoltat amar: Cum adică Ben Arolyi Bey - vrei să spui că e mai puternic Satana decât Dumnezeu? - l-am întrebat necăjit.

— Dragul meu-spuse prietenul meu clătinând din cap nimeni n-a putut tălmăci până acum de unde a ieșit Satana și cât de mare-i e puterea. Cine l-a iac ut, ca să-l puie împotriva lui Dumnezeu?... Se pare însă că e destul de tare, dacă a putut pătrunde în rai, în chip de șarpe, ispitind

făpturile Domnului, pe Adam și Eva. Se mai pare că el era gata făcut, chiar înainte de a se ivi Dumnezeu. Doar nu e Dumnezeu atât de prost, încât să-și facă singur un dușman atât de crâncen. Ceea ce i-a învățat pe oameni Satana, e peste măsură de plăcut. Aș putea zice că-i ihai plăcut decât toate celelalte învățături ale Bibliei. Satana a învățat pe oameni *să facă ceva*, iar Biblia-i plină de porunci care-i opresc să facă orice din câte au plăcerea să facă... Așa că înțelegi ce ai de făcut...

Măreția calma a regiunii s-a strecurat în simțirea domnișoarei Ilona ca un farmec de tristețe ușoară, care o umplea de împăcare lina cu întregul peisaj. Ajungând la cârciumă, a avut, se înțelege, o mare deziluzie. Cafeneaua din Brașov era, oricum, altceva decât aceste săli aride, cu miros acru, în care nu se afla mobilier plăcut vederii. Nici chiar salonul rezervat oaspeților de seama nu putea sta alături de cafenea, cu toate că lângă peretele din fund se vedea o canapea largă, capitonată cu mușama de culoare bruna, care aducea oarecum, de departe, a oraș.

— Aici ai să dormi dumneata - i-a zis blajin domnul Sos.

Ilona a tresărit:

— Și când e ocupată odaia?

Restauratorul a privit-o cu înțelesuri:

— Când e ocupată de clienți, evident că și dumneata ai să fii ocupata...

Aceste cuvinte au coborât-o pe Ilona din cadrul idilic al satului, pe tărâmul profesional.

— Desigur - a zis, strâmbându-și gura într-o linie abia perceptibilă de tristețe.

Revenirea pe pământ i-a folosit foarte mult la întâlnirea cu doamna Clotild. a Fenyvessy de Fenyvessfalva, care a urmat îndată după aceea. Doamna Sos era în bucătărie, ca de obicei. Auzise zgomotul căruței și al descărcării lăzilor cu bere. Simțise pașii soțului ei în odaia

de oaspeți și prinsese cu urechea accentele glasului străin de femeie, care se împletea cu vocea groasă a domnului Sos. A înțeles deci ca restauratorul și-a împlinit hotărârea, neținând seama de împotrivirea ei. Sta acum în picioare, cu fața spre ușă, așteptând într-o ținută rece, după părerea dânsii, ucigătoare de la prima vedere.

Era puțin stânjenită de clocotul lăuntric pe care-l simțea, fiindu-i cu neputință să-l stăpânească. Fierberea asta avea un caracter specific burghez, pe care noblețea ei nu-i putea suferi.

În and deci domnul Sos cu zâmbetul pe buze, dânsul a deschis grăbit gura ca să curme din vreme orice lunecare a conversației pe linie neplăcută.

— Sărut mâna, Glotilda - a zis cu glas blajin, care uneori o domolea, iar alteori o scotea din țâțâni pe doamna Glotilda. Am adus „personalul de serviciu”, a continuat arătând pe Ilona. Aceasta sta în prag și era cu totul concentrată în mișcarea iute a ochilor, care se plimbau vertiginos de-a lungul doamnei Glotilda și împrejurul odăii.

Doamna. Sos a măsurat „personalul de serviciu” cu o privire maiestuoasă și înghețată, înțepenindu-se de mijloc.

— Unde ai găsit maimuța asta? - l-a fulgerat apoi pe cârciumar.

— Glotilda! - a intervenit domnul Sos arătând supărare...

— În meiiageria de la Brașov - s-a repezit ascuțit Ilona, cu oarecare nerușinare... Am venit acum în panorama asta goală, ca să aduc clienți, a urmat a vorbi pe același ton.

Domnul Sos și-a ridicat sprâncenele în sus, mirat. „E mai deșteaptă decât credeam” - s-a gândit în iuțeala clipei „aducându-și pe data sprâncenele la loc.

Clocotul burghez al soției sale a răbufnit înecând toată ținuta de aristocrată disprețuitoare pe care o studiase cu destul chin, până în cele mai mici amănunte. A

început să tremure și i s-au îmbujorat obrajii într-o culoare supărătoare de om de rând.

— Să-ți ții boarfele în odaia ta - a făcut gesticulând fără stăpânire. O persoană care face ceea ce faci tu, îmi provoacă scârbă!...

Ilona a simțit că i se desprinde din ființă ultimul strop de rușine. Mai avusese ocaziuni de acestea. S-a uitat la domnul Sos, care era în drum spre Clotilda cu gura deschisă pentru răspuns. L-a întrecut, ca o adiere rece, neașteptata.

— Unele femei fac ca mine. Altele fac ca dumneata. Nu-ți iubești bărbatul, clar Le culci cu el. Nu-i iubesc nici eu, dar mă culc cu el. Dumneata, ca să ai mâncare și haine, eu, ca să mănânc și să mă îmbrac. Suntem la fel, cucoană...

— Ieși afară, stricat o! a strigat doamna Sos în culmea enervării. Cară-te de aici, târfă ordinară, că-ți arunc farfuria asta în cap!

Domnul Sos s-a cumpănit cu grăbire spre farfuria din mâna soliei sale, apucând-o și întinzând brațul stâng să-și cuprindă nevasta. Doamna Sos s-a lăsat pe scaun, schițând un leșin, îndeajuns de cunoscut ca soțul ei să nu se alarmeze. Ilona privea liniștită spectacolul din această bucătărie, în care o aruncase viața, cum aruncă vântul o frunză smulsă în plina verdeață, în mocirla drumurilor. S-a întors și a intrat în salonul rezervat, începând a-și desface boarfele. Când a apărut domnul Sos, îngrijorat peste scamă de cele petrecute, a găsit-o îndeletnicindu-se în fața oglinzii. S-a mirat grozav, dar nu s-a trădat.

— Sper că n-ai să pleci - a făcut, având în glas urme de îndoială.

— Nici prin gând nu-mi trece - i-a răspuns Ilona întorcându-se spre dânsul și făcând cu mâna un semn de dispreț. Sunt învățată cu ci-a stea... Dacă mi-am pierdut locul din Brașov, trebuie să stau aici. Voi vedea eu ce fac,

mai încolo.

Vocea-i era seacă, neprietenoasă. Domnul Sos a simțit un regret sincer și și-a pierdut puțin cumpătul:

— Nu-i dracul atât **d.** e negru cum îl cred oamenii - a zis căutând fără izbândă o vorbă cuminte, de pace, care să restabilească în același timp și ierarhia. Era stingherit puțin și de comparația pe care o făcuse fata, socotindu-se egală cu nevasta lui.

— Mi-e indiferent dacă-i negru ori alb, i-a răspuns nepăsătoare Ilona. Dacă-i drac, e drac - spală-te cu el pe cap...

Domnul Sos ar fi dorit să lămurească puțin chestiunea care-l zgândărise neprevăzut. Să explice, că deși femeile au același destin, totuși o cucoană nu poate sta alături de o chelneriță.

Veverița l-a surprins însă și de data aceasta.

— Știu ce vrei să-mi spui - i-a aruncat în batjocură câteva cuvinte. N-ai dreptate. O femeie care sta lângă soțul ei din interes, nu-i mai bună ca mine, care stau lângă clienți „tot din interes.

CAPITOL ulX

În care înfățișăm pe domnul avocat Uipiu Brandza, doctor utriusque juris și prieten al poporului.

Spre sfârșitul lui Iunie începuse lucrul la coasă. Dis de dimineață oamenii plecau spre luncile înflorite și intrau cu coasele în iarba grasă, plină de parfum, tăind brazde largi sub învăluirea celor dintâi raze de lumină. Către amiazi soarele-i pârjolea drept în moalele capului și-i ținea în clocot și sudoare până aproape de asfințit. Frumusețea încântată a dimineților se prefira în dogori tul nămiezii, ca un vis care se risipește în cele dintâi clipe ale trezirii din somn. În locul ei rămânea arșița nesuferită și truda grea a brațelor. Munca devenea chinuitoare, vremea trecea încet, ziua era nesfârșită. De la cinci dimineața până la șapte seara sunt patrusprezece ceasuri. Punând la o parte

răstimpul de odihnă al prânzului, cositorii aveau înaintea lor peste douăsprezece ceasuri de încordare asupra lucrului.

Vlaga li se scurgea în toporâi³), din toporâi trecea în – oțel și d. e acolo în pământ, la rădăcina fiecărui fir de iarbă atins d. e coasă.

Neculae Vlad suspina de mânie după Tanasie, care dusesese până atunci greul câmpului. Brazdele lui Tanasie erau sdravene și drepte, iar tăietura lui reteza iarba la un deget de pământ, fiind o adevărată plăcere să privești în lungul lor. Afară de asta, Tănasie se vădise om de credință, după cum s-a aflat și cu ocazia furtului banilor. Domnul Neculae Vlad: se putea duce să-și rânduiască alte d. araveri, având liniște deplină despre partea lucrătorilor tocmiți, care se aliniau în urma lui Tănasie, ținând, pas cu ei. Îi da mâna să rădă de Hortopan, de Briotă și de ceilalți gospodari bogați, care trebuiau să-și lase negoțurile și umblările, ca să stea toată ziua de strajă, la umbra tufelor, spre a îmboldi lucrătorii la treabă. Mai ales râdea d, e ei, când își trimiteau la pază nevestele, cumnatele sau soacrele, care, ca niște muieri ce se aflau, ori erau prea rele și stricau rostul cu gurile, ori erau prea bune și le încurca diavolul cu câte un flăcău, ori prea înțelepte și se culcau fără grijă la umbră.

Acum însă Tănasie lipsea și domnul Neculae Ylad își rodea ungliile de supărare, pârpăindu-se în toiul lucrului, fără slugă... Pe cine ar fi poftit dânsul să tocmească – n-a vrut să-i între în simbrie nici în ruptul capului, ceea ce l-a scârbit peste măsură. Iar unii care ar fi vrut să se tocmească nu erau oameni de nădejde, fiind slabi și jigăriți afară din cale.

— Aștia trebuie să-i ții pe mâncare și pe hodină șase luni de zile – se răstia necăjit – cât îs de flămânzi... Apoi eu îngraș bucuros porci, dar nu oameni.

---

3 Toporâie : coada coasei.

Viața în casa îi ajunsese și altminteri nesuferită, de când cu isprava lui Sextil, așa că Ylad se izbea cu fruntea din colț în colț și căuta din ce în ce mai des alinare la tejgheaua lui Coloman Sos.

Tănasiu se aciuse în vremea asta la taica Visalon Luca. Scăpând din mâinile jandarmilor, după zece zile de oblojeală, care i s-a făcut ca să-i astupe vânățile» Tănasiu a plecat în satul lui cu țidulă de trimitere la urmă. De acolo s-a întors după câteva săptămâni și a picat într-o seară la taica Visalon, șchiopătând de un picior, cu umărul stâng înțepenit, de abia-și putea mișca brațul de la încheietura cotului în jos. Când a intrat în casă și l-a văzut, taica Visalon a simțit milă și necaz în același timp.

— Ce-i cu tine, Tănasiu? - l-a întrebat domol. Am crezut că te-ai prăpădit cu totul.

Tănasiu l-a privit cu durere.

— Multe n-au lipsit, taică Yisaloane... Mau fărâmat rău.

Visalon a izbucnit supărat:

— Cât ești de zdravăn, de ce nu l-ai pocnit pe Vlad în numele tatălui? Să-i fi despiciat țeasta în două cu pumnii...

Tănasiu a clătinat din cap cu amărăciune:

— N-am avut priință, taică Yisaloane... Eram legat... S-a ferit...

Visalon a avut o străfulgerare în privire:

— Vasăzică tot l-ai atins?

Tănasiu a încuviințat încet:

— L-am atins... Das-a ferit...

Punându-i Rafira mămăligă și zeamă ele urzică pe masă, Tănasiu s-a ospătat, mulțumind după cuviință, apoi s-a uitat lung la taica Visalon.

— Acuma vrei să mă întrebi ce-i de făcut! - a zis moșneagul zâmbind. Stai aci și-mi dai o mână ele ajutor. Sâmbătă ne-om duce la avocat la Brașov. Cunosc eu pe domni 1 doctor Brânză, care e român de al nostru și om cu

va>a mare. Îi spunem ce fel și chip s-au întâmplat toate...
Tu mai ai simbrerie de luat?

Tanasie s-a gândit lung:

— Știu și eu, taică Visaloane? Domnu-Ylad zice că îi viu dator eu pe doi ani. De luat n-am luat bani niciodată, așa că nu pricep de unde scoale el una ca asta. Acuma, după atâta vreme care a trecut, știu și-au ce să zic?

— Dumnezeii lui de liot, a sărit taica Visalon în sus. Pe ce, ma Tanasie? Pe ce?

Din colțul stâng al odăii, de lângă perete, s-a auzit plâns de copil. Rafira s-a grăbit spre pat. Taica Visalon s-a liniștit și a întors ochi mirați și blânzi, având zâmbet în colțul gurii.

— L-am trezit, Piruco - a făcut încet, șeguid. S-a îndreptat și el spre pat și s-a aplecat asupra copilului: Nu plânge, voinicul taicuțului, nu plânge Traiane, a încercat să-l alinte.

— Îi sperii, tata, cu mustățile-a zâmbit Rafira luând copilul în brațe și pololindu-l la sân.

— Așa, Tanasie - s-a întors Visalon. Du-te și te culcă în fân. Cunoști umblarea...

Două zile, cât mai era până Sâmbăta, Tanasie a pus mâna ba pe una, ba pe alta, dând ajutor în curte. Taica Visalon era la Jocul lui cu Șenchea, împresurați de proțapuri, de osii și de fel de fel de scule! Se mișca destul de greu Tanasie. Visalon îl privea pe sub sprânceană.

— Ce-au făcut din el, bătu-i-ar prăpădul de ucigași - mormăia în sinea lui, fierbând.

Sâmbăta s-au suit apoi în căruță și s-au dus la Brașov. Au luat cu dânșii și pe Mari oară lui Șenchea, cu băiatul ei, având de târguit unele lucruri mărunte de la oraș și fiind de trebuință la paza căruței.

Când i-a văzut ca pleacă, Șenchea nu și-a putut ascunde supărarea:

— Te duci la avocat, Vi saloane? Pfff... ca și cum te-ai

duce la Iuda...

Dar Yisalon a rămas neclintit:

— Pe asta îl cunosc... E om de ispravă, Xeculae... Am nădejde în el...

Au tras deci cu căruța la un li an cunoscut, lăsând pe Marioara să stea de paza cu băiatul, iar ei au plecat să caute pe domnul avocat doctor Brânză.

Domnul avocat doctor Ulpiu Brânză s-a întors de la tribunal tocmai pe la douăsprezece și jumătate. Până atunci Yisalon a stat cu Tănasic în cancelarie, unde lucrau un secretar și o domnișoară destul de ofilită.

Avocatul avea casa mare, cu etaj, în ulița Argintarilor. Jos, în curte, erau două odăi pentru birouri, iar dinspre strada și la etaj, locuia dumnealui cu familia. La intrare, puțin mai sus de statul unui om, strălucea o firmă frumoasă, cu litere aurite, pe sticla neagră:

Avocatul Ulpiu Traian Brandza, doctor utriusque juris.

Ulpiu Brânză era un om înalt, voinic, oacheș, cu mustăți îngrijite, arătând dinți albi și frumoși de câte ori deschidea gura să vorbească. Era un bărbat plăcut. După cum se poate bănui, pe dumnealui îl chemase la început: Ulpiu Brânză. Fecior de negustor, a primit la botez un nume. ales, pentru că întocmai ca Neculae Vlad, tatăl lui Brânză dorea să-și însemneze băiatul din leagăn cu alt destin decât al ionilor și al Neculailor. Pe-alta parte, administrația ungureasca șovină avea prostul obicei să maghiarizeze numele oamenilor de alte neamuri, amăgindu-se că e destul atâta, ca să-i facă numaidecât unguri. A fost botezat deci după sfatul preotului, cu numele Uipiu Traian - dar Brânza a rămas tot Brânza.

Isprăvind studiile de avocatura și luând cu istețime toate examenele, doctorul Ulpiu Brânza s-a putut vârî în familia bogătaşului Vasile Lapedatu, care avea moșie lângă Brașov și ora pe deasupra membru în consiliul de

administrație al Băncii Albina, ca unul care deținea un număr mare din acțiunile acestei bane.

Fata lui Vasile Lapedatu, Olimpia, era o domnișoară cultivată și fina, purtând cu semeție, în vânt, năsucul cârn cu care o împodobise natura. Studiase la călugărițele din Sibiu și cânta la pian, ceea ce făcea cât o jumătate de zestre. Adevărat, ca nu l-a iubit pe doctorul Brânză. În vremea când a apărut acesta la orizontul sentimental al domnișoarei Olimpia, dânsa iubea cu pasiune pe tânărul Oct am an Radu, care avea tristul obicei de a scrie poezii și foiletoane în revista „Luceafărul” de la Sibiu.

Îndeletnicirea scrisului umplea viața lui Octavian Radu de o fericire amestecată cu orgoliu, exact în măsura în care-l pune în lumină dubioasă față de oamenii practici și înțelepți, ca Vasile Lapedatu, care veghea asupra copilei sale, observând-o de aproape.

— Navigația prin apele vârstei periculoase e cu toane – zicea dânsul. Fetele tinere se înșală ușor asupra locului unde funcționează busola, așa că rătăcesc drumul...

Lucrurile au mers atât de departe în ceea ce privește afecțiunea domnișoarei Olimpia față de junele poet, încât, într-o zi, Vasile Lapedatu i-a pus tânărului Radu, în fața Olimpei, câteva chestiuni delicate, menite să-i rezeze ambițiile spre fica dumisale.

— De unde ești tinere? a întrebat atunci Lapedatu privind concentrat cravata destul de tăvălită a poetului. Acesta ședea cu un sfert de trup pe marginea fotoliului.

— Din Oarda, de lângă Alba-Iulia – a răspuns Radu înroșindu-se. Domnișoara Olimpia îl privea cu ochii larg deschiși, licărind spre el o timidă îmbărbătare.

— Ce e tatăl dumitale?

Tânărul a simțit că i se usucă gâtul. Mărul lui Adam i s-a plimbat în sus și în jos, în semn de spaimă:

— E pe moșia lui Jenkey – a făcut cu glas scăzut.

Vasile Lapedatu s-a mirat:

— Pe moșia lui Jenkey? Dar ce face pe moșie? E livadă de pomi? Parc de trandafiri? Plug? Casă?

— He, he, he - a râs privind cu înțelesuri spre Olimpia, care-și pierduse vădit puțină încredere de adineaori - Ce face el acolo?

Octavian Radu a rămas fără roșeață în obraji. I-a apărut în fulgerarea unei clipe imaginea tatălui său, argat la grajdurile lui Jenkey. Pe vremea asta tata cară gunoi - s-a gândit amărât. Era sfârșit de Noiembrie.

— E argat, domnule Lapedatu - a răspuns sec, întorcând o privire înghețată stăpânului casei.

Domnișoara Olimpia s-a clătinat pe scaunul rotund din fața pianului, atinsă de o ușoară amețeață. Vasile Lapedatu s-a bucurat.

— Da, da... argat... Ei, ce să faci?!... Fiecare cum poate...

S-a ridicat din fotoliu și s-a apropiat cu ochii scăldați în mulțămire plină de răutate, de tânărul poet:

— Văd că dumneata scrii la gazetă, tinere... Foarte frumos... Și eu am scris în tinerețea mea - a făcut fudulindu-se, deși știa că nu-i apăruse niciodată numele sub alt text, decât al bilanțului anual al băncii... Astea sunt păcatele tinereții... He, he, he... Dar scrisul la gazetă, cărțile și poeziile nu sunt ocupațiuni serioase, tinere... Sunt îndeletnicirile vârstei dumitale... Altă ocupație n-ai? Înțeleg ceva serios - o profesie care poate fi socotită ca atare...

Octavian Radu s-a înălțat pe picioare. Îl ardeau două perechi de ochi ațintiți asupra lui. Îl pârjolea și amărăciunea - Simțea că-i transpira fruntea:

— Sunt candidat de profesor, domnule, a rostit oarecum răgușit. Mai am de dat câteva examene la facultate...

— Candidat de profesor? - și domnul Vasile Lapedatu ridică fruntea mirându-se... De unde o să-ți plătești taxele?

Cu ce vrei să te duci la Universitate? Olimpia 1 - s-a întors autoritar spre fiică-sa - retrage-te, te rog, în odaia ta I

Domnișoara Olimpia s-a ridicat cu delicatețe și a ieșit fără să privească spre Octavian Radu.

— Tinere - a reluat cuvântul Vasile Lapedatu cu aceeași voce autoritară - te-am primit în casa mea, odată cu alți băieți de vârsta dumitale, pentru a face societate fiicei mele... Am principii de educație de la care nu mă abat... Nu îngădui însă decât băieți de familie, care au cei șapte ani de acasă... Dumneata vii prea des... Abuzezi de bunătatea mea... Debitezi năzbâtii și umbli toată vremea cu literatură și cu poezii, ca și cum acestea ar reprezenta cine știe ce capital... Ești tânăr, n-ai încă experiența vieții. De aceea voi fi indulgent de data asta și-ți voi da un sfat: lasă prostiile și apucă-te de lucruri serioase. Ia-ți diploma. Luptă-te să ai un post sigur. Caută-ți o fată potrivita cu condiția dumitale socială și așază-te în rând cu lumea... Viața nu-i un roman, cum crezi dumneata... Literalura-i pentru domnișoare bătrâne și pentru infirmi. Omul sănătos se zbate să apuce cât mai mult, să-și asigure viață plăcută... Acum poți pleca și ține minte povețele mele.

În aceeași seară, Vasile Lapedatu și-a dezvoltat părerile sale și față de Olimpia:

— Am impresia ca îndepărtarea aceluia tânăr, din casa noastră, s-a făcut tocmai la timp, fata mea... Mă tem că s-a strecurat chiar prea oult în simpatia ta. Așa am observat...

Olimpia a tăcut speriată.

— Un fecior de slugă nu poate fi decât fecior de slugă - a adăugat cu severitate Vasile Lapedatu... Intră în viață cu toate veacurile de mizerie și de bătădărie ale strămoșilor lui, după gât... Tu ești fata cultivată; am cheltuit bani grei ca să-ți fac o educație... Ai înțeles?

— Da, tată - a făcut Olimpia tresărind.

— Căsătoria nu e glumă - a continuat Vasile Lapedatu plimbându-se prin casă. E una din cele mai gingașe afaceri

economice din câte sunt pe lume. Da, da... s-a oprit ținându-și mâinile agățate de jiletca și înclinând de câteva ori din cap: o afacere economică din cele mai gingașe. Omul cuminte plasează în copil un capital: educația. Mai adaugă un capital: zestrea. Pe deasupra îi pune deagata la dispoziție un nume; apoi relații de înrudire și de prietenie, care-i deschid de la început porțile cele mari ale vieții. Mulțumesc lui Dumnezeu, ești cuminte și frumoasă; dar cu educația ce ți-am dat, cu banii mei și cu relațiile mele, ai putea fi urâtă și proastă, și totuși ai face o partidă de mâna întâi. Frumusețea și inteligența sunt ca trandafirii sălbatici; cresc unde nu le aștepți. Dar nu ajung pe masa unui om de frunte... Tânărul acesta poate scrie o mie de volume, poate lua examenele de profesor: tot el rămâne. Feciorul lui lat-su. Viitor lefegiu, sortit să tragă pe dracude coadă cum l-au tras și alții înaintea lui. Unui om ca ăsta să-i dau pe mână atâta avere? Asta nu! Nu-mi trebuie asemenea ginere, Olimpio! – a rostit hotărât sentința Vasile Lapedatu. Te vei mărita cu un om ales de mine și vei fi fericită... Dragostea e o nebunie trecătoare... Disprețuiesc pe cei care-și pierd vremea iubind ca la teatru... Să ai ce-ți trebuie* din plin. Să fii servită, să poți ține slugi, să trăiești ca o doamnă: asta-i filosofia. Toate celelalte-s prostii. J, ața, eu n-am iubit niciodată, aș putea zice... M-am însurat chibzuit, am trăit chibzuit și astăzi sunt om de frunte în Ardeal.

Domnișoara Olimpia a înfățișat o neașteptată atitudine de anarhistă:

— Câteodată te mândrești și tu, tată, cu obârșia ta de jos...

Vasile Lapedatu a rămas trăsnit în loc, apoi a rânjii într-un dinte:

— Câteodată... Olimpio... Ai spus foarte bine: câteodată... Sunt ocaziuni când asemenea declarații fac efect bun. Îndeosebi când mă duc între plugari, pentru

alegeri, ori pentru conferințe. Le cade bine, apropierea de dâșii. Dar ține minte un lucru: astfel de mărturisiri trebuie dozate în timp și cantitate. Ca la farmacie. Altminteri te trezești cu țopârlanul alături, venind, să te bată pe burtă.

Vasile Lapedatu și-a reluat plimbarea continuând a vorbi ca la școală:

— Pe urmă nu uita că eu sunt fiu de negustor, nu de sluga ori de țăran calic. Tata era comerciant înstărit, om umblat în afaceri, spirit întreprinzător și priceput. Aveam acasă patru slugi și o servitoare. Asta e cu totul altceva, Olimpio, decât să fii argat la Jenkey - sau cum naiba i-a zis poetul tău.

În urma acestei discuții, tânărul Octavian Radu a fost cufundat în mormântul uitării, având deasupra lespede grea de dispreț și nepăsare. După legile firii, din moarte răsare viață, așa că, nu mult mai târziu, a apărut în casa domnului Vasile Lapedatu, figura răzbătătoare a lui Ulpiu Brânză, introdus în familie de către amfitrion în persoană:

— Uită-te bine la el, Olimpio... Acesta e om de viilor... - a zis dând cuvintelor sale un caracter de rezoluție, pe cât de blândă în formă, pe atât de intransigentă în fond.

Fragila înflorire a tinereții domnișoarei Lapedatu s-a agățat fără dificultăți prea mari de trunchiul robust al acestui pețitor, verificat cu meticuloasă grijă în laboratorul de cercetări al lui Vasile Lapedatu. Ideea sărăciei o spăimânta de altfel și pe ea, așa încât imaginea lui Octavian Radu s-a șters ca un vis.

— Femeile și oamenii slabi sunt ca iedera - zicea Lapedatu, pronunțând sentințe. Nu pot trăi și nu se pot dezvolta decât sprijinindu-se pe arac. Cu cât e mai voinic, cu atât mai bine...

În ceea ce o privește, domnișoara Olimpia a acceptat cu plăcere asemănarea, pentru că iedera o uimea întotdeauna, prin ingenioasele învăluiri cu care-și descurca

destinul, împletindu-se în jurul unor trunchiuri cărora nu le aducea totuși nimic. Ulpiu Brânză îi părea țeapăn și destul de bătrân)... virtuți serioase spre a constitui un reazim bun în viață” – a conchis Vasile Lapedatu.

Fata n-a admis însă în ruptul capului să se cunune cu tânărul avocat, până când mirele nu și-a schimbat numele.

— Cum să mă mărit, mamă? – a făcut suspinând cu delicateță – să-mi zică lumea madam Brânză?

Doamna Silvia Lapedatu a înțeles-o și i-a dat dreptate, înduioșându-se. Și-a adus aminte de ceea ce pătimise ea în tinerețe, când domnul Vasile Lapedatu, care era fecior de cârciumar, se numea simplu; Vasile Lăpădat.

Avatul oroare de asemenea nume, care evoca de undeva, din vechime, soarta tristă de prunc lăpădat, a unuia dintre străbunii soțului ei, l-a determinat pe acesta să-și schimbe numele. Au fost atunci discuții destul de anevoioase. La început s-au gândit să adauge pe „u” în coada numelui, dându-i astfel o sonoritate mai nobila; Lăpădatu. Doamna Silvia a sărit însă în sus: e mai urât decât numele lui cel adevărat! Au încercat apoi diverse variante. Lapedatu, I-epadatu, Lepedatu, până ce s-au oprit la forma definitivă, zicându-și Lapedatu. Cu câțiva ani înainte pățise la fel și verișoara doamnei Silvia, anume Cornelia Popp, care bolea de supărare din cauză că pe soțul dânzei îl chema Pupăză. Junius Brutus Pupăză, îndărătnic ca un catâr, medicul Pupăză a refuzat să se despartă de numele sfrâmoșilor săi:

— Dacă-i Pupăză, să fie pupăză-spunea e), agitaudu-se cu oarecare violență. Asta sunt: cui îi place, bine, cui nu, n-am ce-i face. După o luptă destul de grea, a consimțit! În sfârșit să facă o concesiune, modificând o literă și accentul numelui. În loc de Pupăză, s-a făcut Pupeza, apăsând greutatea cuvântului pe „e”.

Ulpiu Brânză a fost însă docil. Intrase într-o familie mare, cu vază deosebită și cu avere care l-a săltat dintr-

odată între oamenii de frunte ai Braşovului, dacă nu chiar ai Ardealului întreg. S-a supus deci soţiei sale şi în chestia biroului avocaţial;

— Au să-ţi vie fel de fel de oameni care miroase greu... l-a sfătuit doamna Olimpia. Aranjează biroul în curie... Doar n-o să sacrificăm odăile din faţă, pentru toţi traşi-împinşii care te vor căuta...

Primind cu înţelepciune sugestiile nevastă-sii, Ulpiu Brânză a devenit Ulpiu Brandza, iar birourile au trecut în culte. De asemenea a înţeles cât de important era să scrie sub firma lui de avocat „doctor utriusque juris”-titlu care-l împodobeşte numele faţă de cei ce-l înţelegeau şi-i ridică prestigiul în sfere prea înalte, faţă de cei care n-aveau habar de înţelesurile lui.

Ulpiu Brandza a intrat astfel pe promenada cea mare a vieţii în bunăstare şi mulţumire. Era firesc să intre numai decât şi în viaţa publică. Numit prin stăruinţa socrului sau avocat al celei mai mari bănci din Ardeal, ales membru al Asociaţiunii Culturale „Astra” şi al „Fondului de teatru român”, făcând politica partidului naţional cu moderaţiune – după sfaturile cumînţi ale lui Vasile Lapedalu – Ulpiu Brandza ajunsese să fie apreciat şi de fruntaşii români şi de societatea aleasă ungurească, cu care întreţinea raporturi bune.

Din când în când ţinea conferinţe la sate, în cadrele „Astrei”, vorbindu-le aşezat țăranilor despre primejdia băuturii şi despre analfabetism. Punea o Vorbă bună şi pentru a sfătui sătenii să-şi asigure viaţa şi averea la societatea de asigurare care era proprietatea LDăncii „Albina”.

Fiind plăcut la înfăţişare şi sfătos la cuvânt, a izbutit să se aşeze cu destul temei în simpatia sătenilor, care-l socoteau un român vajnic, plin de bărbăţie şi curaj, prieten sincer şi săritor la necaz, al poporului **d**, e jos.

Din aceste conferinţe şi-a filtrat taica Yisalon o

părere bună despre avocatul Ulpia Brandza, care, pentru dânsul, a rămas tot Brânză. Adevărat că la procesul pe care l-a avut eu pădurea, avocatul Brandza nu l-a putut apăra, trimitând vorbă că e bolnav. Dar după ce a ieșit Visalon din închisoare și a venit avocatul Brandza la Bârseni să ție o conferință, l-a întâlnit și i-a spus cu prietenie că-i pare rău de ce le-a întâmplat atunci cu betesugul, neputându-l apăra.

— Ei, dar zilele nu s-au gătat, nene Luca - a răs adocatul Brandza bătându-l pe umăr. Sănătoși să fim - că de văzut ne-om mai Vedea.

În sufletul lui Visalon Luca nu s-a ridicat nicio îndoială, așa că a urmat a-l îndrăgi pe domnului piu ca și până atunci. De aceea s-a gândit să-l aducă pe Tănase la dânsul. „Un om ca ăsta nu te lasă la necaz, Tănase” - zicea cu deplină încredințare.

Când l-a văzut pe laica Visalon, domnul doctor Brandza a arătat însă bucurie destul de potolită, ceea ce s-a putut observa îndată.

— Ce cauți p-aici, nene Luca? - l-a întrebat fără să aștepte răspuns, deoarece avea ceva de vorbit cu secretarul către care s-a și întors numaidecât.

Visalon Luca a simțit o ușoară închidere a gâtului. Nu i-a plăcut. Când s-a întors din nou spre dânsul, avocatul l-a luat și mai scurt:

— Ei, ce veste-poveste? Spune degrabă, Luca...

Visalon a tușit încurcat.

— Am avea o daraveră mai lungă, domnule doctor. E o încurcătură cu Vlad...

Doctorul Brandza a devenit atent - Cu Neculae Vlad? Iar n-ai astâmpăr, omule? Te legi mereu de el... Haideți în birou la mine. Cine-i rumânuăsta? - a întrebat, trecând, pragul în odaia cealaltă.

Taica Visalon își pierduse cumpătul. Altfel și-a închipuit el întâlnirea cu avocatul Brandza. Într-o clipită s-

a uscat ca iasca:

— Domnule avocat - a început, dând liotărâre vorbelor sale - am - venit la dumneavoastră ca să îndrumați pe omul ăsta, să-și afle dreptatea pe care o are. Știu că sunteți de-ai noștri... Ne cunoașteți mai de mult...

Doctorul Brandza și-a plimbat privirea de la unul la altul, cercetându-i atent:

— Da, da... bine ai făcut... Numai că vremurile-s grele, nene Luca, iar eu nu mănânc ciuperci de pe pereți... Care cum vine la mine, mă ia că-i rumân, că suntem una, că să-i ajut. Nu mai pot... Uite, azi-mâine trebuie să scot la licitație pe unii datornici din Bârseni, care n-au plătit ratele la Bancă... La Albina... Ce să fac? Viața merge înainte... Cine poate, se ține de ea. Cine nu, cade...

Visalon Luca și-a mototolit pălăria în mâini:

— Omuplătește - a zis răgușit arătând cu capul spre Tănasie. Acesta s-a speriat și a întors ochii spre Visalon vrând să zică ceva. A intervenit însă avocatul:

— Nici nu încape vorbă, nene Luca. Aci nu suntem la adunare ori la serbări, cum cred unii care-mi cer să le fac ispravă pe gratis pentru că sunt rumâni săraci și eu sunt de asemenea rumân. Banii pe masă și treaba se face... Ei, care-i pricina?

Taica Visalon a început a povesti... Uite că Tănasie ăsta slujește de cincisprezece ani fără să-i plătească Vlad simbria. Deunăzi l-a dat pe mâna jandarmilor de l-au frânt în bătaie, că zice că i-a furat banii...

Asta o știu - l-a întrerupt avocatul... Eu i-am scăpat băiatul... Nu puteam să-l las... Suntem doar rumâni...

— Acuma el își cere simbria - a ridicat Visalon glasul, stăpânindu-și mirarea și amărăciunea. Să-l strângem cu legea pe Vlad să plătească. Omue schilav din bătaie... Din ce-ți scoate opriți și dumneavoastră...

Doctorul Brandza s-a ridicat de pe scaun. A înțeles că nu vede bani.

— Bine, Luca - a răspuns în doi peri. Îi chem pe Vlad! a mine și văd ce se poate face...

— Procură nu dăm? a întrebat Visalon care cunoștea mersul daraverilor cu avocații.

Doctorul firandza a făcut un semn nerăbdător din mână:

— Acuma nu. Să vedem după ce-oi vorbi cu Vlad.

Când au ieșit în stradă» Tănăsie s-a oprit dintr-odată și a răsuflat adânc, ca și cum s-ar îneca. A mai răsuflat odată tot așa, apoi a început a tremura, clătinându-se pe picioare. Visalon a întins brațele spre el, dar Tănăsie a căzut pe caldarâm și a început a se zbate, făcând spume la gură. Se izbea cu capul de pământ și horcăia printre dinții încleștați.

Au sărit îndată unii trecători și l-au apucat strâns de cap, de mâini și de picioare. Tănăsie se zbătea cumplit și spumega. Unul dintre străini i-a apăsât fălcile din două părți, încercând să-i deschidă gura.

— Are epilepsie - a zis, uitându-se la Visalon, care asudase ținând pe Tănăsie de mijloc. Boala copiilor...

Asta-i din bătaie - a făcut altul cu milă. După vreo zece minute, Tănăsie s-a liniștit și a căzut în somn adânc.

— Lăsați-l așa un sfert de ceas. Se trezește - a zis omul care vorbise la început.

Inima lui Visalon s-a prefăcut în tăciune în acel sfert de ceas. A ridicat ochii spre cer și a suduit năprasnic. A întors apoi privirea la Tănăsie, care dormea suflând rar, a oboseală mare.

Când s-a ridicat și au plecat spre han, Tănăsie se plângea că-l doare capul și-l cearcă amețea, Visalon nu zicea nimic. Ajungând la căruță, a trimis-o pe Mărioara să-și vadă de treabă:

— Suie-te pe fân, Tănăsie - l-a îndemnat pe bolnav cu blândețe, S-a întors apoi spre Marioara care era gata să plece și a oprit-o vorbind încet:

— Stai Marioara o lecuță... Cumpără o turtă dulce pentru puiul cea de om de acasă... Pentru Traian... Una moale s-o poată molfăi în gingii... Uite ici banii - a făcut, scoțând din șerpar câțiva erei țari... l-ai și lui Vi et oraș asta al tău... (

CAPITOLUL X

În care se arată dibăcia lui Neculae Vlad și a prietenilor lui.

În jurul lui Neculae Vlad se țesuse în vremea din urma o sită destul de deasă, care-l despărțea din ce în ce mai mult de oamenii din Bârseni. Lucrătorii agricoli care se puteau aciui la alți bogătași îl ocoleau de departe. Nu erau mai buni nici Hortopan, nici Cost ea Bucur, nici ceilalți de teapa lor, dar Vlad îi întrecu se parcă pe toți în lăcomie și în meșteșugul tragerii pe sfoară.

Văzând că-l întâmpină cu fel de fel de pretexte de câte ori se ducea să-i tocmească, Vlad s-a gândit într-o seară Vreme îndelungată, plimbându-se neliniștit prin odaie.

— Plec mâine în zori încolo, spre Făgăraș, i-a zis nevستی-sii, oprindu-se din plimbare. Mă duc să caut lucrători: câți oi găsi, i-aduc cu mine...

Ani că l-a privit rece, fără interes. Se schimbaseră de când cu isprava lui Sextil, de n-o mai puteai cunoaște. Avea împotriva lui Vlad un simțământ de dușmănie pe care nu se ostenea să-l ascundă. Dimpotrivă, Neculae s-a apropiat de ea pe măsură ce se lărgea golul dimprejurul lui. Se ducea în fiecare zi la cârciumă apoi se întorcea căutându-i tovărășia, ca un om care se teme de singurătate. Ea-l simțea că-i băut, așa că pe lângă dușmănie, a lăsat că crească și un val de greață.

Când l-a auzit ea pleacă după oameni, a ridicat cu nepăsare din umeri. Vlad s-a îndârjit și mai tare în hotărârea sa: - Mă duc... Mâne dimineață plec, a zis făcându-și curaj.

Sexti], care luase locul lui Tănase - „până-n toamnă când îl dau la școala tocmai la Năsăud să-l fac învățător; să stea departe de casă și să se cumintească” - cum avea obiceiul să afirme după întâmplarea cu banii - urma să-l întovărășească la drum.

În dimineața următoare, Vlad a plecat. S-a întors după două zile cu opt inși în căruța, adunați de prin satele risipite pe drumul Făgărașului. Când i-a văzut Anica, a simțit căldură la cap, iar Tinca s-a oprit în poarta șurii mormăind un blestem:

— Bătu-v-ar Maica Domnului cu ăl dev-a adus!

— Flăcăii erau într-adevăr cam de strânsură. Se vedea după îmbrăcăminte și după purtarea lor că nu-s cine știe ce. Unii erau chiar din cale afară de bruni la chip, așa că Anica a avut dreptate să zică:

Mi-ai adus toată țigăniinea de pe țara Oltului.

— Tu nu pricepi asta - i-a răspuns, încercând să fie blajin, Neculae Vlad... Ăștia muncesc și n-au pretenții. Dorm în șură... Mănâncă ce li-i da... Se mulțumesc cu plată puțină.

Tinca n-a putut răbda să nu intre în vorbă. Era lovită în huzurul ei.

— Oamenii pe care-i găsești pe vremea asta stând acasă nu pot fi de folos - asta o înțelege oricine... Ori îs puturoși, ori îs betegi, ori îs hoți... Altfel, ar fi la treabă.

Vlad s-a holbat la soacra-sa:

— Nu te vâri în socotelile mele, babă Tinco... Vezi-ți de sticluță și de foaia de varză.

— Anica a ieșit din odaie ofensată, iar Tinca s-a dus să-și adune buclucurile din șură.

— Mă mut în șopron - își zicea cu obidă. Șopronul era plin cu fân din anul trecut, dar era înalt și trebuia să se urce pe scară. Asta nu-i putea prii cu niciun chip.

În dimineața următoare, Neculae Vlad a ieșit fudul cu cositorii lui și cu Sextil, în carul cel lungit. Poftea să fie

văzut, ca să înțeleagă bârsănenii că el se descurcă cum îi place. O să le pară rău și o să-i ia dracul la iarnă, când va asmuți câinii asupra lor – se gândea, simțind bucurie răutăcioasă.

Bârsănenii s-au uitat într-adevăr cu mirare la carul încărcat cu cositori, al lui Neculae Vlad. Cunoscând și ei fel și chip de oameni, au început a-și da cu coatele și a șagui de cum au cercetat cu privirile pe sub sprâncene, pe flăcăii lui Neculae Vlad.

— Hm – ziceau între dânșii – ăștia de i-a adus Vlad sunt ca Duci pal între harmăsari. Mănâncă jar și slobozesc galbeni pe sub coadă... Acuma să-l vedem și noi odată pricopsit.

Dar lui Neculae Vlad mi-i păsa de vorbe. A ieșit în luncă și a dat drumul oamenilor lui pe brazda.

— La ce ceas vine prânzarea? – se opriră feciorii lăsând pe unul dintre dânșii să vorbească.

Vlad s-a încruntat la ei:

— Întâi lucrarea, apoi mâncarea, măi!... N-avea tu grijă de asta!

— Hai, unudoi – începeți!

De unde se gândise să se întoarcă acasă după un ceas, a trebuit să stea lângă ei ziua întreagă, fierbând în aburi ca într-o căldare. Unul tăia iarba la două palme deasupra pământului, celălalt înfîgea vârful coasei în mușuroaie, al treilea se întindea pe iarbă să-și bată coasa.

Vlad a pufnit mânios:

— V-am dat coase noi-nouțe, bătute și ascuțite ca briciul. Ce va tot faceți de lucru cu bătutul? Vă place să vă tolăniți pe iarbă și să furați vremea!

Cositorii rânjeau:

— Noi cunoaștem cum trebuie să cosim... Dacă nu-ți place, ne ducem... La douăsprezece vrem să prânzim.

Neculae Vlad a înțeles că va trebui să-și calce pe inimă, canonindu-se cu acești cositori, până la capăt.

Altminteri s-ar fi făcut de râsul satului și asta nu-i Venea la socoteală. Prea se întâmplaseră multe în vremea din urmă.

Seara, când a ajuns acasă, [a găsit scrisoare de la avocatul Brandza să se ducă la Brașov, „având a discuta chestiuni importante”. Scrisoarea i-a pus încă un fărâș de furnici în așternut, peste cele pe care le avea, așa că s-a chinuit și s-a frământat toată noaptea.

Ce-o fi vrând avocatul?... Pe cine să trimit mâine cu cositorii?

— Anica era îmbufnată rău, soacra era bețivă și nu se putea bizui pe ea. Până la urmă a rămas cu nădejdea la Sextil.

— Blestematul ăsta de copil e vina la toate - făcea Vlad, nădușind în pat. Să stea acum în soare până l-o lua dracu'!

Pe la Vreo douăsprezece noaptea a ieșit, nemaiputând suferi insomnia. S-a uitat la stele, s-a mișcat prin curte, apoi s-a apropiat de șură. A auzit vorbă și și-a vârât capul pe poartă. Unii dintre cositori stăteau cu țigările în gură, pe fân. Alții dormeau. Când a zărit Vlad jarul țigărilor licărind în noapte, a simțit junghi la inimă.

— Ptiu, blestemaților! - a răcnit ieșindu-și din fire - voi îmi aprindeți șura! Stingeți țigările, că vă trăsnesc cu toporul în cap... Așa era de supărat domnul Neculae Vlad, că a hotărât să-și amâne plecarea la Brașov cu o zi, poate izbutește să-i învețe pe oamenii ăștia un pic de rânduială.

A doua zi, cositorii s-au plâns că nu-le-ajunge mâncarea. Nu le-a plăcut nici zeama de cu seară.

— La cositori trebuie să li se dea mâncare ca lumea - au sărit cu gurile, razimându-se în toporâi.

— Așa nu merge...

Vlad, s-a uitat cruciș la ei:

— Voi sunteți cositori, mă?

Firește că suntem - a răspuns unul. Altfel nu veneam aci.

Neculae Vlad și-a încleștat fălcile și a tăcut. S-a uitat la cer și a strâns din pumni, oprindu-se, să nu se năpustească asupra lor.

— Apoi cu plata cum rămâne, domnule? – s-a băgat în vorbă altul. Ziceai că ne înțelegem omeneste după ce ne vezi la treabă... Dacă o fi și plata ca mâncarea, am priceput...

Vlad a simțit în sfârșit bucurie și a răspuns rânjind:

— Lasă că potrivesc cu cum e bine... Dați înainte să isprăvim... Plata, după cum merge prin partea locului...

A treia zi de dimineața, după ce i-a băgat bine în cap lui Sextil ce are de făcut, Neculae Vlad a plecat cu căruța la Brașov. S-a dus spre amiază la avocatul Brandza și l-a găsit în birou.

— Bine că Vii, domnule Vlad – lîntâmpinat avocatul. Pare că nu se mai isprăvesc pricinile.

— Vlad s-a speriat. Ce dracu' o mai fi? Chestia cu Sextil îl costase două mii de coroane, aproape jumătate din banii furați. S-a uitat cu bănuiala la avocat.

— Ce pricina, domnule doctor?

Brandza i-a povestit, cu destulă îngrijorare în obraz și în vorba, umblările lui Visalon Luca. și ale lui Tanasie:

— Nu-i de glumă cu ăștia... Visalon te ține în dinți ca un dulău de stână... N-ai plătit simbrie slugii dumitale cincisprezece ani... Bine, cerem prescrierea pertru doisprezece... Asta o aranjez eu. Dar ce faci cu acuza ce-ai ridicat-o împotriva lui Tănăsie? Vrea să te dea în judecată.

Nicolae Vlad s-a liniștit pe de o parte și s-a aprins pe de alta:

— A fost Visalon aici? Dumnezeuii lui de hârciog! – a sărit cu gura către avocat, simțindu-se eliberat de griji mai mari. Și dumneata ce ai zis?

Brandza a ridicat din umeri:

— Ce să zic? Am vrut să stăm mai întâi de vorba amândoi. Suntem prieteni – i-a zâmbit lui Nlad. Deresc să

știu ce părere ai...

Neculae Vlad s-a gândit puțin uitându-se într-un colț.

— Uite ce e, domnule doctor - a făcut apoi hotărât. Eu sunt gata să chel tu esc un ban cu daravera asta. Dar să-mi dai un sfat să mă scap de Vi salon. Fă ce-i ști. Plătesc.

Domnului doctor Brandza i-au strălucit pupilele, luminate de o flacăără, care a pâlpâit doar o clipă:

— Bine, domnule Vlad... Să mă gândesc...

— Nu așa - l-a întrerupt nerăbdător Vlad. Vreau să-l întarc încă odată. Să te gândești acum. Se vede că nu i-a ajuns.

— Biiine - l-a încuviințat Brandza domol și s-a întins după o carte de legi, pe care a deschis-o la un loc anumit.

— Cu ce zici că se ocupă acum Visalon?

Vlad a stat puțin pe gânduri, apoi a răspuns pripit:

— Cu rotaria...

Brandza a zâmbit din nou:

— Cu rotaria? Hm, da... Are brevet industrial?

Vlad s-a holbat la avocat, apoi a început a înțelege.

— N-are... N-are, fir-ar al dracului. De unde să aibă?

...

— Ei - a făcut doctorul Brandza, articulând grav cuvintelenici nu poate să aibă vreodată, pentru că-a fost condamnat.

Neculae Vlad a rămas uluit, privind spre avocat cu admirație. Apoi și-a trântit pălăria pe birou și a început a râde:

— L-am prins, Dumnezeii lui de hârciog... Să-l vedem ce are să mai mănânce... Ha, ha, ha... Asta-i bună...

— Când Vrei să-i dai la cap, vii la mine și iscălești reclamat ia. Va lua o pedeapsă bunicica și pentru practicarea ilicita a meseriei până acum...

Cei doi bărbați s-au înțeles despre toate care urmează să se facă, după care Neculae Vlad a plecat

acasă. Era mulțumit cum nu fusese de mult.

Lăsând caii la pas și simțindu-se în apele lui cele mai bune, s-a întors cu gândul la toate ale sale, făcându-și socoteală amănunțită. Trebuia să-și scoată paguba cu daravera lui Sextil. J.1 mai costa și pricina cu Visalon ceva parale. Nu era obișnuit să lase să treacă anul, fără a pune ceva la o parte. Trebuie să reducă negreșit cheltuiala câmpului. Să mai scoală la lucru muieri, care cer plata puțină și mănâncă ce li se pune pe masă, fără cârtire... Fânul... pff... s-a necăjit dintr-odată venindu-i în minte cositorii pe care-i lăsase în grija lui Sextil. Nule dau nimic, s-a gândit cu necaz. Ăștia-s niște puturoși care iyi se află pe lume. Am să le pui la socoteală coasele care mi le strică. Tot gândindu-se la asta, l-a străfulgerat prin cap un plan, care l-a avut el odată mai demult și l-a uitat... Ma înțeleg cu Hortopan și cu Briotă și cu ceilalți”, a făcut în sinea lui încălzit de ideea care-i venise cu bucata... cu ruptu – nu cu ziua... Asta e...”

Caii mergeau domol, b ucu rându-se de uitarea în care i-a învăluit stăpânul. Dinspre răsărit se țesea ca o pânză cenușie întunericul amurgului, pătrunzând încet pe urmele luminii pierdute în asfințit. Se lăsase răcoare plăcută, cu aer tare, plin de înviorare. Neculae Vlad se simțea bine. Trecea prin el o răspândire de putere și de încredere în sine.

Când a ajuns în mijlocul satului, trecând spre casă, s-a oprit o clipă la cârciuma domnului Col Oman Sos. Avea trebuință să-și prelungească starea de mulțumire și dacă se poate s-o și sporească, bând un pahar devin. Acasă știa ce-l așteaptă: A ni ca uitându-se urât, copiii întinzând hulpavi lingurile în blid, cositorii rânjind și Tinca blestemând. Nicio bucurie.

Intrând deci în cârciumă și dând binețe mai Vesel ca de obicei, a fost mirat văzând pe domnul Sos că-l privește oarecum stânjenit. Din odaia de alături, care era pentru

popor, se auzea gălăgie grozavă. Pătrundea și ecoul unui cântec mai mult răgit decât alintat în melodie:

Așa zice popa nost

Să nu mergi la feie-n post.

Preoteasa zi ce-aș a:

Mergi băiete cât îi or ea.

Vino și la fata mea și la mine de-i putea.

Domnul Sos își freca mâinile încurcat.

— Dă-mi o jumătate de vin-a cerut Nicolae Ylad, uitându-se împrejur nedumerit, dar zâmbind la asemenea cântare.

— Care-s ăia? - a întrebat apoi arătând cu capul spre odaia din care se auzea petrecerea. Atunci s-a deschis ușa în laturi cu putere și în prag a apărut unul dintre cositorii lui Neculae VI ad, bălăbănindu-se. Ceilalți erau la masă, care în picioare urlând, care pe scaune, uitându-se cruciș la pahare.

Cel din ușa a strigat crâncen:

— Mai dă un chil, jupâne... În această clipa ochii i s-au întâlnit cu privirea încremenită a lui Neculae Vlad.

Acesta ridicase paharul să-l ducă la gură. Văzându-și cositorul, a rămas cu mâna îndoită la jumătatea drumului. S-a uitat la cositor, apoi a întors capul spre domnul Sos, punând paharul, nebăut, pe tejghea.

Întâmplarea pe care a aflat-o din gura prietenului său cârciumarul, l-a vârat mai întâi pe Viad într-o baie rece ca gheața. După asta, l-a trecut prin flacăra și l-a fript, de nu mai știa ce anume îi este peste priintă: frigul ori căldura?

După amiază pe la trei - a istorisit domnul Sosm am trezit cu acești opt oameni în ușa prăvăliei. Veniseră cu coasele pe umeri, necăjiți, suduind.

— Ne-a lăsat în luncă fără mâncare - au strigat care mai de care, intrând în cârciumă și rezemându-și toporiile coala lângă perete, unde le vezi.

Mai întâi am vrut să-i scot afară - a urmat a povesti

cârciumarul cu gesturi care arătau căldură și prietenie sinceră domnului Vlad – dar aflând că sunt lucrătorii dumitale și că vreau să vândă coasele ca să mănânce, i-am oprit aici...

Neculae Vlad și-a dus mâna la grumaz. Îl strângea cămașa.

— Au vrut să vândă coasele? – s-a holbat întâi la domnul Sos, apoi la omul din ușă.

Da, au strigat că le vând ori le pun zălog, că lor le trebuie mâncare... Atunci m-am gândit să nu las coasele să se piardă și nici să-i scap din mâna până te întorci dumneata de la oraș – a încheiat cu părere de rău prietenul lui Neculae Vlad... A, da... – s-a întors spre tejghea ridicând un petec de hârtie – asta e socoteala: un kilogram de brânză, o jumătate de slănină, o pâine și cinci litri de vin...

Flăcăul care deschisese ușa și ceruse vin, asculta rânjind, cu brațele desfăcute și proptite de amândouă părțile în canaturile ușii, cercând să deslușească ceva din cuvintele mai mult șoptite decât vorbite, pe care le spunea domnul Sos. Când a văzut că Vlad se uita în dreapta la coase, apoi întoarce o privire neagră spre dânsul, a avut o ușoară trecere la starea de trezire:

— Noi asta n-am mai pomenit, să ne lase gazda fără mâncare, a făcut în doi peri și s-a întors spre tovarășii lui, care, adulmecând prin ceața ce le învăluia capetele o schimbare și o primejdie pentru petrecerea lor, rămăseseră cu gurile căscate.

Neculae Vlad a pufnit în sfârșit cu înverșunare:

— Vă dau eu mâncare, ticăloșilor – a scrâșnit, răsucindu-se pe călcâi și ieșind aprig.

— Cu coasele ce facem? – a întrebat după dânsul, cu dulceață, domnul Sos, dar n-a mai primit răspuns.

Când au venit jandarmii, feciorii trecuseră dealul Măgurii, dovedind sprinteneală și înlesnire deosebită la

unele deși șuri greu ele străbătut. Coasele erau lângă perete, orânduite cu grijă-lau Neculae Ylad i s-a părut ca în strălucirea rece, ciudată, a tăișului coaselor, tremură un râs supărător.

— N-am putut răzbi cu ei - s-a tânguit domnul Sos. Am vrut să-i opresc aici, clar m-au împins în lături și au fugit.

Așa cum și-a pus în gând Ylad, s-a dus încă în scara aceea la Hortopan să stea de vorbă. Acasă nu-și găsea locul niciun minut, căci simțea o pornire crâncenă să despice capul Anicăi cu toporul și să-și pustiască tot cuprinsul, isprava cu mâncarea de la prânz întrecuse măsura. Tinca se certase, beată, cu fică-sa, ca ca nu pune mâna pe nimic.

— Are să te scoată în ulița, mamă! - i-a strigat Anica.

— Să mă scoată dacă-i da mâna - i-a răspuns Tinca din ușa șurii. Să mă scoată, că vede el pe ciracu - a rânjit baba. Când i-oi da pe față furțișagurile se gată cu el... a urmat a mormăi arțăgoasă, refuzând să se dezlipească din loc.

Anica se simțea rău. O durea capul și avea greață.

Era copleșită și altminteri de întunecare și de ură mocnită împotriva lui Ylad și a lumii întregi... Pe partea ei putea să se cufunde în pământ toată omenirea. S-a trântit pe ladă și a adormit. Când a venit Sextil, la unsprezece și jumătate să ducă mâncarea, Anica dormea cu capul legat în felii de cartofi cruzi, iar Tinca sforăia zâmbind în somn, pe fân. Până să se descurce din târbaceală și să s-apuce de ceva, Anica a mai zăbovit o vreme. S-a auzit sunând la fabrică douăsprezece, apoi unu și ea tot nu încropise o zeamă. În sfârșit, pe la două și jumătate, Sextil a ieșit pe poartă cu oala cea mare de pământ, care avea o toartă pe deasupra, anume pentru purtare. Sextil a ieșit, dar mâna dreaptă, cu oala, a rămas în stâlpul porții. Oala a pocnit surd, fărâmiându-se ca un lucru de nimic ce era, iar zeama

s-a scurs în șanț, amestecându-se subțire și tulbure cu praful și prefăcându-se în aluat...

Neculae Ylad a plecat de acasă, înțelegând că-l paște o primejdie în ziua aceea dacă mai rămâne între ai lui și-i cade sub priviri vreo unealtă ucigașă. S-a dus la Hortopan și s-a sfătuit cu dânsul vreme îndelungată.

A doua zi, pe înserat, s-au întâlnit tot la Hortopan, fiind de față Costea Bucur și Briotă.

— Planul e bun - au încuviințat cu toții... Nu trebuie să ne mai lăsăm furați de puturoșii ăștia. Nu mai plătim cu ziua. La coasă, să taie un car de fân pe zi. La prașila porumbului să facă o jumătate de pogon ziua; la secere tot o jumătate de pogon, pentru grâu. La secară și la orz, un pogon, că-l taie cu coasa. La cartofi, la plug, la grapă, toate au fost cercetate și socotite cu de-amănuntul. Cui nu-i place, n-are decât să se fiu că unde-o vrea.

— Apoi tocmai aici e buba, a făcut Neculae Ylad, ca unul care pusese la cale înțelegerea. Am vorbit azi la fabrică. Am vorbit și la drumul de fier. Nu-i primește nicăieri. Altminteri ar fi fost bucluc. Rămâneam fără oameni, fabrica da drumul la douăzeci și cinci de lucrători. Când or mai trebui, ia alții... așa că ăștia trebuie să-și aplece grumajii la cheremul nostru.

— Să facem o socoteală și cu lucrul pe care-l împlinim la ei cu vitele și cu mașinile noastre-a zvâcnit Costea Bucur. Să-i înțarcăm încaltea de tot.

Jupânii au căscat gurile și s-au uitat unii la alții.

— Măi Bucure - a făcut Ylad venindu-și în fire. Mai Bucure, ești gol **d.** racul ma... Cum de nu m-am gândit la una ca asta? Păi sigur, măi fraților: niciunul nu-și poate lucra zdreant a de pogon fără vitele și fără uneltele noastre! Ia să chibz-ifi: o jumătate de pogon de arat... atâta în bani, *nijtrfi* în grăunțe. Căratul fânului ori al cartofilor cu carul, gunoiul, lemnele - să le punem prețul pe o măsură și să-i astupăm... Vine la mine unul: asta-i prețul,

fârtate... Fuge de la mine și se duce la tine, Hortopane: asta-i prețul, omule... își ia tălpășița la Bucur: ăsta-i prețul, băiete... Vor da din colț în colț și se vor pali cu frunțile în noi, ca în zid... Îi învățăm noi minte...

Răspândindu-se în sat zvonul pătimirii lui Neculae Vlad cu cositorii cei străini pe care-i strânsese numai el știe pe unde, foarte tare s-au veselit muncitorii de asemenea întâmplare. Dar veselie lor n-a ținut decât o zi.

Când. s-au înfățișat în dimineța următoare, care unde era tocmit la coasa, au fost întâmpinați de gospodari cu rânduiala cea nouă:

— Nu mai putem plăti cu ziua, băieți. Nu ne vine la socoteală. Plătim cu ruptul: un car de fân ziua. Îl faceți într-un ceas, îl faceți în douăzeci, treaba voastră.

Cositorii au rămas pironiți, căscând gura la gospodari.

— Cum așa, jupâne? - au strigat dupace și-au venit în fire. Sunt locuri uncie merge un car de fân pe zi. Îl facem bucuros. că nil ne e sila de treabă. Dar cum o să tăiem un car de fân în dosul Muscelului, ori în Valea Corbului? Doar știți că-s numai tufe și movile și desigur, de trebuie să petreci un ceas până tai două brațe de fân.

Gospodarii au rămas însă neînduplecați.

— Asta-i socoteala, băieți... Altminteri nu putem.

— Atunci să-ți tai iarba singur! - au strigat cositorii ieșind cu grămada pe uliță.

Când au aflat ca lucrurile merg la fel și la Briota și la Bucur, muncitorii au priceput.

— Mă, să știți ca ăștia s-au înțeles între ei... Dumnezeuii lor de tâlhari.

— Apoi să ne înțelegem și noi - a ieșit cu vorba Gheorghită al Catrinii. Nu mai cosim la dânșii... Să-i lăsăm să li se usuce iarba ne tăiată... Cine o să le-o taie? D-ăia care i-a adus Neculae Vlad? Eu zic să ne ducem la fabrică...

feciorii s-au uitat unii la alții ca și cum i-ar fi luminat pe toți iintr-odată o flacără iute:

— Xe ducem la fabrică... La curățat bușteni, ori la încărcat – au răspuns înviorați. Haiclați, mă...

Lăsându-și coasele acasă și având oarecare deslușiri cu nevestele, care ascultau îndoite întâmplarea ce-au pățit-o cu jupânii gospodari, muncitorii s-au adunat în capul satului dinspre Coasta Pietrii, îndreptându-se încet către fabrică.

La poarta fabricii au găsit valmașeală și frământare de oameni. Ca vreo douăzeci de inși se vânzoleau, făcând gălăgie și împingându-se unii într-alții ca să fie mai în față, în dreptul porții celei mici, unde se afla un domn funcționar cu hârtii în mână. Când au ajuns. bârsănenii, gălăgia era în toi.

— Cine sunteți și ce poftiți? – a strigat funcționarul ridicându-se în vârful picioarelor, ca să vadă peste capetele celor buluciți în poartă. Ce vreți aici? – a strigat din nou supărat.

Gheorghiță al Catrinii și-a făcut loc și a ieșit la vedere:

— Vrem să ne dați de lucru la fabrică – a răspuns cu glas plăcut și hotărât.

Funcționarul a deschis ochii mari și a zâmbit:

— Vreți de lucru la pădure? Tocmai acum am dat drumul ăstora – a făcut, arătând spre cei dinaintea porții. Avem prea mulți lucrători... Duceți-vă în altă parte!

Bârsănenii au simțit o «. pă sare în moalele capului și s-au adunat în ei ca niște cârpe. Veniseră cu prea mult curaj, având piepturile pline de nădejde. Acum, parcă le-a făcut cineva gaura cu sfredelul, ca să se scurgă vлага dintr-anșii.

Lucrătorii dați afară din fabrică s-au uitat mai întâi urât la bârsăneni. Era în privirea lor ceva din ura josnică a câinilor hoinari, cari având în gură un biet ciolan, ros și

rupt de rânduri întregi de câini înaintea lor, simt primedjia lăcomiei altor hoinari dimprejur.

După ce au văzut însă amărăciunea care i-a lovit, au simțit milă și apropiere de dânșii. Bârsanenii s-au întors în sat. Cei din poarta fabricii au rămas să-și ceară drepturile și să primească în mâna banii care li se cuvin. A fost zavera și gâlceava destula. Cum striga funcționarul de pe listă și se înfățișa unul dintre cei lăsați pe drumuri, începea vâlvătaia.

— Ion Ceapa - striga slujbașul fabricii. Leafa pe patru zile amenda pentru că a fost obraznic cu supraveghetorul. Leafa pe două zile amendă pentru că a făcut mărturie mincinoasă în accidentul lui Ilie Pirnea. Mai primești leafa pe o zi.

— Care mărturie mincinoasă? - a strigat Ion frământându-se. Care mărturie mincinoasă? Eu am spus drept - s-a răstit Ceapa - așa să știi dumneata! Dacă puneți bârnă noua sub podețul cela putred, nu se prăvălea omul cu car cu tot să-și piardă viața!...

funcționarul a zâmbit rece:

— Dacă vrei să chem jandarmii să te potolească, eu îi chem... Treci înapoi! Miron Patrașcu! - a urmat a striga netulburat, de pe lista pe care o avea în mână.

Spre amiazi, lucrătorii concediați din fabrică au coborât în sat. Erau livizi și frânți de șale, îmbătrânind în câteva ceasuri încât nu mai erau de recunoscut. Cel dintâi drum l-au făcut străbătând prin Bârseni, la linia ferată. Când au ajuns acolo, au dat peste bârsăneni, care se târguiau cu inginerul și cu conductorul tehnic să-i primească la lucru.

— La noi e altă rânduiala acum, de câteva zile, le spunea inginerul, schimbând anumite priviri cu ajutorul său. Când ne trebuie lucrători, cerem de la secția de întreținere din Brașov și ne trimit de acolo. Nu vă putem angaja.

— Cu ce ne ducem acasă? - a început a se zbugiuma Ion Ceapă. N-avem bani de drum...

— Dar acasă ce să căutăm? - făceau cei din jurul lui. Cum o să ne ducem cu mâna goală la neveste și la copii?

Împrăștiindu-se care încotro prin sat, după două zile s-au răspândit în grupuri răzlețe, la gospodarii bogați, cerșind lucru.

— Degeaba strigă Gheorghiță al Catrinii - ziceau lucrătorii întristai!... Nouă ne trebuie mămăligă și n-o putem afla decât acolo unde „este... Om face ce-om putea și ne-om duce la coasă cu iuptu - Altfel ne ia dracurăbdând.

Neculae Vlad a avut noroc și parte de muncitorii de la fabrică. Lucrau tăcuți și umiliți, ca unii pe care i-a frânt foamea și care n-aveau unde-și pune capul când se lăsa noaptea. Xli puteau pleca nici din sat fără banii de drum.

Gheorghița al Catrinii l-a luat la dânsul pe Ion Ceapă. Niciunul, nici celălalt n-au vrut să-și plece grumazul. Într-a treia seară s-au dus amândoi la taica Vi salon să-și descarce sufletul. Acolo au găsit și pe Tudorica Șenchea. Lângă vatră ședea Tănăsie.

CAPITOLUL XI

(n care se arată pildele înțelepte ale frunțașilor din Bârseni.

Intrarea Ilonei în viața satului s-a potrivit în chipul cel mai nimerit cu o stare de mulțămire coborâta asupra oamenilor pe care se bizuia domnul Sos în socotelile sale, ceea ce n-a întârziat să demonstreze în diferite ocaziuni și doamnei Clotilda. Directorii și funcționarii superiori ai fabricii erau deplin satisfăcuți de mersul afacerilor. Concediind în două rânduri câte douăzeci și cinci de lucrători, își scazuseră cheltuielile, vârand în buzunar sumele economisite pe această cale simplă și ușoară. Cei care au rămas în locul lor au fost puși la încordare îndoita, arătându-li-se că altminteri vor fi dați afară fără cruțare.

Muncitorii lucrau deci mai mult și asigurau din belșug câștigurile prevăzute în socotelile direcțiunii, de altfel și ele destul de simple. „Doi muncitori vor munci cât trei” – aceasta a fost lozinca aplicată la concedieri, așa ca tot al treilea om a fost dat în laturi, iar golul l-au umplut brațele celorlalți. Id. era aceasta ingenioasă trebuia sărbătorită după cuviința cu atât mai mult, cu cât s-a aflat îndată ca, în atmosfera placida, îmbâcsită în pâcle de fum acru, a restaurantului comunal, a apărut surâsul unei chelnerițe.

Lucrarea de la drumul de fier mergea de asemenea bine... Se isprăviseră șapte kilometri de cale ferată, din care cinci spre apus, la stația finală, iar doi spre răsărit, către Brașov. Conducătorii lucrării – inginerul Elekes Endre, care-și zicea Bandi și conductorul tehnic Kratochvill la jos, care-și zicea Laici, erau foarte mulțumiți. În vremea din urmă dibuiseră că se poate câștiga un ban trecând pe listele de plata lucrători inexistenți. La început apăreau câte opt-nouă, mai târziu până la douăzeci de fantome pe aceste liste măsluite de Kratochvill și aprobate de inginerul Bandi. Banii erau împărțiți frățeste și lepădați cu duioasă credință pe tejea domnului Sos.

— Cum au venit, așa să se ducă – spunea zvârlind cu dispreț bancnotele de câte douăzeci de coroane, admirabilul băutor care se vedea a II Kratochvill. Lucrările mergeau totuși proporțional cu numărul muncitorilor de pe listele de plata, căci după beții crunte, cei d. oi ortaci steteau pe rând în marginea terasamentului, răcnind, la lucrători. În vreme ce unul răcnea, celălalt se odihnea acasă, urmând să-și schimbe tovarășul la amiazi și să se arunce asupra lucrătorilor cu forțe sporite. Apariția Ilonei a produs tulburare adâncă și în viața acestor doi prieteni. Mai întâi au simțit bucurie și înviorare, care i-a apropiat strâns. Apoi s-a ridicat într-anșii umbra neagră a geloziei, d. epărtându-i unul de altul. Până la sfârșit s-au împăcat resemnați, lăsându-și inimile sfâșiate să-și legene durerea

și bucuria în cea mai duioasă fraternizare, sub semnul aceluiasi destin de oameni neînțeleși.

Neculae Vlad, se arata de asemenea mulțumit de felul cum prisoseau afacerile. Munca la câmp îi era asigurată de lucrătorii dați afară de la fabrica. Pe deasupra, Hor top an, Bucur, Biiota și ceilalți îi arătau semne de supunere de când. au pus, lăra sa știe, temeiurile cartelului patronal în sat, făcând plățile cu bucata. Faptul acesta îl umplea de mândrie și îl ajuta să suporte cu ușurință viața întunecată pe care o avea acasă. De altminteri, unul dintre lucrătorii dați afară de la fabrică intrase slugă la dânsul, așa că nu-i mai păsa nici de Tănasic, nici chiar de Anica. Singurătatea și clătinarea încrederii înșine, îl apropiaseră de dânsa. Îndată ce s-a regăsit în firea sa, a scuturat-o din lumea gândurilor lui, cum scuturi praful de pe haine. Ca un client vechi și statornic ce se afla, Neculae Ylad încă a privit cu bucurie veverița care se mișca grațios după teighea, simțind furnicare plăcută de câte ori privea acefestă vedenie. Adevărat că nu se gândea la cine știe ce, căci în privința asta era sfios și foarte puțin îndemânatec. De plăcut însă îi plăcea să se ducă des la ospătari a domnului Sos.

Desigur, domnii de la fabrica și cei de la drumul de fier puteau da curs neînfrânat plăcerii de a petrece câteva ceasuri în salonul Hotelului Comunal, deoarece dumnealor se aflau în B arse ni fără neveste. Cine știe pe unde le sticlesc ochii nevestelor 1 își zicea părintele Moi se cugetând cu destulă mâhnire că ochii preotesei sale sticleau după dânsul ca două vârfuri lucioase de cuțit, pe care i le agățase soarta în spinare cu gumilastic. Oricât de departe s-ar fi dus, gumilasticul se în tindea, iar vârfurile de cuțit îi deci. cau semn ca sfinția sa se află în hamuri și robie.

— Doar te-i rușina să mai calci în spurcăciunea ceea de cârciumă, după ce s-a așezat acolo satana - i-a zis

preuteasa aflând năpasta care a căzut asupra satului.

Părintele a tușit stropind fereastra, prin care se uita nostalgic și întristat, ca un osândit.

— Pu trăiesc între oameni și cu oameni, Eufrosino! Nu mă-pot retrage întru sălbăticie! Slujba mea...

— Slujba ta e la biserică, nu la cârciumă - a clurduit preuteasa, care era o femeie voinică și aprigă clin cale afară. Ai copii mărunți... Rușinează-te și ocolește cârciuma...

Părintele Moise s-a întors înfuriat: Bag de seamă că oamenii trebuie să se rușineze mai ales de când au copii mari ori copii mici... Vasăzică, nu-i bine nicicum. Eu trebuie să mă duc acolo unde se pun la cale treburile satului... Asta e la mintea omului. Mă aflu în capul bucatelor...

— Mai degrabă în capul blestemățiilor-i-a strigat preuteasa. La bucate te uiți cât te uiți, dar la băutură ți se scurge vederea, că mă îngrozesc toată vremea să nu-ți pice odată ochii în pahar. La cârciumă puneți voi la cale treburile satului? Unde s-a pomenit una ca asta? Am să mă duc la părintele protopop și am să mă plâng.

Părintele Moise s-a jâmbat:

— Și lui îi place vinul... Drept este ca numai cel vechi.

— Ptiu, procleților! - făcu preuteasa învolburându-se în fuste. Țștia-s preoți! Află dar că mă duc la Mitropolit și-i cad în genunchi și strig... Adevăr grăești - s-a răsucit aprig spre părintele Moise-am băgat de seama că și protopopul se uită cruciș în fundul paharului când e gol. E roșu la obraz și bate în vânat, de gândești că acum plesnește și curge în lume tot ce-a vârat într-însul.

— Atunci e mai bine să facem o corabie, ca Noe, și să punem înăuntru din toate vietățile lumii câte două, căci va urma val și potopire - a făcut suspinând părintele Moise. Eu, unul, mă voi nevoi a mă urca singur în corabie...

— Ai fi în stare să mă lași cu copiii, singură, să mă

înece în atâta sodom de vin și tu să plutești cu blestematul de Sos și cu Satana ceea de chelneriță, pe corabie. Află că mă cațăr între cele dintâi și stau acolo așteptând să vii.

— Atunci mă dau la fund - a oftat iarăși părintele Moise.

— Asta o cred numaidecât. Unele se pomenește să te sătuli și tu odată de vin! Poate într-un asemenea potop! - a urmat a se zbate preoteasa, făcându-și cruce: Doamne ferește, mi-am pierdut mințile grăind deșertăciuni cu omul acesta.

Asemenea discuții au fost și la învățătorul Popovici, numai că ele s-au isprăvit mult mai curând. Nevasta i-a valma și t într-o mișcare iute de mână frizura și l-a zgâiiat pe nas, făcându-i o ciungă subțire de la coada ochiului stâng, deacumezișul, panii la nara dreapta.

— Așa, acum du-te să te vindece stafia aia de chelneriță! - a încheiat Voturi a Popovici controversa familiară. Și să știi, ca dacă mai întârzii la cârciumă, viu după tine - a adaugat privindu-l așa, ca să se încredințeze că-și va ține cuvântul.

Într-adevăr, amenințarea asta l-a speriat mult mai afund pe domnul învățător, decât semnul de pe spinarea nasului. Să știi că vine nebuna - își zicea amărât, de câte ori simțea ispitirea diavolului care-l chema spre hotelul domnului Sos, în vremea aceasta, Uona își vedea de treaba fără să cunoască furtuna pe care o stârnise în sat. Relațiile cu patronul se cumpăneau între înțepături și împăcare. Cele cu doamna Clotilda nu existau. Când se ducea la bucătărie să dea comanda pentru o tocană ori pentru o felie de brânză, Uona se mărginea să zică „o tocana mica” ori „o tocană mare”, după care ieșea. Domnul Sos intervenea, dând semnalul că e gata. Primea tocana și plecă. Masa o lua singură în odaia ei, neavând amestec și pâra cu nimeni.

— Mi se pare că am greșit drumul, jupâne - i-a zis

după vreo două săptămâni domnului Sos cu ironie. N-am găsit nici măcar un fir de aur, necum un bulgăre, cum socoteam după cele ce mi-ai spus.

Restauratorii a privit-o, cercetându-i fața cu răbdare:

— Mă mir, cât ești **d.** e deșteaptă, că n-ai observat cum se aduna bulgării împrejurul dumitale... Nici nu m-am așteptat să ai asemenea succes.

Uona a râs:

— Văd și eu că sunt bulgări, dar nu de aur...

Sos a tușit ca să se gândească:

— Aurul are o sficiune ciudată în firea lui: se arată lumii cu destula greutate. E în destinul său să stea ascuns. Depinde de iscusința căutătorului să-l scoată la iveală.

— Vrei să-mi dau poalele peste cap? - s-a înfuriat Ilona.

— Din contră, clin contră a ridicat domnul Sos mâna în semn de protestare. Când am zis iscusință, nani zis graba...

În lumea asta a noastră nu-ți vine nimic dacă nu întinzi cursa și n-ai aștepti să se prindă. Oamenii de rând - a urmat din nou profetic cârciumarul - care muncesc cu brațele de dimineată până seara, n-au ce prinde. Lor li se dă în talger mămăliga care li se cuvine. Aceștia nu intra în socoteală. Vorbesc de noi, de toți ceilalți, care avem un simț întreprinzător. Privește și cercetează: țăranul cela, Neculae Ylad, întinde cursa lucrătorilor lui, ținându-i cu botul asupra blidului de mămăligă. Din munca lor își umple chimirul. Eu îi întind cursa: vinul și pe dumneata. Tot așa celor de la fabrica și altora care câștigă bine. Mie-mi deschide cursa furnizorul meu, care pândește și ține seama: când prisosește afacerea și când se apleacă gata de ducă. În primul caz scumpește marfa și o subțiază în calitate, știind că dacă merge, merge și băutura proastă. Dacă nu merge, nu merge nici Lacrima Cristii. În al doilea caz, aflând că sunt pe ducă, închide creditul și mă pune

sub teasc, să-și scoată tot ce are la mine, până la un cap de ață. Asupra lui sunt alții și asupra aceluia iarăși alții. Unii zic că așa e rânduiala biblica: peștele cel mare înghite pe cel mic. Alții spun că omul e omului lup. Eu văd altceva. Văd oamenii cum ar fi un stup care foșnește. Stau unii peste alții, dar nu ca albinele, ci ca ploșnițele. Cele de deasupra sug pe cele de dedesubt, acestea pe altele care foșnesc mai jos și așa din ce în ce mai afund, fiecare sugând sângele altora până la o margine aproape strivită de greutatea stupului, de unde se îndestulează toate. Acolo se află un rând de albine, pus în robie, care produce toată vloga. Dincolo nu mai este nimeni și nimic.

— Brrr - s-a cutremurat cu oroare Ilona - mă îngrozesc de ploșnițe... Nu vreau să le mai văd... Nici să fiu... a urmat după o scurtă ezitare.

Domnul Sos a privit-o cu tristețe prefăcută, înțelegând oroarea care se desprindea din fata:

— Povestea mea e o vorbă ca oricare alta. Nu trebuie să te sperie. Dacă mă asculți, nu te vor mai supăra ploșnițele niciodată. Asta e lumea noastră... Smulge fără milă cât poți - nu sunt bani câștigați cu truda. Sunt smulși la rândul lor de la alții. Gândește-te la bătrânețe... Privește-mă pe mine: sunt destul de bătrân... A fost o vreme când. judecam altfel... îmi plăcea felul nepăsător al prietenului meu Ben Arolyi Bey... Disprețul lui de bani... Râsul lui de prostia omenească... Pe urma m-am lecuit... M-au lecuit ploșnițele și m-au învățat și pe mine să sug... Asta fac acum... E și acesta un fel de a râde de Iunie... Dar o fac cu cap... cu prudența... De aceea-ți spun și duinitale, îmi era: nu pierde curajul... cu cât își vor lungi gâturile mai însetat după dumneata, cu atât vor intra mai sigur în cursă... Odată intrați, vom avea grijă să lase aici o bună parte din ceea ce au supt... La urma urmei asta e meseria noastră.

Domnul Sos avea în seara aceea sentimentul plăcut

ca a vorbit ca un evanghelist. Domnișoara Ilona a visat în schimb noaptea întreagă că s-a transformat în pasăre și că și-a vârât gâtul într-un laț. Din pricina asta s-a și trezit spăimântată, sufocându-se în somn.

CAPITOLUL XII

În care apare aurul din California.

Întocmai cum se întâmplă căutătorilor de aur din poveștile californiene, care ajung să vadă strălucirea aurului numai după ce au văzut de multe ori deznădejdea râzându-le din goliciunea neagra a pământului, dubioasa asociație Coioman Sos-Ilona a întâmpinat pe neașteptate norocul unui dever bogat, după îndelungate răbdări, împletite cu filosof icești cugetări. Într-adevăr, stăruința celor doi prieteni-Bandi și Laici – se arăta foarte arzătoare din punct de vedere sentimental, dar nu depășea consumația obișnuită. La fel, sficiunea lui Xeculae Vlad: scădea vădit lăsând loc prielnic curajului, cu care se apropia din ce în ce mai mult de domnișoara Ilona – dar nu trăda niciun semn că într-o bună zi va face jertfele cele de cuviință. Părintele Moise și învățătorul Popovici nu reprezentau niciun interes din acest punct de vedere. Domnul Sos nu-i socotea clienți, asemenea nici domnișoara Ilona. Ei erau ajutoare pitorești ale întreprinderii lor destul de dificile. Popovici se vădea necontestat un 0111 atrăgător. Mustața lui semăna teribil cu aceea a lui „Bel Ami” de pe coperta romanului din zestrea de cărți literare a Ilonei. Romanțele pe care le cânta din când în când cu o voce destul de falsă, dar lirică și foarte tremurată – făceau plăcere, însă nu aduceau nimic pe tejghea.

Rămâneau directorii de fabrică. Din felul lor de a prețui „marfa”, Ilona a înțeles că au dat cu nasul prin varietate un și că au despre ei înșiși păreri foarte bune ca „experți în dame”. Mai ales primul director, Bitay Pal – un bărbat brun, cu ochii negri, pătrunzători și cu o dantură frumoasă-știa să arate acel aer de ușoara oboseală, care

ispitește cucoanele fără greș, întocmai cum le atrage argintul discret din lirele de par de la tâmpile. (N-am înleaks niciodată, de ce. Nota autorului). Un chef cu oarecare răsunet n-au făcut însă nici directorii, așa că oști le stăteau față în față, cercetându-se reciproc, arătându-și armătura, sclipindu-și în lumină favorabilă spadele și ascuțindu-și dinții, iară să cunoască ceasul când începe năvala uneia asupra celeilalte.

Semnalul a fost dat printr-o întâmplare neprevăzută și anume: conferința unor delegați ai „Astrei” despre „Alcoolism și urmările lui”. Conferința urma să fie rostită de un preot misionar greco-catolic, care umbla prin țara ținând predici și cuvântări-Se spunea de către unii, că acest misionar ar fi slujit sub icoane făcătoare de minuni de la mănăstirea Nicula, iar icoana ar fi lăcrimat - «zice-se vazându-l atât de slab și de pricăjit.

Având asemenea faimă și fiind într-adevăr un bărbat firav, cu chip de mucenic, de credeai că e mai mult arătare decât om, „clericul putea să rostească fără minciună unele povește care se cuvenea să le fie date oamenilor din Bârseni mai ales în privința beției. Venind deci într-o Sâmbătă după amiază în Bârseni, împreună cu domnul avocat Ulpiu Brandza, au dat veste în sat și într-o jumătate de ceas s-a și umplut sala cea mare a hotelului comunal de lume. Era toamnă destul de târzie, vreme umedă ce îndemna la somn și ședere în casă. Domnii străini au fost călăuziți de către părintele Moise, ca președinte al „Astrei” din Bârseni și de către învățătorul Popovici care era secretar. S-au adunat toți fruntașii, în cap cu Neculae Vlad, care nu scăpa, ferit-a Dumnezeu, astfel de ocazii, ca să se arate într-o toată fala sa, șezând numaidecât în banca întâia, la obștească vedere.

Se înțelege că adunarea a fost deschisă de domnul avocat doctor Ulpiu Brandza, care a vorbit ca întotdeauna, cu dragoste de popor. „Fraților - a spus domnia-sa - am

venit din nou se va aducem lumina din lumina pe care am adunat-o noi în școli și în cărți, ridicându-ne noi înșine din mijlocul dumneavoastră. Vă sfătuim să păstrați obiceiurile și tradiția satului, care sunt mândria neamului românesc, așa putea zice singurele lui paveze în contra altor popoare care-l pândesc și-l pizmuiesc. Trăind după pilda celor bătrâni ai noștri, în frica lui Dumnezeu și călăuziți de preoți cu crucea în frunte, noi românii vom supune sub picioarele noastre tot vrăjmașul și protivnicul, după cum scrie în cărțile sfinte" **r**

Părintele Moise s-a foit în scaun, arătând mulțumire și încuviințare. Oamenii au ascultat după obicei, cuviincioși.

gândindu-se la vrăjmașii și la protivnicii care au să fie călcați în picioare fără nicio osteneală, îndată ce s-ar ivi. Le plăcea cum știe domnul doctor Brandza să întoarcă vorba, vădindu-se bărbat înțelept și cu mare curaj.

— Rh, degeaba - se gândeau în sinea lor - cine-i deștept, e deștept... Ti curge vorba din gură ca mierea din fagure...

— Acum are să cuvinteze clarissimul domn Ioan Alexandru Rațiu, doctor în teologie de la Propaganda Fide și misionar apostolic, despre primejdia alcoolismului - a vestit avocatul Rrandza cu glas înalt. Să-l ascultăm și să-l urmăm întru toate pe care ni le va spune.

S-a ridicat deci clericul, ca o ramură subțire de salcie, de se mirau muierile că nu se îndoaie numaidecât de mijloc, cum era de puținel și firav la trup. Avea un obraz palid și uscat, împresurat de barbă rotundă. Nasul îi era străveziu, iar ochii spălăciți i se ridicau în sus, peste oameni, privind ceva depărtat, dincolo de tavanul hotelului comunal. Vocea îi era de asemenea puțină și obosită, așa că lumea a simțit îndată milă pentru dânsul.

— Beția este o patimă cumplită - a început clericul - care rușinează omul și-l pune în rândul dobitoacelor. Beția

întuneca mintea și aduce nenorocire asupra căminelor, distrugând familiile și împingând la fapte necugetate, uneori până la crime. Câte și câte nu s-au întâmplat din pricina acestei patimi blestemată - a urmat a spune cu glasul său amărât clericul, torcând un fir subțire și lung ca și dânsul, dintr-un caier care era de ajuns de cunoscut ascultătorilor, căci aproape toate conferințele care se țineau la sate, aveau același subiect. De aceea unii au și căzut în toropeală plină de dulceață, odihnindu-se cu zâmbet blând pe buze. Lucrurile se limpeziseră demult în capul bârsanenilor. Niciuinel nu s-a lăsat de băutură de pe urma sfaturilor primite și cu ajutorul lui Dumnezeu nici n-aveau de gând să se lase. Cei care dispuneau de bani urmau să bea, clătindu-și gâtleurile în gâlgâiri adânci, iar cei care n-aveau, erau de felul lor antialcoolici, ținându-se în această stare, cu gurile arse și întru destulă mâhnire.

Clericul misionar continua să vorbească molcom, ca o mângâiere șoptită. Ajungând spre capătul cuvântării sale, a socotit potrivit să se dea pe sine drept pildă, zicând: „Așa cum mă vedeți pe mine oameni buni, eu n-am pus în gura mea, de când sunt în viață, niciun pahar cu vin.”-Părintele Moi se a ridicat de la locul său un ochi pieziș spre cleric, având pe obraz zâmbet de Caiafă. Cei dimprejurul sfinției-sale s-au jurat că l-au auzit mormăind: „asta se și vede”, după care și-a scos batista, a despăturit-o încet și și-a suflat cu putere nasul.

Ca oameni simțiți și fuduli ce erau, fruntașii din Bârseni au poftit îndată după conferință pe domnul doctor Brandza și pe clericul misionar, în salonașul domnului Sos, să ia o gustare, Masa era orânduită din vreme: slănină afumată, brânză de burduf, salam de Sibiu și ceapă.

După oarecare sfat ținut pe șoptite și în grabă de către localnici cu domnul Sos, s-a hotărât drept băutură, borviz Matild de Bodoc.

— Măcar până pleacă ăștia - a zis învățătorul

Popovici făcând semn spre. avocatul Brandza și spre cleric.

Ilona se învârtea cu figura destul de smerită împrejurul mesii, fiind instruită de domnul Sos asupra caracterului special al oaspeților. Prindea însă din zbor zâmbetele învățătorului și privirile de jar sub spuza, ale lui Neculae Vlad - care împreună cu ceilalți oameni înstăriți, erau și membri în comitetul Astrei. De altminteri greul apăsa asupra lor, căci părintele Moise nu plătea niciodată.

— Eu blagoslovesc mâncarea și băutura - zicea sfinția sa zâmbind. Nu mi se șade a plăti. Cât pentru Popovici, el n-avea niciodată bani la dânsul, deoarece leafa i-o încasa nevastă-sa. Ea-i cumpăra și țigarele: patru „Dame” pe zi. Vlad, Hortopan și Briotă aveau în schimb plăcere să se fudulească, scoțând șomoioage de hârtii din buzunar și plătind cu fală, ca să-i vadă toată lumea.

Ospătându-se în tăcere grea, străbătută rar de vorbe stinghere, clericul a lămurit câteva lucruri despre care nu se auzise încă în Bârseni nimic:

— Poporul nostru - a zis dânsul - e cuminte și supus. Trebuie sfătuit să-și păstreze firea și obiceiurile, cum foarte bine a accentuat domnul avocat Brandza. Iată că în Rusia se petrec în zilele acestea răscoale și pârjoluri care ne pun pe gânduri. S-a ridicat muncitorimea din fabrici împotriva celor ce le dau pâine... S-a ridicat apoi și slugăria împotriva celor pe care i-a așezat Dumnezeu să le fie stăpâni și povățuitori...

Cei de la masă au devenit atenți. La început în sila, având de felul lor groază să discute chestiuni plictisitoare și lungi, aici, unde era așa de plăcut să dai dracului toate problemele și necazurile. Mai pe urmă însă curiozitatea i-a ațâțat. Au întins deci gâturile, să prindă glasul slăbit de puterea! clericului.

— E răscoală în Rusia? - se bagă în vorba învățătorul Popovici. Clericul l-a privit în treacăt.

— Da, e răscoală... Pustiire și pârjol... S-a pus preotul

Gapon în fruntea credincioșilor și a încercat să întoarcă poporul din rătăcire, dar n-a izbutit... Acum s-a întors împotriva răsculaților puterea țarului. E sminteală mare și rătăcire grozava. Au început și la noi muncitorii cu greve și cu mișcări puse la cale pe dedesubt. Umbla diavolul cu făclia aprinsă printre ei. Dumneavoastră, fruntașii satului, trebuie să povățuiți oamenii. Să-i țineți strânși în jurul bisericii. Să împiedicați rătăcirile, lămurindu-i că Dumnezeu a lăsat așa, ca unii să fie stăpâni, iar alții servi.

— La noi nu se află asemenea sminteală - a început a combate învățătorul Popovici, uimind pe fruntașii gospodari cu știința sa. Mai întâi, noi suntem români cu toții. N-avem a ne dușmăni unii pe alții. Cunoaștem un singur vrăjmaș de moarte - și Popovici a coborât glasul uitându-se împrejur: pe unguri. Împotriva ăstora luptam...

Comesenii au simțit căldură și însuflețire într-anșii.

— Așa-i» - a întărit părintele Moise gros, iar Vlad cu ceilalți gospodari au încuviințat din cap.

— De buna seamă că e așa - a urmat clericul. Dușmanul nostru e ungurul. Tocmai de a ceea trebuie să avem grijă. Au început la Sibiu și la Blaj unii lucrători să umble prin popor zicând că sunt socialiști. Asemenea rătăciți trebuie împiedicați să semene otravă între noi... Ne slăbesc rândurile.

Xeculae Vlad a intrat nedumerit în vorbă:

— Cine umblă? Cum ai spus că le zice?

— Socialiști - a articulat stăruiitor clericul. Socialiști...

— Cine dracu', Doamne iartă-mă, sunt ăștia?

Părintele Moise și învățătorul au zâmbit cu înțelesuri, dar n-au pregetat să-și ascute urechile ca să prindă o lămurire după care în sinea lor erau însetați, ca unii care aveau cunoștințe destul de vagi despre socialiști.

Avocatul Brandza a intervenit în ajutorul clericului» care-și pierduse vocea încât abia mai putea vorbi:

— Socialiștii sunt oamenii cei mai de jos, care n-au niciun căpătâi: vagabonzi pripășiți prin fabrici, la lucru, cu ziua.

— Ori fi ca ăștia care au venit la fabrică a noastră?...

— Curg zdrențele de pe ei - a făcut Ilortopan mișcându-se pe scaun.

— Mai rău, a continuat avocatul Brandza. ăștia cel puțin își văd de treabă și de sărăcie. Muncesc și tac. Dar socialiștii s-au tresărit la minte. Ei nu cunosc deosebire de la popor la popor. Toți muncitorii din lume să fie una, împotriva noastră, a celor care avem câte ceva... Asta e învățătura lor.

— Ptiu, bătu-i-ar Dumnezeu! - s-a întăritat Vlad-adică vine vorba să ne ia ce-am agonisit cu truda și cu mintea noastră? Să nu li se aplece de atâta grăsime, a râs Vlad, răzîmându-se cu temei pe speteaza scaunului. Vasăzică ăștia... cum le-ai zis domnule doctor, nu vrăjmășesc pe unguri?

Avocatul Brandza i-a răspuns ca la școală:

— Nu așa, frate Neculae... Nu așa... Ei zic că oamenii săraci, care trăiesc din munca lor cu palma, să fie laolaltă de orișice neam ar fi. Ei propovăduiesc ura și prăpădul împotriva tuturor oamenilor cu stare, ori că-s români, ori că-s unguri, ori că-s tătari. Deci toți săracii, contra tuturor bogaților, de orice nație ar fi.

— Asta-i trădare de neam - a sărit învățătorul Popovici înroșindu-se. Să prefere a sta alături de unguri, numai pentru că sunt sărăntoci ca și ei, în loc să stea umăr lângă umăr cu noi și să lupte pentru idealul național... Trădare curată.

— Sst, mai începuta intervenit părintele Moise cu grijă. Acum pricepem noi de ce stau Duminicile și sporovăiesc ăi de la fabrică cu săcuții de la drumul de fier și eu d-alde Visalon Luca, a făcut cu glasul coborât. A fost la Blaj un asemenea om de nimic? - întrebă întorcându-se

spre cleric.

Clericul a încuviințat domol din cap:

— A fost în câteva zile de sărbătoare și a uneltit prin poporul de rând.

— Român? - a întrebat părintele cu năduf.

— Român, da - i-a răspuns clericul. A scris doar și ziarul nostru „Unirea” de la Blaj câteva articole despre asta.

Nu le-ai citit? Ori nu primești ziarul?

Părintele Moise n-a prea avut plăcere de asemenea întrebări, De primit primea ziarul, căci era abonat din oficiu, dar de citit, se întâmpla mai rar să-l citească. Până s-apuce a-l răsfoi, era gata tăiat ca o dan + dă și pus de preoteasă sub paharele din stelaj, ori sub căldările de apa de băut.

— Îl primesc, cum să nu-l primesc - a răspuns cu glasul pe jumătate. Cine știe cum mi-o fi scăpat...

— Caută în colecție și vezi - l-a îndemnat clericul cu bunăvoință... Acum două luni cel mult...

Părintele a suspinat, transpirând ușor. Unde-or fi ziarele de acum două luni... s-a gândit în sinea sa, simțind că i se deschide în față un deșert mai întins decât deșertul Țaharei.

— Te pomenești ca în răskoalele din Rusia e mâna lor, șovăi învățătorul Popovici.

— Fără nicio îndoială - a întărit Brandza. Din cele câte se știu până acum, toate au fost puse la cale de dâșii. Au Vrut să dărâme pe țar și să puie la pământ nobilimea... Numai cât li s-a înfundat pe semne destul de curând. Îi zdrobește țarul cu strășnicie. A pus să tragă în ei ca în vrăbii...

Clericul a deschis gura să mai spuie ceva, dar ușa salonului s-a deschis larg în lături și domnul Sos a intrat, zâmbind Vesel. În spatele lui se zăreau clienți de seamă:

— Domnilor - a făcut cârciumarul înclinându-se - vă

cer permisiunea să poftesc aici pe domnii directori de la fabrică și pe domnii ingineri de la calea ferată, care au plăcerea să bea un pahar de vin... Dacă nu vă molestează... a urmat domnul Sos cu dulceață, folosind cuvinte de politețe uzuală în societatea cultă din Bârseni.

Cei de la masă s-au simțit stânjeniți o clipă. Clericul s-a ridicat, zâmbind către avocatul Brandza.

— Noi să ne ducem, frate Ulpiu.

— A, nu se poate - au intervenit dintr-odată domnul Sos și primul director care intrase. Dacă plecați dumneavoastră, nu rămânem nici noi - a adăugat directorul încercând fără rezultat să se retragă, deoarece prietenii care erau după dânsul s-au grupat în ușă împingându-l delicat înainte. Domnul Sos a avut un moment de spaimă. Și-a rotit ochii împrejur să vadă dacă-l amenință într-adevăr o dezertione în masă. Înțelegând că cei din spatele directorului nu vor ceda, s-a liniștit și s-a apropiat de cleric, spre a-i ușura plecarea, punându-i pălăria în mână, ca nu cumva să se răzgândească.

— Aș fi avut o plăcere deosebită să stau cu sfinția voastră de vorbă - a făcut directorul Bitay, ceremonios, către preotul străin. A, iată și pe colega Brandza! Ce bucurie! ce bucurie!

Ulpiu Brandza a ridicat din umeri, arătând o sinceră părere de rău ca unul care nu disprețuia petrecerile improvizate. Având experiență destulă, înțelegea că aici se va deschide tămbălău și desfătare în toată libertatea gurilor, ceea ce nu era de disprețuit.

— Nu pot rămânea, colega, e imposibil să rămân... s-a scuzat având o undă de regret în glas.

— Dacă vrei, poți rămâne, a intervenit clericul Rațiu întorcându-se spre dânsul. Numai cal... n o să ai trăsură... Eu trebuie să plec...

Neculae Vlad a sărit atunci, ager ca un tigr:

Dacă-i vorba de trăsură - te reped eu până la Brașov,

domnule doctor, de nici nu știi când ai ajuns acasă... De asta să nu porți grija...

Având cu toții aceeași dorință, de a scăpa **d**, e cleric și de a păstra pe Brandza, până la urmă au izbutit să facă întocmai cum au dorit. Clericul a plecat, înconjurat de fețe pe care ar fi putut ceti oricine un tremur de nerăbdare greu de ascuns. Îndată ce s-a urnit trăsura din loc, oaspeții s-au întors în salon, bulucindu-se, ca însetații pustiurilor, la izvor. Domnul Sos, inspirat de un practic simț de prevedere, a închis prăvălia, zăvorând ușile.

— Să vie trei kilograme de vin - a poruncit Neculae Vlad, fără să aștepte intrarea în salon. Bucuria era obștească și neînfrânată, ca într-o clasă de copii scăpați de pedagog.

— V-a dat gata clericula râs directorul Bitay... Țștia-s buni numai la îngropăciune...

Prințele Moise a tușit.

— Acolo e întristare destulă și altminteri... Adevărat că asemenea oameni te mâhnesc și-ți usucă sufletul.

— Darămite gâtlejul - s-a veselit Popovici. Ne uitam la dânsul și ni se lipea limba de cerul gurii, de parcă șezum și plânsem la râul Vavilonului, ca în priceasnă.

Domnul a dat, Domnul a luat, fie numele Domnului binecuvântat - a încheiat părintele Moise prohodul clericului. Nădăjduiesc că la a **d**, oua Venire, când va suna arhanghelul din trâmbiță și ne vom scula din morminte întru viața de veci, asemenea oameni să rămâie în chip de duhuri la dreapta tatălui - a zâmbit cuvioșia sa către directorul Bitay Pal, care-l poftea să ia loc după cuviință, în capul mesii.

În salon a străbătut o undă de Viață nouă; ceva care semăna într-adevăr cu starea de ușurare care cuprinde pe unii oameni după scoaterea mortului din casă. Părintele Moise s-a așezat suflând cu putere. Avea numaidecât lângă sine, deoparte pe directorul Bitay, iar de alta pe avocatul

Brandza. Urmau apoi amestecați: inginerul Bandi de la drumul d. e fier, subdirectorul fabri cei /învățătorul Popovici, conductorul tehnic Kratochviâl, Sorbân Pișta, contabil la fabrică, Vlad, Hortopan și Bucur, laolaltă unsprezece persoane. Știind cu toții ungurește și românește – cam la același nivel – conversația curgea spumos, ca o cascadă de munte. În asemenea împrejurări trece prin oameni un fluid de frăție și de curaj, care spală sfiiciunile și pulverizează rezervele pe care le-ar avea altminteri unii față de alții, din cauza greutății de exprimare. Cuprinși de aceeași neliniște binevestitoare – se complac într-o duioasă și asiduă admirație reciprocă, găsind, întocmai ca îndrăgostiții de la începuturile acestui betesug, că sluțirea cuvintelor și sărăcia ideilor e în fond o comoară de gânguriri încântătoare.

— Am o deschidere grozavă – a declarat Kratochvill privind carafa de vin de pe masă. O deschidere ca podul pe lanțuri de la Budapesta... Aceasta era definiția lui favorită, când dorea să-și manifeste setea... Ard în mine o mie de draci... Trebuie să-i stâmpăr – a adăugat sorbind lacom un pahar de vin.

Comesenii s-au mișcat cu plăcere în scaune, simțind într-anșii ceva din setea năprasnică a lui Kratochvill.

— Clericul care a plecat, ne-a sfătuit să bem apa, a strigat Popovici, întorcând ochii spre Ilona, care a reapărut, îmbrăcată în fustă scurtă, plisată, cu bluză roșie, punctată de picățele albe și cu fundă mare în păr. Intrarea ei a provocat o nouă tulburare plăcută în cei de față, aducându-le spor de înviorare. Cele dintâi pahare de Vin an fost băute în tăcere, cu sete. Abia după al doilea pahar a găsit de cuviință avocatul Brandza să dea un răspuns învățătorului Popovici.

— Viața e întocmită așa, ca să fie din toate și din toți câte ceva... Clericul Rațiu reprezintă ahtialcoolismul și bine face că-l reprezintă. Prin atitudinea lui participă la

civilizația moderna cu o nuanță, cu un ton necesar bunei armonii.

— Atunci noi suntem tot atât de necesari ca și dânsul - a intervenit Kratochvill cu gura plină... El e tenorul, noi, băutorii, suntem bașii...

— Negreșit că da - a râs Ulpiu Brandza. f, a drept vorbind, nu sunt cântăreți buni cei care au câte puțin din toate glasurile... Ori tenor, ori bas...

— Bărbaților le șade bine glasul gros - a întărit părintele Moise, dând peste cap paharul.

Învățătorul Popovici, care era destul de bețiv ca să intre în rândul bașilor, dar avea glas subțire de tenor, căuta o ieșire spirituală din impas. Keaflând niciuna, s-a trezit pe alt tărâm.

— Mie mi-a băgat un cui în cap cu rășcoala din Rusia și cu socialiștii...

Directorul Bitay și-a ascuțit urechile și s-a răsucit spre Popovici:

— Cum? Ce-ați spus?

Brandza a crezut necesar să intervieve:

— S-a vorbit puțin despre evenimentele din Rusia... Părintele Batiu spune că au apărut socialiști ia Blaj...

— Hm, a făcut Bitay, privind, un punct vag. Și la Blaj? Ce să caute acolo? Să-l facă socialist pe Mitropolitul grecocalolic? - a revenit directorul cu ochii la Brandza.

— În Brașov este oarecare mișcare - a intrat în vorbă contabilul Sorbân Pișta... Sigur că tot de la cei din Rusia vine... Se vorbește de grevă pentru ziua de opt ore...

— Cum adică ziua de opt ore, domnule? - a întrebat Neculae Vlad uluit. Se schimbă călindarul? Domnii de la masa s-au veselit râzând.

— Nu, frate Vlad - a intervenit Brandza - ziua de lucru de opt ceasuri... Adică să lucreze opt ceasuri într-o zi...

Acum a fost rândul lui Vlad să râdă:

— S-au ținut la cap săracii - a făcut semn cu mâna...
1 ude o să găsească nebuni, să-i ia la lucru pe opt ceasuri?

Directorul fabricii a zâmbit nepăsător:

— La mine de bună seamă nu - i-a răspuns liniștit...
Socialiștii pot striga cât poftesc.

— Dacă vor, n-au decât să facă și grevă... Îi dăm afară
și luăm alții. Stau cu zecile de mii fără lucru...

— În fabrica noastră nu e niciun socialist - s-a fudulit
Sorb an Pișta.

— Nici la noi - a întărit inginerul Bandi.

Directorul Bitay a râs:

— Socialiști nu, dar anarhiști da. Sunt ca
sălbătăciunile... Abia știu să mănânce cu linguri de lemn.
Pana la socialism - he, he - mai este... Nu mi-e teamă. Am
dat afară unul, care credea că-i înșurat cu fabrica...

Subdirectorul Hirsch - un blond liniștit, cu ochelari
de aur, care a ascultat până acum atent conversația, s-a
strecurat încet în vorbă.

— E destul să apară unul între ei, ca să-i agite.
Cunosc problema bine... Am studiat-o cu interes... Puterea
de agitație a socialismului e irezistibilă...

— Aber, las-o dracului de socoteală, bruder - a
izbucnit Kratochviâl. Astea-s aiureli de bibliofili... Oamenii
vor pâine și basta... O viață după nasul lor și gata. Ce le
poate oferi agitatorul dumitale? Greve? Pușcărie? Șomaj?
Eh - să nu-mi spui mie fleacuri...

Hirsch s-a îmbujorat la față. Bitay Păi îl privea cu
coada ochiului. Ceilalți ascultau atenți.

— Dacă te duci între oameni flămânzi și le arăți unde
o pâinea, dacă te duci între oameni întunecați și le arăți
unde e lumina și dacă te duci între robi ferecați în lanțuri
și le arăți unde e libertatea - e firesc să te urmeze cu
sufletul la gură, chiar dacă ar trebui să treacă peste câmpii
încinse în flăcări, pe sub lovituri de bice și prin temniți
negre... Te urmează, chiar dacă unii dintre ei ar avea

sentimentul că vor muri pe drum. Preferă moartea.

— Vrei să zici ca socialismul înseamnă pâinea, lumina și libertatea? - a intervenit calm, deși puțin încruntat Bitay Păi.

— Eu nu vreau să zic nimic - a răspuns Hirsch, alegând cuvintele. Arat ce spun doctrinarii socialismului... Nu se poate contesta că raportul de astăzi dintre capital și muncă întărește constatările lor... Vorbesc în principiu... Academic...

Bitay a rânjit puțin la Hirsch:

— M-aș mira să vorbești altfel. Doar reprezinți în societate grupul lui Kraus Simon. Mă gândesc ce ar zice dacă le-ar auzi...

Hirsch s-a încălzit:

— Eu sunt om sărac. Părinții mei sunt oameni necăjiți din Maramureș... Nu pot trece prin viață fără să deschid ochii bine. Să văd. Să cercetez. Am două căi spre a ieși din sărăcie, din blestemul talmudic al Dalesului: ori câteva afaceri bune, ori socialismul. Încă n-am ales... s-a întors răsând către Bitay... Îți pot spune, că cea dintâi îmi pare ușoară și plăcută. Dovadă că mă ispitește puternic. În schimb e foarte nesigură; se poate răsturna sub puterea furtunii de jos. A doua, e aspră și grea... Nu-mi făgăduiește deocamdată decât luptă și suferință... În schimb biruința, deși târzie, e decisivă, veșnică și obștească, pentru toți oamenii care muncesc.

— Dați-le la dracude discuții! - a strigat inginerul Bandi, bătând cu pumnul în masă. Ilona! - a strigat întorcându-se spre ușă. Domnule Sos! - a urmat a striga supărat. Vin în pahare, că turbez aici fără leac și tămăduire!

Domnul Sos a apărut fulgerător, zâmbind larg și dovedind îndemănare. Ilona a pătruns de asemeni ca o floare împinsă de furtună, foindu-și fusta cochet spre directorul Bitay.

— Un cuvânt ași mai avea și eu de spus și cu asta cred că putem încheia - a făcut ceremonis avocatul Brandza. Politica oficială a monarhiei este alături de Rusia în aceste momente grele. Dacă țarul nu va răzbi să supuie pe răzvrătiți, majestatea sa apostolică Franz Josef îi va trimite trupele noastre în ajutor... Prin acest fapt va curma și primejdia ce s-ar putea abate asupra fraților noștri din regat, unde țărănimea e foarte înapoiată și gata la te miri ce nebunie. Aceste informațiuni le dețin de la J.lustrițtea sa domnul Fișpan⁴) care mi-a făcut onoarea de a mi le comunica...

— Înțelepte cuvîntea întărit Sorbâm Pișta cu entuziasm.

Comesenii au luat act de relațiile avocatului Brandza, admirându-l în tăcere și deșertând alt rînd de pahare.

— Monarhia austro-ungară e un factor de ordine în Europa - a completat directorul Bitay, mândrindu-se ca reprezintă jumătatea ungară din această formațiune de ordine a Europei. S-a văzut și cu ocazia asasinării regelui Alexandru și a reginei Draga din Serbia. Bine ar fi ca naționalitățile conlocuitoare să cultive lealitatea și să stea strâns unite în jurul „ideii de stat maghiar” - a adăugat cu ușoară ironie în glas.

Învățătorul Popovici a simțit furnicare într-însul. Kratochvill a cârnit din nas, Vlad, Hortopan și Bucur au plecat capetele pe masă. Domnul Sos avea un zâmbet echivoc; nu-i plăcea cum merg lucrurile. Hirsch surâdea de asemeni enigmatic, în schimb Sorbân Pișta și inginerul Ban di și-au scos piepturile înainte, arătând măreție.

Avocatul Brandza a intervenit subtil:

— Dacă ar fi toți ungurii ca dumneavoastră și, îndrăznesc să cred, toți românii, cum suntem noi, cei de față - Ungaria ar deveni un paradis... Domnul Kratochvill e

---

4 Fișpan = prefect

desigur de aceeași părere - a zâmbit Brandza spre Laici... Dânsul, e, mi se pare, ceh...

— În vinele mele curge sânge amestecat - s-a răstît Kratochvill supărat. Nu sunt ceh. Nu sunt nici ungar... În mine s-au unit toate cele zece neamuri de oameni din monarhie... Sunt un tip biologic nou: omul austro-ungar - fir-ar a dracului de progenitură - a făcut, izbind cu pumnul în masă... Un lucru e sigur: n-am vocație pentru mizerie... Nu-mi plac proletarii... Vreau mâncare bună și vin cât se poate de vechi.

Asta s-o înțelegeă acum îndată și prietenul nostru Sos - s-a rățoit Kratochvill către cârciumar.

— Ura! - a strigat învățătorul Popovici însuflețit, uitând toate supărările. Ura **l** să bem un ex pentru domnul Sos - a continuat strecurându-se în simpatia cârciumarului.

Domnul Sos și-a turnat în pahar, a închinat cu toți oaspeții pe rând și și-a deschis obrazul unui zâmbet de mulțămire și de încurajare. Cele trei kilograme de Vin se bău seră ca apa. Ilona! - s-a adresat chelneriței, care începuse a-și pierde răbdarea - ai grija de fleica... Și adu trei kilograme din vinul cela acoperit cu nisip... a poruncit clipind misterios spre fata.

— Ai Vin îngropat sub nisip? a făcut părintele Mojse, lungind gâtul. Ce fel de vin e acela? - a întrebat înfiorându-se plăcut.

— Prea cuvioase părinte și domnilor - a cuvântat Sos eu mândrie bine chibzuită - acest vin l-am adus cu mine când am venit în Bârseni. Nu e mult: cincizeci **d**. e sticle, care mi-au rămas mie din altă negustorie a mea. E vin de Beregszász - frate de cruce cu nectarul de Tokaj. Având plăcere s-ascult frumoasele discuții care s-au purtat aici, Vă rog să primiți, în semn de prietenie, un pahar din această licoare galbenă ca chilimbarul și plăcută ca băutura zeilor din Oii **m**² - cum îmi spunea la Debrețin

contele Degenfeld, distinsul meu client de acolo. Doresc de asemenea să aflați că am cunoscut pe regina Draga, de care ați vorbit mai înainte și care a fost ucisă acum trei ani la Belgrad...

Oaspeții domnului Sos au rămas oarecum cu gurile căscate, chiar dacă unii dintre dâșii - cum era și directorul Bitayaveau destulă experiență ca să nu arate uimiri neroade ca orice primitiv de la țară. Iotuşi, felul cum a dibăcit cârciuma rul cotitura conversației, ca și numele eroinei de la Belgrad, au stârnit o curiozitate prea vie ca să poată fi acoperită cu ușurință. Dea ceea domnul Sos a putut gusta odată cu paharul de vin, și plăcerea surprinzătorului salt pe care l-a făcut în mijlocul atenției generale, atât de regretabil risipită până atunci, în chestiuni plictisitoare de politică.

— Ai cunoscut-o pe Draga? - a întrebat învățătorul Popovici cu ochii strălucitori și lacomi. Unde?

Domnul Sos n-a dat prea mare importanță celui care întreba, ci întrebării însăși. Dânsul prefera să vorbească privind spre directori și spre ingineri.

— Am fost la Belgrad cu un tovarăș al meu, negustor de vinuri de la Beregszász și Tokaj. Sunt patru, ori cinci ani ele atunci - a făcut cârciumarul gândindu-se puțin... Ne-am dus la curte, unde eram așteptați cu mostre de Vinuri...

— Ța loc, domnule Sos, a intervenit prietenos directorul Bitay.

— Nu, vă rog, încă nu... După fleică, dacă îmi permiteți... s-a eschivat cârciumarul cu politețe.

— V-a primit regele Alexandru? - a întrebat Sorbăn Pi și a, care ardea de curiozitate.

— Da, ne-au primit: regele și regina Draga... După amiaza ia șase, a doua zi doi a sosirea noastră, vinurile fiind degustate și plăcute, am fost introduși în salonul reginei unde era și Alexandru, a confirmat Sos, gustându-și cu voluptate vorbele.

— Era frumoasă Draga? - a întrebat Bitay ieșind puțin din rezervă.

Sos și-a ridicat fruntea, aplecând ochii:

— Avea o privire pătrunzătoare până în măduva oaselor. M-am cutremurat puțin de privirea ei. Iar brațele îi erau pline, albe-roz, ca sideful cel mai fin - a adăugat suspinând delicat.

Comesenii au simțit uscăciune în gâtlee și au rămas cu ochii pierduți. Atunci a intrat Ilona cu un cârpător de lemn pe care erau încărcate stive de fleici grase de batal. A pus cârpătorul la mijlocul mesiiși a ieșit, întorcându-se iarăși, ca o sfârlează, cu cele trei sticle de vin scoase din pivniță. Interesul pentru perechea regală din Belgrad a trecut îndată, masiv și violent, asupra batalului. Părintele Moise a reflectat în sinea sa, cât de prisos sunt în lumea aceasta toate, când e vorba de o fi ptură buna și de un vin ca acela care-și păstrase taina, lungime de ani de zile, în mormântul din pivnița domnului Sos.

— La urma urmei, Draga a fost o aventuriera - a mormăit Sorbân Pișta, înfulecând pățimaș. Cum a ajuns ea regină putea s-ajungă și liona - a adăugat supărat. Ce zici domnule Sos? - și s-a întors o clipă spre cârciumar.

— E vorba de mine? s-a răsfățat Ilona turnând în pahare. De ce n-aș fi putut ajunge? Regii beau, mănâncă și iubesc ca și alți oameni. Doar atât că nu muncesc ca ei... n-ar fi putut iubi și pe mine unul.

— Poate N-ikita - negustorul de porci din Munteiiiegiu, care s-a făcut rege... Stă ziua întreagă cu luleaua în gura la fereastră și pune Vamă asupra oamenilor care vin cu vitele la obor în capitala lui - a zâmbit acrișor Hirsch.

Ilona s-a ofensat.

— Mă rog, mă rog - eu știu cum s-a făcut Draga regină. Unul ca Alexandru puteam învârti și eu - a făcut

ridicau du-și nasul în vânt.

— Era cam bleg, nici vorbă - a încuviințat avocatul Brandza... Regii și. prinții din Balcani au ajuns figuri de operetă... Câtă deosebire între ei și împăratul Germaniei, sau monarhul nostru - a adăugal cu convingere adâncă. Ce prestigiu, ce autoritate!

Tăcerea destul de confuză care a urmat acestei declarații, era străbătută doar de sunetul harnic al fălcilor. Mesenii mâncau, aplecați asupra farfuriilor. Numai subdirectorul Hirsch a zâmbit subțire. Până la urmă nu s-a putut răbda să nu zică:

— Cei care nu sunt eroi de operetă, sunt eroi de tragedie... Arhiducele Rudolf, cu Maria Vecera, morți în pat, cu gâturile tăiate de brici... Eduard al Angliei, tip de șantan parizian... Leopold al Bavariei, nebun de legat... Milan al Serbiei, aventurier de roman polițist.

— Monarhia este reazimul suprem al ordinii în stat -! - a curinat cu severitate Bitay Păi, vorbind ca de pe catedră. Dedesubt: poporul. Deasupra: împăratul-rege. În spațiul dintre acești doi poli, trăim noi, burghezia, și trăim foarte bine. Cei de dedesubt ne servesc și ne slujesc o Viață îmbelșugată - cel de deasupra ne ocrotește...

— Desigur că trăim bine - a răs oarecum supărător subdirectorul Hirsch. Își arătase dinții albi, ca de glijă ață, cum face omul când râde din creier, nu din inimă.

— Trăim bine și noi și monarhiile... Dar mă gândesc că având noi o viață atât **d.** e bună, nu ne împiedică nimic s-o privim de aproape... Științific... Să vedem încotro ne duce valul celor care trăiesc în mizerie, muncind. E foarte interesant...

— Ce? - a întrebat directorul Bitay și l-a fixat surprins. Hirsch s-a rezezat de speteaza scaunului și și-a mișcat ochelarii. Era atent și întorcea directorului o privire nevinovată de copil.

— E interesant de văzut cum acționează progresul

asupra instituțiilor fundamentale ale statului... Unii regi au trecut de la feudalism la capitalism...

Mesenii s-au uitat năuci la Hirsch. Ce dracu-ndrugă jidanul ăsta? – s-a gândit părintele Moise. Sorbân Pista a pufnit. Directorul Bitay însă dorea să vadă până unde vrea să meargă subalternul său.

E un destin al lor-a adăugat cu aceeași nevinovăție Hirsch, intrând, din plin 111 curiozitatea obștească, în epoca feudală monarhiei dispuneau de popoare și de averile lor, după plac. Erau stăpâni și Vistiernici. Au venit însă alte Vremuri. Statele și-au alcătuit bugete. Structura societății s-a schimbat devenind capitalistă. Regii s-au trezit în capul listei de salariați. Evident, salariați regești. Moșiile lor făceau concurență familiilor aristocrate. Căutând lărgirea veniturilor, moșierii s-au vârat în afaceri. Au intrat în jocul banului. Regii au ținut pasul, pricepând interesul jocului. Partidele politice și guvernele s-au întrecut în oferte generoase, deschizând regilor participări grase la afaceri. În schimb își făceau mendrele, căci prin atragerea monarhilor în hora aurului, deveneau complicitii exploatării poporului. Astăzi, bogăția regilor nu se mai măsoară după salariu, ori după moșii, ci după participarea lor în afaceri. Exemplul îl dau regii Angliei și ai Olandei, în colonii.

Directorul Bitay Pal a avut un surâs rău.

— Pe calea acestor deducții, înseamnă că dacă ajungem prin absurd la aberația socialista, regii Vor deveni socialiști...

Ilirsch a continuat să fie nevinovat:

— Dacă împărații și regii supraviețuiesc urii popoarelor și dacă învață o meserie, de ce nu? – i-a răspuns zâmbind.

Bitay Pal s-a ridicat în picioare și a încheiat discuția – cu ton poruncitor:

— Trăiască Majestatea sa Prânz Iosef! – a strigat

privind în jurul său. Au sărit îndată cu toții punând mâna pe pahare. S-a ridicat și ITirsch, privind fără a clipi, înaintea sa. Învățătorul Pop o Vi ci s-a uitat încurcat în dreapta și în stânga apoi a început să cânte imnul imperial... Gott erhalte”.

Doamne, ține și protege Pe al nostru împărat.

Bitay Pal a rămas însă tăcut. Au tăcut și ceilalți, lăsând pe învățător să se descurce singur cu cântarea. Într-adevăr, Popovici o scrântise rău. Aproape mai rău decât Hirsch. Franz Iosef era în același timp împărat al Austriei și rege al Ungariei. Ca împărat avea imnul pe care-l cânta acum Popovici – profund nesuferit ungurilor încă de la 1848, când Franz Iosef a înecat revoluția maghiară în sânge. Ca rege al Ungariei, avea imnul național maghiar. Nu-i puteai supăra mai cumplit pe unguri, decât dacă le cântai Gott erhalte”, (Doamne, ține și protege). De protestat nu puteau protesta, căci împăratul era și rege. De plăcut nu le plăcea, deoarece imnul acesta evoca absolutismul vienez și tendința de dominare a Austriei în conglomeratul austro-ungar. De alia parte, popoarele din Ungaria simțeau deosebită plăcere să lovească în idei așovină a statului național unguresc, întreținuta de aristocrația maghiara, așa că, de câte ori li se da prilej, jucau ca niște paiate tragice, pe muzica imnului împărătesc și sub lozinca: Divide et impera. J)

Domnul Sos a simțit că-l paște un ceas rău auzind cum ovăcăie învățătorul de unul singur. Și-a propus ferm să-i închidă creditul chiar din acea clipită. Străfulgerat de un gând. mântuitor, s-a repezit pe ușă și s-a întors numaidecât din odăile sale cu un gramofon cu pâlnie mare Verde, pe care l-a așezat după ușă pe scaun. Cât ai bate din palme, placa a început a se învârti sub ac, răspândind acordurile imnului național mag iar, care a fost ascultat într-o atmosferă de obștească mâhnire, ca și Gotterhallele lui Popovici. Acest mn plăcea ungurilor, dar nu convenea

nemților, cehilor, românilor și celorlalte popoare. Batalul se sleia în gurile mesenilor și pecârpător, iar paharul cu vin de la Beregszász se lăsa peșit cu destulă greutate.

— Nu poți ajunge la izbăvire fără canon - s-a gândit suspinând părintele Moise.

În sfârșit imnul s-a isprăvit și paharele au putut fi deșertate până în fund, ca o datorie civica față de majestatea sa Cezaro Apostolică, Franz Iosef.

— Măcar atât, după așteptarea întru care ne-am nevoit - a reflectat în continuare părintele Moise, ștergându-se la gură.

— Pfff! - ce vin! - a izbucnit Kratochvill privind înmărmurit paharul gol... Acesta-i ulei, domnilor - ulei curat... Ce Vârstă are? a întrebat întorcându-se spre Sos și iradiind bucurie fără seamăn.

— Doisprezece ani - a răspuns cârciumarul, având e undă de melancolie în glas. Doisprezece ani, a repetat, gândindu-se la felul cum degusta contele Degenfeld această licoare și comparându-l în sinea sa cu acești pigmei, care beau: vinul de Beregszász, cum ar bea zeamă de varză.

Directorul Bitay Pai și-a revenit încet din supărarea pe care i-o făcuseră Hirsch și Popovici, mai ales când ¹⁵a văzut pe acesta dezorientat și fâstâcit, din cât fusese de falnic mai înainte. S-a aplecat spre dreapta și. le-a vorbit amândurora;

— Dacă ținem la viața noastră de acum și la toate bucuriile pe care ni le aduce, trebuie să lăsam deoparte orice învrăjbire între noi și să lepădăm teoriile prostesti... Cei de jos vor solidaritatea internațională a proletariatului, vor socialism... Noi trebuie să închegăm solidaritatea internațională a burgheziei și să împiedicăm socialismul... Să învățăm, din întâmplările petrecute în Rusia...

Convivii au prins cuvintele lui Bitay, ascuțindu-și

urechile. Avocatul Brandza s-a ridicat peste masa și a întins paharul:

— Permite-mi să închin, colega... Asta e definiția exactă a unei situații de fapt. Fraților – și-n rotit ochii asupra mesii un pahar pentru distinsul nostru director Bitay Pal.

Îl o nu a sesizat momentul și a pus o placa nouă la gramofon, înregistrând privirea de aprobare fulger, a domnului Sos. În vreme ce paharele erau date peste cap, pâlnia a început să reverse accentele unui ceardaș. Ca atinși de curent electric, mesenii s-au ridicat, țopăind și urlând. Sorbân Pișta s-a apropiat de patefon și și-a dat doi pumni în cap, având pornire aprigă să sfarme și să pu st iască o lume. Ca om bine crescut ce era, a început cu sine însuși. Părintele Moise a rămas la locul său, clipind din ochi ca un viezure. Înainte de a se termina placa, Kratochvill, care stetea năuc, pe gânduri, a repezit scaunul de sub dânsul și apropiindu-se d. e gramofon a pus din nou acul pe marginea plăcii, repetând ceardașul.

— Al treilea pahar! – a mugit ca un taur... Al treilea, să spălăm poșirca pe care am băut-o mai înainte... Domnul Sos a trecut sprinten cu sticla de la un client la altul:

— Pentru prințesa noastră Ilona – a strigat Kralochviil, ridicând brațul în sus. Ilona a răs, arătându-și toți dinții și a pus mâna pe unul dintre paharele de pe masă. Într-o clipă l-a și deșertat, dovedind astfel nu numai virtute de băutoare, ci și grabă în dorința de a ajunge repede la stadiul de amețală al chefliilor.

— Neculae Vlad și ortacii lui începură a privi strâmb, ca unii care se înmuiau repede la beție. Capul le era plin de băătură și de vorbele încâlcite care s-au spus, dar în inimi simțeau bucurie și nădejde.

— Domniiăștia sunt oameni de ispravă a întors Viad cuvânt către Costea Bucur, vrând să dovedească ca a priceput cele ce s-au discutat. L-au zvârlit pe băiatul lui

Senchea pe poartă, de ți-e mai mare dragul, a adăugat, rânjind cu plăcere.

— Nici nu mai încape vorba - a făcut Bucur smulgându-se clin toropeală. Jidanul ăsta, subdirectorul, o cam scalda, a urmat, ca să nu se lase mai prejos de Vlad.

— Dă-l dracului-a răspuns Vlad legănându se-Puterea e la noi și la ăștia - a arătat spre Brandza și spre Bitay.

— Cât om fi una, nu ne rasbește nimeni.

Hortopan, care se aplecase spre dâșii, a clipit din ochi și a rânjit:

— Puterea-i aici, mă - a zis bătându-și chimirul.

Conversația era acoperită de gălăgia obștească și mai ales de Sorbán Pi și a, care cânta - ținându-se pe după cap - cu Popovici, în fața gramofonului.

Sticlele de vin de Beregszász istovindu-se, Bitay Pál a mai cerut trei.

— S-aducă deadreaptul șase! a răcnit Kratoclivill. Din acest vin nu-i va rămâne lui Sos decât o amintire, ca din regina Draga.

A început acum fi o na să cânte, cu voce plăcută de alto române ungurești, pline de nostalgia pusteii. Sorbán Pișta s-a dat la o parte, trăgând după sine și pe Popovici. Farmecul învăluitoare al acestor române a pătruns în suflete, ca o mireasmă îmbătătoare de garoafe. Directorul Bitay s-a cufundat în gânduri, avocatul Brandza privea în extaz un punct invizibil, Kratochvill a oftat cumplit, iar Sorbán Pișta a izbit paharul de perete și și-a lărgit cămașa la gât, simțind că se îneacă. Domnul Sos priveghea atent și încerca un sentiment de bucurie. Când a Văzut cum bea Ilona, s-a spaimăntat. Cu asemenea grabă, avea toate șansele s-o ia înaintea convivilor și să ajungă prea de vreme la implacabilul sfârșit al unei beții tari, ceea ce ar fi constituit o lovitură pe la spate, în planurile lui. De aceea i-a făcut senin și fata s-a supus.

De la un timp cântau cu toții, acompaniind pe Ilona,

însuși părintele Moise mormăia gros, cu două octave mai jos, uitându-se din când în când la ceasornic.

— Trece vremea, de parcă o duce sfântul îl le în carul său de foc - a suspinat sfinția sa, gândindu-se că e Sâmbătă seara și după canoane nu are voie să mai puie în gură niciun strop de apa după ceasul douăsprezece, darămite un pahar cu vin.

Petrecerea abia acum pornește - s-a gândit amărât - și eu voi fi nevoit să plec. E ceasul unsprezece... începând din nou un ceardaș la gramofon, Sorbân Pișta a smuls-o pe Iloua de la locul ei, și a început a bate pământul cu foc. Dezlănțuirea era atât de uluitoare, ca starea celor de față a trecut în clocot, ne mai având nici unul răbdare să stea acolo unde se afla. S-au ridicat și Vlad cu Hortopan, pârjoliți de ambiție. Se cam clătinau nu-i vorbă, dar toropeala de adineaori s-a dus, măturată de vijelia ceardașului.

Fierbințeala chefului a pus în mișcare și creierul parinlelui Moise, care, săgetat de o idee neașteptată, a scos ceasornicul din buzunar și l-a dat cu o oră înapoi.

— Așa - a reflectat mulțămît - acum e zece, mai am vreme.

Cântările și dansurile se văhnășeali, cutremurând odaia. Venise vremea să lase la o parte și directorul Bitay Pâl rezerva sa de om umblat în lume, așa că s-a trezit deodată în sârbă, cu Brandza și cu Ilirsch, alături de Vlad și de toți ceilalți, care tropoteau din picioare ca o duzină de cai într-un grajd aprins. Părintele Moise se ținea anevoie la locul său. Al dracului om cârciumarul ăsta - s-a gândit, sugând îndelung paharul. Știe ce-i trebuie omului la o petrecere ca asta. Are plăci cu ceardașuri și cu sârbe: fiecărui ce-i lipsește... Tiii! dagrozavă mai e lujojana asta! - și ochii i-au sticlit sub sprâncene, privind salturile Ilonei, care trăgea după dânsa pe Kratochvill, încercând să-l învețe sârba.

Dulceața chefului a ajuns dincolo de margini, când au cântat cu toții: „Știi tu când te țineam pe brațe” și „Nu m-abandona” - române cu text unguresc și românesc, cărora nu le poate rezista niciun chefliu ungur ori român. Când ajunge petrecerea aici, unora le tremură inima ca piftia, altora li se topește ca ceara, iar altora li se umflă ca o pâine săseasca. S-a ridicat deci și părintele Moise, aducând. În cor glasul său de bas. Mugeau - și plugarii, pierzându-și glasurile în neștire, sub puterea majora a celor care cunoșteau cântările. Sorbân Pista a mai trântit un pahar de podele, iar Kratochvill s-a răzimat de perete, cu fruntea pe mână și a început a plânge, ilirsch zâmbea nest în jenit, văzând contradicțiile temperamentale ale lui Kratochvill: - Se vede că e un tip biologic nou - reflecta surâzând. Dacă reprezintă în adevăr omul austro-ungar, nu poate fi decât așa cum este: săni ciumat, descumpănit și rabiāt, ca întreg imperiul habsburgic...

Privirile lui Bitaj-Pâl dizolvau irezistibil toate șansele țesute până atunci la Tlona, cil destulă caznă, prin ocheade languroase, de către Popovici, Kratochvill și Sorbân Pișla. Ilona a înțeles că intră în laț Vulturul de mare cu peștele în ghiare și desfășura un sentimentalism irezistibil, ca zaharina. Observând situația, a intrat în cor și domnul Sos, aducând aportul vocii sale de bariton plăcut, cu rezonanță de clopot ușor dogit.

În vremea asta, doamna Căctilda Sos sta singura în bucătărie și priveghea cum se răspândește în firea ei, întreg cuprinsul vezi cei biliare, căreia prostimea îi spune: bășica de fiere. De un ceas mai ales, de când străbătuse la dânsa vocea în adevăr plăcută a Ilonéi, revărsarea și erei se accentuase simțitor. Participarea tuturor bărbaților la petrecere și tropoteai a ceardașului au sfâșiat iremediabil vezica, așa că biata doamnă Clotilda de Fenyvessy era albastră la vedere și acră la trup, încât ar fi putut preface cu un strop de sânge un vagon de murături, în două-trei

ceasuri.

Ne mai aflând putere să rabde, s-a dus în odaia sa de dormit și a scos din dulap sticla cu lichior veritabil, pe care i-o adusese odată domnul Sos de la Budapesta și pentru care făcuse atunci scandal, aruncând-o de ici colo. Era un chartreuse galben, pregătit cu știință tainică de călugării catolici din Tarascon. Asemenea băutură nu se găsea nici la Brașov, după cum spusese domnul Sos. Desfăcând sticla, doamna Sos și-a turnat un pahar și l-a băut cu lăcomie, primind pentru această profanare pedeapsa cuvenită. S-a cutremurat și s-a înecat, trebuind să se așeze numaidecât pe scaun, să-și vie în fire. După cutremur și înec, a simțit însă căldură și lunecare de vis spre alte țărâmurii, fiind cuprinsă de o stare fericită, cum nu avusese de ani de zile. A privit cu mirare sticla și a mai turnat un pahar, pe care l-a băut încet, sorbindu-l pe îndelete. Căldura și veselia dintr-ansa au sporit îndată. Ceea ce i se părea ciudat, era sentimentul că toate ascuțișurile minții și ale inimii i se netezesc treptat, devenind rotunde și moi. După asta a observat cu destulă voie buna că-i pătrunde în creier o licoare ușoară și mângâietoare, care-i dizolvă pe nesimțite judecata în ape vii și colorate. În aceasta licoare s-ar fi înecat cu frenezie, toată. Al treilea pahar a împlinit cu prisosință dezagregarea doamnei Clotida Sos de Fenyvessfalva. Ardea acum ca un cuptor încins și se visa amazoana, călare pe un armăsar turbat, gonind prin pustă, alături de faimosul haiduc Rozsa Sándor.

În această stare, au pătruns la dânsa accentele de serenadă Veche ale romanțelor tu când te țineam pe brațeși „Nu m-abandona”. Auzindu-le, doamna Sos s-a săltat de pe scaun ca o libelulă și a pornit cu aripile întinse spre salon. Exact în clipa când, isprăvind romanțele, Sorbán Piși a turna pe pâlnia gramofonului o sticlă cu vin, iar directorul Bitay vâra un pachet de bancnote în aceeași pâlnie și răcnea:

— Cântă țigane! – a intrat pe ușă Clotilda Sos, având asemenea aprindere în obraji și în priviri, că sub puterea ei a încremenit toată lumea în poziția în care se afla. Noroc că apucaseră să introducă și Brandza, cu Neculae Vlad, câte un șomoioș de bani în pâlnie, altminteri înlemneau cu hârtiile în mână.

— Clotilda! – a strigat domnul Sosea înjunghiat.

— Nu li-am spus?...

— Kuss, elefant ui e! – a țipat doamna Sos cu glasul răgușit. Rotind apoi ochii asupra celor de față a continuat demnă, ca o prințesă ofensată:

— Vreau să cânt „Nu. m-abandona”...

Fără să aștepte un cuvânt, visătoare, ca trăind în altă lume, nevasta cârciumarului a început să cânte. Cel dintâi care și-a revenit din uluială a fost Sorbán Pista. A început s-o acompanieze entuziasmat. Socotind clipa favorabilă unei îndulciri a relațiunilor cu intratabila aristocrată, învățătorul Popovici l-a însoțit fără zăbavă. Iudată au urmat să cânte cu toții. Ilona, spre care doamna Sos n-a aruncat nicio privire, și-a turnat în pahar, a băut și a învârtit manivela gramofonului schimbând acul. Când s-a terminat romanța și Sorbán Pișu a s-a repezit cu Kratochvill la doamna Sos s-o ridice în sus, în mijlocul uralelor, gramofonul a început ceardașul. Domnul Sos apucase să-și șteargă sudoarea de după urechi și-și revenise binișor. S-a apropiat deci de gramofon și ștergând urmele Vinului a scos banii din pâlnie, privind semnificativ spre Ilona, care nu-l slăbea din ochi. S-a lansat ceardașul, iar urletele au săltat cârciuma de la pământ? arintele Moise și-a consultat ceasornicul. Arăta douăsprezece. – – a dat din nou cu un ceas înapoi. Cine dracu' a mai inventat ú porcăria asta de ceasornic – a mormăit, bând un pahar ai vin.

Bítay Pál dansa cu Ilona, căreia i-a strecurat o sută de joroane în mână. În sfârșit, un bulgăre de aur, a zâmbit fata, meuroasă că nu a văzut-o Sos. Directorul îi spunea că

nu n-ai pleacă noaptea asta la Braşov.

Dacă mă primeşti, rămân la tine - a făcut tandra, clătinându-se uşor.

— Oh, a zis Ilona, plecând ochii, fără a răspunde precis. Doamna Sos trecea de la unul la altul, dezlănţuindu-se cumplit. Alt rând de bani a intrat în pânzie. Sorbán Pişi a se zbugiuma de unul singur în mijlocul odăii strigând:

— Nu murim niciodată!

În clipa asta s-a produs catastrofa. Cele două geamuri dinspre stradă, acoperite cu perdele, au zornăit spaimantător, iar spaţiul afumat al salonului a fost străbătut de două pietre mari, negre, sinistre, ca doi lilieci... Una a pocnit în masă, spărgând sticle şi pahare, cealaltă l-a lovit pe Kratochvill, care dansa cu doamna Sos, nimerindu-l între umeri. Din uliţă s-au auzit strigate de femei:

— Aşa, porcilor... Petreceţi cu curvele, fire-aţi ai dracului... Două noi proiectile au izbit în geamuri, căzând lângă masă. Acul gramofonului, ajuns la marginea plăcii, a dat un sunet strident, slujind câteva tonuri, ca o batjocură neaşteptată. Domnul Sos a înţeles că s-a deschis pământul şi că se cufundă în adâncuri, cu prăvălie, cu Ilona şi cu întreg viitorul său bine chibzuit.

— Cel puţin dacă ar rămâne Clotilda deasupra - a murmurat resemnându-se filosofic... Poftesc singurătate şi mai alessă n-o văd lângă mine, sculându-se din moarte, la a doua venire...

A doua zi după amiază, cârciumarul umbla prin salon ca un turist melancolic printre ruinele oraşului Pompei. Scandalul făcut de nevasta învăţătorului Popovici şi de preoteasă, depăşea pagubele, care în definitiv au fost plătite cavalerieşte de domnul director Bitay Pál. Necazul era că satul întreg fierbea de zvonuri şi de bârfeli, care ating grav prestigiul comerţului. Asta îl durea îndeosebi pe

domnul Coloman Sos „căci nu putea să întrevadă în niciun chip, ce se va întâmpla de acum înainte cu negoțul lui. Având vrăjmași ca preoteasa și ca nevasta lui Popovici, la care se adăugau soțiile lui Hortopan și Bucur, situația nu era tocmai ușoară.

Pe deasupra, incidentul cu Ilona. Evident că dumnealui nu s-a gândit să împartă cu fata, pe din două, câștigul chefului.

— Dumneata urma să-ți primești partea dacă petreceai noaptea cu Bitay – i-a replicat mânios. Nu sunt eu vinovat de cele ce s-au întâmplat... Crezi că n-am văzut când ți-a dat banii?

— Ești un mișel – a țipat Ilona plângând... Negustor de carne vie... Să-mi dai partea mea, că dacă nu, ies în stradă și strig... Vrei să-mi câștig pâinea din prostituție? M-ai folosit ca momeală ca să jefuiești clienții!...

— N-o faci întâia oară – a replicat domnul Sos dându-și arama pe față. Primește o sută de coroane și cară-te.)...

Ilona s-a repezit și l-a zgâriat. Domnul Sos i-a dat o palmă. Despărțiți de Clotida, care era într-o stare de nespusă înduioșare – Ilona și-a luat boarfele și a ieșit plângând cu sughițuri, în ulița mare, să aștepte o căruța de ocazie.

Asta-i curva de la cârciumă – a făcut nevasta lui Iortopan către Suzana lui Bucur, cu care se ducea la domnul Sos să vadă numaidecât ce s-a petrecut... Ptiu, putoare! – au scuipat din depărtare, văzând că se cațără ca o pisicuță deasupra bușteanului lungit pe telega unuia dintre cărauși care mergea la Brașov.

— Cum le-o fi plăcând bărbaților asemenea znamenii slabe, soro? – a făcut Suzana pipăindu-și șoldurile grase... Asta nici nu-i muiere... Fir-ar ai dracului de dobitoci... a murmurat încredințată că bărbații s-au smintit la cap, devenind din două una: ori nebuni, ori măgari.

CAPITOLUL XIII

În care umiliții pământului caută să iasă din beznă.

În seara când s-au dus întâia dată Gheorghită al Catrii cu Ion Ceapă, la taica Visalon și i-au spus toate câte se întâmplaseră de vreo săptămână încoace, povestea s-a lungit destul de târziu în nopte, mai ales că se aflau de față și Tudorică Șenchea și Tănăsie.

Vremea fiind caldă, Fircu sta în odăița cealaltă cu copilul. Bărbații puteau povesti, fără să stingherească somnul „puiului de om” - cum îi zicea taica Visalon nepotului său Traian. Mai târziu, când începea frigul, se adunau cu toții aici în odaia asta, grămadindu-se lângă vatra. În odăița cea mică nu era sobă, așa ca nu putea fi vorba de foc.

— Acuma ce zici dumneata să facem? - a întrebat Gheorghită, după ce au istorisit, împreună cu Ceapă, cum a dat fabrica afară douăzeci și cinci de lucrători și cum s-au înțeles bogătașii în privința lucrului la câmp. Eu cred că ăștia stau de vorbă cu diavolul de-i sfătuiește - a urmat Gheorghită. Altminteri de unde să iasă asemenea ticăloșie? Doar îi oameni și ei.

Taica Visalon a ascultat liniștit cele povestite de Gheorghită și de Ion Ceapă. N-a apucat să dea răspuns, căci s-a ridicat Tudorică Șenchea de pe scăunel, ca un arc de oțel. Era un flăcău potrivit de stat și prea întunecat pentru cei douăzeci și șapte de ani pe care-i avea. Moștenise ceva din înfățișarea zbunită a lui taică-său. Părul îi sta în coamă, iar privirea-i era tăioasă și pătrunzătoare. Se pare că avea în schimb inima păcătoasă, ca maică-sa, încât era destul de greu să se dumirească cineva ce fel de om e într-adevăr. După chip - fugeau de el mai ales două rânduri de oameni: mincinoșii și ielele cele iubitoare de priviri galeșe. Cei dintâi, pentru că li se părea că-i pătrund ochii lui Tudorică drept în miezul minciunii, celelalte pentru ca asemenea priviri cum doreau ele, nu puteau găsi la dânsul. Decum deschidea însă gura și

spunea o vorbă, cu glasul lui dulce ca o coardă adâncă de alăută, înțelegeai ca înfățișarea zburlită acopere o inimă de aur. Asta se vedea mai ales la necaz, Tudorică neputând îndura suferințele altora, fără să se cufunde numaidecât și el unde erau mai adânci, ca să scoată pe alții. Taica Visalon îl iubea cu patimă. Neculae Șenchea se uita mirat și cu oarecare teamă: flăcăul lui avea un fel de a fi, care-i depășea înțelegerea.

— Azi la prânz m-au dat și pe mine afară a zis Tudorică, vorbind de gândeai ca zice din alăută.

Ion Ceapă s-a crucit:

— Pe tine, Tudorică?

— Pe mine, Ioane... După ce ați plecat voi, m-am dus la directorul, că, știi, că zicea mereu, că eu sunt om de baza acolo...

— Apoi și ești, a strigat Ceapă însufleții... De câți ani lucră la ei?

— Merg pe șapte acum-a răspuns Tudorică. M-am dus la director și l-am întrebat de ce lasă atâta lume pe drumuri în prag de toamnă?

Directorul a zâmbit la mine:

— Ce e Tudorică? Ai vreun frate ori Vreo ruda printre ei?

— N-am, nici frate nici rudă - am zis. Am văzut numai că oamenii plângeau la poartă... S-au lăsat jos pe un trunchi și plângeau acolo fără cuvânt. Oameni în toată firea, pe care i-am privit eu luni de zile cum au muncit... Știu câțiva care nu mâncău nimic altceva, fără numai mămăligă rece și ceapă. Își făceau mămăliga Duminică seara, acolo în pădure și o aveau săptămâna întreagă. Banii îi trimiteau acasă la copii... Apoi mi-i omenește să-i lăsați pe drumuri.

Directorul a zâmbit și mai tare:

— Tudorică a zis-pe tine te-am făcut mecanic. Ai leafă Im na...

— Cum am leafă bună? l-am întrebat.

— Mai bună ca alții...

— Păi nu-mi ajunge nici mie. Dacă n-ar aduce și tata câte ceva, nu ne-ar ajunge. Apoi, cu una, cu alta, stau în fabrică patrusprezece ceasuri pe zi.

Când a auzit de tata s-a supărat:

— Eh, lasă acum povestea. Ce vrei?

— Vreau să vă rog să-i luați îndărăt... Măcar pe unii care n-au nici atâta ca să se ducă acasă.

Directorul să ridicat de pe scaun și a venit spre mine:

— Dacă ți-e cald la cap Tudorica, fă o baie rece și caută tămăduire. Nu-s de nasul tău socotelile noastre.

Vorbele astea m-au întărit:

— N-or fi de nasul meu, dar atâta pricep, că avem de lucru la fel ca și mai înainte - i-am răspuns destul de liniștit. Dacă au trebuit până acum atâția lucrători, de buna seamă că și de aci înainte vor trebui tot atâția. Cine să muncească? Când am zis vorbele care vi le spun acum, s-a răstit la mine:

— Unde te trezești, mă? Ți s-a urât cu binele? Pleacă la lucru! - a strigat dintr-odată arătându-mi ușa.

Eu am stat în loc. Mi s-a tulburat mintea auzind cum strigă.

— Ieși afară, n-auzi 7 a poruncit din nou directorul uitându-se la mine mânios. Nu știu ce-o fi citit în ochii mei, că s-a dat un pas înapoi. Văzându-l așa, mi-a venit o silă, ca de un lucru care-ți face greață.

— Dă-mi dreptul meu că mă duc, am răspuns, ridicând și eu glasul. Nu înțeleg cum mi-a venit de am trântit pumnul în masă, că au sărit călimarele în sus. Atunci s-a repezit la sonerie și a apăsat cu putere. Au venit îndată nu unul, nu doi, ci Vreo patru inși, bulucindu-se pe ușa.

— Dați afară criminalul ăsta t - a strigat, privindu-mă urât. Lup în piele de oaie 1 a urmat să strige ca apucat de

friguri... Afară!

Îndată m-au împresurat slujbașii, care nu-și puteau veni în fire Văzând asemenea întâmplare. Se uitau la mine pe furiș spăimântați, Mi-au făcut socoteala, au intrat la director, iar au socotit, iar au intrat și la urmă mi-au spus să plec că-mi trimit banii mâine. N-am vrut să ies. M-au luat pe sus. A Venit Ghioca, șeful paznicilor, și mi-a rânjit în obraz: – Am spus eu să nu Țineți aici pui de năpărcă.

— Mi-a pus mâna în ceafă și m-a împins afară. N-am apucat decât să-i fac lui Ghioca un semn din jos de steaua pe care o are în frunte de la taica Visalon1 l-am făcut în vârful nasului. Acum sunt aci... Tata s-a pus în pat.

În odaie s-a lăsat tăcere... Sub lumina gălbuie a lămpii de gaz din perete, oamenii păreau din altă lume. S-a deschis ușa și a apărut Firuca, arătând mirare:

— Ați tăcut dintr-odată... Credeam că nu mai e nimeni.

Firu ca împlinea douăzeci și unu de ani, dintre care trei de văduvie. Era înaltă și subțire. Purta în cap năframă de culoare închisă, imprimată cu flori în care se amestecau, după gustul fabricantilor, culori destul de violente.

Taica Visalon s-a întors spre dânsa și a întrebat:

— Doarme?

— A adormit...

— Du-te și te culcă... Noi mai zăbovim...

Tudorica a aruncat o privire grăbită spre Firuea. Gheorghită a zâmbit, iar Ion Ceapa a rămas cu ochii Țintă la ea, uimindu-se.

Tănasie s-a ridicat, și cercetând ciubărul în care Țineau apa de băut și-a făcut de lucru, ieșind la fântână.

— Noapte bună – a zis aproape șoptind Firuca.

Tăcerea care s-a lăsat acum era mai grea decât cea dinainte. Rămăsese în odaie ceva din tristețea fără glas a Firucăi.

Intrând Tănasie cu ciubărul de apă, a găsit cu cale să stea chiar lângă ușă și să se minuneze:

— Multe nopți am văzut în zilele mele, dar ca asta mai puține - a făcut oftând. Atâtea stele sunt, de parcă au scos pui cele care erau până acum...

— La noi, spun bătrânii că fiecare om își are steaua lui - s-a trezit vorbind Ion Ceapă, din cât era de necăjit...

— O fi având - numai că steaua stă acolo, iar noi aici - i-a luat la vale Gheorghiță.

Visalon Luca s-a ridicat și a ieșit în prag. S-au ridicat și ceilalți doi, urmându-l oarecum mirați. Era într-adevăr o puzderie de stele pe cer, că nu puteai privi în sus fără a simți furnicare ciudată de bucurie în suflet. Licăreau zâmbind cu prietenie și-și ofereau lumina puțină dar plină de vioiciune încântării oamenilor cufundați în bezna pământului.

— Unii zic că știu ceti în stele - a făcut sfios Ion Ceapă.

Taica Visalon a zâmbit prin întuneric:

— Am pomenit și eu din ăștia - a răspuns urmând să privească parada strălucitoare a nopții. De cetit poți ceti mersul lunilor și al anilor, dar soarta degeaba ți-o cauți în stele... Soarta omului e cum și-o face...

S-a întors în odaie și s-a așezat la locul lui. Gheorghiță și Ceapă au rămas în picioare. Tudorica sta lângă masă, iar Tănasie s-a tras lângă vatră:

— Cum zici că a fost treaba cu Vlad și cu ceilalți, Gheorghiță? - a întrebat Visalon, uitându-se la cei doi ortaci.

— Cum ți-am spus, taică Visaloane - a răspuns Gheorghiță... Din cât am priceput, s-au înțeles să nu mai plătească muncitorii cu ziua... Eu unul nu mă duc să lucru la ei nici în ruptul capului, cu așa tocmeală... Zi și dumneata: Cum să cosești un car de fân în dosul Muscelului? Îți trebuiretrei zile. Vasăzică în trei zile iei

plata pe o zi... Asta-i hoție mai mare ca toate...

— Am auzit că au făcut prețuri și pentru munca pe care o împlinesc ei cu carul și cu uneltele lor - intra în vorba Tu dori ea.

Gheorghiță a tresărit:

— Cum adică?

— Așa, că dacă-l cheamă unul care n-are vite și plug, să-i are o jumătate de pogon - s-au înțelese să ceară preț în bani ori în bucate, la fel. Nu poți afla dezlegare nicicum. Trebuie să te supui în voia lor. În toamna asta pleacă la slujit o grămadă de bârsăneni...

— Asta nu - a răbufnit dintr-odată Visalon. Mă Gheorghiță - a făcut bătrânul, ridicându-se - să despicăm pe dracii în patru și să încropim două-trei pluguri, cu cai. Eu am un cal. Tu încă ai. Mai vorbim cu unii dintre căraușii de bușteni, care-s oameni de înțelese și punem cal lângă cal. Dacă facem trei pluguri și trei grape, dăm vestire la sărăcime ca lucrăm noi cu învoială cinstită. Tu ce ai de gând, Tudorica? - s-a întors spre feciorul lui Șenchea.

— Așa cum am hotărât, taică Visaloane. Mă duc la Brașov și caut undeva un loc de mecanic... Mă cam încurcă tata, că-i beteag. Când a auzit ce-am pățit la fabrică, s-a pus în pat. Nu-i vorbă, abia se mai ținea pe picioare și altminteri...

— Da, da - a făcut întunecându-se Visalon. Îl îneacă năduful... E greu cu Neculae aeifm odată...

Gheorghiță se înviorase:

— Bine te-ai gândit, taică Visaloane... Tiii! că nu mi-a trecut prin cap asemenea părere! Mă Ioane - s-a întors către Ceapătu, acuma ce faci? Ion Ceapa a oftat. Visalon Loca se uita la el stăruiitor:

— De unde ești, Ioane? - l-a întrebat încet.

— Din Agriș - din Munții Apuseni.

— Ești însurat?

— Nu-s - a răspuns grăbit Ceapă. Am acasă pe taica

și pe mama...

— Ași vrea să-l țin aici - a sărit vioi Gheorghită. Nu știu cum, parcă-s alt om cu un ortac ca ăsta lângă mine... S-a îmbulzit într-ăia de la fabrică de gândeai că acum îi împinge în pădute cu bușteni cu tot.

Visalon Luca a urmat a-l privi pe Ceapa:

— Să stea dacă poate. D-aia l-am întrebat de-i însurat ori mi. Un om care se pune împotriva nedreptății face cât o mie de ălalți... Unii parcă-s făcuți din cremene - alții din mălai ținut în apa clocită.

— Îs necăjiți, taică Visaloane - a intervenit Tudorică.

Dacă-s necăjiți, să se ia de grumaz cu cei ce-i asupresc a mârâit taica Visalon, supărat că nu poate striga din cauza copilului. Nu să stea ca Tănăsie ăsta - om să doboare un munte și-și pleacă fruntea ca vita de jug.

Tănăsie s-a mișcat în loc și a vrut să zică ceva.

— Lasă Tănăsie, că nu ești fată mare să-ți cârnești nasul la orice vorbă. Voi nu pricepeți mă, că noi, ăștia sărmanii, nu ne mai putem mișca altfel decât după voia asupririi? Nu vedeți că suntem legați în chingi ca boii la tăiere? Vrem o bucată de pită - trebuie să muncim cât poștește fabricantul ori cât cere bogătașul. Ne betejim? Murim neîngrijiți ca niște câni. Trebuie să ne băgăm datori ca să plătim popa și să dăm rachiu la oameni, c-așa e rostul. Apoi asta nu poate merge până la sfârșitul veacurilor. Dacă pleci capul în fața bogatului care-ți suge vлага din tine ca să-i prisosească lui, mai întâi îți pune după gât căpăstru. Dacă-l pleci mai tare, se așază și el asupra ta. Dacă te încovoi înainte - îți mai ridică în spinare și pe nevastă-sa și copiii și cățelul și purcelul. Câinele bogatului și purcelul lui se află în cinste mai mare ca sluga. Când ai căzut în genunchi - nu te mai ridici. Trebuie să vie să te ridice ortacul care și-a ținut cerbicia în virtute și a azvârlit căpăstrul cât colo, de la încercarea cea dintâi când era să-i fie pus după cap. Așa să știți... a făcut taica

Visalon mârâind printre dinți. Am vorbit o vorbă» Gheorghiță - a urmat revenindu-și apoi la glasul obișnuit. Facem cum am vorbit. N-avem pe nimeni în lume fără decât pe noi singuri.

Poate ne ajută Dumnezeu, a oftat Ceapă.

Taica Visalon a tresărit:

— Bag de seamă că-i ajută tot pe ăia... N-am văzut încă om sărac ridicat din robie de el. Asta-i vorbă de babe, Ioane. Ne trebuie trei rânduri de pluguri? Ne trebuie. Ți le arată Dumnezeu unde sunt? Ba. Face el dreptate: să mai ia de la Vlad să-ți dea ție? Ba. Oprește el hoția asta, ca să sugă bogătașul vloga tinereții și a bărbăției din câteva rânduri de oameni, spre a trăi în desfătare unul singur? Ba. Atuncea îți spun eu: plugurile le rostim noi cum om putea. Le fac eu aici în rotăria mea. Caii îi punem alături, care avem câte unul și întocmim trei perechi... N-ai de lucru acum. Vei lucra și tu cu un rând. Asta-i socoteala...

Un fluid ciudat trecea prin odaia lui taica Visalon, aducând limpezire și îmbărbătare.

— Taică Visaloane - Gheorghiță - a intervenit cu glasul lui învăluitor Tudorica... Ceapă poate sta la noi... Dacă apuc să mă duc la Brașov, are loc bun.

Cocoșii, care dau glas în miez de noapte, cântau prelung strigările lor cele din veac, când au ieșit oaspeții de la taica Visalon din odaie. Cerul era parca mai înstelat ca înainte. Mii și mii de licăriri blânde, zâmbitoare, ca ochii de copil, trimiteau surâsuri pline de bucurie plină asupra oamenilor, îndemnându-i să privească fără sfială drept în sus. Cei trei bărbați au simțit nelămurit bucuria spațiului imens, în care se putea răspândi liber tulburătoarea încredere sădită în ei de glasul dârz al minunatului moșneag, taica Visalon Luca.

Jon Ceapă se mutase în căsuța lui Neculae Șenchea. Flăcăul acesta din Agriș era cam de vârsta lui Tudorica; avea douăzeci și opt de ani. Blond, cu părul moale și cu o

mustăcioară subțire, Ion Ceapă era înalt și mlădios, râdea ușor și învăluia lumea într-o privire la fel de prietenoasă pe cât era de hotărâtă. Neculae Șenchea urma să zacă în pat, tușind și slăbind. Ochii i se cufundaseră în cap, iar pielea i se uscaseră pe umerii obrajilor, ca o rufa galbenă pe gard.

Ceapă se scula dimineața la patru și într-o jumătate de ceas puneă curtea în mișcare, de credeai că-s zece oameni, nu unul. La cinci ieșea pe poartă, după cum era înțelesul de cu seara: ori la câmp, ori la vreascuri, în Pârâul Ghincai.

Când nu era tocmit nicaeri, ori se făcea de ploaie, lua pe umeri grapa, ori o roată și se ducea la taica Visalon să meșterească. Uneltele erau vechi și putrede. Lucru de strânsură, cârpit, înnădit, legat în sârmă și bătut în cuie. Totdeauna se găsea ceva de făcut la ele. Flăcăul avea însă curaj și plăcere într-însul. Măcar de ar fi fost cât de mulți în Bârseni, să puie căciula pe-o ureche și să plece la treabă, fluierând ca Ion Ceapă, de parcă era cel mai bogat om din sat.

— Mie nu-mi pasă, mă - zicea cu nepăsare către cei care-l priveau mirați. Bogăția mea-i aici, în mâinile astea... își arăta brațele cu fală. Cu ele muncesc; cu ele plesnesc și cu ele strâng în brațe pe cine iubesc - râdea, clipind ștregărește din ochi.

Sărântocii erau însă legali ia ochi și orbecăiau în neștire. Vedeai pe câte unul cum aleargă la taica Visalon, ori la Gheorghită.

— Arați-mi jumătatea de pogon. Gheorghită... Oi potrivi cum oi putea și plătesc până-n anu nou...

— Aduceți-mi un car de vreascuri, taică Visaloane. N-am bani acum, dar îi fac... Mă duc cu nevasta și cu copiii unde-oi nimeri și adun... Nu mă lăsați.

Alții se codeau, copleșiți de îndoială.

— Mă fosife, eu unul nu mă stric cu Hortopan. nici cu Bucur. Nu-mi vine mie a crezare că are s-o scoată la capăt

taica Vi salon cu socotelile lui... Eu calic, tu calic, el calic. Trei calici laolaltă, tot aia face... Nu putem trăi noi fără oameni cu putere și cu cuprindere... Asta-i lege... Așa ne-am pomenit.

— Apoi nici vorba, Vasile, cam așa e cum zici tu... Acu, s-au pus pe vrajba... Ne-om da de partea lui taica Visalon - ne punem pe cap bogătașii. Îl răpun ei pe Visalon, rămânem în drum... Hai la Hortopan.

— Ce-i mă, prăpădiților? - striga Hortopan la dânșii. Vi s-au lipit flămânzările de spinare, ai? Cărați-vă la Visalon... Dumnezeii voștri de pârliți...

— Noi n-avem a face cu Visalon, jupâne - ziceau umiliți lucrătorii... Noi așa știm: să lucrăm la oameni cu stare. Ei ne ajută. La dânșii găsim o bucată de pâine...

— He, he - fire-ați ai ciracului - v-ați lecuit, hai? - se răstrea Hortopan. O să-și roază unghiile nebunii care și-au făcut de cap...

Sărmanii stăteau cu capetele aplecate așteptând porunca.

— Până acum am fost om de omenie cu voi. V-am miluit - se rațoia bogătașul mânios. Acum gata: asta-i munca, asta-i plata! Cui nu-i place, drumu'!... Poarta-i deschisă...

Când îi vedea Bucur intrând pe poartă, răcnea de lângă șura:

— V-ați dus la țicnitu! cela bătrân să vă are? He, he, he... Bun de tot... Trăsni-v-ar Dumnezeu de golani - mârâia apoi privindu-i întunecat... Eu n-am trebuință de voi... Găsesc oameni câți poftesc... Cărați-vă. Și să veniți la iarnă după mălai. Pastile și anafura crai v-a închinat!...

Iacă, nu-i bine deloc cum merg treburile. De arat, ara el taica Visalon. Ara și Gheorghită. Ară și veneticul cela de Ion Ceapă. Adevărat, că plugurile și grapele lor nu-s unelte să le duci la expoziție. Caii la fel: stau coastele pe ei, ca brazdele în câmp uscat. Unde se află unelte ca ale

gospodarilor de frunte și cai că ai lor! mai mare dragul să ieși în hotar eu ei. Vorba e că nimeni n-are bani să plătească acum... Dacă te duci la Hortopan ori la Briotă, îți face treaba și ți-o socotește în zile de lucru, pe care le împlinești la primăvară. Dar lui Visalon ce să-i lucrî? Că n-are nimic. Lui trebuie să-i dai bani. De unde bani? Pe ce să-i faci? Nu-i vorba, Visalon așteaptă. Dar datoria-i datorie... Cată s-o plătești. Apoi și ăștia care au fost dați afară din fabrică, s-au așezat în sat ca muștele pe baligă. Nu mai poți încăpea de ei nicicum. Iarna-i la ușa. Ce dracune facem?... Asemenea sfaturi urmau în destule căscioare de oameni necăjiți din Bârseni.

Drept este ca s-o abătuse val și supărare și ia taica Visalon Luca. Împerechease omul niște cai, ca și Gheorghită, dar slabă pricopseală de pe urma lor. După cum se pornise pe treabă moșneagul, ar fi făcut pe dracu-n patru să are, să grape, să semene și să zvârle sub nasul bogătanilor ardei pisat ca să-și aline ura. Despre partea banilor parcă nu era în mințile lui» așa-i păsa de puțin că nu plătesc oa-nenii. Mai amar îl copleșea ciuda când vedea cum se duc unii și alții ca niște lingăi, ca să se roage de gugumanii ceia bogați, frângându-se de șale și stând la ușa lor cu capetele aplecate ca niște robi.

— Nu mi-au plăcut în veac bărbații care stau în lume ca salcia plângătoare lângă iaz a zis Visalon către Ion Ceapă într-o seară. Te uiți și vezi cu ochii cum se ridică bradul, drept în sus, săgetându-și drum cât simte el trebuință pentru răsuflarea lui. Te uiți și vezi stejarul, lărgindu-se în margini, vârtos ca cremenea și aspru de-ți strâmbă gura săcurii când o izbești în trunchiul lui. Toate se înalță și se ridică, luându-și din lume atâta cât le cere viața. Se înalță și se ridică fără înduplecare. Numai vitele cele necuvântătoare merg în patru picioare și stau cu capul aplecat. Așa e rostul lor. Asemenea vitelor, salcia plângătoare se smiorcaie lângă apă, ca un lucru de prisos,

aducându-ți aminte de țintirim.

Ceapă a oftat:

— E asuprire, taica Vi saloane...

— Asuprire? - a zvâcnit moșneagul. Ce e aia asuprire? Crezi tu ca brazii și stejarii nu sunt la fel de asupriți de ploi „de vânturi și de furtuni, ca și salcia plângătoare? Crezi tu că nu-i pârjolește soarele în frunte și pe unii și pe alții? Dar nu se supun. Sunt tari de vârlute și nu-și apleacă grumazul.

Ion Ceapă s-a mișcat în locul lui, simțind căldură plăcută în inimă. Taica Visalon s-a uitat o vreme în gol, apoi a urmat a vorbi potolit.

— Iar mă-ntorc și zic: nu pot să fie în pădure numai brazi și numai stejari. Nu pot să fie nici între oameni toți la fel. Dar cei slabi de fire trebuie să stea lângă cei tari, cum stau mestecenii cei subțiri lângă trunchiurile vârtoase. Atuncea sunt apărați și au viața. Nu să se raslețească cum fac unii dintre amanții ceșlia ai noștri. Saltă de ici colo și nu-și pregetă să stea ca bivoul în mocirlă ori ca broasca în apă clocită, pe la grajdurile gogomanilor. Le e frica să-și ridice fruntea ca să nu amețească. Pff... Asemenea oameni își merită soarta, Ioane. Să stea sub asuprire ca râma sub piatră. Așa le place.

Tănasie, care era ca de obicei lângă vatra, s-a mișcat.

Ion Ceapă a ridicat ochii la laica Visalon:

— Nu-s luminați, taică Visaloane... Cine să-i învețe?

— Cine să-i învețe... s-a burzului bătrânul. De bună seamă că n-are cine să-i învețe... Dacă se iau după popa și după dascălul care le spune să-și 1 le capul plecat ca să nu-l taie sabia - apoi nu se vor lumina cât e lumea și pământul... Cum să nu le placă dumnealor capetele plecate? Stând așa, oamenii nu văd bețiile și hoțiile lor... Îmboldilura asta îți vine din sânge ca focul, dacă-i sângele cald și arde în tine... Te uiți la cel ce te asuprește și simți cum arde jarul dreptății în vine. Nu ești om ca și el? Nu

muncești de zece ori cât el? Nu urlă-n tine foamea, ca în lup? apoi de unde vine asta: ca el să mănânce, să bea, să cânte și să trăiască în dezmiardare, iar tu să nu cunoști decât foame și lipsuri, amar și umilință?

— Așa o fi lăsat Dumnezeu... a suspinat Ion cu jumătate de glas.

Visalon Luca s-a uitat ținută în ochii lui Ion Ceapă. Avea în privire ceva aspru, ceva în culoarea ochiului de lup:

— Mă Ioane, mă - dacă a lăsat așa, să-i fie de bine acolo sus. Pentru asemenea ispravă, cum e lumea asta, cu unii care au numai bine și cu alții care cunosc numai foame și suferință și moarte înainte de vreme, nu trebuia să se mai ostenească Dumnezeu. O rânduială ca asta care e în lume acuma, putea s-o facă și Neculae Viață. E tocmai pe placul lui... El o făcea, iar părintele Moi se sufla duh asupra ei.

Ceapa s-a înfiorat ca de o suflare rece. Era neliniștit și întunecat.

— Să ne ferească Dumnezeu ele mânia sa, taică Visaloane.

— Dacă are toane și se mânie când îi vine pofta, treaba lui - a răspuns îndesat Visalon Luca. Nici omul, cât e de păcătos și de lipsit de stăpânire, nu da drumul din senin la mânie. Judecă, chibzuiește și pune cumpăt în faptele sale. Dacă Dumnezeu nu are măcar atâta chibzuială câta are un om, poftescă să se mânie... Când aud codrul din Coasta Pietrii cum vuieste în furtună și cum mugește în bătaia vântului, eu rând-Aha - zic - iar s-au pus puterile văzduhului la cercare. Dimineața mă uit și vad pădurea. E liniștită și semeată. Își vede de ale sale.

— Aha - zic iarăși - au venit toanele peste dânsa și Le-a biruit... Așa trebuie să facă și oamenii, măi frate Ioane - s-a îmbufnat taica Visalon Luca, lovind masa cu pumnul.

— Nu putem cuteza să ne ridicăm prea sus, taica

Visaloane - a încercat din nou Ceapă. Vezi dumneata: cu oamenii te pui împotrivă. Îi dobori ori te doboară. Dar cu Dumnezeu nu se poate... Zici că e prea multă nedreptate. Așa e: nu zic nici eu altfel. Nedreptatea mă uimește și pe mine, cât îmi stă mintea în loc... Dacă-i vorba de ispășit păcate, apoi nici n-am omorât, nici n-am furat, nici n-am lacomit și nici n-am asuprit. Ce ispășire a căzut pe capul nostru? Poate păcatele părinților, ori ale strămoșilor... Ori, poate, ne canonim ca să aibă zile bune cei care vin după noi... Nu pricep cum nu pricepe piatra...

Taica Visalon a pufnit din nou:

— Eu tocmai dimpotrivă, Ioane: cu oamenii nu știu s-o scot la capăt, căci despre partea lui Dumnezeu mă dumiresc de ajuns... Nu pricep rânduiala care trebuie făcută în lume ca să fie dreptate... Vad eu, că n-am de unde pricepe... Dacă aș ști - în ceasul ăsta aș ieși pe poartă c-un șomoilog de paie și aș **d**, a foc lumii... Ma gândesc și-mi sparg capul: numadegeaba. Nu aflu ieșire. Dau cu ciocanul în obezi și mă uit năuc înainte... Nu te ajută nimeni... Nu sar nici aceia care trebuie să scape de viața asta și să se ridice la viață dreaptă... Mă cuget ca poate tot s-or urni într-o bună zi unii și om lua-o razna, să potopim pe cei care sug lumea de bunătați... Atuncea va trebui săvied. e undeva sfat și povățuire. În lumea asta e multă sărăcime. Toți care muncesc și pe care-i sug bogătani. Potop de oameni. Trebuie să se găsească cineva să ne deschidă ochi îi... Or fi destui pe la orașele cele mari, care pricep altfel... Taica Visalon a clătinat din cap, urmându-și gândurile:

— Ziceai că viața noastră e ispășire pentru păcatele cele din vechime... Urâtă socoteală e în asemenea cuvinte, Ioane... Acu -, te-ntreb o vorbă: dacă eu aș bate pruncii tăi pentru că m-ai înjurat tu, ar fi un lucru cu dreptate?

Ceapă a tresărit:

— Asta nicidecât... Ar fi o rușine și un lucru de nimic...

— Apoi dacă aş abate asupra copiilor copiilor tăi foc şi potopire, boli şi cazne pentru păcatele ce le-ai săvârşit tu? – a urmat neguros moşneagul.

Ion Ceapă a simţit că i se usucă limba. A răspuns vorbind eu greutate:

— Asemenea judecată e strâmbă şi nu cred că ai fi în stare s-o faci.

— De bună seama că nu – a strigat taica Visalon. Trebuie să fie cineva ticălos din cale afara ca să săvârşească unele ca astea... Apoi atunci de ce să vie Dumnezeu să ne bată pentru greşeli din vechime, ori să ne canonească pentru cei care vor veni? Unde e dreptatea? Ce fel de Dumnezeu e ăsta? – s-a frământat bătrânul cu ciuda. Nedreptatea care-i în lume, va să fie dăruită de oamenii care gem sub nedreptate... De ei şi numai de ei. Dacă n-or apuca ei vrăjmaşul de coarne – pot aştepta până-n veacul veacului: n-au să scape din foame şi împilare. Nu vezi tu, mă? – s-a răstit Visalon Luca izbucnind cu mânie. Dumnezeu rabdă pe Neeuâae Vlad să ne fure, cum l-a răbdat şi pe tată-se, Iosif Vlad hoţu. Acela a pus bani să ridice biserica nouă în sat. Fiecare cărămidă e sudoare de om neoăjit, furată de hoheru. Fiu-se se foieşte în strana de lângă altar: e epitrop... Alt hoţ... Crezi tu ca în cer se ţine socoteală că biserica-i făcută din tâlhărie? Să n-ai grijă de asta... Acolo stă scris aşa: „Ridicatu – s-a locaş de închinare prin osteneala şi cheltuiala credinciosului Iosif Vlad spre lauda şi mărirea lui Dumnezeu”...

Aşa că Iosif Vlad şade deadreapta tatălui şi râde pe sub mustaţă, iar proştii aşteaptă să le vie milă...

CAPITOLUL XIV

În care se arată virtutea lui Tañaste.

În dimineaţa următoare Visalon a ieşit ca de obicei în curte, îndată ce a simţit că Tănasie umblă de ici, colo, trebăluind. Era necăjit şi îndârjit. Ceea ce judeca el în cap nu se potrivea cu viaţa care curgea tulbure în Bar seni. Îi

trecuse prin minte gândul că sărăcimea o să stea grămada împrejurul lui și ca într-o bună zi va face o ispravă mai tare ca aceea de la

Coasta Pietrii. De știut mi știa bine ce anume ar trebui să facă.

Nici nu putea pricepe ce are să se întâmple când va răbufni odată mânia lui. Se frământa neodihnit, ca un taur în frânghii.

— Greu mai e - pufăia neaflându-și astâmpăr... Să n-ai tu un om cu cap lângă line... Uff...

În acel ceas al dimineții ieșea pe ușa grajdului Bat or, o gloabă înaltă și lungă, cu umflătură la piciorul drept - care avea douăzeci de ani. 11 scotea Tănasie la adăpat.

Când l-a văzut, taica Visalon a avut un fel de strâmbătură în colțul gurii. Ceva între râs și rânjet.

— Bator ăsta merge azi-mâi ne la recrutare - a zis către Tănasie stupind într-o lăture. Împlinește douăzeci și unu de ani...

Bator era un animal bun și blând, așa ca taica Visalon aburca adeseori pe nepotul sau Traian deacălarca și-l proptea zâmbind.

— Hii, taică! - făcea, bucurându-se în ascuns... Hii, ca A1 i sandm Maciij don...

Calul nu se mișca însă din loc, fiind înțelept și prea resemnat ca să zburde. Pricepea că nu i se cer asemenea ieșiri din fire și se lăsa în voia călărețului, care trecuse de patru ani, ajungând. deci la vârsta când copilul e prietenul de joacă al dobitoacelor.

Bator se prefăcea că trage în ham, alături de o iapă chioară. Din această cauză se făcuse trântor fără pereche, lăsându-se târât de Rozi și complăcându-se fără rușine în starea de întreținut al ei. Rozi întindea adeseori gâtul și-l mușca supărată. Atunci intervenea Tănasie cu codorăștea biciului, Bator fiind de multă vreme nesimțitor la atingerea șfichiului. Când îl mâna un străin care nu-i cunoștea

năravurile, avea zi bună. Tăbăcindu-i-se pielea de bătrânețe și corvezi, lui Bator nu-i păsa de bici. Se pare chiar că-i făcea plăcere să fie atins, având astfel ocrotire împotriva muștelor. Tănasia întorcea însă codorăștea și-l cârpea sdravan. Atunci Bator se mișca șiret, făcând câțiva pași în trap vioi. Era însă prea hârșit în lumea asta, ca să nu știe că atenția oamenilor se oprește asupra lucrurilor un timp destul de scurt. Trehue să se uite în dreapta, trebuie să se uite în stânga. Sunt destui care n-au stare nicio clipita. Așa că după ce-și lua toiegele în spate și dedea două-trei semne de hărnicie, se lăsa în lenevia lui vicleană, așteptând liniștit alte lovituri.

Cu câteva zile înainte, Neculae Vlad fusese în Brașov la domnul doctor Ulpiu Brandza, cu care nu se văzuse de când s-a întâmplat petrecerea de la Coioman Sos.

Când l-a zărit avocatul, a zâmbit cam în doi peri. Avea un fel de stinghereală, ca și cum s-ar fi rușinat să-și vadă prietenul din noaptea aceea. S-a închis cu el în cancelaria din fund, ca să nu audă secretarii ce vorbesc.

— Ce-i, Neculae? - a întrebat Brandza într-o doară.

— Bine, domnule doctor - a făcut Vlad. Am venit să-i dăm drumul...

Brandza nu se dumirește:

— La ce să-i dăm drumul?

La hârtia cu Visalon Luca, Nu mai e de trăit în sat. Dă-i la cap.

Ulpiu Brânzda s-a cam codit:

— Ce s-a întâmplat, Neculae? Ce-au mai făcut nebunele alea? - întoarse vorba cu gândul la o neliniște care-l rodea.

— Care nebune? - a întrebat Vlad.

— Preoteasa și dascălița... Ce face părintele?

— A! - vorbești de chestia de la cârciumă? Pff, dă-le dracului... Nu s-a întâmplat nimic. Ce să se întâmple?

— Hm... Am cam făcut-o de oaie, Neculae. Ce zic

oamenii? - a revenit Brandza îngrijorat.

— Eh, cle-aic lor... Cine se uită în gura unora ca ei? Preoteasa-l ține pe popa în casă. Popa sta la fereastră și numără murdăriile de muște. Dăscălița se uită d. În poartă dimineața, când se duce Popovici la școală, până intră înăuntru. La douăsprezece, când aude clopotul, iese numaidecât la poartă și pleacă înaintea lui. I! aduce în curte de lăntug, ca pe mânjii ăi nebuni. Ha, ha, ha - a râs Ylad bătându-și genunchii - cârciumarul a pus-o de mămăligă. Bea nevastă-sa și cântă toată ziua, de l-a zăpăcit... M-am dus mai rar... Am avut treaba.

— Ce treabă?

— Uite, cu ticălosul ăsta de \isalon Luca. A întors satul pe dos de cu geți c-a venit vreunul din Rusia ori din ăia care au fost la Blaj - să-i ia dracul, că nu le pot zice pe nume... Noroc cu ceia de-s dați afară din fabrică. Altfel rămâneam cu bucatele neadunate, ba hârtiile și dă-le drumul.

Ulpiu Brandza nu prea avea plăcere să s-apuce de lucru. Ar fi vrut să n-audă o vreme de Bârseni.

— Nu-l mai rabd o clipită - a strigat Ylad, scoțând portofelul și punând pe masă cinci hârtii de câte o sută de coroane... Uitam să-ți spun că au făcut arătare la Mitropolie, contra popii și a mea, pentru petrecere. Zice ca să mă dea jos din epitropie. Te-a pomenit și pe dumneata...

— Pe mine? - a tresărit Brandza.

— Pe dumneata. Cică am petrecut împreună, cu curve...

Avocatul s-a ridicat de la birou, ca și când n-ar fi fost banii în fața lui. Asudase după urechi și sub nas. Ar fi aruncat banii pe fereastră cu Ylad cu tot, atâta-i era de silă.

— Cine a făcut arătarea?

— Cine... Păi cine altul decât Luca și ai lui? Și-a vârât nasul și Axente, cantorul.

— De unde știi chestia asta?

— Păi n-a venit protopopu-n cercetare? Nu i-am făgăduit un purcel de o sută de kilograme de Crăciun? Nu l-a dat afară pe Axente?

— Daarătarea unde a rămas? - a întrebat puțin ușurat Brandza.

— Las-o dracului - a făcut Vlad plictisit. Doar protopopul nu-i de azi ori de ieri. Când intră o hârtie în mâna lui și vrea s-o piardă, nu-i dai de urmă nici în cașălăria satanei. Să isprăvim cu Visalon. E ca și cum ai smulge o buruiană din grădină. Prea și-a întins rădăcinile.

Brandza s-a apucat de scris, liniștindu-se încet. A întocmit reclamația către primpretor și l-a pus pe Vlad s-o iscălească

— Așa-a făcut Vlad, punând condeiul pe masă, mulțămît. Acum ce vine?

— Vine cercetare la fața locului. Am cerut să se constate faptele chiar acolo unde se petrec.

— Trebuie să te duci și tu...

Neculae Vlad a elrnit din nas:

— Nu se poate altfel?

— Ți-e frică? - s-a fofit avocatul Brandza. Primpretorul nu se duce singur... Merge primarul, notarul...

— Jandarmii nu vin?

— Numai dacă-i cheamă anume. N-au de ce să vie... Nu purta grijă: Visalon nu mai face rotărie niciun ceas...

Neculae Vlad s-a întors din nou mulțămît acasă. În Vreo câteva zile iese. primpretorul la fața locului. Când i-o închide rotăria - i-a tăiat mâinile lui Visalon. Rămâne pe drumuri. Atunci au să vadă golani cu cine s-au potrivit... Vlad se plimba îndârjit: le arăt eu socoteli și încontrări... dumnezeii lor de potăi...

Toamna se statornicise, urmând rânduiala neschimbată a legilor firii. Pădurea de stejar de deasupra Coastei Pietrii, încremenită în liniștita ei putere, era, în

acest anotimp, de o frumusețe pe care vorbele măiestre încearcă zadarnic s-o zugrăvească. Asemenea frumusețe trebuie privită. Trebuie să te lași pâruns de măreția ei calmă; să-ți deschizi larg privirile acelei minunate vederi în care splendoarea culorii se întâlnește cu tăria dură a speciei, într-o uimitoare îmbinare de aramă veche. Pădure de povești, la marginea căreia-ți închipui pe Harap Alb cu ortacii lui de pribegie și întreaga lume de basme care a răsărit în imaginația celor de demult, în zile când pădurile au înfățișare de aur, de argint și de aramă. Sunt oameni pe care această măreție îi copleșește și-i destramă; sunt alții pe care-i umple de mândrie și de încredere, socotind că toate splendorile lumii sunt date ca să le stăpânească și să le guste.

Chinuindu-se în noroaie, cu telegile cufundate în pământ până în butucii roților, cu picioarele pătrunse de umezeală, uitându-se nădușiți la opintirile deznădăjduite ale cailor, care se osteneau să scoată carele din glodul drumurilor – bârsănenii săraci nu se puteau împărtăși de frumusețile toamnei. Aveau parte numai de necazurile ei. Vânturile reci și umede intrau mișelește printre zdrențe, învăluindu-le trupurile nehrănite, în suflu de gheață. Ochii înlăcrimați, mâinile vinete și umflate de frig, pline de răni și de bătăături, obrazurile nerase, zbărcite și supte, le dădeau înfățișare de sălbătăcie și spaimă. Sărăcia de acasă îi umplea de silă; copiii deșirați, cu flămânzările lipite de spinare, îi priveau stăruiitor, implorând în tăcere pâine. Ce legătură putea fi între asemenea oameni și între pădurea cu reflexe de aramă veche? Cineva spunea că sărăcimea nu-i vrednică să aibă Viață, din cauza lipsei de înțelegere pe care o vădește față de lucrurile frumoase. Spunea acest înțelept, că omul sărac se uita în largul câmpului fără să simtă emoția artistică a peisagiului și fără să înțeleagă farmecul pitoresc al lanurilor de aur, legănate în adieri de zefir, sub irizarea orbitoare a luminii soarelui. Omul sărac

se gândește la pâinea care va ieși din lanuri. Tot așa se gândește în fața unui stejar cu reflexe de aramă, ori a unui fag învăluit în scoarță argintie: el ar vrea acasă un stângen de lemne, să-și poată dezmorți oasele... Această lipsă a simțului artistic declasează umanitatea, își încheia înțeleptul nostru, reflexiile sale.

Desigur că domnul director Bitay Pal, împărtășea în totul părerile originalului filosof, pe care nu le cunoștea, darie simțea destul de clar într-însul, chiar fără să fie exprimate în cuvinte. La fel înțelegea justiția diferențierii oamenilor și inginerul Bandi, care ofta adeseori blestemând soarta care-l obligă să-și irosească o bună parte a vieții între troglodiții ceia de lucrători, care nu se gândesc decât la mâncare și la somn. Îndată ce pun lopețile jos, după douăsprezece ceasuri de munca, se duc împleticindu-se în barăcile ambulante de lângă șosea și adorm cu mămăliga în gură, N-au nicio sensibilitate pentru tristețea poetică a crepusculului de toamnă; ploaia, cât melodia ei de susur continuu și cu ritmul ei molcom, îi face să înjure; răsăritul îi lasă indiferenți parc-ar fi pietre indicatoare de kilometri, pe marginea șoselei.

Învățătorul Popovici se gândea la fel, privind capetele tunse în trepte, cu foarfeci de oi, ale copiilor de la școală și acoperindu-și cu greutate scârba pe care i-o făceau cei cu pecingine, fiind plini de bube. Fiecare om din Bârseni simțea Viața în felul lui, după cum era sătul ori flămând, îmbrăcat ori gol, încălțat ori desculț.

Neculae Vlacu de pildă, pricepea tot atâta din frumusețea toamnei, ca și Oanță, toboșarul primăriei - dar aflându-se în putere și îndeostulare, simțea mulțămirea nedeslușită, având curaj să înfrunte orice și pe oricine.

Chiar cu o zi înainte, când a Venit la dânsul Oanță să-i șoptească vestea că mâine dimineată iese primpretorul la fața locului, la Visaâon Luca, a simțit acest curaj, după ce mai întâi a trecut peste dânsul un fior, ca un leșin ușor.

Înțepenindu-se bine pe picioare și privind din pridvor – unde vorbea cu Oanță – pădurea din față, a cules din ea înțr & sneală de sine și s-a rățoit mândru:

— Acuma s-alege cine-i om și cine nu, mă Oanță. Așa să știi – a făcut foindu-se.

Oanță și-a ridicat ochii în sus. Avea în cap o căciula făcută din petece de blană de miel. În partea stângă îi atârna un petec mai larg, acoperindu-i falca până la grumaz. A lăsat-o așa, că zicea că-i trebuie mai târziu, când s-o rupe căciula, să-i puie iarăși petec. Având rezerva asupra sa, era sigur că n-o pierde.

— Înțeleg, domnule VJad... a răspuns rânjind cu supunere. Omul care e om, se vede...

Așa era de scofâlcit Oanță și atâta-i era de îngust și de lipit pieptul, că Vlad a zâmbit.

— Eu am viață în mine, mă, și nu mă tem de nimeni – a ridicat glasul fudulindu-se. Știi tu ce spune în istoria ce «a care se învață la școlile mai înalte?

Oanță a căscat gura. Avea un dinte în fața sus și unul jos, în dreapta. Nu-i foloseau la nimic, neputându-i apropia să macine cu ei.

— Ce spune, domnule Vlad? – a întrebat rânjind din nou cu umilință.

— Spune că românul are șapte vieți în pieptu-i de aramă – a strigat Vlad, repezind un pumn destul de ușor în pieptul lui Oanță. Acesta s-a clătinat îndărăt, apoi s-a aplecat înainte. cașicum s-ar fi surpat de mijloc. Oprindu-i-se răsuflarea, i-au venit lacrimi în ochi. A scos puțin limba, și-a tras sufletul, apoi și-a revenit. Rânjea cu tristețe, ca un câine lovit, în care a intrat teama.

— Hă, Hă... a răs năucit... Nu pricepuse cum vine vorba.

Neculae Vlad a simțit un spor de putere, văzând stârpi-Xura d-n fața sa.

— Bine, mă Oanță... Cară-te.

Oanță a plecat târând după el zdrențele din opinci, care nu mai puteau fi strânse, oricât meșterea el dimineața cu sfoară, a le vâre într-un fel de plasă.

În acea dimineață, când taica Visalon Luca ieșise din casă și privea pe Bator cum pășește spre jgheab, mergând din două picioare pe o înălțime, iar din alte două săltându-se mai sus, era o zi de toamnă destul de liniștită, dar vremea arăta semne de schimbare, cu cer mohorât și trist. Adăpând caii, Tănăsie s-a sucit și s-a învățit, apoi s-a apropiat de Visalon, care se așezase pe scăunelul lui de sub sopron, la cuțitoaie, să cioplească niște obezi de roată.

Firuca ieșise după găteje:

— Se duce azi în câmp Tărtasie, taică? l-a întrebat pe moșneag.

Visalon Luca a tresărit, ca din somn. A întors capul spre Firuca, fără zâmbet:

— Nu se duce... N-a mai venit nimeni... a răspuns potolit.

Tănăsie și-a lungit gâtul spre Firuca, apoi a pus mâna pe secure și a început a ciopli un proțap.

— Atunci pun. oala de cartofi la fiert - a zis Firuca întorcându-se cu gătejele. Mă gândeam că-i trebuie mâncare în câmp... Nu știam ce să-i pun...

Taica Visalon a tras adânc cu cuțitoaia, tăcând. După vreo jumătate de ceas a ieșit pe ușa căsuței „puiul de om”, Traian. Era îmbrăcat într-un surtuc vechi, încins pe mijloc „cu curea. În picioare avea încălțări bunicile. Le cumpăraseră taica Visalon în Brașov, de la un cizmar sas.

— Zece ani n-ai grijă - s-a lăudat sasul, bătând cu ciocanul în talpa țintuită și în potcoavele de pe călcâie.

Taica Visalon s-a jânbat la dânsul:

— Ce fel de zece ani jupâne? Doar n-o să rămâie băiatupitic... Trebuie să crească...

— Așa e - a făcut sasul uitându-se în gol, apoi a râs. clătinând din cap: Nu m-am gândit la asta...

Traian Neagu crescuse bine pentru vârsta lui de cinci, ani. Avea ochi Verzi, ca maică-sa, păr negru, obraz curat și sprâncene lungi, arcuite frumos. Năsucul fin, ușor încovoiat „îi dedia o expresie delicată, nefiind pe placul lui taica Visalon.

— Are obraz ca muierile - făcea cu ciudă moșneagul, simțind totuși plăcere și încântare când îl vedea.

Ieșise din casa cu biciul pe care i-l întocmise Tănăsie din fel de fel de rămășițe. La depărtare de o palmă de codorâște, atârna un ciucure roșu. Plesnind din bici, s-a apropiat în fugă de taica Visalon, oprindu-se în fața lui, cu brațul ridicat:

— Unde-i Bator, taică? - a întrebat zâmbind. Taica Visalon și-a ridicat fruntea. Tănăsie s-a oprit din cioplit.

— Vrei călare, ori vrei pe grapă? - a întrebat taica Visalon înseninându-se.

— Calare - a tresărit Vesel Traian, plesnind din bici. Pe grapă mă înțeapă măracinii...

— He, he, be - a râs taica Visalon... Nu-ți place, ai?

Drept vorbind, nu era prea plăcut să stai pe grapă, în chip de bolovan. Trebuind să puie povară ca să nu saite prea tare grapa pe bruși, Tanasie îl aburca pe Traiait, iar el mergea domol pe lângă Bator. Dedesubtul grapei erau măracini, așezați anume între colți, ca să adune uscăciunile de pe ogoare. La început, Traian s-a veselit, pe urmă nu i-a plăcut și a cerut să stea călare.

Dinspre uliță se auziră pași grăbiți. Taica Visalon și-a adunat privirea în portiță și s-a ridicat de pe scaun. Intra, venind aprig, Ion Ceapă. De cum l-a zărit, Visalon a înțeles că aduce veste proastă. Ceapă era încruntat și abătut.

— Neică Neculae trage să moară, taică Visaloanea făcut apropiindu-se grăbit... A vărsat asta noapte sânge și venin... Să vii o țâra acolo...

Visalon Luca s-a înțepenit pe picioare.

— A vărsat sânge?

— Da... I-am aprins lumânarea de două ori... Apoi iar și-a venit în fire... Acuma a adormit și geme în somn. Irina zice că e gata. Așa spun și vecinii... Am trimis și după Gheorghită...

— Viu Ioane, se mișcă greoi taica Visalon... Trebuie să-l înștiințăm pe Tudorică - a făcut, punându-și uneltele la o parte.

Atunci s-au auzit vorbe și pași apropiindu-se de poartă. Taica Visalon s-a oprit în loc, uitându-se mirat pe sub întunecarea ce-i acoperea privirea. Ion Ceapă s-a răsucit pe călcâie, iar Tănăsie a rămas cu securea înfiptă în trunchiul pe care-l cioplea.

Portița s-a deschis înlături cu putere și a intrat primarul Goangă, dându-se la o parte și ținând-o de clanță. În față a apărut primpretorul Bojta István. Alături de el, notarul. După ei se vedea Neculae Vlad, iar la coadă Oanță. Grupul s-a apropiat de șopron în tăcere. Primpretorul pășea mândru între primar și notar. Neculae Vlad se ținea în rând, pe dreapta lor. Oanță a rămas în urmă, închizând poarta pe dinlăuntru.

Taica Visalon s-a oblit de șale și a privit drept în față pe Bojta István. Cu o coadă de ochi îl zărise pe Vlad. Era tulburat, dar nu arăta niciun semn de neliniște.

— Acesta este - a făcut notarul arătând pe Visalon Luca primpretorului.

— Iu ești Visalon Luca? - a întrebat Bojta, aspru, prefăcându-se că nu-l cunoaște.

— Eu sunt» domnule - a răspuns taica Visalon. Doar mă știi că eu sunt - a adăugat cu ușoară mânie în glas.

Primpretorul a făcut cu mâna semn de oprire și s-a uitat împrejur.

— Ce faci aici? a reluat întrebările morocănos. Acesta-i atelier de rotărie?

Visalon Duca și-a rotit ochii prin șopron, apoi s-a întors spre omul legii.

— Aci lucru eu cu omul îsta - a arătat spre Tănasie.
— Ce lucrați?
— Niște obezi de roată și un proțap.
— Aha - a făcut primpretorul privindu-l țintă.
Vasăzică lucrezi rotărie... Ai autorizație industrială?
— Ce fel de autorizație? - a întrebat nedumerit
Visalon

Luca.

— Autorizație de practică a meseriei - a sărit notarul să explice.

Taica Visalon s-a îndârjit la notar:

— Păi când m-am apucat de meșteșug și te-am întrebat, ai zis că n-am nevoie de nicio autorizație.

Bojta István s-a uitat urât la notar. Acesta rânjea cu răutate.

— Eu ți-am spus că n-ai voie, nu că n-ai nevoie - a răspuns acni.

— Cum n-am voie? De ce nu m-ai lămurit?

Primpretorul a intervenit sever.

— Cine a stat la pușcărie nu poate fi meseriaș. Nu știai asta?

Taica Visalon a pălit la obraz. În pragul căscioarii ieșise b-iruca, speriată. Traian a fugit îndată la dânsa, cufundundu-i-se în poală. Ion Ceapă privea înmărmurit. Tănasie răsufleta adânc, ascultând.

— S-a făcut arătare că lucrezi pe ascuns... De când lucrează, domnule Neculae Vlad? - a întrebat primpretorul întorcându-se spre Vlad» care aștepta mândru și mânios, într-o lăture.

Neculae Vlad a pășit în față, apăsând pământul cu cișmele cele noi. Se legăna dându-și importanță și prefăcându-se că cercetează în gând:

— Domnule primpretor - a început a vorbi silindu-se să fie dârz - aici în satul ăsta nu se mai află liniște...
Visalon

Luca ațâță oamenii contra statului...

Primpretorul a schițat un nou semn de nerăbdare:

— Nu e vorba de asta... Cunoaștem noi marfa. Vreau să și în de când practică meseria de rotar.

— Am arătat în hârtie - a răspuns Vlad oțărât. De Vreo patru-cinci ani.

— Dumneata deee nu l-ai oprit? - s-a întorsprimpretom! la notar, vrând să arate că e om drept.

Notarul a tușit sec:

— I-am trimis vorbă de câteva ori, domnule primpretor...

— Minți l-a detunat taica Visalon. Nu mi-ai trimis nicio vorbă. Pe cine mi-ai trimis?

— Pe Oanța - a strigat notarul înverșunat.

Auzindu-și numele, Oanță s-a cutremurat și a dat răspuns după obicei.

— Zent 1 - a strigat și el pornind de grabă spre grup.

— Ai fost tu la Visalon Luca să-i spui că n-are voie să lucreze rotărie? - l-a întrebat primpretorul cu autoritate pe Oanță, care s-a oprit la doi pași de dânsul, clipind des din pleoape.

Oanță s-a simțit dintr-odată rău, ca și cum i-ar fi pus cineva un șomoilog de paie aprinse în cioareci. Își rotea ochii de la unul la altul, stăruind mai ales să cetească în privirea stăpânului său, notarul.

— N-am înțeles, mă rog - a făcut ca să câștige timp.

A intervenit notarul, îmbujorându-se la față:

— Așa e, mă Oanță, că te-am trimis de două ori învisalou Luca? - l-a întrebat privindu-l aspru.

— M-ați trimis, domnule notar... Cpm să nu mă trimiteți? - a răspuns Oanță cu glasul cam nesigur. De bună seamă că m-ați trimis - a repetat, uitându-se supărat la Visalon Lucn.

Acesta a zvâcnit dârz:

— Când ai fost la mine, mă prăpăditule? - l-a întrebat

facând un pas spre dânsul. Oanță a făcut același pas înapoi.

— Demnule primpretor - a strigat atunci notarul - omul acesta amenință până și în fața dumneavoastră agenții puterii de stat... Vă rog să binevoiți a dispune...

Primpretorul a intervenit poruncitor:

— Visalon Luca, tu nu ai voie să practici meșteșugul de rotar - a zis apăsând fiecare cuvânt. Ai săvârșit călcare de lege, pentru care Vei fi pedepsit. Ai o condamnare la închisoare asupra ta, așa că nu poți obține autorizație de lucru. Tot ce **v** aici, se confiscă - a arătat sub șopron. Mai ai ceva de spus domnule Neculae Vlad? - a întrebat scurt pe cel ce pusese legea în mișcare.

Neeulae Vlad s-a uitat fudul împrejur, cu ochii plini de licăriri mândre:

— Trebuie să fie pedepsit eu închisoare - și-a deschis gura ca unul care vrea să spuie lucruri mari.

În clipa aceea Firuea s-a repezit din ușa, târând pe Traian lângă dânsa:

— Taică! te închide, taică! - a strigat împleticindu-se în picioarele lui Traian și căzând alături de el în tină. Visalon Luca s-a cutremurat. A simțit tăiș de fier rupt, în inimă. Bojta István s-a întors spre Firuea. Cei din jurul lui la fel. Atunci a mugit ca un animal străpuns, Tănasie. Smulgând toporul din trunchi, l-a ridicat și înclinându-se de mijloc, cât era de lung, spre Neculae Vlad, l-a pocnit în cap din latura stângă, despicându-i țeasta în două. Vlad s-a prăbușit trăsnet, cu capul la picioarele lui Visalon Luca.

În portița deschisă atunci cu grabă, a apărut Gheorghită al Catrinii, palid, fără căciulă în cap:

— Taică Visaloane I - a strigat suflând adânc - Neculae Șenchea a închis ochii. - S-a oprit apoi în loc, holbându-se la cei **(le** lângă șopron.

În mijlocul curții, în noroiul în care căzuse lângă maică-sa, Traian Neaga plângea înfricoșat, sughițând:

— Aăă... ăăă... mumă... scoală-te mumă...

CAPITOLUL XV

În care se înfățișează din nou slujba părintelui Moise.

Odată cu năpasta căzută asupra satului, după moartea lui Neculae Vlad, s-a lăsat vreme neguroasă, cu pâcle și burnițe. care împresurau în pânze cenușii regiunea întreagă. O umezeală pătrunzătoare se răspândea în oameni ca o tristețe prefăcută în ceață tulbure. Lumina zilei, mohorâtă și apăsătoare, se prăvălea învăluită în nouri, ca o povară uriașă de plumb. Sătenii se mișcau anevoie prin noroaiele sleite, arătând ei înșiși înfățișeri palide și supte, de stafii. Sângele lui Neculae Vlad s-a amestecat în tină și a colcait o vreme în urmele de copite din preajma locului, apoi s-a scurs și s-a împrăștiat fără urmă.

Îndată după săvârșirea omorului s-au adunat oameni și au fost puse străji în curtea lui Visalon Luca. Jandarmii au venit deacălare din satul vecin, ferecând în lanțuri pe Tanasie și pe Visalon Luca. Lângă trupul lui Neculae Vlad s-a proțăpit un jandarm cu mustăți negre, lungi, răsucite în sus, care se uita crunt, băgând spaimă în lumea ce se îmbulzea la poartă. Anica se tânguia pe margine bocind versuri și jeluindu-se de mila sa, că rămăsese pustie în această vale a plângerii. Sextil era lângă dânsa, cu ochii și cu nasul roșu. Ceilalți copii se aflau acasă, sub privegherea bătrânei și a nevestei lui Costea Bucur. Bârsănenii forfoteau pe uliți, iar clopotele nu mai conteneau, fiind trase prelung, de șase ori, ca pentru doi morți.

Neculae Șenehea se bucura în schimb de liniște și de singurătate în somnul său de veci, căci bârsănenii se buluciseră, cu mic, cu mare, în fața casei lui Visalon Luca, să vadă și să audă. Nu se aflau la căpătâiul lui decât Zinca, Mari oară cu băiatul ei și baba Irina, care-l ajutase să treacă mai degrabă în lumea cea de apoi.

Nu voi stăruî să povestesc câte s-au petrecut până

când a ajuns Neculae Vlad acasă, în odaia cea mare din față, lungit în sicriu închis. A venit o comisie la fața locului, cercetând împrejurările și faptele. Trupul mortului a fost dus la casa rece, în țințirim, ca să fie tăiat de medicul legist, ca și cum nu i-ar fi ajuns despicarea capului în două. Ion Ceapă și Gheorghită al Cât cinci au primit lovituri cu patul puștii, la primărie, ca să spuie cum și ce fel s-a pus la cale omorul.

Primind loviturile, Gheorghită și tovarășul său Ceapă, s-au încăpățânat să nu ajute autoritățile în lucrarea lor migăloasă și patriotică, fața de care arătau îndărătnicie greu de înfrânt.

O altă comisie, amestecată cu ofițeri de jandarmi., a venit să cerceteze pe toți străinii pripășiți în sat. I-au adunat la primărie și i-au purecat cu de-amănuntul.

Drept urmare, au fost puși pe drum, cu deasila, peste patruzeci de oameni, având porunca asupra lor să plece acasă, între cei alungați din sat, a fost și Ion Ceapă.

Comisia aceasta a întrebat și a discusut toată sărăcimea-Să spuie numaidecât fiecare, ce vorbe se vorbeau la Visalon

Duca și ce mișelii se puneau la cale în vizuina lui. Au căzut palme peste obraji și ghionturi în coaste. Unii nu puteau pricepe de ce anume e vorba și dădeau din cap la orice întrebare, ori se încurcau în prepusuri și nu mai puteau ieși la lu' mina. Pilda Iosif Bucerzan, cel care-și dăduse demult cu părerea că e mai bine să stai lângă bogătași ca o căpușe kr. lână, decât să te pui împotriva lor.

— Ai fost pe la Visalon Luca? - «l-a întrebat pe Bucerzan, ofițerul de jandarmi din comisie.

— Am fost, domnule, cum să nu fiua răspuns acesta grăbit.

— Ce ai căutat la el?

Bucerzan s-a speriat:

— N-am căutat nimic, domnule... a făcut moifăind

vorbele în gură... Am fost cu osia de la teleagă...

— Ce ați povestit acolo? Ce zicea Visalon Luca?

Iosif Bucerzan și-a mutat greutatea trupului de pe piciorul stâng pe cel drept...

— Să trăiți, domnule ofițer, eu am făcut armată, am fost freiter...1) Știu poruncile...

Ofițerul a zâmbit:

— Bine. Asta-mi place. Atunci să-mi răspunzi ca la armată: scurt și limpede!

Freiter fruntaș în armata austro-ungară.

— Scurt, să trăiți - s-a repezit Bucerzau cu oarecare mândrie.

— Spune-mi, deci, ce-ți vorbea Visalon Luca?

Bueerzan s-a gândit:

— Nu-mi vorbea nimica...

Ofițerul a dat semne de nerăbdare:

— Cum nu-ți vorbea nimica? Atunci ce căutai la dânsul? Te duceai să culegi ciuperci? - a făcut ușor enervat.

Atunci Bueerzan a zâmbit.

— Ciupercile le aducem din dosul Coastii... Astă primăvăară m-am dus odată...

— Nu-i vorba de ciuperci, dobitocule la strigat ofițerul bătând în masă... Te-am întrebat; ce-ai vorbit cu Visaâon Luca?

Iosif Bueerzan s-a gândit iarăși:

— Cu Visalon Luca? N-am vorbit nimica. Zicea că-i putredă osia...

Ofițerul s-a ridicat de la masă și și-a zvârlit scaunul cât colo. Era mânios și ofensat. Cei din comisie rânjeau destul de vizibil la dânsul, văzând cum merge interogatoriul. Pășind în fața lui Bueerzan, l-a apucat de capătul surtucului și l-a zgâlțâit:

— Când ai fost mai pe urmă la Visalon Luca* mă banditul? - a strigat cu putere privindu-l drept în ochi.

Iosif Bueerzan a pălit. Ochii îi clipeau spământați.

— Mai pe urmă? N-am fost mai pe urmă, domnule... s-a încurcat ca într-o amețeală... Eu am fost mai demult.

Ofițerul l-a străfulgerat cu o privire în care se citea primejdie de moarte. L-a mai scuturat odată de i s-au mișcat creării în cap, apoi l-a întors în locul unde se afla, i-a dat un pumn în ceafă și un picior în spate, repezindu-l cu nasul drept în ușă.

— Ieși afară, dobitoc valah fa răcnit holbânda-se după el, gata să-l înșface din nou. Într-o clipă, Bueerzan a fost afară, între cei care așteptau să le vie rândul. S-a uitat rătăcit împrejur și s-a smuls din gloată dând buzna în uliță.

După asemenea cercetări, s-a putut stabili fără sminteală că Visalon Luca era un agitator daco-roman dintre cei mai periculoși, dublat de complice la omucidere. Au făcut mărturie primarul Goangă, Vasile Hortopan și Briotă, care erau oameni cu vază și pe al căror cuvânt se poate pune preț. Au mai întărit acuzarea și unii dintre calicii satului, spunând câteși de toate, ca să fie pe placul comisiei și să scape de ghionturi.

Briotă, bunăoară, a fost cât se poate de lămurit.

— Ce atitudine avea Visalon Luca față de statul nostru?

— L-a întrebat ofițerul, ca pe unul cu care se puteau vorbi lucruri mai înalte.

Briotă era om priceput la negoț și la învârteli. Despre partea politică se descurca mai greu. Dar, oricum, trebuia să arate că nu e fitecine, ea nu stă ca vițelul la poarta nouă, J-ăra cuvânt. Deaeeeea s-a oțarât și și-a pus în cap să spuie cât mai multe.

— Era om rău, domnule-a răspuns întărâtat. Dușman mare...

— Cum dușman mare? - a cerut precizări ofițerul.

— Mă dușmănea și pe mine. Îl dușmănea, mai ales, pe fie iertatul Neculae Vlad...

Ofițerul a simțit iarăși un năduf:

— Vreau să știu ce sentimente avea față de statul maghiar... Aceasta e întrebarea.

Briotă s-a gândit puțin.

— Apoi, domnule, ne făcea de râs... Bag-seama că se pune la taifas cu ungurii ceia de la drumul de fier și înjurau laolaltă pe Majestatea Sa împăratul.

Ofițerul a avut o tresărire de mânie. Parca i-ar fi tras - cineva o palmă.

— Ce vorbești aici de Majestatea Sa împăratul? Ungaria e regat apostolic... A insultat pe Majestatea Sa Regele Apostolic?

Briotă nu se simțea bine...

— Da, și el și ungurii ceia...

— Ungurii sunf patrioți! - a strigat ofițerul sărind de la masă... Nu-mi vorbi măgării... Ei au întemeiat statul maghiar... Un strănepot de-al lui Arpad nu poate insulta Coroana Sfântă Ungară. Spune-mi mai bine ce legături avea Visalon Luca în România? Un trădător ca asta trebuie să aibă complici dincolo de hotar. Spioni...

Briotă nu era mulțumit. Ar fi vrut să spuie lucrurile așa cum le gându-se el. Să-l bage pe Visalon până în gât. Întrebările îl zăpăceau.

— Îi înjura și pe ăi din România, domnule. Zicea căboerii - au stricat ia cap ginerele...

Ofițerul a deschis ochii mari.

— Alia... Ginerile lui a fost prin România?

— Da, a fost. A fost, cum să nu fie... a întărit Briotă

— Atunci, el îi poartă informațules-a limpezit ofițerul.

Ce fel de om e ginerele lui Visalon Luca? - a urmat a întreba, bucuros că e pe drumul cel bun.

— Era un om de nimic...

Ofițerul și-a ridicat sprâncenele:

— Desigur că om de nimic. Cine face spionaj, nu poate fi decât un ticălos. Dar de ce zici că era? Crezi că

acum e altfel? S-a făcut om de treabă? - a întrebat cu batjocură în glas, uitându-se la Briota.

— Păi, a murit, domnule - a făcut acesta necăjit, simțind că e pe cale de a pierde simpatia ofițerului.

Ofițerul s-a întors spre membrii comisiei și și-a descărcat impresiile pe ungurește:

— Asemenea tâmpiți ca valahii, nu există pe suprafața pământului-a făcut suspinând.

Membrii comisiei au clătinat din cap, încuviințând părerea aceasta, ca pe o fatalitate.

— Cât a trăit, ginerele lui Visalon Luca făcea des drumul în România și înapoi? - a reluat ofițerul interogatoriul, cu speranța de a scoate, totuși, ceva, după atâta osteneală.

Briotă a confirmat.

— Da. Se ducea și venea. Iar se ducea și iar venea.

— Asta e! - a conchis ofițerul căpătând în sfârșit satisfacție. Scrie, domnule secretar!...

A doua zi după moartea lui Neculae Vlad, părintele Moise a intrat în cârciuma domnului Coloman Sos pentru sfatul care urma să se ție în legătură cu îngropăciunea fruntașului și a prietenului iubit, care a căzut - s-ar putea zice-la datorie. Așa a fost sfinția sa de părere, trecând pe la școală să ia înțelegere cu învățătorul Popovici.

— Nu putem arăta nepăsare față de fapta care, s-a petrecut - a început părintele Moise, cercetând din ochi sentimentele învățătorului Popovici.

Acesta era mâhnit și spăimântat. Avea cearcăne la ochi și privirea tulbure:

— N-am închis ochii toată noaptea - a făcut mișcând nervos din pleoape... O grozăvie ca asta!... Un popor nenorocit ai cărui fii se omoară unii pe alții. În loc să-i înfruntăm solidar pe unguri, ne ucidem între noi! Desigur ea nu putem arăta nepăsare...

— Vlad a fost fruntaș între fruntași - i-a luat cuvântul

din gură părintele Moise. Prim episcop al bisericii. A dăruit un prapure și a legat evanghelia în scoarță nouă pe cheltuiala lui. Nu se poate... Trebuie să ne sfătuim. Am înștiințat pe părintele protopop să vie și dânsul ia îngropăciune. Am înștiințat și pe avocatul Brânzda. Erau prieteni cu răposatul.

Popovici a tresărit furnicat de o nădejde.

—» Să ne sfătuim... s-a grăbit să-și dea învoirea. Unde ne întâlnim? - a întrebat, ca să aibă conștiința împăcată ca ideea n-a venit de la dânsul.

Părintele Moise a înțeles și s-a scârbit puțin. A întors capul spre fereastră și a hotărât să arate că e bărbat.

— Unde... Păi avem noi unde să ne întâlnim? Avem noi casina? Avem noi femei care să priceapă câte sunt pe capul nostru, ca luminători ai poporului, și să ne găzduiască? N-avem. Ne ducem deci la hotelul comunal. D-aia e al comunei...

Învățătorul Popovici a simțit o înviorare. A devenit patetic:

— Trebuie să facem o înmormântare ca lumea. E o nenorocire națională care va folosi ca pildă acestui popor, blestemat să trăiască în crime și în dezbinare. Vreau să vorbesc și eu la îngropăciune, părinte. Să fac apel la solidaritatea românească.

Părintele Moise a încuviințat din cap:

— Să vorbești, dascăle. Eu voi scutura aspru golănimea... Am ajuns la Sodoma și Gomora. Am ajuns la fapta lui Cain. Simt trebuință să arăt că cine nu-și cinstește conducătorii și fruntașii, acela nu cinstește pe Dumnezeu.

— Ce faci cu îngropăciunea lui Neculae Șenchea? - a intervenit Popovici neliniștit. Cade tot pe mâine. Cum te-mparți?

Părintele Moise a oftat, apoi a ridicat din umeri.

— Încă n-au venit la mine. Am să le spun să fie gata la douăsprezece. Într-o jumătate de ceas îi astruc... Nu pot

să-mi încurc programul. Cu Vlad începem la două. Până pe la cinci-șase avem vreme.

Înțelegându-se să cheme și un reprezentant al fabricii la consfătuire, luminătorii poporului s-au despărțit.

După anvază, la patru, cei convocați au început a intra la domnul Coloman Sos, venind fiecare cu mâhnirea sa în priviri. Mai întâi -, a deschis ușa Popovici. Îndată după el, a sosit Sorbân Pișta de la fabrica. Hortopan, Bucur Costea și Briotă au venit deodată. Urmându-i de aproape, a apărut și părintele Moise.

Coloman Sos era întristat și-și primea musafirii zâmbind cu durere.

— Ce nenorocire, ce nenorocire-făcea strângând mâinile oaspeților și conducându-i în salon. Fără a aștepta vreo comandă, a pus pe masă brânză și rachiu întărit cu piper.

— A fost la mine feciorul lui Neculae Șenchea - a început părintele Moise vorba... Tudorică... mecanicul... M-a profit la îngropăciune, mâne la patru. i-am spus că nu e cu puțință... S-a uitat urât și mi-a poruncit să fac cum cere dânsul... D-aia sunt preotul satului... Rătăcirea din urmă e mai mare ca cea dintâi - a oftat sfinția sa cu obidă, uitându-se fără plăcere la rachiu.

— Cum ai hotărât? - l-a întrebat Popovici nerăbdător.

— I-am spus ca păstorul își conduce turma sa, iar nu turma pe păstor. Mă duc deci mâine la douăsprezece. A sărit cu gura la mine, că asta e batjocură. La douăsprezece se îngroapă numai cei care-și pun singuri capăt zilelor. Așa s-a pomenit în sat... Atunci, i-am arătat că, după prânz, trebuie să-l îngrop pe Neculae Vlad.

— Îngroapă-l pe el la douăsprezece, c-a fost un hoț - a strigat acel flăcău al lui Neculae Șenchea. Auzind astfel de cuvinte m-am supărat. Ai adus banii pentru îngropăciune? - am strigat și eu la dânsul. Am văzut că întrebarea l-a pus cu botul pe labe. S-a uiat iarăși urât la

mine și mi-a spus că banii înainte nu-i cer decât negustorii cei mișei.

— Ba nu, m-am împotrivit cu hotărâre, banii se cer înainte când ai îndoială că-i vei primi după ce săvârșești slujba. Voi sunteți lipsiți de avere – i-am spus. De unde știu eu că-mi puteți da dreptul meu? Atunci a scos din buzunar zece coroane și i-a pus pe masă, înfruntându-mă cu vorbe grele.

— Ce-a zis? – a întrebat Popovici.

Părintele Moise a înghițit puțină brânză și a răspuns:

— A zis că el, când va muri, s-așază în sicriu cu fundul în sus... Să-l pupe popa în ceafă.

— N-ar trebui să te duci-a sărit Hortopan mânios. Să-l îngroape ca pe un câine... Ai văzut, părinte? Cum s-a amestecat cu ăia de la oraș, cum s-a smintit.

— M-am gândit și la asta. M-am gândit să-l refuz, a răspuns părintele Moise. Punând însă banii pe masă, nu-i puteam găsi pricină... Eram legat... Așa că mă duc mâine la ceasurile unu după prânz și-l dau gata până la două. Atuncea are să se tragă clopotul cel mare pentru Vlad.

— Acum Vlad e gata – s-a îndârjit Vasile Hortopan. De ticălosul de Vi salon am scăpat. N-are să mai vadă lum-na zilei. Vorbirea e că lucrurile nu pot să rămâie așa... Vine unul și-ți dă cu toporul în cap, după ce i-ai pus în gură pâne... Trebuie să facem rânduială în sat. Să stârpim uc-gașii... Să întâmpinăm smintiții care vin de la oraș înfruntând pe Dumnezeu a pe cei carețiri pâinea și cuțitul în mână prin vrednicia lor.

Sorbán Pișta a ascultat atent vorbele lui Hortopan:

— Noi am luat unele măsuri în fabrică – a dat răspuns... Zvârlim afară pe cei îndărătnici și căutăm alții, dacă ne vor fi de trebuință... Cred, însă, că nu vor fi necesari... Am făcut experiență: de câte ori concediem pe cei mai gălăgioși, ceilalți lucrează fără cârtire, cât le cerem... Plebea e ca animalul de junglă: vicleana și lașă.

Trebuie s-o stropșești cu asprime. Nu sunt, însă, de-acord cu ceea ce se spune aici despre orășeni... Sunt și eu de la oraș...

Părintele Moise a socotit că trebuie să-și dea dânsul părerea, ca un înțelept ce este:

— Văd că autoritățile sau apucat de treabă cu temei - a făcut sfinția sa ridicând sprâncele stufoase. Bate-voi păstorul și se va împrăștia turma - zice sfânta evanghelie. Dacă nu mai e Visalon între râii satului, ei se vor descumpăni. Adevărat că băiatul lui Șenchea are filoxera lui Visalon în cap, Dar el se va strămuta la oraș.

— Cei de la orașe - s-a întors părintele spre Sorbán Pișta - sunt oameni de trei feluri, după cât am băgat eu de seamă, domnule Pișta. Unii - destul de puțini - mulțumesc lui Dumnezeu pentru cele-ce le-a dăruit în lumea aceasta, făcându-le parte de avuție și huzur. Alții - mulți, câtă frunză și iarbă - îi cer lui Dumnezeu avuție și huzur, arătând răbdare cucernică din neam în neam, până la plinirea vremii, care nu se știe când va să fie. Intri asta stă taina și frumusețea: să te rogi și să nu te superi că te rogi degeaba. S-au rugat și strămoșii tăi și strămoșii strămoșilor tăi... Te rogi și tu și se vor ruga și urmașii tăi, nădăjduind în plinirea rugăciunii. Lespezile bisericilor vechi sunt tocite de rânduri întregi de oameni care s-au închinat și au așteptat. Așteptând au murit, iar acum se află deadreapta tatălui. Sunt iarăși alții - a urmat părintele Moise încălzit - care-s puțini și nevoiași. Având sălbăticiune întriânșii s-au săturat să se mai roage, zicând că e destul cât s-au rugat părinții și străbunicii lor. Aceștia vor să-și facă singuri dreptate cu puterea lor. Eu unul, mărturisesc că nu mă tem de aceștia, decât dacă au cap... Acuma n-au.

— La sat e la fel, a intrat în Vorbă Popovici...

— Nu-i la fel-i-o reteză părintele Moise. Aceștia nu știu a se ruga. Se închină și bat mătânii în neștire. Mă rog

eu pentru dâșii-se foi preotul într-o toată cucernicia sa. Iar dacă își ridică fruntea, chem asupra lor mânia lui Dumnezeu și-i înfricoșez cetind clin cărțile sfinte. Atunci se potolesc ca și cum s-ar abate somn asupra lor. Ca la spital câinii adoarme doctorul pe bolnav.

— Asta-i bine, părinte - s-a deslușit Hortopan din câte spusese părintele Moi se-dar nu ne putem lăsa numai într-atâta I Visalon a stricat lumea din sat. Azi, mâine, o s-o strice Tu dorică Șenchea ori altul. Ai Văzut ce vorbe-i ies din gură, măcar că abia a dat cu nasul prin oraș. Eu zic să mergem în delegație, să cerem jandarmi în sat.

Sorbân Pișta a încuviințat îndată.

— Noi am și făcut adresă, încă de ieri. Nu se poate tolera ca un sat cu industrie să fie lăsat în grija postului de jandarmi din satul Vecin. Că vine în fiecare zi patrula, nu-i de ajuns. Trebuie să fie aici, să-i cunoască pe fiecare... Faceți și dumneavoastră cerere. Cred că prevederea e mai bună ca amăg rea.

Popovici nu era de părerea asta:

— Mai lăsați-i dracului de jandarmi... Trebuie să educăm poporul... Pestalozzi zice...

Sorbân îl întrerupse:

— Pestalozzi e pentru copii, nu pentru criminali lombrozieni - făcu exhibându-și cunoștințele. Când te uiți la ei, vezi cum urlă într-anșii instinctele criminale, gata să izbucnească. Cinci jandarmi fac cât o mie de Pestalozzi.

— De fapt ai dreptate - se dădu bătut Popovici. Fără constrângere nu există educație - zise, arătându-și și el erudiția.

— Atunci, cerem jandarmi - a hotărât Hortopan. Nu trebuie să lăsăm să-și ridice nasul alt nebun în locul lui Visalon. Să stea jandarmii cu ochii pe ei.

Consfătuirea aținut destul de mult. Se făcuse șapte. Era întuneric și oaspeții stăteau cu lampa aprinsă. I» o vreme au hotărât să meargă Popovici și Bucur să afle de la

Anica ce planuri are familia. **n** privința îngropăciunii. Cei doi s-au dus și au revenit aducând cuvânt că mortul e gata a doua zi la prânz, cu tot, cu năframe, cu lumânări, cu colaci și cu pomană, care se va servi după îngropăciune. Au tăiat un Vițel și au pârlit un porc pentru masă. Încolo, să facă domnii cum Vor crede de cuviință. Având astfel dezlegare pentru toate, prietenii lui Neculae Vlad s-au simțit oarecum înșdrăveniți, mai ales că și rachiul se istovise din carafă. Va vorbi părintele Moi se osândind, după pilda lui Cain și Avei, uciderea între frați și adăugând, pentru famil e, iertăciuni care vor stoarce lacrimi. Va ceti blestem asupra ucigașilor și asupra celor care înfrânță rânduiala lui Dumnezeu, afurisindu-i și înfricoșându-i. Va vorbi și dascălul Popovici, ridicând în slavă meritele mortului și cerând poporului să stea strâns în jurul fruntașilor care s-au ridicat prin voia lui Dumnezeu, Fabrica va trimite o cunună de brad. Până la urmă, s-a hotărât să fie scoși și copiii de școală.

— Trebuie să-i dăm lui Neculae Vlad cinstire ca unui om de frunte - a întărit părintele Moise. Copiii vor înțelege că aceasta nu se cuvine oricui și vor lua pildă din faptele răposatului.

Înțelegându-se cu destulă ușurință asupra celor ce au de făcut, părintele Moise a dorit un pahar de vin.

— Rachiul îmi face arsură - și-a arătat cu delicatețe pânțele, atingându-l ușor cu degetul de la mâna dreaptă. Poftesc, atunci, un vin rece, de la pivniță.

Domnul Sos s-a grăbit s-aducă licoare spre tămăduirea oaspeților săi dragi. Simțea zburdaciune văzându-și din nou salonul în fum și în miros acrișor de băutură. Ca în toate ale lumii, se pare că și pentru această revenire la viață mai buna, s-au cerut jertfe. Moartea lui Neculae Vlad putea să însemneze un început... Dumnezeu e mare - se gândea Col Oman Sos urcând scările pivniței, cu cana de vin în mână.

— Foarte tare îmi place mie să văd, în cană, spuma vinului - s-a desfătat părintele Moise, privind cu duioșie mărgelile care musteau pe marginea vasului.

Sorbán Pișta a intervenit înălțându-și fruntea.

— Eu am o vorbă, domnule părinte: dacă stau mărgelile deasupra vinului, plec eu. Dacă pleacă ele, rămân eu...

— Asta așa este, de bună seamă - a făcut părintele Moise, apucând paharul umplut de domnul Sos. Mărgelile trebuie să se vadă când torni vinul în cană și să dispară când duci paharul la gură.

Bând cu toții, au lăsat pe fundul paharului cât un deget de vin. Părintele a întors paharul cu gura în jos și a deșertat cuprinsul pe dușumea:

— Pentru sufletul lui Neculae Vlad.

Ceilalți au urmat pilda, aducând jertfa prieteniei lor, sincere, pentru cel care s-a dus.

Petrecând, într-o mahnire relativă, încă vreo două ceasuri în salonul domnului Sos, s-a văzut ca setea întristării e tot atât de aprigă ca și cea a bucuriei și întrece pe aceea a stărilor care nu sunt nici vesele, nici triste. S-au golit opt carafe de vin: patru dintr-ansele pentru odihna lui Neculae Vlad și alte patrii pentru bucuria vieții, care începuse a-i pârjoli pe dinlăuntru pe frunțașii adunați la sfat. După ceasurile șapte, părintele Moise avea o culoare roșie-vineție, iar ochii îi licăreau adunați în grăsimea obrazului, Vădind neliniște și patimă ascunsă. Ceilalți erau amețiți binișor, uitând, adeseori, prilejul care i-a adunat la cârciumă și începând a vorbi măscări. Popovici se lăsa furat de o irezistibilă dorința de a cânta. A și început, de câteva ori, să articuleze melodii răzlețe care s-au pierdut, însă, degrabă, sub amintirea sporadică, plină de spaima morții lui Neculae Vlad.

La opt, părintele Moise s-a ridicat greoi de la masă:

— Având două îngropăciuni și aducându-mi amii. te

de prietenul nostru Neculae VÂnd, doresc să plătesc și eu trei carafe de vin-a făcut sfinția sa scoțând din buzunar cele zece coroane primite de la Tudorică Șenchea. Despre acești bani preoteasa nu știa nimica. Are să-i spuie că-l îngroapă pe Șenchea fără p aia. Gândul acesta l-a bucurat peste măsură, așa ca strigând Hortopan să mai vie o cană spre a cinsti dărnicia părintelui, a așteptat-o clătinându-se ușor în capul mesâi.

— Eu trebuie să mă duc să fac slujba de seară la casele morților - a zis cu importanță. Trebuie să slujesc sărăcusta. Altfel aş mai fi stat, având plăcere de prieteni ca domniile v oastre... Domnule Sos - s-a întors spre cârciumar, care-i aducea restul de bani - ce fel de vin a luat Anica lui Vlad pentru pomană?

Coloman Sos s-a oprit în loc și a zâmbit:

— Pentru masa de onoare am dat douăzeci de litri de vin bun, a răspuns cu bunăvoință. Aflând că vine și părintele protopop, pun la o parte cinci sticle din vinul de Beregszásza adaugat, vârându-se în inima părintelui Moise.

Vestea a trecut prin cei de față ca un circuit electric, făcând primul contact în pânțele părintelui și atingându-i, apoi, în egala măsură pe toți.

Popo\ici a fost străfulgerat îndată de grija de a-și asigura loc la masa de onoare. Odată ce cuvintez, trebuie să mă așeze acolo - și-a zis liniștindu-se.

J.n casa lui Neculae Vlad era forfotă și umblare de gândeai că au venit toate muierile de pe lume să se afle în treabă, foindu-și androacele, dintr-o odaie în alta. În odaia dintâi, de cum intrai în casă, se aflau unii oameni destrânsură, cu sluga cea nouă a lui Neculae Vlad, stând lângă perete, înghesuiți și nădușiți. Veniseră, mai ales, cei care au lucrat pe ogoarele mortului și care nadăjduiau acum să se pricopsească cu o năframă și un colac pe care nu-l Văzuseră în ochi cât a trăit și i-a muncit demnul Viad.

Oamenii grămădiți aici aveau obrazuri lungi, căzute și priveau cu sfială d. e sălbătăciuni valul care trecea prin această casă îndestulată cu de toate. Intrând părintele Moise, cu trufia lui cucernică răzimată în pieptul lat și în pântecul imens care-i da o prestanță deosebită, mai ales când era încins cu brâu, umiliții de lângă perete s-au uitat la dânsul, apți și-au plecat capetele în pământ.

Părintele a primit cu plăcere închinăciunea și a trecut în odaia cealaltă. Aici se aflau zece, cincisprezece gospodari de frunte din sat. Așteptau cu destulă nerăbdare sosirea părintelui, ca să le potolească tulburarea pe care încercau s-o aline cu cozonac și cu vin pus din belșug pe masă.

— Dumnezeu să-l ierte pe răposat - a făcut părintele Moise cu glasul său gros, Vădind contrast izbitor între obrazul stacojiu, cu ochii jucăuși și între înduioșarea ce știa s-o așeze ca nimeni altul în Vorbe, la asemenea ocazii. Această înduioșare pătrundea în urechi ca un glas tânguios din troparele morților, așa că oamenii s-au resimțit și s-au ridicat îndată de la locurile lor, murmurând:

— Dumnezeu să-l ierte.

— Mare pacoste, părinte-l-a oprit Filimon Stancu, gospodar destul de văzut în Bârseni. Mare pacoste pe capul nostru... Vorbim aci cu oamenii îștia și nu ne taie capul: cum o îi lăsând Dumnezeu asemenea faptă? Să omoare sluga pe omul care i-a dat pane...

Părintele Moise avea capul tulbure și greu. Totuși era dator să dea răspuns, fiind împresurat de ochi și de urechi care nu-l lăsau să se miște.

— Neînțelese sunt legile tale, Doamne! a făcut suspinând, după care a clătinat din cap cu resemnare:

— Tot ce se petrece în lume e voia celui de sus... Ucigașul își va lua pedeapsa în focul iadului, căci s-a ridicat asupra binefăcătorului său. Iar fratele nostru Neculae Vlad. va avea și în lumea cealaltă parte d. e

lumină și de fericire ca și în lumea aceasta, purcezând în loc de odihnă, în loc de verdeață, unde nu este nici durere, nici întristare, nici suspinare, ci viață fără de sfârșit.

Față de asemenea cuvânt, care dădea nădejdi bune de viitor oamenilor îndestulați de pe pământ, frunțașii satului au făcut loc părintelui să treacă înainte, iar ei au băut câte un.

pahar de vin. Umil dintr-înșii a scos cărțile de joc și le-a pas pe masă, urmând să joace „douăzeci și unu - , până dimineața, după cum era obiceiul.

La drept vorbind, de Neculae Ylad nu-i părea rău nimănui. Spaima care intrase în gospodarii șalului cuprindea destul de puțină durere pentru soarta ortacului lor. Mai greu era să se deslușească din acel sentiment de groază, care-i stăpânea de pe urma faptei lui Tănasic.

Încet, încet, cu un pahar, două de vin și cu nădejdea în ce-o vrea Dumnezeu, s-au liniștit cugetând fiecare să nu ție în jurul casei sale decât oameni d. e credință, lepădându-se de cei care tac prea mult, ori vorbesc prea mult. Aceștia nu-s buni.

— Pe Tănasic trebuia să-i scoatem din sat - a zis Filimon, vorbind încet. Pe Tănasia și pe ceilalți care-s de prisos în sat - și-a urmat gândurile, îngrijorat.

— Tănasia ca Tănăsie - s-a avântat Vasile Hortopan având în cap cele ce s-au povestit la cârciumă. Pe Visalon trebuia să-l ferecăm...! El era capul dracului...

— Cum să-l fereci? - a întrebat Filimon. Vezi bine ce a pățit Vlad. Doar dintr-asta i s-a tras...

— Om avea noi grija de aci înainte - să rânjit Hortopan, clătinându-se pe picioare... Am pus la cale lucruri care vără căluș în gurile cele spurcate și pun în belciuge mâinile care se întind după topor... Dă-mi și mie carte, mă - s-a rățoit către cel care sta cu cărțile de joc în mână.

Văzându-l atât de sigur de sine, oamenii au oftat și și-

au venit în fire. Paharele de vin erau deșertate cu lăcomie, ajutând alungarea grijilor. Din odaia în care era întins mortul răzbea glasul ostenit al părintelui Moise.

„Așa, Doamne, odihnește pe robul tău Neculae în loc luminos, în loc de Verdeț, în loc de odihnă, d, e unde au fugit întristarea și suspinarea și așază-i pe dânsul între toți dreptii tăi...”

Trecând în odaia din față, părintele Moise a întâmpinat nădușală grozavă. Mortul era împresurat de muieri, care stăteau ca muștele, nefiind loc să cadă un ac între dânsele. Făcliile de la căpătâi și de la picioare ardeau, umplând casa de fum. Mai Venea fum și din odaia bărbaților, cărora la nunți și la priveghiuri nu le mai pică țigara din gură, atâta-s de lacomi să sugă tutun. Era un aer închis și îmbâcsit, încât părintele a simțit că-l împresoară un vârtej și e gata să cadă. Din ce era stacojiu, se făcuse vânat. Sufla greu, duhnind miros de vin în jurul său. Atâta cât s-a putut, muierile i-au făcut loc lângă sicriu, începând îndată a se boci. Casa tresălta, cu sicriu, cu preot, cu tot cuprinsul dintr-ansa.

Amețit de vin și de nădușeală, părintele Moise era cercat de spaima unui sfârșit care-l va lovi într-o clipă, lângă coșciugul lui Vlad. A dezvelit deci cartea din patrafir, și-a pus patrafirul după cap și a început a ceti cu grabă. Uncie vorbe le zicea de două ori, pierzând rostul rândurilor care-i jucau ca niște blestемate, sub priviri.

Foarte mult s-au mirat cei de față de felul cum dă părintele Moise peste cap slujba, tocmai la un om ca Neculae Vlad, căci, altminteri, avea faimă că slujește la mort făcând și pietrele să plângă. În sfârșit, a cântat cu destula greutate „Veșnica pomenire”, după care a închis cartea, și-a scos patrafirul și a ieșit abia ținându-se pe picioare în odaia bărbaților, unde veniseră între timp și Bucur cu Briotă. Aceștia erau porniți pe petrecere. Îi muncea pe dinlăuntru vinul de la hotelul comunal, l-au

apucat deci pe părintele Moise să-l așeze între dânșii la masă.

— Stai aici, părinte! a strigat Hortopan, de parcă s-ar fi aflat în salon la domnul Sos. Stai să bem un pahar de vin 1 a făcut trăgându-l de mână.

Părintele Moise a suspinat:

— Nu pot rămânea, Vasile. - a răspuns smulgându-se din încheștare. Trebuie să mă duc... Dumnezeu să-l ierte... s-a grăbit spre ușă, ieșind sub privirile mirate ale. celor de față.

— Ce are popa, mă Costea? - a întrebat Briotă nedumerit, având un rânjet în colțul gurii.

— E întristat peste seamă - a dat răspuns unul din cei de la masa, în locul lui Costea Bucur, care sta cu gura căscată, având în cap povara grea de Vin.

Uitând că trebuie să facă sărăcusta și la Neculae Șenchea, părintele Moise s-a dus acasă. Când l-a văzut preoteasa și-a pus mâinile pe obraz și a început să se tânguie:

— Doamne, Dumnezeule, ce rușine, făcea legănându-și trupul în dreapta și în stânga. Ești **b** mort... Ooff - strânge-mă, Doamne, din lume să nu-l mai văd...

— Sunt bolnav, Eufrosino - a îngânat slab părintele Moise, lăsându-se zdrobit pe scaun. Leagă-mă la cap cu prosop rece... a urmat fără putere în glas.

Preoțea: a s-a speriat și l-a privit îngrijorată. A smuls prosopul din cui și l-a înmuiat în lighianul de după ușă. S-a apropiat de soțul ei și i-a pus legătura pe frunte, simțind în nări duhoare grea de vin. A ridicat ochii în sus și a început a plânge;

— Firea-i al dracului cu toți bețivii care-s în lumea asta! a blestemat înnodând prosopul la ceafă... **i**) u-te și te culcă, om de nimica ce ești!

L-a luat de mână trăgându-l în odaia de culcare... Părintele s-a lăsat purtat, ca o cârpă. Atunci a bătut cineva

în uşă. Preoteasa s-a întors spăimântată, a stat o clipă în loc, apoi s-a dus şi a deschis. Era Gheorghiţă al Catrinii:

— Ce-i, Gheorghita? - a întrebat neliniştită.

— Săru-mâna, doamnă preoteasă. Să vie părintele la sărăcustă, la Şenchea. Aşteaptă oamenii...

Preoteasa a simţit că se îneacă şi s-a răsucit spre odaia de culcare. Părintele sta încovoiat lângă pat. Cu sutana neagră pe dânsul şi cu prosopul alb în cap, desfăcut la ceafă în io. mă aripi, părea un strigoi umflat.

— Părintele e bolnav - s-a întors preot (a sa la Gheorghiţă, Vorbind supărată. Nu poate Veni...

Gheorghiţă s-a mirat, oţăind. u-se:

— Cum bolnav, doamnă preoteasă? Văd că e în picioare - a făcut îndârjit. Ştiu că la Vlad a fost. Nu faceţi una ca asta...

— Vreţi să mor acolo, în ceasul ăsta? - s-a auzit vocea părintelui Moise din odaia de culcare.

— Sunt bolnav... a adăugat tânguindu-se.

Gheorghiţă s-a uitat urât la preoteasă şi s-a răsucit pe călcăie, ca sub porunca unei hotărâri:

— Bine - om vedea noi... A plecat suduind, prin curte.

Uşa de la od, aia copiilor părintelui Moise s-a deschis şi a scos capul Felicia, fetiţa lui de şcoală.

— Mămico, ce faci? Mi-e frică... a făcut cu glas subţire.

Preoteasa s-a întors spre d, însa năucită:

— Viu acum, mamă...

Casa lui Neculae Şenchea n-avea decât o tindă mică şi o cameră în faţă. Aşezare veche de bârne, tencuită cu lut şi văruiată într-o culoare albastră deosebit d, e preferată în satele din această regiune.

Odaia fiind scundă, grinzile afumate se aflau la depărtare de câteva degete d. e capul oamenilor cu stat mijlociu.

Neculae Şenchea era întins la mijloc, într-un sicriu de

scândura dată în pripă la rindea. Rămăsese din el o arăiare de spaimă, parcă ar fi fost făcut din ceara nelimpezită. Deasupra mâinilor încrucișate ardea o lumânare subțire, **d**, în care picurau stropi rari asupra banului de cinci crețari, pus și el acolo, să-l aibă la îndemână pentru plata vămilor Văzduhului în drum spre rai. Babele știau că sunt nouă Vămi. Ar fi trebuit câte un crețar de fiecare Vamă, dar până la urmă a biruit Irina.

— Eu am văzut atâția morți, cât n-am păr în cap. Ajung cinci crețari, la cele dintâi vămii. Dacă trece peste a cincea, trebuie să-l lase mai departe, că n-au ce face cu dânsul. Îndărăt nu-l primește. Așa sunt vămii astea: de jos în sus te poți duce prin ele, dar de sus în jos încă 11-a Venit nimeni. Se descurcă Neculae cum s-au descurcat atâția.

— Las' că-i pune lui Vlad o pungă de zloți - s-a înrăit vecina Săftoaia. Cu atâția bani îl duce Sfântu Ilie cu carul cel de foc, drept în fundul iadului.

Tudorică s-a zbatut să împiedice bazaconiile astea care-l făceau să simtă un fel de rușine nelămurită.

— Lasă, Tudorică, să rânduim cum am apucat - s-a jeluit maică-sa, Zinca. N-aș avea ho dină dacă nu le împlinim pe toate.

— Te pomenești că-ți fi Vrând să faceți și ospăț? - s-a necăjit Tudorică, umblând de ici, colo, supărat.

— Nu facem ospăț, maică, dar trebuie să dăm câte un pahar de rachiu și câte un colac la oameni... Fă ce-i putea și mai scoate bani... Trebuie să dăm năframe la ducători, la prapuri, la cruce... Vezi bine că-i mânia lui Dumnezeu asupra noastră... Doamne... cum te-ai schimbat de când ești la oraș s-a jeluit bătrâna, privindu-l cu ochii uscați, în care se topiseră amărăciuni fără număr.

În seara a doua s-au adunat vecinii să aștepte sărăcusta. Venise și Gheorghită cu nevasta.

Era acolo și Firuca, împreună cu tușa Veta și cu

Traian, plânse și zdrobite. De d. oua zile nu puseseră în gură decât o înghițitură de apă.

Zinca sta lângă sicriu, mută, privind înaintea ei ca într-o apă neagră, în care orbecăiau fel de fel de chipuri strâmbe, nedeslușite. De săptămâni întregi pierduse rostul somnului, veghind pe Neculae. Lângă dânsa sta Marioara, destul de voinică după câte îndurase și după viața pe care o avea. Treburile și rosturile îngropăciunii se amestecau ca o vâltoare, trăgându-le mereu de lângă sicriu în tindă.

Vecina Săftoaia – care meșterea aluat în tindă, lângă opaiț, Venea mereu în casă cu mânecile suflecate și se apropia de urechea Zincai:

— Trebuie scorțișoară, Zincă, striga că se auzea până în ogradă.

Zinca tresărea din amortire îndatoririle erau aspre și trebuia să le îplinească. Drept vorbind, astea-i mai dădeau viață.

— La ce-ți trebuie scorțișoară? – întreba șoptind.

— La colivă, fată hăi – șuiera Săftoaia. Lasă mortuși vino-n tindă.

Asta mergea așa de azi dimineată. Ba se ducea Zinca, ba fugea Marioara. Tudorică a sărit de câteva ori de pe laviță, între muieri:

— Mai încetați odată cu prostiile că-mi iau lumea în cap. Noi suntem oameni săraci. N-avem a ne fuduli la îngropăciune.

— Suntem săraci pentru că nu credem în Dumnezeu, s-a iuțit Săftoaia la dânsul. D-aia nu ajungem la liman.

— Vrei să zici ca Vlad s-a pricopsit închinându-se? – a întrebat Tudorică neguros.

— Eu știu că s-a îmbogățit din hoție și din munca altora – a adăugat otrăvit. Îi trebuie lui Dumnezeu colivă și colaci? Ori numără paharele de rachiu pe care le beau unii și alții? Colacii îi mănâncă popa... – a urmat răstindu-se la Săftoaia.

— Doamne iartă-ne, s-a crucit vecina oprindu-se din frământat și întorcându-se spre dânsul.

— Nu vorbi așa, mamă - a intervenit umilită Zinca. Nu trebuie să cercăm mânia lui Dumnezeu.

— De când sunteți pe lume vă tot închinați - a făcut în dori că fiindu-i milă de maică-sa. Văd că cine-i tare și mare»-are trebuință de închinat. Își ia ce polește. Taie și spânzură...

— În lumea cea de veci, bogații ajung sub talpa iadului - s-a uțit iarăși Săftoaia. De asta nu scapă...

— Ce-o fi în lumea ailaltă om vedea, s-a necăjit Tudorică. Noi trăim în lumea asta... Adică ei trăese. Noi răbdăm și ne închinăm.

Săftoaia s-a uitat speriată la Zinca:

— Ei îi vrând să schimbi acum rând ui al a celui de sus - a făcut necăjită.

— Ași schimba-o într-un ceas - a răspuns Tudorică... Dar nu cu coliva și cu metanii...

Era noua seara și părintele Moise nu mai Venea la slujbă. Peste oamenii din priveghi se așezase tristețe apăsătoare, asupra căreia fumul lumânărilor cernea funingine fină, țesând zăbranic.

— Vă cam tăiați din vorbe cu Vecina Săftoaia - a rupt tăcerea Gheorghită... Așa-s muierile.

— Of, mă Gheorghită - s-a uitat Tudorică la dânsul în **r** iunecat - mult suntem necăjiți și prostiți noi, în toate felurile.

Întorcând privirea spre sicriu s-a oprit asupra obrazului de ceară nelimpezită al lui Neculae Șenchea și a simțit că-l îneacă un nod în gât.

— Șaptezeci de ani a robotit și a așteptat - s-a trezit vorbind ca pentru sine. Hai la biserică, Neculae... S-a dus la biserică... Spovedește-te, Neculae... S-a spovedit... Nu sudui, Neculae... N-a suduit... A stat la închisoare... A răbe.at ... Acuma zic *căci* duce în rai... Uită-te la el,

Gheorghilă... Țsta-i chip de om care se duce în rai? L au ros viermii de viu... Se pot bucura sfinții de ce au făcut dintr-ansul! Arz-o focul de lume și dreptate, a mugit Tudorică simțind că-l înăbușe durerea.

— Bine că n-a fost în curte la taica Visalon când a pălit Tănase cu toporul - a suspinat Săftoaia, ca să întoarcă vorbele lui Tudorică. Îl închideau și pe el... Așa, măcar a scăpat...

Tudorică s-a întors greoi spre Săftoaia.

— Mai bine era acolo decât în sicriu... Se răcorea și el la inimă...

— Vai de mine... a gemut Zinca.

— Așa v-am apucat: văitându-vă... Așteptați moartea cât pe o izbăvire... Mă mir de ce ați mai venit în viață! - a făcut din nou Tudorică, neputându-și stăpâni mânia.

— Altceva ce să așteptăm, Tudorică? a intrat în vorbă Vet a. Dacă stai în loc și îți vezi de necazuri, mori cu zile. Nehrănit. Dacă te ridici ca Visalon, mori în temniță, iarăși cu zile... Nu ne rămâne decât lumea cealaltă... Poate ne face Dumnezeu parte de ea - a oftat Vet a începând să plângă.

Tăcerea a căzut din nou ca o aripă urâtă de liliac. Părintele Moise tot nu mai venea. În sufletele pustiite din jurul sicriului lui Neculae Șenchea plângea fără glas deznădejdea. cerând alinare. În ele înșile n-o știau căuta. Nici n-aveau credință c-ar putea-o găsi. Vorbele lui Tudorică i-au spăimântat pe cei din priveghi, /plecându-se, ori răsucimu-se pe laviță* și-au făcut e ruce pe ascuns, murmurând și stupind în patru părți.

— Părintele o fi zăbovind la Vlad - și-a dat cu părerea nevasta lui Gheorghită. Acolo e forfoteală mare. Vin domni de la oraș. Vine și protopopii...

— De bună seamă că-i acolo, a întărit. Săftoaia intrând în odaie. Stă la troacă. Bea și mănâncă.

— Decel mai chemați, dacă-l știți ce fel de om e? - s-a

întăritat Tudorică.

— Doamne, dragumamii - a intervenit Zinca sfioasă - cum să nu vie să facă săiacustă? Poa e. dacă-i făceam feştanie îi lungeam lui Neculae zilele. N-a Vrut să mă lase, că-i făceam... Preotul e omul lui Dumnezeu... Nu vorbi așa, că-i cu păcat - a început a plânge încovoiindu-se de mijloc.

— Fără slujba sărăcustii n-am pomenit îngropăciune - a adăugat Săftoaia. Asta ar fi păcat care nu mai e altul pe lume.

Cei din priveghi au simțit lacrimi în ochi și și-au plecat capetele suspinând. Trecea prin ei umilire și durere, ca prin nete ființe lipsite de cuget și de inimă, lipsite de brațe și de putere.

Într-un târziu, s-a ridicat Gheorghiță de la locul lui:

— Mă duc să văd ce-i cu popa.

Când s-a întors și a intrat în odaie singur, oamenii au rămas cu ochii pironiți la dânsul, arătând nedumerire. Zinca-l privea din orbitele adânci, secătuite de viață, ținându-și răsuflarea.

— Zice că-i beteag și nu Vine - și-a trântit Gheorghiță căciula pe lavița de lângă ușă... Era acasă, cu capul legat...

— Nu vine? - * a cercat să țipe Zinca de lângă sicriu. În aceeași clipă și-a ridicat mâinile în sus și a strigat cu glas. Înfricoșat:

— Doamne, nu mă lăsa, Doamne. S-a făcut mototol și, căzut pe podea sfârșită de putere.

Sărind Marioara și cei de alături, au ajutat-o să se așeze pe scăunel. Tudoică aflându-se mai departe, s-a apropiat și a cuprins-o de sub brațe. Și-a ridicat ochii în sus și a scrâșnit. În colțul stâng al gurii, simțea arsura sărăta a unei lacrimi, care se prelingea încet în lungul buzelor.

— Asta nu-i a bună... s-a spăimântat Săftoaia către Vet a, sora lui Visalon, făcându-și cruce. Doamne ferește; să-ngropi omufără sărăcusta...

Casa lui Neculae Șenchea era învăluită în pâclă neagră de întristare. Oamenii se priveau cutremurați simțindu-se fără sprijin, în fața unei prăpăstii adânci. Aveau o stare înghețată de spaimă, ca niște copii treziți din somn, pe întuneric, în nopți cu vreme aspră, când se aude, din depărtări mari tunet și se clatină lumea din temelie. Pâlpâirea fac îi. or sporea deznădejdea acestor suflete înfricoșate, proiectându-l e umbre stranii pe obraz.

Neculae Șenchea sta liniștit în sicriu, nepăsător la toate. Părintele Moise adormise în așternutul său, sforăind adânc.

— Am să fac sărăcusta mâine înaintea prohodului - a oftat sfinția sa către preoteasă, cerând să tacă și să-i dea pace. Nu-l las eu fără sarăcustă... Azi, ori mâine, tot atâta... De sculat tot nu se mai scoală, decât la a doua venire.

CAPITOLUL XVI

În care cunoaștem cum bate Luther pe fsus în concurența vinului și a berii.

În primăvara anului 1909, ploile au început să cadă în cele dintâi zile ale lui Aprilie și au ținut fără contenire două săptămâni. Iarna fusese grea și îmbelșugata în zăpezi, așa că pământul era îndestulat cu apa, neputând prididi să soarbă într-însul sodomul de ploaie care curgea din burdufurile sparte ale cerului. Noroaiele din Bârseni ajunseseră de pomină, copiii ieșind dimineața cu cataligi, ca niște arătări din altă lume.

Oamenii erau necăjiți și se uitau pe ferestre cu inimile prefăcute în cenușă. Iaca, se împlinesc aproape cinci luni, de când stau în casă, neavând putere să iasă decât până la poartă ca să se uite în neștire deaăungul râului de noroi care venea din ceața și se pierdea în negiui. Patru luni au înotat în nămeți... Acuma înoată în tina. Lemnele s-au isprăvit demult. Doar zece - eincisprezece gospodari, care au stânjeni rânduiți împrejurul gardurilor,

se pot bucura de căldura. Încolo, frig și umezeală adunată în oase ca în burete.

Căraușii din Bârseni au scăzut parcă în cei trei ani trecuți de la înțemnițarea lui Yisalon Luca, împruținându-se în curaj și adâncindu-se în sărăcie mai afund decât erau.

Domnul director Bitay Pâl a avut o idee strașnică îndată după ce a fost închisă rotai ia din sat. Fără cărauși nu se putea descurca, iar căraușii nu făceau o ceapă degerata fără rotarie la îndemâna. Cu teiepile lor istovite de atâtea opintiri prin noroaie și supraîncărcate, erau ca niște oameni porniți pe calea betșuguuilor: le trebuia doftorie în fiecare zi. Atunci a hotărât domnul Bitay Pal să facă rotarie în fabrică. Acuma căraușii bârsăneni erau ai lui cu totul, cu proțapuri și cu obezi. La plata, ieșea Sorbân Pi și a cu catastiful în ușa cancelariei și se atâta plictisit peste oameni.

— Gheorghe al Catrinii! - striga răgușit. De plată opt metri cubi ele brad... Se scade reparația carului, osia din față și două obezi la roata dinapoi... Primește în mână atâtea «oroane.

— Parcă mi-ați pus obezi de argint striga Gheorghe, auzind scăderea cărei se face.

Sorbán Pișta rânjea:

— Vrei să te duci ia Visalon Luca să și le facă? - întreba uitându-se în batjocură la dânsul și cuprinzând. În treacăt cu privirea gloata întreagă... Eu te pot ajuta să ajungi acolo...

Visalon Luca era în temnița din Brașov. Gheorghita simțea o involburare de sânge în cap:

— Dați-mi banii - răspundea scurt, cu ochii aplecați la pământ. Căraușii se fereau, privind țintă la Sorbán Pișta, cu licăriri de câini înfometați. Să nu creadă cumva domnul porc un st ca ei au de-a face cu Gheorghita ori cu Visalon.

Pe lângă asta, domnul director a mai dibacit o socoteală nouă cu căraușii. Drumul se scurtase de când

început să circule trenul, așa că b arsă ne ni i făceau, în loc de o cărăușie, câte trei în fiecare zi. Socotind, prestația de muncă era, fără îndoială, cel puțin de două ori mai mare ca înainte, dar directorul a preferat să plătească în raport cu kilometrii parcurși, așa că, din trei drumuri ieșea mai puțin ca dintr-unul singur.

Toată iarna au stat muncitorii agricoli fără lucru. Așa se pomeniseră din veac. Muierile umblau încoace și încolo, după o varză acră, ori după un cofăel de mălai.

Costea Bucur slobozea mălaiul și varza, trecând în călindar zilele de lucru care aveau să fie făcute la vară.

— Doamne, ferește-ne de primejdie – murmurau femeile în drum spre casă, mergând necăjite, de nici nu vedeau, nici nu auzeau... Ce-om mai mânca în dricul verii, dacă-s legate toate zilele de lucru la asta?

Bărbații stăteau întunecați lângă cuptor. Ieșeau pe înserat în dealul Clăbucetului și veneau acasă cu crozne de vârfuri umede în spinare.

Dacă mai ține iarna, ne-am dus... se gândeau, neai-i înd dezlegare în capetele lor covârșite de întuneric.

Domnul. șef de post de jandarmi, plutonierul major barkăș Árpád, își scria raportul lunar fumând țigara sa favorita „Portorico” și se simțea deosebit de mulțumit. Era cel dintâi șef de post statornicit în Bârseni de pe urma demersurilor făcute de fabrica, de primărie și de fruntașii satului. Purtând cu fală o burtă prestigioasă ca a părintelui Moi se și o mustață neagra, răsucită artistic în cârlige simetrice, bai kas Árpád se socotea un descălecător venit să aducă în Bârseni solia ordinii și a civilizației sub străjuirea Coroanei Sfântului Ștefan. Organizase postul de jand. aimi în casa lui Neculae Vlad, a cărui familie se mutase pe alta uliță, în casele de zestre ale văduvei.

„Din punct de vedere social – scria Farkas ridicându-și fruntea cu plăcere ca să poată ieși mai ușor ideile la lumină – avem, aici, aceeași problemă, pe care am

cunoscut-o în experiența mea și la postul de jandarmi din comuna Tarajos pe care cu onoare l-am condus și unde locuiesc exclusiv unguri. Țăranii săraci sunt leneși. Nu lucrează nimic în lunile de iarnă. Stau într-o degradare animalică și nu prestează absolut nicio muncă. Din această cauză se dedau la hoții și la fapte anarhice. Misiunea este foarte grea pentru că acești puturoși au și sentimente iredentiste valahe, fiind ajutați mai ales de învățătorul Popovici. Bețiv și afemeiat, acesta are gărgăuni în cap. Se aprinde ușor în chestiuni șovine, dar, apoi, se îmbată, indiferent dacă bea cu valahi ori cu unguri. Duminica 11 Aprilie, am avut de rezolvat un accident caracteristic. Adunându-se sătenii, ca de obicei, în fața primăriei, m-am dus să fac observațiile mele de serviciu. Mizând un grup de țărani muncitori care se grămădise la o parte, i-am adresat câteva cuvinte de educare, conform regulamentului nostru.

— Înțeleg că lumea stă degeaba astăzi - am zis. E Duminică. Zi de odihnă. Dar voi de ce vă odihniți? Ce-ați lucrat în cursul săptămânii trecute? Petreceți vremea în lene, de asta toamna. E o rușine...

Natural ca poporul adunat a ascultat cu atențiune cuvintele mele. Cei cărora le-am vorbit, m-au privit întâi nedumeriți, apoi cu ură. Ceilalți au zâmbit. Unii m-au aprobat.

— Ei, de ce nu răspundeți? i-am întrebat din nou. Deschideți-vă gurile și vorbiți!

Atunci și-a ridicat capul unul din grupul acela și mi-a răspuns:

— Ce să lucrăm?

Obrăznicia răspunsului era vădită. Am continuat cu severitate:

— Cine vrea să lucreze, găsește lucru - i-am explicat imediat. Îngrijește de vite, prăsește porci și păsări. Femeile țes pânză de in și de cânepa. Fac covoare de lână... Bărbații se duc la pădure... Taie lemne... Cum fac

dumnealor... - am arătat spre oamenii de frunte ai satului.

După cum binevoiți a vedea, am înșirat practic o serie de ocup ați uni productive. Sălbaticul acela și-a rânjit dinții și a scuipat:

— Dumneata visezi, domnule șef, mi-a răspuns. Unde avem noi vite? Cu ce să le cumpăram? Ce să le dam de mâncare? Unde să le adăpostim? Lâna nu crește pe garduri. Nici cânepa... Noi nu avem un băț de lemn în curte și dumneata vorbești de vite... La pădure nu ne primeșie fabrica. Altceva nu e de lucru nicăieri. Așa ne-am pomenit. Stăm cinci luni pe an degeaba... Uităndu-se cu ură la fruntașii de lângă mine, a adăugat **r** Dumnealor pot face, că-s plini de toate bunătățile. Ne storc vlaga în cursul verii, iar la timp de iarnă se încuie și-și prăjesc - burțile la căldura. Nici ca le pasă de noi.

Fața de această atitudine, care pe de o parte era necuviincioasă, iar pe de alta trăda o îndărătnicie sălbatica, l-am ridicat și l-am dus la post. În acel moment, a apărut învățătorul Popovici care s-a apropiat de mine vizibil enervat.

— Poporul român e un popor pașnic - a intervenit fără să-l întrebe nimeni... Tradițiile noastre...

L-am întrerupt:

— Dumneata să taci! Cunoscut eu bine poporul duminale. Sunt în mijlocul lui patrioți și gospodari respectabili. Unul ca acesta pe care-l duc acum la post, nu are însă nimic cu poporul. E pleavă.

Învățătorul a dat îndată înapoi:

— Desigur, domnule șef. Nici noi nu admitem să ne reprezinte codașii satului... Nu... Eu credeam că aveți un incident cu vreun fruntaș de al nostru...

— Nu crede nimic și vezi-ți de treabă-l-am apostrofat scurt.

Numitul individ se cheamă Ion Ceapă. A fost expulzat odată din sat și a revenit - trăiește în concubinaj cu numita

Rafira Neagu născută Lumea, fiica criminalului Visalon Luca, deținut în penitenciarul din Brașov. După două zile de instruire la post, i-am trimis la urma lui, în comuna Agriș, județul Turda”...

Domnul șef s-a oprit din scris și a privit mulțumit raportul din fața sa. A tras un fum adânc de țigară și s-a razi mat de speteaza scaunului.

Între schimbările de seama care au intervenit în Bârseni după instalarea postului de jandarmi, a fost și plecarea domnului Coloman Sos. Nu se împlinise anul de la moartea lui Neculae Ylad și cârciumarul s-a desprins din ȋtele satului, ca dintr-un păienjenis vestitor de părăsire și de sărăcie. Experiența i s-a îmbogățit cu o fila nouă, asupra căreia domnul Sos reflecta cu tristețe adâncă. Decât un nou răvaș în tezaurul experienței mele își zicea plin de mâhnire-mai bine un sac de bani... Deasupra acestei întristate experiențe se așezase doamna Goii lda Fenyvessy de Fcnyvesfalva, cu transformarea loială pe care i-o provocase beția din noaptea aceea de pomina, exasperând nervii soțului ei din cale afară. Nobila doamna era apucată de o târzie și violent a ardoare amoroasă, copleșindu-și soțul cu îangoare și cu melodii tandre. Neavând clienți cu care să se ocupe, domnul Sos stătea răstignit pe crucea acestei neașteptate osândiri, pândind ceasul izbăvirii. Dragostea Gotiădei avea caracterul unei vrăjmășii aprige și al unei prigoane diabolice, încât domnul Colonian Sos socotea ca a căzut asupra lui judecata celui de sus, care i-a poruncit câțiva ani de purgatoriu, pentru ispășirea păcatelor.

— Poate să ai dreptate - I-a mângâiat părintele Moi se într-o zi, ascultându-i tânguirea. Dumneata ești romano-catolic. Noi suntem greco-catolici. Avem față de ceilalți creștini uit privilegiu mare... Ei se duc de-a dreptul în rai ori în iad - a zâmbit sfinția sa cu melancolie. Catolicii și-au asigurat, cu iscusință, răgaz în purgatoriu. Canoanele sunt

mai ușoare și mai trecătoare aici...

Coloman Sos asculta sceptic lămuririle liniștitoare ale părintelui. Prăvălia era mereu goală; abia mai putea plăti arenda, făcându-și socotelile, cârciumarul a hotărât să se retragă odată cu expirarea contractului.

— Voi căuta un restaurant de gara, la încrucișare de trenuri - a suspinat mâhnit. Să intre și să treacă atâția călători pe lângă mine și peste mine, ca să nu mă găsească vrăjmașul nicio clipită singur.

răjmașul era Clotilda.

Încercând deci tar hatul în căruță și așezând deasupra pe Gotilda, care arborase o pălărie verde cu voaluri zburătoare, domnul Coloman Sos și-a luat rămas bun de la bârsăneni și a plecat... „Ar trebui să cânt acum prologul din opera Pagliacci” și-a zis întristat privind caravana. Când s-a jucat opera aceasta la Debrețin, artiștii nu erau mai prejos în costumarea lor de vagabonzi decât doamna Clotilda cu soțul ei.

Asupra hotelului comunal din Bârseni s-a întins îndată ghiara lacoma a concernului Frideric Czell și Fiii, care avea în Ardeal peste patru sute de cârciumi. În aceste cârciumi se desfăceau produsele nenumăratelor fabrici de alcool și de bere ale acestui vestit grup de fabricanți.

Concernul Frideric Czell reprezenta o forță economică hotărâtoare. Cel puțin treizeci de cârciumi îi vesteau în fiecare județ puterea, răspândind otravă și adunând bani. Preferința lui se îndrepta îndeosebi spre cârciumile comunale. Găsindu-le zidite gala, nu trebuia să facă nicio investiție. De cum se deschidea concursul de arendare, cobora din trăsură la primărie procuristul firmei și văia fitilul.

Bătrânul Frideric Czei avea experiență vastă în această privință, după cum era neîntrecut și în fabricarea vinurilor.

— Nu uitați, dragii mei - a zis către cei trei fii ai săi -

câteva lucruri importante, rdealulâncaresunt regiuni vinoase, nu ne interesează. Acolo oamenii cunosc gustul vinului. Ne îndreptăm atențiunea spre acele părți ale provinciii, în care acest gust a trecut cu totul fugar prin vârful limbilor, nelăsând nicio amintire. Aceste regiuni sunt ale noastre, cu limbile lor cu tot. De asemeni nu uitați ca la orașe ne plac cartierele mărginașe, unde prostimea bea, scuipa, înjură și iarăși bea, socotind băutura un rău necesar. Ca să putem plasa produsele noastre, trebuie să împiedicăm oamenii să cunoască altele...

— Cum e posibil asta? - a întrebat Rudolf Czell mirat.

Bătrânul a zâmbit:

— Am spus că trebuie să-i împiedicăm, vorbind într Tui sens larg, dragă Rudi... Noi ne bizuim pe salariile și pe veniturile mici ale oamenilor din mahalale. De asta au grijă cei care le dau de lucru și-i plătesc. Nouă ne revine alt sector: să menținem marfa la un nivel scăzut, lipsit de pretenții. Să deschidem la fiecare pas o cârciuma... împutînând hanii lucrătorilor îi legam iară leac de locul lor de muncă cum legi vita de jug. Nu se pot mișca în altă parte. Îndobitociți cum sunt, nici fiu pot pretinde... Acestea sunt reflexiuni subtile pe care trebuie să le faceți și voi, asupra complexului capitalist, a continuat cu vorbe blajine bătrânul Frideric Czeâl.

Rudolf a răs cu putere:

— Incontestabil, tata... Așa este... Ai putea să ne introduci mai adânc în activitatea ta. E timpul...

Bătrânul s-a întors spre Rudi:

— Tu ai să te duci în România, Rudi... Acolo punem bazele industriei de bere. Și fiindcă regele Carol de Hohenzollern poartă afecțiune nezdrucească Germanici, vom cinsti fabrica din București cu numele reformatorului Luther...

— Nu-i o profanare asta, tata? Să dai numele lui Luther unei fabrici de bere? Mă gândesc ce-ar zice lumea

dacă s-ar gândi cineva să dea numele lui Iisus Cri st os unei fabrici de alcool.

Fri cleric Czell a clipit din ochi, mirându-se puțin.

— N-au s-o facă, Rudi... M-am gândit la Luther, pentru că el reprezintă o reformă specific germană. Berea e iarăși băutură germană, sub egida lui, fabrica din București poate prospera peste așteptări... Carol de Hohenzollern sprijină colonia germană și vrea să-i asigure un rol economic de frunte. Luther va veghea sa izbutească...

Cinicul bătrân a aprins o havană, a pufăit, apoi a urmat a vorbi:

— Deși Iisus nu figurează pe nicio firmă, afacerile pe care le face biserica în numele lui sunt uriașe. Nu mă refer la ceeaee reprezintă catolicismul universal, ca forță economică. E copleșitor. Sute de mii de oameni robotesc în numele Domnului, trăind în mizerie neagră, ca să asigure strălucirea Vaticanului. Episcopii învăluiți în purpuri și în aur, cu mitre și cârji bătute în pietre nestemate, cu degetele împodobite de inele scumpe, predică mulțimilor sărace să rabde și să aștepte îndestularea pântecelor în viața de apoi. Ei nu se sfiesc să trăiască huzurind chiar în viața aceasta... Socotind pe dreptate, cei mai puternici concurenți ai noștri în desfacerea vinului sunt episcopii catolici, cu viile lor fără număr... Luther nu-l va putea birui pe Iisus în concurența vinului. Îl va răpune în bere...

Familia Czell s-a cutremurat ușor la auzul acestor cuvinte și a rămas tăcută, privind în adâncimea gândurilor care o preocupau.

Bătrânul s-a ridicat din fotoliu, scuturându-și cerbicea și a revenit la obiect:

— Doream se va mai spun, ca spre a pătrunde pretutindeni unde vrem să pătrundem, folosim argumentele cele mai prielnice: cointeresarea în cazuri importante și cadouri în cazuri minimale. Procuristul nu

trebuie să meargă niciodată la primărie cu mâna goală... Asta e axioma...

Rudi a intervenit iarăși:

— Se plâng consumatori, tată, ca vinul e acru. Unii afirmă că-l preparăm din aşchii de lemn... Un fel de oţet...

Fri cleric Czell a zâmbit din nou cu bunătate:

— Secretul fabricaţiei nu vi-l destăinuiesc decât înainte de a muri... N-aveţi nevoie să-l cunoaşteţi cât timp mă aflu în viaţă. Ceea ce vă pot spune acum - a făcut bătrânul râzând eu prietenie - e că vinul se face uneori şi din strugure... Dar nu e strict obligator.

Hotelul comit «al din Bârseni a trecut deci în exploatarea concernului Friderje Czell, pe timp de patru ani, iar concernul Czell şi-a trimis îndată prepusul său, pe Iohann Kraus cu soţia sa Ştefania, saşi originari din Bistriţa-Năsăud.

Iohann Kraus fusese multe şi de toate în viaţa tui. Din această cauză, concernul a şi ezitat să-i încredinţeze avantpostul său, abia înfipt în inima satului Bârseni. Având, însă, în vedere că paralel cu interesele economice trebuiau ținute în seamă şi cele naţionale săseşti, Iohann Kraus a fost acceptat, până la urmă, să conducă prăvălia în schimbul unui câştig de opt procente din încasările brute.

Procuri st ui firmei l-a dădăcit meticulos şi cu răbdare.

Herr Kraus i-a spus privindu-l peste ochelarii „zwickeri” prinşi cu şiret negru de ureche - trebuie să înţelegi că firma a trecut peste toate... inconvenientele... ca să zic aşa... din consideraţiuni naţionale. Dar nu poate renunţa la două condiţiuni: cea dintâi este plata în procente - care te va sili să faci vânzare multă, iar a doua: metoda utilizată până acum de car ci umărul de acolo, pe care, după studiu serios, firma e silită s-o repudieze.

Iohann Kraus a înghiţit un nod. Fire neobişnuit de aventuroasă pentru un sas, i se părea ca negoţul de

băuturi e. afacere destul de simplă ca să nu comporte cine știe ce bătaie de cap. Acum vedea că procuristul învăluie toată daravăra asta în mister, de parcă ar sluji o liturghie.

Concernul - a urmat procuristul placându-i ținuta religioasă a lui Kraus nu se bazează pe clienți cheflii și pe chelnerițe, despre care are, în general, o părere foarte urâtă. Acest lucru poate conveni unui cârciumar oarecare, dar nu convine firmei. De aceea, dumneata trebuie să pui accentul pe înmulțirea clienților mărunți. Ei sunt baza noastră...

Procuristul s-a lăsat pe speteaza fotoliului savurându-și ideile:

Vezi, domnule Kraus - făcu ridicându-și fruntea concernul nostru e ca o țeavă imensă, ramificată pretutindeni. Țeava aceasta are mii de găuri, prin care se scurge băutura încet, dar continuu. Nu este în concepția noastră să inundăm lumea și apoi să trecem la secetă. Noi vrem să curgă mereu și să întâmpinăm, fără întrerupere, gâtlejuri primitoare. Astfel, asigurăm debușul produselor fără zdruncin și scontăm curgerea veniturilor conform prevederilor fără emoții. Du-te deci și mizează pe consumatorul mărunț. El e timid și plătește bine, mulțumindu-se cu orice... Am observat personal psihologia localurilor de consumație - a adăugat procuristul cu importanța-Intra un client bine îmbrăcat și plin de bani. Își alege cea mai bună masă, pretinde șervet, face nazuri la mâncare și dificultăți la plata. Personalul îl filează numaidecât și strigă la bucatărie: o friptură, adăugând bucatarului: alege ceva bun, egrangur. Același lucru la tejgheaua de băuturi: băiete, o jumătate de vin din cana albă! Băiatul știe că în cana albă e viiv: neprefăcut.

Intra un om sărac în același local. Își alege cu sfială masă cea mai dosnică. Se șterge la gură cu mâneca hainei. Mănâncă resturile ce i se pun dinainte și bea vinul din cana albastră, care e oțet. La urmă, plătește fără cârtire

exact cât a plătit clientul bogat și pleacă împleticindu-se jenat, ba încă salută cu? respect și pe chelner.

Aceștia trebuie să fie clienții dumitale. Gâtlejurile lor trebuie să stea întinse spre rețeaua noastră de țevi: nepretențioase, umile, veșnic flămânde și însetate. Atunci procentul dumitale va spori, asigurându-ți câștigul. Încă ceva - a adăugat procuristul, concendiindu-și prepusul nu primim nicio reclamație cu privire la calitatea băuturilor. Te descurci cum vrei. Ți va fi ușor, căci în regiunea aceea oamenii s-au obișnuit să creadă că vinul e așa cum îi primesc de la noi... Nu știu care filosof german a spus că lucrurile nu sunt așa cum sunt, ci așa cuir. par a fi... Le revedere, domnule Krauss.

Iohann Kraus era un bărbat de patruzeci și cinci de ani, slab, mijlociu de stat, cu mustăți stufoase. Sașii sunt de obicei. Înalți și voinici. Purta în schimb iarna ca și vara, cizme și pantaloni plușați, vadindu-și de la întâia vedere originea și apartenența. Soția sa, Ștefania, era însă grasă și roza ca un cozonac, fiind sentimentală, blândă și bună la inima, încât mi era zi ori ceas să nu sufere pentru suferința altora.

Reflectând, adeseori, asupra neșanselor sale în viață». Kraus o socotea pe Ștefania principala cauză a nenorocului. Într-adevăr, norocul se bazează mai ales pe trei virtuți: înșel aciune, cruzime și lipsă de omenie. Domnul Kraus făcea fală acestor virtuți cu destulă bărbăție. Dar ceea ce zidea el cu truda, dă râma Ștefania prin lacrimi, transpunând legenda meșterului Manole în menajul ei, cu o inocență cave dezorienta, îndată ce simțea că Iohann pune la cale o afacere necurată îl învăluia în bunătatea ei iară de margini și domnul Kraus rămânea năuc, privind împrejurul său cioburile sparte ale savantelor combinații.

Mai întâi, Ștefania se uita la dânsul cu o privire atât de plină de căldura și de onestitate, ca piatră dac-ar fi fost,

încă»-ar fi fărâmat. Îi vorbea apoi cu dulceață:

— Cum să câștigi tu singur Johann din afacerea asta? Nu vezi că trebuie să-i dai și lui Ilejnrich și lui Martin? Ei lucrează ca și tine...

— Nu lucrează ca și mine - se încumeta Iohann Kraus să înlăture primejdia. Le dau cât cred că li se cuvine... Lasă-mă în pace. Știu eu cum vine socoteala.

— Ah, Iohann - își frângea mâinile Ștefania - e îngrozitor. Nu mai mănânc. Nu mai dorm. Vreau să mor - se tângui a duios, lăcrimând din ochii aceia albaștri, minunat de frumoși, adumbriți de tristețea inimii chinuite. Nu face asta, Iohann... Fii drept... Altfel ma așez aici în mijlocul odăii și mor...

Iohann Kraus cerceta mijlocul odăii, cu ochii pierduți. N-ar fi vrut să-și vadă nevasta așezându-se acolo. În toată siricăciunea lui era un singur punct luminos: dragostea adâncă față de aceasta femeie pura și fața de bunătatea ei copleșitoare. Avea, adeseori, răbufniri de amărăciune și de revoltă, ridicând glasul, mai ales când o nouă afacere se prăbușea sub lamentările Ștefani ei. De cum îi întâlnea însă privirea, îl săgeta un sentiment de rușine și se resemna plecând fruntea. Trăia astfel ca o sălbătăciune zbuciumată de cruzimile firii, sălbătăciune care, scoțând capul din întunericul ascunzișurilor, simte răspândirea blândă a razelor de soare și se lasă o clipă în voia desfătării nevinovate de a trăi, uitând prada.

În realitate, nu se putea plânge de Ștefania, căci îl urmase pretutindeni, de-a lungul unei vieți foarte aventuroase. Fusesse cu dânsul în America, învoindu-se să-și vândă casa pentru banii de drum. A dormit în vapor pe frânghii, fără să scoată o vorbă de amărăciune. A cunoscut foame cumplită la Detroit, stând alături de Iohann la poarta lui Ford, în căutare de lucru. După-doi ani, tot ea a cerut bani de la Bistrița, punându-și părinții pe jar să vândă ce mai au, ca să se poată întoarce acasă. Au ajuns în

Ungaria ofiliți și rupți, domnul Kraus lepădând pentru o vreme cișmele și pantalonii de catifea, spre a se întoarce 111 patrie cu ghetete americane fără călcâie, având răsuflătoare destul de bine deschisa la degete.

Nu se putea să sfârșiți altfel – le-a zis socrul lui Kraus când i-a văzut în halul acesta.

— Ștefania e de vină – a intervenit Kraus necăjit. Cu milosteniile ei îmi da de râpa toate combinațiile. /

Socrul a zâmbit acru:

— Pungășia și bunătatea destrăbălată fac laolaltă un faăiment sigur... Tu să te lași de șmecherii, iar Ștefania sa priceapă că ordinea cinstită în viață e mai folositoare ca bunătatea. M-ați ruinat și pe mine...

În schimb, perechea Kraus a adus cu siiiie din călătorie o maimuță mica, fruct al expediției pline de peripeții și al atâtor lipsuri îndurate în greaua pribegie.

Maimuța se numea Azra și se afla acuma în Bârseni, ca o bucurie dulce a inimii doamnei Ștefani a veșnic doritoare de a iubi și de a ocroti pe cineva.

— Nu se știe cum a ajuns Azra pe vaporul cu care se întorcea în Europa perechea Johann Kraus. De ajuns să spun că, într-o clipă amiază cu suflare de vânt rece, a fost zărită pe catargul vasului, sus, aproape de vârf. Sta acolo, ținând în brațe felinarul în care ardea flacăra aprinsă a lămpii cu ulei, după rânduiala marinărească. Probabil îi era frig și găsisese în accă loc mângâiere și căldură.

Călătorii s-au valmașit la vedere, cum e obiceiul la asemenea priveliști. Maimuța îi fixa de sus fără să se miște. Era tristă și coada îi atârna lipsită de vioiciune, în lungul catargului. Un marinar s-a urcat sprinten după dânsa și smulgând-o (iepe felinar a adus-o pe covertă. Maimuța scâncea spăimântatu și căta cu deznădejde împrejur.

Atunci a văzut-o de aproape Ștefania și inima i s-a umplut de milă. Fără să stea pe gânduri, s-a îmbulzit și a

cerut să i se dea maimuța, având dorința fierbinte să-i poarte de grijalo-Iann Kraus s-a rușinat și s-a vârat între oameni, lepădându-se de nevastă ca un mișel. Au sărit și alți călători să li se dea Iov plăpânda vietate, dar ochii doamnei Ștefania au biruit până la urma toate împotrivirile și maimuța a trecut prin consens unanim în brațele femeii care mărturisea, prin minunata ei privire rugătoare, cea mai delicată sensibilitate.

Un egiptean din mulțime s-a fudulit ca el cunoaște viața maimuțelor. S-a apropiat deci de Ștefania și a încercat să mângâie maimuța:

— Azra - a zis acel egiptean cu dulceață, săvârșind prin aceasta actul de botez, căci numele i-a plăcut într-atâta doamnei Ștefania, încât a hotărât să-l dăruiască îndată maimuței sale.

Bucurându-se de simpatia obștească a celor de pe covertă Ștefania și-a putut afla și soțul, care a apărut din înghesuială mirându-se cât e de ciudată lumea aceasta. „De mine n-au avut. nicio mila slugile lui Ford - și-a zis amărându-se. Nu mi-au dat slujbă și m-au lăsat fără pane, să leșin de foame la poarta fabricii. Iar de maimuța asta, le e milă la toți”...

Este ușor e (e priceput că interesul stârnit de sosirea famifiei - Kraus în Barseni, a căzut asupra Azrci, îndată ce s-a răspândit vestea că a venit o maimuță în sat. Oameni lili toată firea nu pregetau să caște gurile oprindu-se în pragul care despărțea cârciuma de odaia cârciumarului și să privească uimiți asemenea făptură ciudată, care semăna grozav cu unii dintre dânșii. Mai ales femeile și copiii se îmbulzeau ca la circ, minunându-se și crucindu-se:

Ptiu - stupeau subțire unele muieri bine că nu suntem însărcinate să facem plozi cu coada... Vai de mine, soro, parca-i din oameni - se spăimântau altele ridicându-se în vârful picioarelor să vadă mai bine.

Domnul Kraus a avut oarecare bucurie din această

defilare obștească prin fala tejghelei sale. Mai întâi, a putut cunoaște o mare parte dintre săteni. În al doilea rând, să a bucurat destupând unele sticle de vin acrișor, galben ca lămâia, pe care scria cu litere gotice: Mädehen-Traube. A vândut și câteva țoi un de rachiu tare, privind satisfăcut cum se îneacă clienții după întâia înghițitură și cum îi podidesc lacrimile, ieșindu-le puțin ochii din orbite după cea de-a doua. A deschis îndată și catastiful datornicilor, iară de care a înțeles că în» se poate face negustorie serioasă, mai ales că Ștefani a, ocupată cu maimuța, n-are să observe corectările pe care le va opera dânsul, după caz și împrejurări.

Trecând vremea, Azra a ajuns, însă, un răsfăț permanent al casei, așezând capriciile ei deasupra oricărei alte rânduieli a menajului. Domnul Kraus era destul de stânjenit. Dumnealui avea o cățea foarte devotată, căreia-i purta dragoste, așa cum se poartă de obicei câinilor de credință. Dar cățeaua sta la locul ei și-și urma fără sminteală destinul ei câinesc – pe când maimuța începuse a se amesteca în viața lor de oameni, ca și cum ar fi făcut parte din turma cuvântătoare a nepoților lui Adam. Asta îl enerva peste seamă. Dacă adagoăm că Azra a simțit vrăjmășia cârciumarului, întorcându-i-o cu vârf și îndesat, ne putem închipui că traiul familiei ajunsese destul de greu în vremea din urmă.

Dimineața, când cobora Ștefani a din pat, Azra se apropia tiptil de dânsa și o mângâia delicat pe picior. Doamna Kraus se prefăcea că n-o vede:

— Unde-i Azra? Indei Azra V în reba cu du 1 cea ța, cercetând în dreapta și în stânga. Maimuța o mângâia din nou pe picior și chicotea delicat:

— Îi... Ji...

Atunci se întorcea Ștefani a și o ridica în brațe alintând-o:

— Uite Azra... Uite Azra... făcea gangurind și

strângând-o la piept.

Așezându-se lângă mescioară să se pieptene, Ștefania se privea într-o oglindă de mână, apoi întorcea capul, spre maimuță:

— Azra e urâta astăzi... Azra asculta, apoi răspundea cu o privire supărată. Întindea lăbuța, lua oglinda și se privea, răsucindu-și capul, încoace și încolo. Își cerceta atent chipul. Dacă era mulțumită, punea oglinda la loc și se îndesa în brațele Ștefaniei ei, căutând răsfăț și căldura. Dacă nu era mulțumită, trântea oglinda pe masă, sărea din brațele doamnei Kraus și se plimba amărâtă prin odaie, târându-și coada pe dușumea.

La prânz, Azra se obișnuise să-și privească paharul în dreptul ferestrii. Îi plăcea cum strălucește în reflexele luminii. Câteodată se frângeau în sticlă razele soarelui, dând un joc de culori roșii și albastre. Atunci chicotea din nou veselă, chemând pe Ștefania să se minuneze. Altă dată descoperea că paharul nu e destul de curat. Lua îndată un șervet și-l ștergea cu seriozitate, cercetând mereu dacă a dispărut ori nu umbra supărătoare care-i stârnise nemulțumirea.

Când domnul Kraus își sorbea zgomotos ciorba din talger ctând semne guturale de plăcere, Azra îi prefira fulgerător o lăbuță de sare, chicotind și refugiindu-se la sânul Ștefaniei. Se întâmpla ca jupânul să fie bine dispus și să râdă, turnându-și un nou căuș de zeama în farfurie. Câteodată, era însă rău dispus. Se uita crunt la maimuță și puneă instinctiv mâna pe cuțit. Simțind asupra sa ochii Ștefaniei, se ridica mânios de la masă, trântind cuțitul și plecând spre ușă. Azra lua repede tacâmurile și le arunca după dânsul, încheind bătălia prin câteva chicotiri, care aveau sonorități specifice de victorie.

O întâmplare neobișnuită l-a pus pe domnul Kraus pe gânduri în așa măsură încât, venind părintele Moise cu învățătorul Popovici la dânsul și aflându-se de față mai

mulți oameni, a trebuit s-o povestească numaidecât, cerându-le părerea.

Căteaua domnului Kraus fătase cinci cățeluși, dintre care dumnealui nu poflea să păstreze decât unul. Ceilalți urmau să împărtășească soarta obișnuită a câinilor din partea locului, să fie azvârliți în Bârsă. Azra îi descoperise în coșul lor de după ușă, unde se mișcau amărâți, căzând mereu pe năsucuri și dibuind neîncetat pânțelele mamii lor, în care aflau dulceața și căldura hranei. Ca prietenă veche ce se afla cu căteaua, care se chema Mitzi, Azra s-a apropiat de coș și a privit încântată foșnirea plozilor plăpânzi. Dar Mitzi, sălbătăcită, în pasiunea ei de mamă, a mârâit arătându-și colții. Azra s-a oprit în loc mirată. A așteptat câțeva vreme, apoi a făcut din nou o tentativă de apropiere. Căteaua a mârâit iarăși îndelung, privind-o eu ochii injectați de sânge.

Maimuța a înțeles și a renunțat să se apropie. A rămas, însă, unde se afla, uitându-se drept în luminile lui Mitzi, care-i întorcea stăruitor, fără clipiri, privirile. Cele două vietăți au stat ceasuri întregi în această poziție, subjugate de o stare hipnotică greu de înfrânt.

A doua zi de dimineață, în vreme ce Mitzi lingeă cu limba ei ascuțită și subțire laptele pus anume departe de coș, în lipsa doamnei Ștefania, cei patru cățeluși sortiți pieirii au fost scoși de domnul Kraus din coș și duși în curte, sub un măr bătrân. Acoperindu-i cu o ladiță goală, i-a lăsat acolo, urmând să fie azvârliți în vale, mai târziu, când va avea dânsul răgaz.

Cățelul care a rămas singur în coș, plângea căutând zadarnic căldura fraților lui. Mitzi s-a întors într-o clipă și a început a lătra, cercetând desperată împrejur. Domnul Kraus veghea în apropiere. Luând talgerul cu lapte, l-a pus în coș, încercând, astfel, o savantă manevră de corupere a sentimentului matern. Încercarea a izbutit, vădindu-se că Mitzi e un câine sănătos și cuminte, care nu renunță la

mâncare nici în cele mai dramatice clipe ale câineștii sale vieți...

Când a intrat, însă, Ștefania cu Azra în bucătărie, maimuța a pășit sfioasă drept spre coș, căutându-și cu luare aminte prieteni i.

Nevăzând decât un cățeluș, s-a neliniștit și s-a apropiat ca o iscoada, să vadă mai bine. Mitzi a mârâit, dar de data asta maimuța s-a sinchisit prea puțin. Alergând la Ștefania și înapoi la coș, chicotind și agitându-se, și-a manifestat atât de fără odihna zbuciumul, încât Ștefania n-avea chip să se așeze pe scaun.

Când a deschis domnul Kraus ușa, Azra a ieșit ca o nălucă. Ștefania s-a clătinat țișând, iar Mitzi s-a alăturat învolburării obștești prin lătrături mânioase. Dând buzna să iasă după maimuța, doamna Ștefania și soțul dânzei au rămas înmărmuriți în pridvor: Azra se întorcea din curte purtând pe amândouă brațele câte doi cățeluși, pe care-i mângâia cu obrazul, chicotind. Privind-o, în aceeași stare de înmărmuri re, soții Kraus au văzut cum intră în oclaie, spre a lepăda cu gingășie plozii la oarecare depărtare de coș, după care s-a așezat pe coadă și s-a uitat ager în ochii lui Mitzi. Cățeaua a sărit și a început a-și linge cățelușii, care tremurau de irig și căutau pânțelele dătător de Viață.

— Vă declar, domnilor - a încheiat tohanu Kraus povestirea săcă maimuța aceasta s-a purtat întocmai ca un om... Eu am văzut multe în viața mea, dar asemenea faptă m-a uimit...

Părintele Moise a dus la gură paharul cu Mădehen-Traube și a ca mit din nas. Gura! s-a făcut pungă de această băutură acră, așa că n-a putut da răspuns.

Învățătorul Popovici aflându-se la vârsta când omul mănâncă și bea fără alegere, bucurându-se mai mult de cantitate decât de calitate, a dat paharul pe gât și și-a exprimat îndată, mirarea:

— Te pomenești că are dreptate Darwin-a făcut mai

mult ca să arate câte și de toate știe dumnealui din cărți.

— Cine e acest Darwin? a întrebat domnul Kraus încruntându-se bănuitor. Oamenii ascultau, revenindu-și încet din lumea de necrezut în care i-a dus povestirea cârciumarului.

Popovici și părintele Moise au zâmbit.

Darwin este un învățat care scrie că omul se trage din maimuță - a făcut învățătorul oarecum neîncrezător.

— Aha - s-a dumerit repede domnul Kraus. Am auzit eu asemenea lucruri în umblările mele. Hm-s-a gândit clătinând din cap - când Vezi cum ascultă și cum trăiește maimuța noastră... doamne, iartă-mă, dacă nu gândești că-i pui de om...

— Adică cum Vine Vorba asta? - s-a încumetat unul dintre săteni, Vădind supărare noi, așa cum ne aflăm, să mi fim decât niște maimuțe?

Părintele Moise, învățătorul și toți ceilalți au râs gros „cu hohote:

— Unii sunt mai deocheați ca maimuțele - a izbucnit preotul vesel induse...

Popovici n-a scăpat ocazia să iasă din nou la iveală cu știința lui:

Darwin zice că oamenii's! au prefăcut, în lungimea vremii, din anumite maimuțe care trăiesc și astăzi, semănând, cu noi ca picăturile de apă între ele, A cercetat el și a văzut și a scris, dovedind negru pe alb, că ăsta e adevărul.

— Am văzut și eu gorile și cimpanzei - a sărit Kraus în vorbă. Am văzut soț, soție și prunci, în menagerie la Berlin. Adevărat că trăiesc tocmai ca oamenii... Te miri ce dracu' mai născocesc învățații.

Părintele Moi se a socotit că e timpul să intervieve și să curme discuția, mai ales datorită vinului lipsit de prietenie cu care era nevoit a se îndeletnici.

— Credința noastră arată că suntem făcuți de

Dumnezeu, din strămoșii noștri Adam și Eva...

Având boala contradicției, învățătorul Popovici nu s-a lăsat însă de ambițiile sale nici de data asta:

Eu nu zic, părinte, că așa, ori pe dincolo... Danvinspune însă altfel, după câte îmi amintesc că ne-a istorisit profesorul de anatomie. El zice că întâmplarea cu Adam și Eva nu poate fi controlată de știință, pe când ceea ce afirmă el stă sub cercetarea minții omenești și poate fi dovedit. Așa că vezi dumneata...

— Crede și nu cerceta - a făcut părintele ușor plictisit de discuție. Puterea noastră stă în credință, iar nu în cercetare.

— Tocmai din pricina asta se dă și Darwin la Biblie - s-a avântat Popovici nerăbdător. Oamenii au nu numai dreptul ci și datoria de a ști ce caută în lumea asta, de unde au venit și unde se duc. Având știința la îndemână, se pot lumina. Pot înțelege că vin din sânul vieții, înzestrați cu putere și cu judecată. Înțelegându-și rostul, vor stăpâni pământul prin știință. Nu se vor mai teme de umbre și de stafii. Vor înfrunta Viața cu bărbăție. O vor supune Voinței lor. Unii învățați merg mai departe și spun că credințele necercetate sunt ghiulele la picioare și beteșug la suflet... Eu unul nu merg până aici - și-a încheiat Popovici cuvântarea. Spun ce-am prins pe ici, pe colo, din gazete și din cărți. N-am nici vreme, nici clief să-mi bag nasul în chestii d-astea...

— Atuncea, va să zică, sunt unii care tăgăduiesc pe Dumnezeu - s-a vârat cu sfială-n vorbă omul care mai ridicase odată cuvânt... Nu se tem aceștia că-i fulgeră cel de sus?

Domnul Kraus a simțit plăcere să-și arate și dânsul știința:

— Fulgerul e electricitate - a zis dumnealui cu emfază. Îl prinzi în paratrăsnet și-l vâri în pământ.

— I) vâri cu om cu tot - a făcut amărât părintele

Moise. Pățești ca Miron Pralca, care lucrând la câmp în ziua de Sfânta

Maria, a fost lovit de trăsnet și prefăcut în cenușa... Doar știți eu toții cum s-a petrecut... Asemenea vorbe de hulă aduc mânia lui Dumnezeu asupra lumii. D-aia e suferință și nedreptate și mâhnire. Visalon Luca s-a întors alaltăieri de la închisoare - a urmat sfinția sa cu obida. Acuma o să înceapă iarăși val și pucioasă în satul ăsta... Dumnezeu să ne aibă în sfânta sa pază, iubii mei credincioși... Să ne întoarcem cu smerenie la mila lui cerând să ierte hula ticăloaselor noastre guri. Iar dumneata, domnule învățător - s-a răsucit spre Popovici-lasă dracului zăpăcelile pe care le tot spui, cămairăute-ncurci. Ori cetești ca lumea și arăți pe față ce fel și chip, ori te lași păgubaș. Ai vorbit adineaori tot ce ți-a rămas în cap de la vagabondul cela de lipovean.

Oamenii au clătinat din capete zâmbind:

— Bine zice părintele Moise... Dascălul ăsta al nostru te întărâtă și te lasă apoi s-o iei razna ca un taur cu streche... Mai bine lipsa...

CAPITOLUL XVII

În care se vede unde e omenia și dreptatea

Cei trei ani și jumătate de închisoare pe care i-a făcut Visai o n Luca, sau înscris în trupul lui ca trei chemări adânci spre mormânt. S-a întors în sat zbârcit și gârbov, purtând barbă sură ca părul lupului bătrân. Ochii i s-au adâncit în orbite schimbându-i înfățișarea. Licărirea privirilor i-a rămas încă vie și puternică, dar se întunecase mai mult decât era de felul ci, așa că nu găseai nicio rază de bucurie într-însa.

În seara când s-a întors acasă, Rafira cosea lângă lanrpa de gaz, pusă pe colțul mesei. Era toamnă târzie, cu neguri și umezeală pătrunzătoare. Traian se culcase în patul de scânduri din colțul odăii și dormea învăluit în fel de fel de țoale rupte și de haine petecite, gustând somnul

fericit al copiilor obosiți.

Rafira se subțiasse puțin la trup. Era o femeie în puterea anilor și ar fi prins-o bine să se ție mai dreaptă de mijloc. Așa cum sta în fața bătrânului, părea încovoiața ca și cum ar avea povară în spinare. Obrazul îi era de asemenea nepotrivit cu anii. La vârsta ei, trehuc să zvâcnească în om tinerețea și curajul. Să înfrunte amărăciunile care se așază ca o pulbere cenușie în ochi și pe față, îngropându-le încetul cu încetul, de vii.

Visalon Luca a simțit durere adâncă privind-și fata: Ce-ai făcut, Firuco, atât amar de vreme? – a întrebat-o cu glas Venit de departe. Ochi-i ardeau și nodul care i s-a pus în gât din clipa când a coborât. din tren, îl îneca.

Firuca s-a îngălbenit puțin:

— Noi ne-am descurcat cum am putut, tată – a răspuns cutremurându-se la vederea moșneagului care rămăsese din Visalon Luca. De dumneata ne-a fost grijă – a adăugat izbucnind în plâns și întinzând brațele spre dânsul... Te-au o mo rit, taica... a strigat cu deznădejde, neputând stăpâni durerea care-i sfâșia inima. Bătrânul s-a înfiorat și a înțeles că-l copleșește o suferință crâncenă, neomenească. Și-a adunat puterile și a răscolit din dedesubturile troienite de ani și de închisoare, o rămășiță a puterii de cremene, care i-a fost prietena credincioasă de-a lungul vieții.

Spăimântat de strigătul Kafirii, Traian s-a ridicat din toale și. a cuprins în priviri odaia.

Taică!... Ai venit, taica? – S-a smuls din așternu 1 ca o sfârlează vie, sărind drept în mijlocul odăii.

Yisalon Luca s-a întors spre băiat și s-a umplut de fierbințeală. În fața lui sta un flăcăiaș înăltuț, cu picioare lungi, slăbuț, dar vioi, cu ochii scânteind în străluciri de licurici.

— Traiane! – a gemut bătrânul – puiul taichii!... Păi, tu ești fecior de ieșit la plug – s-a mirat, primind

revărsarea de bucurie într-însul ca pe o undă de viață nouă... Pfff – și-a scuturat capul, smulgându-se din mîlul deznădejdiei – viața ia cu o mână și dă cu alta...

— Eu merg la școală – s-a gudurat Traian pe lunga moșneag – Sunt în clasa a patra...

Yisalon Luca s-a întors spre Rafira. Pata zâmbea, Unișiindu-se încet și revenind la o stăpânire de sine care i-a mirat într-ascuns pe moșneag.

— Am dus-o destul de greu, taică, nu pot zice – a început apoi a povesti Fim ca stînd la masă cu bătrînul și cu Traian. Acuma știam că vii, dar nu puteam socoti ziua anumită.

Yisalon Luca a clătinat din cap, privindu-și fata cu tristețe blîndă.

— După ce ne-au luat lot din curie, am vîndut și caii și teleaga. Asta știi... încă la proces... de am plătit avocatul, a urmat a vorbi Fircu.

Yisalon Luca s-a rînjit ca pentru sine:

— Domnul doctor Brînză iar a fost bolnav?

— Da, a zis că-i bolnav și n-a vrut să vie... După aia am dat din colț în colț... M-am apucat să cos cămăși... Lite – a ridicat Fircu de pe scăunelul de alături o bucată de pînză albă-cos înfloritură pe mâneci... Dac-aveam o mașină de cusut „era mai ușor... Făceam lucru întreg...

— Cine-ți aduce cămășile? a întrebat Yisalon încet.

— Tușa Veta și nevasta lui Gheorghită... Umblă prin sat și bagă vorbă... A venit și Mariuța... fata Săftoaii, din Bueu-Teșii... Mi-a tocmii douăsprezece rînduri, că zice că le vinde mu bucata la unii care iac negustorie...

— Ați avut ce mânca V

Păi, știi dumneata, taică... Când e, ecînd nu-i, nu-i... Ne descurcăm cum dă Dumnezeu.

Yisalon Luca s-a mișcat pe scaun. Era întunecat.

După cum înțeleg, nu ți-a prea dat – a făcut printre dinți.

Firuca l-a privit în ochi, liniștită.

— A Venit apoi... fon... aici-a zis încet, legănând ușor vorbele.

— Care Ion? - a tresărit Luca.

— Ion... Ceapă... a răspuns fi m³ a roșindu-se. Zice că să mă mării cu el - a continuat privind sfioasă spre Traian.

Visalon Luca s-a ridicat de pe scaun.

Unde-i? a întrebat într-o suflare.

L-au trimis jandarmii în satul lui - a sărit Traian în Vorbă zâmbind. Lui nenea Tonică nu-i e frică de nimeni. Mie. Îmi place cum e dânsul.

Visalon Luca și-a privit nepotul cu plăcere

— Cum nu-i e frică de nimeni, Traiane?

Așa, că odată sare cu gura... E om tare... A fărâmat între palme o piatră de parcă era de făină...

După ce ai plecat dumneata... au Venit ; a udări în sala reluat Firuca vorba. Acum e altfel... Cum nu le place unuâl înhață... Tac oamenii ca peștii. Ion n-a avut astâmpăr și s-a pus împotrivă cu domnușef. 1 - au bătut două zile și l-au pus pe tren...

— Va să zică i-avem aci în sat - a făcut încet Visalon Luca. Mâine trebuie să mă duc la ei să dau înștiințare că am venit... Așa sună porunca... L-au bătut pe Ion?

— L-au bătut, tată... Se auzea cum răcnește, până - 11 huda morii. Steteau oamenii după porți și ascultau.

Visalon Luca a tăcut. Traian îi privea cu ochi mari, aprinși. Firuca s-a ridicat de pe scaun:

— Culcă-te, taică... Doamne, cum ai fi dormit atâția ani? - s-a oprit înmărmurită, uitându-se la bătrân. Mi-a scris Ion carte - adaugă și își reveni apoi încet. - întreabă dac-ai venit acasă și-ți trimele multă sănătate. El s-a băgat la stăpân, la unul cu grădini mari și cu stupărie... zice că să mă duc acolo...

A doua zi de dimineață, Visalon Luca a ieșit pe poartă, pornind la postul de jandarmi. N-a vrut să-și taie

barba, măcar «că Firuca a stăruit s-o dea jos.

— Ești prea zburlit, taica - i-a zis cu blândețe. Uite sculele aici. A rămas și briciul Lui Ion... Rade-te.

— N-o rad, Firuco... Am atâtea fire în ea câte zile am stat la pușcărie. Le păstrez ca să nu nit... Să le vadă și alții și să nu le uite.

Domnul șef Farkas Árpád pufăia după obicei o țigară groasă, șezând în cancelaria sa, cu vestonul descheiat. Fiind ceasuri de dimineață timpurie nu-și scosese încă legatoarea de mustăți sub care înșurubase cu mare meșteșug sfârcurile năclăite în unsori cu miros pătrunzător, care-i plăceau în chip deosebit. Buza de sus îi era apăsată de legătoare, stând lipită de dinți, iar cea de jos se făcuse scoc sub țigară, dându-i o înfățișare de spaimă și de râs.

Când l-a văzut pe moșneag, s-a uitat crunt, scrutându-l de sus până jos. Nu-l cunoștea. Se simțea deranjat și plictisit.

— Ce vrei? Cine ești? - l-a întrebat din colțul gurii, săltând țigara la fiecare silabă.

Visalon Luca și-a pus căciula pe scaunul de lângă ușă și s-a scotocit în șerpar, scoțând o hârtie. A despăturit-o și a întins-o șefului:

— Am venit să mă înștiințez - a zis liniștit. Întinzând mâna stângă din cotul care sta răzimat pe masă, Farkas Árpád a luat hârtia și după ce s-a mai uitat odată cu ochii încruntați la moșneag și-a aruncat privirea pe hârtie.

Îndată ce a zărit numele lui Visalon Luca, a împins înapoi scaunul de sub dânsul, a scos țigara din gură și s-a holbat vădind mirare neobișnuită:

— Tu ești Visalon Luca? - a întrebat înviorându-se ca de o veste bună... S-a ridicat cfela loc și a ieșit în față cu pas legănat, cercetându-și oaspele din ochi:

Ai într-adevăr o mutră de bandit - s-a oprit în dreptul lui Visalon... Cu mine însă nu-ți merge... a făcut mâniindu-

se din senin. Noi avem o Vorbă: ori te aveți rânduială, ori o iei la fugă. Ai înțeles?

Visalon Luca se uita negru într-un colț, tăcând.

— Hei, n-ai gură? - a tunat atunci șeful izbindu-l în umăr. Ticălos bătrân, crezi că nu-ți cunosc isprăvile? Te frec de-ți iese pe gură laptele ce l-ai supt la mă-ta - a răcnit împingând pe Visalon cu burta, spre perete. Să vii de două ori pe săptămână, să te văd! Nu te miști din sat fără știrea mea! Ai priceput? - i-a strigat strivindu-l în zid.

Visalon Luca s-a clătinat pe picioare. Sufla greu. Avea un gol în inimă și o sfârșeală grea în trup. Simțindu-l moale, șef ui și-a retras burta și s-a întors la birou. Visalon a rămas încovoiat unde se afla, cu mijlocul răzimat de zid.

Scoțând un dosar din sertarul mesei, Farkas Árpád și-a smuls legătura de la mustăți și și-a înfipt țigara în colțul gurii. A răsfoit în hârtii dând din vreme în vreme glas unor păreri pe care și le făcea cetind:

— Sigur... Agitator înrăit al sărăcimii... Răzvrătit împotriva frunțașilor satului... Spion valah... Ești un trifoil al crimelor și-a ridicat capul scrâșnind... Ți-ar fi plăcut să fii acum doi ani dincolo, în România... Să pui foc la conace... Să-ți sature setea de sânge ucigând, pe cei care-ți dau pâine... Ie, Ie... ticălos bătrân ce ești.

Visalon Luca și-a ridicat capul și s-a uitat într-o lăture. S-a oblit din șale cât a putut și a rămas așa.

— Ai auzit ce ispravă au făcut dincolo mișei de teapa ta? l-a întrebat aspru domnul șef. Știu că în pușcării nu vorbești decât d-astea. Va stâmpărați furia criminală povestind crimele pe care le fac cei de afară. Răspunde! - a strigat Farkas sărind în picioare. Ai auzit ori nu?

Visalon Luca și-a întors privirea spre șef:

— Ce să aud? - a întrebat cu glasul sec.

Ție să auzi? De răscoala bestiilor din România, care și-au omorât stăpânii.

Bătrânului i-a licărit un foc în priviri:

— Am auzit a făcut cu îndărătnicie în glas.

— Aha... eram sigur... Cum să n-auzi? Se putea să n-auzi? Ce-ai auzit, banditul?

Visalon Luca a tăcut clin nou, Șeful s-a înfurai și i-a repezit un pumn în piept:

— De ce ta ei, mă? Dumnezeii cui te-a făcut. De ce taci? a urlat holbându-se la el.

— Pentru că nu sunt bandit - a horcăit suflând greu Visalon Luca. N-amjfurat nimănui nimic, de când sunt pe lume.

— Minți 1 - a strigat șeful zbuciumându-se. Minți ca un porc ce ești... Ai furat liniștea satului... Ai fast complice la asasinarea unui fruntaș. A unui om cinstit și loial... Astea nu sunt fapte de bandit? Cu mine însă ai terminat-o, să știi!... Cum te miști, cum te leg. De la mine te duci lungit, drept în mormânt... Ai auzit?

Visalon Luca n-a mai zis nimic. Primindu-și hârtia Vizată, a ieșit urmat de privirile crunte ale șefului, cu ecurile ultimei înjurături în urechi: Dumnezeii cui te-a - nțărcat, de bandit...

Ajuns acasă, a băut o ulcică de apă și s-a așezat gemând pe scăunel.

Ce-i cu dumneata, taică? s-a înfiorat Firuca Văzâncui-l. Ce-ai făcut pe haine, Doamne Dumnezeule! Ești plin de Var...

Visalon Luca a oftat adânc și s-a înecat. A mai oftat odată, rupând cu greu o frântură de răsuflare. Și-a aplecat, apoi, capul pe mână și a început a plânge cu hohote. Întâia oară în Viața lui...

Firuca a simțit o undă de gheață 111 trup. Și-a strâmbai gura într-o lăture și a țipat sfâșietor:

— Taică! Dragul meu taică... Aplecându-și fruntea în stuful de par al bătrânului, i-a împresurat capul cu mâinile și a început a se jelui vărsând șiroaie de lacrimi.

Asupra casei lui Visalon Luca s-a așezat povara

neagră a lipsurilor prin care nu putea străbate nici măcar raza palidă a sărăciei de altă dată. Având floare de tei în pod, Fircu făcea dimineața ceai fără zahăr. Traian îl sorbea grăbit, fără să dea semne de neplăcere. Se scula în fiecare zi viori, nerăbdător să se ducă la școală. Taica Visalon se mulțumea cu căldura care i se răspândea în trup de pe urma acestei licori amare și ieșea în curte, uitându-se ca în strâmtoarea unei închisori. Raiira nu bea nici ceaiul. Pe la unsprezece puneu oala de mămăligă și fugea peste drum după jumătatea ele litru de lapte ce-l avea tocmit, își turna în farfurie cinci-șase linguri și se socotea îndestulată. Câteodată, primea pentru cusături ouă. Atunci făcea jumări, zâmbind cu durere. Își aducea mereu aminte de vorbele lui Traian:

— Mamă, jumările sunt așa de bune și nu ne-ajung niciodată să ne saturăm. De ce nu pui apă când bați ouăle? Ies jumări mai multe. Odată n-a avut încotro și a pus în farfurie apă, spărgând ouăle într-însa.

— Vezi, măicuță? – s-a bucurat Traian zburdând în jurul mesei – s-a umplut farfuria... În adevăr, farfuria era plină de licoare galbenă și de spumă. Turnând-o însă în tigaie, asupra crestei de slănină care sfârâia amărâtă pe margine – s-a făcut o razmiriță ca aceea, sărind în toate laturile stropi răzvrățiți de untură și ridicându-se nouri de fum, de parcă se aprinsese un stog de paie umede. Încercarea neizbutind, Traian s-a întristat și a urnat să mănânce jumări puține, cu gândul departe, la o zi anumită, când va fi mare și va avea prilej să mănânce și el odată o tigaie plină, cu douăzeci de ouă prefăcute în jumări.

laica Visalen gema din când în când, negăsindu-și astâmpăr.

— Ce să fac? se oprea în fața Rafirii privind-o cîl ochii învăluți în umbre adânci. De ce să mă apuc? Doar n-o să stau să mă uit la tine cum îți însăilezi zilele în cămăși... M-apuc de coșarci: împletesc coșuri și fac mături... Am

învățat în temniță... se hotărî el, răsuflând anevoios.

Traian, care cetea în cartea lui de școală, stând în picioare, lângă fereastră, și-a întors capul mirat:

— Vrei să faci coșuri, taică? - a întrebat, oarecum, cu teamă.

Bătrânul și-a aplecat ochii asupra lui:

— Da, Trai a ne...

Firuca asculta atenta.

— De ce - nirebi, nepoate? Te pomenești că vrei să m-ajuti - a încercat Visalon să glumească.

— Coșuri fac numai țiganii, taica - a îngânat Traian timid. Au să ne batjocorească copiii...

Visalon Luca a rămas o clipă pe gânduri.

— Hm... mai Traiane... De ce să ne batjocorească?

— Au să zică de noi că suntem țigani...

— Dar țiganii nu-s oameni, flăcăul taichii?

Traian a întârziat să răspundă:

— Ba sunt... - a făcut fără convingere. Datot țigani...

Bătrânul a clătinat din cap:

— Păi noi ce suntem, Traiane?

Băiatul a zvâcnit, prinzând inimă:

— Noi? Noi suntem români, taică! Nepoții lui Traian! Suntem un popor viteaz și mândru... Am bătut pe toți dușmanii... Nu-i pe lume popor mai brav...

Visalon Luca și-a adunat privirea asupra băiatului și s-a obâit de șale:

— De unde ai aflat tu minunile astea, Traiane?

— De la domnu-nvățător, taica...

— Adică eu și cu mumă-ta și cu tine am fi nepoții lui Traian... Apoi cu foamea cum Vine, băiețelul taichii? Că n-avem după ce bea apă... Nu putem pune mâna pe nimic să câștigăm o pâine... Bagseamă că Traian a lăsat două rânduri de nepoți: unii care trăiesc bine și au de toate și alții care-s vitregiți și stau sub robia celor dintâi, flămânzind ca tine și ca mine. Despre asta nu v-a spus

nimica domnul învățător?

Copilul și-a plecat fruntea, pălind ușor la obraz.

— E așa de frumos cum spune, taică... Domnul învățător zice că aceia care n-au nimic sunt bețivi și ticăloși – a adăugat ridicând ochii cu sfială spre moșneag.

— Bețivi... și ticăloși... – a murmurat Visalon Luca, Eu nu-s bețiv, Traiane... Nu-s nici ticălos... dragul taichii... Ca mine sunt îmi și mii... lotuși n-avem nimica... De ce gândești tu că n-avem?

Traian s-a îngălbenit ca o făclie și s-a clătinat pe picioare... Aplecându-se înainte s-a împleticit spre bătrân cu brațele întinse și a căzut la pieptul lui plângând. Firuca s-a speriat și a venit degrabă lângă dânșii. Visalon s-a împietrit strângând clin mâsele.

— De ce plângi, taică? – a gemut printre dinți. Ce ai?

— Ce ți-au făcut?

— Copilul continua să plângă cu hohot. Bunicul s-a așezat pe scăunel și l-a apropiat de inimă, mângâind. a-l cu mâna tremur încă:

— Spune-i moșului ce te doare, Traiane... Spune, sufletul taichii, ce ai?

Traian și-a ridicat încet fruntea, plângând cu sughițuri:

— A zis... că... ăăă... dumneata... ăăă... ești rușinea satului... ăăă... că ai omorât... ăăă... că nu ții cu Românii...

Firuca a țipat înfiorată:

— Traiane! Taci, Traiane – ... Pentru Dumnezeu, taică-s-a frământat către Visalon, frângându-și mâinile.

Moșneagul a zâmbit trist, mângâindu-și nepotul pe cap:

— Lasă, Firuco... Nu-i nimic... Nu te speria... Tu ce-ai gândit, copilul moșului, când ai auzit vorbele astea? – a întrebat încet, îi pindu-și obrazul de capul lui Traian. Ce ți-a spus inimioara ta cea mică?

— M-a durut... a suspinat prelung copilul, oprindu-se

din plâns... M-a durut tare... a adăugat privindu-și moșul cu ochi care-și zâmbeau dragostea prin lacrimi.

Strângându-l la piept, Visalon Luca s-a umplut de căldura tânără a acestui trupșor plâpând, simțind cum trece prin trunchiul său bătrân, plin de ani și de scorbur i, o undă puternică de viață. A răsuflat adânc și s-a ridicat de pe scăunel, ca și cum ar fi trecut printr-o apă și ar fi lepădat în ea o parte din povara grea care-i strivea oasele și-i întuneca sufletul.

— Mă duc la primărie să cer dreptul la nuiiele... M-apue de treaba - a zis, pășind greu prin casă. Firuca l-a privit *cu* bucurie și cu îndoială. Avea o teamă ascunsă, dar se rușina s-a spuie.

— Bine, taica - a încuviințat sfioasă.

Întorcându-se înseninat spre copil, Visalon Luca l-a întrebat glumind:

— Ce fac oamenii cu coșurile, nepoate?

Traian a râs timid:

— Ce să facă? Aduna în ele cartofi, varză, fasole...

— Dar în saci ce adună?

— Bucate, cartofi, fasole... a răspuns mirat Traian.

— Saci, e rușine să faci? - l-a întrebat mai departe moșneagul zâmbind.

— Nu-i rușine, taică - a răspuns sprinten băiatul. De ce să fie rușine?

— He, he, he - a râs întâia oară de când s-a întors din închisoare, bătrânul - apoi dacă și în coșarci și în saci pui cartofi și fasole și dacă nu-i rușine să faci saci, de ce să fie rușine să faci coșuri, taică? Pentru că le fac țigani? Rușine este, dragul moșului, să chemi la muncă țigani și români săraci, cum fac unii din satul ăsta, și să-i supui la truda grea ca să-ți umple sacii și coșurile cu de toate, iar ci, cei care au muncit, să piară de foame cu copiii lor cu tot... înțelegi tu, dragumoșului? Asta e rușine...

Traian Neagu și-a privit bunicul lung, fără a

răspunde. Îl apăsa o oboseală. Ar fi vrut să se culce și s-adoarmă. Taica Visalon Luca a ieșit în curte și a pornit spre uliță.

În acea zi de Joi, se nimerise înscrierea oamenilor la primărie pentru listele de alegători. Urmau să fie trecuți pe liste unii știutori de carte și plătitori de impozite după proprietate, așa că la un sat cu două mii de suflete, nu aveau dreptul de a fi alegători decât vreo șaizeci de bărbați.

Totuși, fiind toamnă târzie și neavând de lucru, oamenii s-au adunat ca de obicei, amestecându-se cei cu treaba între cei fără treabă, ca să treacă vremea în taifas, până la prânz.

Când a apărut Visalon Luca în apropierea grupurilor de săteni, a trecut pe deasupra lor ceva ca o aripă nevăzută, fââfâind uimire și spaima.

Bârsanenii au tăcut, cu vorbele spânzurate în buze, uitându-se la moșneag ca la o vedenie din altă lume...

— Țsta-i Visalon... s-au trezit unii din înmărmurire, 1 ungându-și gâturile.

Ajungând între grupuri, Visalon Luca și-a ridicat puțin capul și a privit împrejur. A zărit pe Hortopan și pe Costea Bucur. Pe treapta ele sus, de la intrare, rânjea Oanță. Oamenii s-au ferit făcându-i loc, în tăcere grea, atingându-se din coate.

Moșneagul a intrat în primărie. Când l-a zărit notarul, a simțit o lovitură în inimă și s-a schimbat la obraz. Înfățișarea lui Visalon Luca aducea întunecare și neliniște. S-a zvârcolit deci pe scaun și și-a aplecat capul înainte, privindu-l cu ură:

— Ce vrei?... Noi avem treaba... s-a răstit la dânsul.

Visalon Luca l-a ținut în două piroane ascuțite, sure, de culoarea plumbului.

— Vreau să m-apuc de împletit coșuri - a zis răspicat și rar. Știu că la nuiete e liber fiecare, care plătește. Am

venit să-mi dați și mie dreptu...

Notarul a sărit în sus, agitându-se fără pricină:

— De nuiete mi-arde mie acuma? Lasă-mă în pace și-ți vezi de drum! Ce-mi bați capul cu fleacuri?

Visalon Luca a început să fiarbă în adâncuri:

— Așa ai făcut și cu rotaria... a gemut stăpânindu-se... La să mă în pace"... „N-am vreme"... „Nu-ți treime nicio hârtie"... - până m-ai vârat la ocnă.

— Ieși afara că chem jandarmii! - a strigat notarul furios. Ieși afară! N-auzi? Nu-ți dau nicio nuia... Am» să fac raport la prețura!...

Visalon s-a clătinat pe picioare, apoi s-a întors încet, privind drept înainte, fără să vadă altceva decât un gol afund, spre care mergea în neștire. Cei de afara auziseră shierctele notarului și, se buluciseră în ușă. Acum se fereau în laturi, uitându-se la moșneag cu o ușoară spaimă în suflete.

Seara pe la opt, a deschis ușa Gheorghiță al Catrinii.

— Am venit ca din pușcă - s-a repezit la taica Visalon, care ședea îngândurat pe scăunelul lui. M-am întors acum, tocmai din Fundata, deja unii cărora le-am dus brânză din munte. Am stat o săptămână... Am auzit c-ai venit, taică Visaloane... Tiii!... rău îmi pare - s-a oprit Gheorghiță cu îndoială.

Visalon Luca l-a privit cu tristețe blândă:

— Ce-ți pare rău, Gheorghiță?

— Că n-am fost aici în ziua când ai venit - a făcut Gheorghiță, având înduioșare și milă în glas.

— Am îmbătrânit rău, ai? - l-a înfruntat domol Visalon.

— Nu... nu zic... taică Vi saloane... Anii trec... nu-i vorbă. Uite ici... am încărunțit la tâmple - și-a arătat Gheorghiță capul din două părți, silindu-se să îndulcească amărăciunea revederii.

— Asta nu-i bine deloc, băiete - a clătinat moșneagul

din cap. Tu ești tânăr... trebuie să te ții vârtos...

— Of, taica Visaloane - și-a trântit Gheorghită căciula - dă-o la amaniei de viața... Decât așa, mai bine o moarte.

Firuca sta pe marginea patului, încercând să potrivească în picioarele lui Traian niște ciorapi vechi de lână de-ai ci pe care-i scurtase și-i petecise din toate laturile. Ascultau amândoi cu încordare.

— Ba nu - s-a întărâtat bătrânul. Să n-o dai la amarul până ești în putere... Satuăsta s-a prefăcut în staul de oi, după cât am priceput trecând astăzi printre oameni. La mijloc stau oile, lăsându-se tunse și mulse. Între ele, unii măgari fuduli, iar pe de laturi dulăii cu clonții rânjiți, să nu le scape prada.

Gheorghită a oftat adânc:

— Acus-a schimbat lumea, taica. De când ai plecat dumneata a intrat o frică în toți, de nu știe care și cum să lingă tălpile. Ți-e lehamite să-i vezi.

— Dar tu? Parcă aveai viață în tine! Ai fost aici toată vremea. A fost și Ion Ceapa, după cât am înțeles... Ce-ați făcut? Ați plecat capul, unul de cea și altul de hăis, să vă puie jugul de gât! - s-a mâniat Yisâlon Luca.

— Ne judeci, taică, ne judeci... dar să știi că a fost greu de tot. Când a început răskoala dincolo și s-a auzit cum pârjolesc țăranii sălașurile boierești, sfârâiau aici unii, de gândeai că arde focul în nădragii lor, nu în ceea parte, peste munte... încaltea Ion Ceapa nici nu venise atunci în sat... A venit după ce i-au apăsât pe țăranii (lin România cu nasul în sânge... Nu-i așa, Firuco? M-au pus de slujba la prynărie, când cu Costea, când cu Hortopan, câte zece inși, ziua și noaptea. La cinci-șase necăjiți, steteau trei-patru bogătani și doi jandarmi... Au adunat satul mereu la primărie... Ne-a zăpăcit la cap dascălul Popovici, că e o nenorocire; că se omoară rumân cu rumân, în loc să stăm una, ca să întâmpinăm vremurile. A venit și avocatul Brânză. S-au văicărit și au făcut spume, că se prăpădește

neamul, tăindu-se românii între dânșii... Jandarmii umblau în patrulă zi și noapte, de gândeai că-i rezbel... Horele au fost oprite... Mai mult de doi oameni nu puteau sta **d**, e vorbă laolaltă... A fost cumplit, atâta pot să-ți spun... Ce era să fac? Zi și dumneata! – s-a necăjit Gheorghită.

— Mă gândesc ca poate-i mai bine c-ai fost închis, taică, în vremea aceea – a zis Firuca într-o doară.

— Nici nu mai încape vorba – a întărit repede Gheorghită. Cine știe ce prepusuri mai puneau asupra dumitale... Doamne ferește... îți puteau ridica și viața, cât te vrajmășesc...

Vi salon Luca și-a ridicat încet fruntea. Ochii îi licăreau încinși.

— Gheorghită – a zis cu glas adânc... Fapta țăranilor de dincolo nu trebuie uitată...

Gheorghită a sărit fulgerat de pe scaun. Vorbea cu suier printre buze:

— N-o uită, laica Visaloane, niciun om cu suflare într-însul.

De afara s-a auzit atunci mișcare, pătrunzând zvon de pași. Cei c-an casă au tresărit ațintindu-și privirile spre fereastră. Gheorghită a întors la iuțeala ochii spre moșneag și a pășit spre ușă **d**. deschizând-o aprig:

— Cine-i? – a întrebat aspru, cu glas destul de coborât.

— Noi suntem, s-a auzit un răspuns ciudat. Noi suntem, Gheorghită – a urmat a vorbi omul din umbră, cu dulceață, recunoscându-l pe cel care deschisese ușa.

Visalon Luca s-a ridicat în picioare, încordat. Firuca a rămas cu piciorul lui Traian în mână, având un ciorap încălțat pe jumătate. Copilul era speriat și privea sucindu-și gâtul, spre ușă.

Gheorghită s-a aplecat înainte:

— Tu ești, mă?

— Noi suntem, Gheorghită – a răspuns glasul de

afară. Eu, cu Pătru și cu Vioara... Dă-ne drumu'... Vrem să vorbim cu taica Visalon.

Firuca a sărit de pe marginea patului, ușurată. S-a apropiat de ușă și a cercetat cu ochii întunericul, slab deslușit de lumina din odaie.

— E Niță a lui Stângă, cu Patru, s-a întors spre Visalon Luca. Lasă-i în casă, Gheorghită - a zis încet ducându-se înapoi la Traian.

Au intrat deci în odaie Niță a lui Stângă, un țigan Voinic ca de treizeci și cinci de ani, cu par lung și negru, până aproape de umeri, sticlindu-i ochii ca două ametiste în bătaia jarului. Niță a lui Stângă zâmbea, înfățișând dinți albi, tari și rotunzi ca mărgăritarele. Îndărătul lui s-a îmbulzit alt țigan, Patru, mare meșter în măturoaie cu coadă lungă. Pe o lăture s-a strecurat Vioara, nevasta lui Niță, de asemeni meșteșugăreasă 16 cusită în împletirea coșurilor de mână și cântăreață Vestită la nunți, unde-și topea ascultătorii cu doine de alean.

Zâmbetele pline de omenie umilită ale oaspeților au răspândit în odaie o lumină ciudată, biruind tristețea din suflete și paloarea copleșitoare a lămpii de gaz, care pâlpâia a boală.

Visalon Luca a su as în barba:

— Ce-i cu voi, Niță, la vremea asta?

Niță a lui Stângă s-a uitat la tovarășii lui, apoi a ridicat «cuvânt, frământându-și căciula spartă în mâini:

— Taica Visaloane - a zis încurcat - noi am auzit că dumneata ai fost) a primărie...

— De unde-ați auzit, mă? - s-a mirat bătrânul.

— Păi vorbește satu-ntreg... Am fost la (- ostea lui Bucur să-i ducem căldarea de aramă, că i-am pus petec... înjura și făcea urât... Zicea că vrei să te-apuci acum de coșuri... Puneți-i pe fugă, Nița, când o da târcoale la nuiiele - a strigat către noi. Nu-l lăsați să vă ia pâinea de la gură... Așa-i, Vioara?

— Aşa-i, a întărit Vioara. Aşa-i taică, să n-am parte să-mi văd copiii dacă n-o fi aşa cum zice Niţă. Am opt copii...

— Taci tu... Ce-i trebuie lui taica Visalon să ştie câţi copii ai? - a strigat Niţă la dânsa. Daeu nu l-am lăsat pe Costea, urmă a vorbi iute şi se întoarce spre Visalon, cu obraz mândru.

— Doar n-o fi ajuns Visalon Luca la pâinea noastră! *E* pâine cu mărăcini, am zis. El e om umblat şi ştie meşteşuguri...

Cost ea lui Bucur s-a mâniat:

— Să-l alegeţi vătaf peste ȕigănie - s-a rânjit la mine - ea o javră... Ieşiţi afară a strigat apoi aralându-ne poarta.

— Să ne dai plata pentru căldare, am sărit eu cu vorba... Aşa-i, Petre?

— Aşa-i, mânca-i-aş coliva să i-o mănânc. Când a auzit că-i cere Niţa plata s-a uitat urât la noi şi a răcnit: Ieşiţi afară, păduchioşilor, că asmuţ câinele pe voi!

Niţă a lui Stângă a luat din nou conducerea grupului:

— Noi ne-am dus acasă, taică Visaloane şi ne-am necăjit. Am stupit în spuza şi mi-am bătut pruncii.

— Ba mi-ai dat şi mie un pumn în spinare - a ȕipat Vioara cu ȕâfnă, dar fără supărare.

— ȕi-am dat, nu zic că nu ȕi-am dat. Aşa-i la îmbulzeală...

Cei din odaie au simȕit un fel de Veselie amară Văzând în ce fel se descurcă între ei oaspeȕii.

— Acu - a reluat Niţă a lui Stângă Vorba-eu m-am Lot gândit, m-am tot gândit şi dacă m-am gândit, am înȕeles că-i îi necăjit rău, taică Visaloane, ş-ei fi vrând să faci coşuri...

Visalon Luca s-a întunecat la obraz:

— Vreau, mă Niţa, şi-s necăjit, precum spui. Danu mă iasă la nuiele.

— Am aflat şi-am priceput - s-a grăbit inimos Niţă.

Am priceput și-am zis către Vioara și către Patru: Tu Vioară și mă Pătrule, eu am un gând. Ce gând ai? m-au întrebat Vioara și cu Pătru. Eu am un gând ca taica Visa! on e om cu dreptate și cu corajie, care a căzut la năcaz – le-am zis. Mă duc și-i duc nuiele. Îi duc jumătate din câte tai eu și de las să facă coșuri. Când îs gata coșurile le iau și le pui cu ale mele și le duc în târg la Brașov. Acolo le vând. Viu acasă și-i pui banii în mână: iaca, taica Visaloane, dreptudumitale... Așa am zis. Vioara și cu Patru s-au uitat la mine cu gurile căscate. Am strigat ia ei: ce vă uitați la mine? Nu va place? Ba ne place, a zis Vioara. Ne place, a zis și Patru. Îi ducem și din partea noastră nuiele. Noi mai scoatem, de la o nuntă, de la o căldare. Lassăcâștigel și el. Atuncea m-am uitat întru 11 fel care-l știu eu la Vioara și am strigat la ea: îi duci? îi duc, a zis, și s-a scărpinat în spinare, că i-a venit în minte mângâierea care i-am dat-o. Așa, ne-am așezat jos și am făcut jurământ după fcieșagul nostru, să aducem nuiele și să tăcem ca mormântul. Că oamenii-s răi și aruncă primejdie asupra noastră, având pricină cu dumneata. Am întrebat pe Vioara și am întrebat pe Pătru: să vă puie jandarii cu limba pe săcurc, în ziua de Bobotează, cum l-au pus pe Ciorțea ăl din fabrică? Să ne puie, au întărit ei. Așa-i mă? Patru și Vioara au înclinat violent din capete: – Așa-i...

— Se va taie doftorii, cum l-au tăiat pe Șentea, de i-au pus mațe de fier într-însul?

— Să ne taie – au răspuns ei.

— Să cădeți din tren ca nevasta lui Ghioca, păduraru?

— Să cădem, au jurat ei. Atuncea să știți ca mâine ne ducem și tăiem nuiele. Avem îndreptări și hârtii. Nu ne poate opri nimeni. Noaptea punem în curtea lui taica Visalon partea lui și gata. Acuma am venit să-ți spunem că noi ducem la împlinire prepusul nostru „așa cum am jurat.

CAPITOLUL XVIII

În care se văd metodele domnului învățător Popovici,

luminător al poporului și feștilă, a neamului.

Din cele câte am povestit până acum, s-a putut vedea că domnul învățător Victor Popovici este mai presus de toate un om ambițios, care nu-și ascunde știința, ca unii care o țin dosită în cămarile minții, bucurându-se în taină de plăcerile ei. Am putea zice că, tocmai dimpotrivă, dumnealui obișnuiește să arate mai multă decât are, făcând ca unii negustori de la oraș care pun în vitrine fel **d**, e fel de cutii goale, învăluite în hârtie sclipitoare și legate cu panglici, ca să poată cere clienților prețuri mari pentru o marfă destul de proastă.

Domnul Victor Popovici răspândea lumina în tinerele vlăstare din clasele III - VI» ale școlii primare din Bârseni - celelalte două fiind date în grija unei învățătoare destul de necăjite, veșnic suferindă de stomac, care-și împlinea misiunea, ca apa sfințită: nici nu dregea, nici nu strica.

A treia forță a corpului didactic era părintele Moise „care făcea cateheza, adică introducea copiii în tainele înfricoșate ale credinței religioase.

În calitatea sa de învățător și diriginte, Popovici se ținea măreț și fudul, neadmițând că există pe lume altul să cunoască mai bine ca dânsul, metodele de învățământ.

— Nu zic că Pestalozzi n-a avut idee de pedagogie - se îngâmfa către părintele Moise în cancelaria învățătorilor. Mă rog, mă rog: nu mă întrerupe părinte, protesta nemulțumit, văzând încercările de scăpare ale preotului. Pestalozzi a fost Pestalozzi și rămâne Pestalozzi... Dar el s-a ocupat mai mult de sufletul copiilor și până la urmă a ajuns să încline pentru metoda de iertare și de bunătate față de copii... Te întreb pe dumneata: faci vreo brânză cu bunătatea?

— Ba - a răspuns scurt părintele Moise. Însuși domnul nostru Iisus Cristos a trebuit să-și mustre apostolii...

Popovici nu s-a putut stăpâni să nu izbucnească în

râs:

— Bine, bine... Se înțelege că a trebuit să-i mustre. Adormeau când le vorbea mai frumos despre virtutea privegherii și dădeau semne de foame când le vorbea despre darul îndelungatei răbdări... Iisus nu i-a apucat însă pe învățăceii săi de urechi și nu le-a scuturat praful din nădragi, cum faci sfinția ta...

— A bătut totuși pe neguțătorii și pe vameșii din templu... Dumneata nu bați?

— Vrei să spui că năzdrăvanii ăștia de copii sunt vameși? - a continuat a râde învățătorul. Nu zic: le aplic și eu câte o corecție sdravana... Argumentum ad hominem.

— Sunt mai răi ca vameșii, dascăle... Mai răi... a izbucnit părintele Moise. Ce pătimesc eu cu fata mea, e peste seamă... Doar o vezi ce face la școală... Fără bătaie, mă aflu întocmai ca Iisus în fața răilor: își râd de mine și mă hulesc pe la spate. Așa că dacă pedepsesc pe copilul meu, nu mă sfiesc a-i pedepsi și pe alții care sunt dați în grija mea.

Popovici pierduse firul expunerii abia începute. Îi era necaz că nu-l poate înfunda, încă odată, pe popa Moise, cu știința sa.

— Vream să-ți spun de Herbart-Ziller - reluă el cuvântul forțând situația - de metoda lor de predare, cu cele trei trepte formale...

— Da-le dracului de trepte - s-a oțărât părintele Moise. Ori cu trepte, ori fără trepte, tot aia e. Am crezut până la o vreme că într-adevăr copiii sunt îngeri. M-am deslușit apoi că sunt diavoli mici, care cresc și se fac diavoli mari... Auzind Duminică la biserică pe învățătoarea - care a miorlăit priceasna: „Lăsați pruncii să vie la mine și nu-i opriți” - am poftit să-i văd ducându-se cu toții la acela - care-i cheamă, urmând să-i păstreze la sine în veci.

— Ce ai, părinte? De ce ești așa supărat?

— Eh - făcu preotul în doi peri - necazuri de ale

mele... Lasă-le. Auzi că trage clopotul... Mă duc la ora de religie...

Învățătorul Popovici a rămas singur, revenind încet la o stare de mulțumire, ca întotdeauna când cei din jurul său erau supărați și aveau necazuri.

Îl umplea în asemenea ocazii o mândrie amestecată cu amărăciune; ceva ca o voluptate amară.

— Aș putea avea o viață bună – și-a zis, cugetând îndelung. M-aș ridica negreșit. Am irlei pe care nu le au alții, îmi iubesc poporul și am curajul s-o spun. Sunt om de petrecere și mă bucur de dragostea celor care mă cunosc... Ce îolos însă... Ce folos... s-a mâhnit ridicându-și brațele amărât.

Oprindu-se în loc din plimbare, s-a uitat pe fereastră în lungul uliței. L-a învăluit o fierbințeală, iar din fierbințeală a țâșnit o hotărâre subită. Oamenii ușuratici au asemenea cotituri neașteptate. Și-a pus pălăria pe cap și a plecat acasă.

Nevasta l-a privit mirată, luându-l în primire și reteza neîu-i dintr-un condei introducerea pe care și-o pregătise pe drum:

— Ce te-a apucat să vii acum acasă? Spune și pleacă... Vezi bine că n-am isprăvit de curățat...

— Veturio... – a protestat cu vocea vibrând de emoție învățătorul. Am venit să schimb cu tine unele păreri...

— Ce să schimbi? – s-a crucit nevastă-sa» uitându-se nedumerită la dânsul. Era cu mânecile suflecate, iar basmaua legată la spate îi lunecase spre dreapta, lăsând buclele din stânga să se răsfețe pe ureche. Veturia Popovici era încă destul de frumoasă, brațele-i apăreau albe, plinuțe, umerii rotunzi, atrăgători, iar ochii căprui, bine arcuiți, priveau cu ușoară ironie circul confuz din jurul ei, despre care a înțeles că e arena propriei sale vieți.

În acest moment părea mai frumoasă, răspândind acel aer de Vioiciune sănătoasă, pe care-l revarsă în

expresia oamenilor munca făcută cu plăcere.

— Ce vrei să schimbi? - a întrebat din nou uimită. Învățătorul a oftat nerăbdător. Își închipuise altfel.

— Părerii, Yeturio... Părerii... și a coborât vocea ca să fie mai serioasă.

— Am crezut că vrei să-ți schimbi ciorapii - a adăugat destul de puțin interesată Veturia.

— Nu-i nimic de făcut - și a lăsat mâinile să cadă moi în lungul trupului, Popovici, desnadăduit. În zadar încerc...

Veturia s-a apropiat privindu-l nelămurită. Îl cerceta <cu atențiune:

— Ești bolnav, Victore?

— Da!... bolnav - a izbucnit Popovici cu patos. Ai nimerit exact: sunt bolnav! Nu găsesc în casa mea înțelegere... Mă demoralizezi și mă prefaci în pulbere, cum preface picurul de apa piatra...

Veturia Popovici a continuat a-l cerceta cu ocini, potrivindu-și basmaua pe cap și vârând la locul lor buclele rebele. Și-a luat soțul de mână și l-a așezat lângă dânsa, pe canapea:

— Șezi, omule... a zis, jucându-și privirile asupra lui. Ai Vrea să te admir, să mă uit la tine ca la un om adevărat, ca la un bărbat. Așa e? Asta ai vrea...

Popovici s-a simțit stânjenit și s-a umplut de neliniște. I se părea că-l așază cineva pe masa de operație și-l desface în două cu un cuțit subțire, cercetându-i firea, sub privirile atente ale Veluriei.

— Da... Asta aș dori... a îngânat confuz, vorbind ca de departe. Să mă stimezi și tu... Să mă cruți de cruzimea umilințelor... Să mă ajuți... M-aș ridica și te-aș ridica și pe tine...

Veturia a zâmbit cu tristețe, învăluindu-se în melancolie. Vorbea liniștit:

— E târziu, Victore... Prea târziu... Nu mă pot uit3 la

tine decât așa cum mă uit...

— De ce? a izbucnit Popovici. De ce să te uiți așa? De ce te porți cu mine de parc-aș fi un golan, ori o secătură oarecare? Sunt om matur; am poziție socială: mă bucur de Vază în sat. Te-am luat cum te-am găsit... Nu m-am uitat că socrii mi-au promis avere, iar apoi s-au rasgândit și mă amână până vor închide ochii... Am rămas cum am fost... Altul, în locul meu...

— Ce ar fi făcut altul? - a tresărit Veturia.

Victor Popovici abătut în retragere, cu semne de spaimă:

— Nu știu ce ar fi făcut altul - s-a eschivat încurcat. Dar eu nici după scandalul-ce mi l-ai aranjat cu preoteasa la cârciumă n-am pus piciorul în prag...

— Cum să-l pui, Victore? Cum să-l pui? s-a mirat Veturia, inișcându-se în loc. Ca să faci asemenea ispravă, trebuie să simți îndreptățire... Nu poți fi cu piciorul în mocirla și pe prag în a cel aş timp.

— Trebuia să te acomodezi... Să ai mai multă înțelegere... Noi, bărbații...

Veturia l-a întrerupt, punându-i mâna pe umăr:

— Victore, a zis liniștită. Sunt dintre femeile care seuită în voi ca în sticlă... O văd goala, ori 111 cazul cel mai bun plină cu licoare salcie, stricată - să nu-ți atingi buzele de ea... Crezi că nu te cunosc? Că nu știu cine se ascunde după mustățile tale? Că nu știu ce s-ascunde după vorbele pe care le spui? Te cunosc, Victore și te știu, mai bine decât te cunoști tu însuși... Nici acuina nu ești sincer... Nici cu tine, nici cu mine... Nu ești în stare să fii sincer...

Popovici a tăcut, osândindu-se pentru inspirația pripită care l-a adus acasă. „Așa fac totdeauna, „— se muștră el necăjit... „**V A. W**

Veturia continua să vorbească întristată. Era în vocea ei o amărăciune neagră, mult mai grava ca țișetele și

invectivele cu care se obișnuise învățătorul:

— De când am descoperit pustiul din tine și am văzut că-i fără leac, am înțeles că Viața meas-a **d**, us... Dacă-m trăi în altfel de lume, dacă-și avea o profesiune, ori aş cunoaște o meserie, aş fi plecat de mult... Te-aş fi descurcat... Dar n-am unde mă duce. Lumea asta e ticăloasă și blestemată... Stă asupra femeilor la pândă și le distruge, dacă sunt singure. Câte Vieți a sfâșiat hârca hidoasă a bârfelilor - n-am eu păr în cap. De cum apare o femeie răzbătătoare: gata. E haimana și curvă... Trebuie să stea sub protecția unui bărbat... Atunci are Voie să fie și haimana și curvă... Cu soțul ci bețiv la braț, sunt două figuri sociale onorabile... Eu aş vrea o Viață liberă și demnă, lipsită de minciună... Într-o asemenea lume cad sulemenelile și rămâne fiecare cum **c**. Ar dispărea și nevestele care îmbătrânesc **d**, ad. acindu-și bărbații ca pe niște prunci înrăiți în răsfături ridicule și care prefac căminul în cuib puhav, tocmai bun de putrezit...

Învățătorul Popovici dorea să se afle undeva la o mie de kilometri de nevasta, sau să nu existe aceste clipe în cursul fără de sfârșit al vieții. Să le înghită neantul în gâtlejul lui întunecat, iar el să se trezească cu sentimentul unui vis urât care a trecut.

— Astea sunt părerile tale despre bărbați? - a întrebat pierdut.

— Nu, Victore... Astea-s părerile mele despre unii bărbați, Despre aceia care răsfoiesc cărțile fă Ta a le ceti și prinzând din ele o vorbă răzleață se duc în lume să-și arate știința, spunând prostii unora mai proști ca ei... Despre aceia care Vorbesc împotriva beției - ei înșiși fiind bețivi. Despre cei «are strigă că-și iubesc poporul, iar în realitate îl disprețuiesc și se gudură ca niște câini pe lângă asupritorii poporului. Despre cei care vorbesc de morală, iar ei se destrăbălează fără rușine... Despre cei care nu sunt decât niște zdrențe, iar în lume vor să apară drapele

vrednice de stimă și de dragoste. Despre acești bărbați am păreri melc, pe care ai dorit să le afli.

— Le-ai arătat și până acum prin fapte. - a gemut Popovici, copleşit.

— Ce-ai fi vrut adică? - l-a întrerupt Veturia. Să te lingușesc? Să te mint? Nu pot... Așa sunt făcută: dacă Vad alb, e alb. Dacă-i negru, e negru... În lumea de azi, căsătoria a ajuns o batjocură. M-au trecut părinții asupra ta, ca pe o ipotecă. Așa e moda: să scape de piatra din casă, aruncând-o cu viclenie, după multe curse întinse și după îndelungată pândă, ca la vânătoare, în curtea altuia... Pentru casă și masă, fetele cad năucite de atâta Vânătoare, în așternut străin, Vânzându-și corpul prin mijlocirea ofițerului de stare civilă. Indiferent dacă târgul e bun, ori dacă omoară un suflet, părinții își freacă mâinile fericiți: au scăpat de pacoste. Fetele bune se ofilesc degrabă, făcând copii și robotind bărbatului, care stăpânește casa ca un despot. Cele neastâmpărate își calcă soții pe picior la cununie, urmând sfatul mamelor - după care îi înșală cu cine se nimerește. O duc așa, ani de zile, necunoscând măcar tatăl adevărat al copiilor... Asta e căsătoria în lumea noastră... În lumea asta plină de mizerie, de minciună, de josnicie...

Uimit și dezorientat, Popovici își privea nevasta cu ochii ieșiți puțin din orbite. Cuvintele pe care le au zi a, erau teribile. Mai întâi, dezvăluiau un fel de gândire de care el n-o socotea capabilă. În al doilea rând, simțea cu necaz că acest fel de a gândi îl despoaie de întreg penajul bărbăției, așezându-i gol, în mijlocul unei încrucișări de lumini violente și stânjenitoare.

— I) ece ai stat cu mine atâta timp? - a întrebat smulgându-se din mâlul în care se cufunda. De ce ai rămas totuși cu mine? - a continuat, semețindu-se pe neașteptate.

Veturia l-a privit, lăsând să-i străbată în ochi o licărire de dispreț:

— Pentru că m-au dat părinții în seama ta ca pe o marfă. Când te-am cunoscut și m-am deslușit și eu la minte, era prea târziu. Nu-mi rămânea decât să încerc a-mi sluji pâinea făcându-te pe tine om, iar pe mine servitoare. Am încercat... Cu prietenie și cu grija la început... N-am izbutit... Am încercat apoi cu asprime... Te-am oprit deja cârciumă. Ți-an». supravegheat pașii... Ți-am dat sfaturi... Am pus deasupra firii tale slabe, firea mea dreaptă și neclintită. Degeaba. Înt Re timp, s-a deschis între mine și părinții mei o prăpastie, în care poate crește tot ce vrei, afară de ceea ce numești tu floarea recunoștinței. Ei huzuresc liniștiți, cerându-mi să fac și să rabd. Să nu le tulbur viața, ci s-o sacrific pe a mea ție și lor... Tu te-ai descurcat simplu: nevasta e nevastă. Să vadă debucătărie și de rufe... Când am plăcere, să mi se supună. D-aia am luat-o... le-am auzit indu oșinduvte de mila câinelui legat în cotineața, dar nu te-am surprins niciodată gândindu-te la femeia pe care ți-ai ales-o tovarășă de viață... Acum suntem doi străini. Ispășesc întunecarea din mintea părinților care mi-au pregătit această soartă. Ispășesc prostia vieții, care face din femeie o roabă la dispoziția unei biete secături cu mustăți... Îți sunt servitoare, bucătăreasă și spălătoreasă. Îți suport desfrânările și îngâmfarea. Nu-mi cere însă să te stimez... Nu pot avea pentru tine, decât milă sau ură...

— Prin urmare ești dușmanul meu cel mai crâncen! - a strigat Popovici zguduit, sărind în picioare.

— Nu, Victore, încă nu - s-a ridicat calmă Ycturia. După amărăciunea ce am gustat-o cunoscându-te, a urmat enervarea încercărilor de îndreptare. Apoi, dezgust și milă... Când te voi urî, voi pleca... Sunt prea cinstită ca să stau cu tine sub acel aș acoperiș...

Popovici a plecat la școală țeapăn, mișcându-și picioarele ca și cum ar fi mers pe cataligi. Își pierduse cumpătul și. pășia nesigur, privind cu un fel de teamă

împrejur. Capul îi era confuz, inima goală și neliniștită.

Părintele Moise isprăvisese, lăsând școlarii din clasele lui Popovici de capul lor, în sala cea mare de cursuri. Era o gălăgie drăcească. Lecția părintelui despre cele șapte taine, se risipise ea însăși ca o taină, undeva în spațiu, căci în acești copii încăerați nu rămăsese nicio urmă. Mai degrabă ai fi crezut că au intrat într-ansași cei patruzeci de diavoli, pe care scoțându-i Iisus din oameni, i-a alungat în patruzeci de purcei.

Victor Popovici a deschis ușa violent și a rămas în prag, cenușiu, mânios, ca o sabie scoasă din teacă. Simțea un val de ură împotriva lumii întregi, așa că grupul de copii care se frământa strigând lângă intrare, a trebuit să întâmpine toată greutatea mâniei sale.

Repezindu-se cu sete la tablă, învățătorul a întins mâna după bățul de trestie, care era auxiliarul cel mai simplu și cel mai concludent al metodelor de învățământ din Bârseni și a început a plesni orbește. Sala a înmărmurit sub un suflu de groază. Copiii rămăseseră unde se aflau, cu ochii larg deschiși, cu respirațiile oprite. Urechea dreaptă a lui Culiță Jinga a plesnit cea dintâi. Copilul simțind sânge, a început să urle:

— Domânvățător, nu mai da... Domânvățător... iartă-mă... nu mai da...

Loviturile continuau să cadă, oarbe și crunte. Culiță Jinga a căzut în genunchi. Ceilalți copii s-au vâlmășit ca oile pălitate de lup. Loviturile curgeau. Peste obrazul lui Traian Neagu, bățul de trestie a plesnit în diagonală. Îndată s-a umflat și s-a înroșit ca și cum i-ar fi crescut o fâșie de carne Vie. Acum se buluciseră în genunchi optzece școlari, urlând și cerând îndurare, sub privirile îngrozite ale clasei. În sfârșit, Victor Popovici s-a oprit, obosit. Ochii-erau tulburi și cât au dezorientați în lături. Gâfâia suflând adânc; în vreme ce sânge! ei cobora încet din cap, lăsând imaginile lui Pesta! ozzi și ale doctrinei lui

Herbart-Ziller să-și reia locul din care fuseseră alungate de furtună.

Urcându-se la catedră și privind terenul crâncenei bătălii, Popovici a simțit neliniște și teamă. Copiii erau desfigurați. Unii sângerau. Nu putea totuși renunța la o atitudine autoritară.

— Goangă și Bratu - a poruncit celor doi copii din banca dintâi - mergeți și aduceți donița cu apă!

Băiatul primarului și Bratu au ieșit, palizi, revenind cu donița și cu cănița de pe sală. De cănița asta se serveau toți copiii când le era sete.

— Ajutați-i pe nemernici să se spele - a urmat Popovici a da ordine, încordat. Sta în picioare, pe catedră, cercând să se stăpânească.

Copiii s-au năclăit în apa și 111 sânge. Enervat, Popovici și-a scos batista și a început să-i șteargă, cu mâna tremurândă.

— Ticăloșilor - scrâșnea smucindu-i.

— Vă-nvăț eu omenie... Ha!... a rânjit, apucându-l de guler pe Traian Neagu. Se putea să lipsească acest pui de ucigaș?... Tu ai fost capul răutăților, ti cal osul e! îl zgâlțâi cu ură.

— El v-a adunat aici, nu-i așa, măgarilor? - întreabă privind fioros la copii.

Școlarii tăceau tremurând.

— Spuneți, derbedeilor! Așa e că mișelul de Neagu v-a adus aici lângă ușă? - a fulgerat din nou, cu glas mânios, copiii.

— Da, domânvățător - a răspuns Goanga de alături... Traian Neagu i-a-nvățat să facă rele... Copiii au tresărit înmărmuriți. Neagu se nimerise lângă ușă, fără a fi participat la înearare.

Popovici a simțit însă o rază de nădejde, auzind răspunsul lui Goangă. Era un amestec de răutate, împletit cu bucuria scăpării mișel ni ce din strâmtoare.

— Eram sigur... Nici nu se putea ca voi, băieți buni, să faceți asemenea prostii, dacă n-ar fi între voi ticăloși ca Neagu... Mărul putred strică merele cele sănătoase... V-am spus de-atâtca ori! Treceți la loc - porunci aspru, izbutind să-și revie. Cu Traian Neagu voi vedea eu ce-i de făcut - a încheiat uitându-se crunt la școlari.

Copiii au trecut în bănci, plângând și acoperindu-și rănilor și umflăturile cu palmele. Goangă s-a înfipt mândru în banca dintâi, la locul său. Traian s-a strecurat cu ochii adânciți în cap, pe marginea băncii a patra, ultima în care se aflau băieți în latura aceea a clasei. Îndată după banca lui urmau fetele, în cap cu Felicia, fetița părintelui Moise.

Traian Neagu privea pierdut golul fără fund care i se deschisese înainte. Îl durea obrazul. Era rușinat și ar fi vrut să moară. Îi se părea că toți copiii se uită la el cu groază, ca la un ucigaș. Învățătorul începuse lecția de istorie pentru clasa a patra. Restul școlarilor se ocupau cu teme scrise.

— Poporul român este un popor de viteji - răsună glasul lui Popovici aspru, lipsit de însuflețirea obișnuită. El a bătut pe Turci, pe Tătari, pe Polonezi și pe toți dușmanii care-l împresoară. Românul se naște erou. El își iubește neamul și trăiește în frica lui Dumnezeu...

Traian Neagu a simțit o atingere delicată pe la spate, sub brațul stâng. S - a cutremurat și a vrut să se întoarcă, dar mâna care-l atinsese i-a oprit mișcarea. În aceeași clipă, a foșnit ușor ceva lângă el. Aruncând cu teamă privirea, a văzut un ghemuleț de hârtie pe bancă, lângă șold. L-a luat în mână, ezitând-Atingerea de sub brațul stâng i-a dat curaj. A despăturit hârtia, cetind-o pe furiș.

„Dragă Traian - era scris cu litere rotunde răsturnate pe dreapta - mie mi-e foarte milă de tine și Vreau să știi că mi-e milă și eu am plâns și te iubesc. Felicia”.

Traian a fost cuprins d, e un tremur ușor. Cuvintele-i

jucau nelămurit în cap, dându-i un sentiment confuz de bucurie. S-a îmbujorat la față, iar durerea loviturii s-a amestecat în senzația aceasta nouă, pierzându-și Violenta.

— Dușmanii noștri spun că Românii sunt urmașii hoților care au fost colonizați de împăratul Traian în Dacia - a răsunat glasul învățătorului, în tăcerea din sală. Aceasta e o minciună ordinară. Noi suntem urmașii vitejilor daci și ai eroilor romani - a afirmat Popovici cu tărie... Popor nobil, pe care nu l-au putut zdrobi năvălirile barbare. Spune tu, Goangă, ce știi despre barbari? - a întrebat coborând de pe catedră.

Goangă s-a ridicat mândru.

— Barbarii au Venit din Asia. Ei sunt Tătari și Huni. Maghiarii suntânrudiți cu Hunii. Barbarii au Venit călare pe cai iuți, având carne crudă sub șeile cailor. Ei mănâncă animale crude... a torăit dintr-o suflare Goangă.

— Bravo, băiete - făcu mulțumit Popovici. Care e patria noastră? - a continuat a întreba, revenindu-și binișor la rolul sau de luminător al poporului.

— Patria noastră e Ungaria - a răspuns Goangă.

— Cumtrebuie să răspundeți când vine domnul inspector? - s-a uitat învățătorul la copil.

Goangă a clipit din ochi:

— Când vine domnul inspector răspundem așa: patria noastră iubită e Ungaria.

— Bravo, Goangă I - Așa trebuie să răspundeți cu toții, că Vă ia mama dracului. Dar Românii unde trăiesc?

— Românii trăiesc în România, în Ardeal și în Banat - a urmat a torăi fără suflare Goangă.

— Cum trebuie să se poarte Românii? - i-a fixat din nou învățătorul.

— Românii trebuie să fie uniți. Să trăiască în frica lui Dumnezeu. Să asculte de mai marii lor.

— Așa, vezi - a declarat satisfăcut Victor Popovici. Ticăloșii și derbedeii care se ridică împotriva fraților lor

sunt trădători de neam. Aceștia-s urmașii tâlharilor aduși de împăratul Traian. Ei se deosebesc de urmașii Dacilor și ai Romanilor adevărați, care erau mândri și viteji...

Traian Neagu își plecase fruntea, copleșit de emoție. Mâna din spate îl atinge mereu, cerând lăspuns. Sunetul clopotului s-a răspândit atunci în clasă, ca o Vestire neașteptată de bucurie. Învățătorul s-a oprit supărat din plimbarea pe care o făcea pe dinaintea băncilor. Ar fi vrut ca astăzi să nu mai plece din școală, decât noaptea târziu. Să intre apoi în pat, să adoarmă și să uite.

Sfârșitul lecției l-a întors brusc în realitatea acestei zile nefericite. Glasul clopotului a pătruns în ei cu dușmănia unei nenorociri, risipind înfiriparea puținului curaj care-i revenise n simțiri. S-a frânt de mijloc, golit de orice voință, de orice uter e.

Copiii au înțeles că pot pleca. S-au ridicat zgomotos și au ieșit, căutând să se prelingă cât mai departe de el.

Traian Neagu pășea încet, privind pământul. Simțea în spate atingerea caldă a unei ocrotiri ciudate, care se ținea ca o haină învăluitoare de trupul lui.

Pe scări, Felicia s-a desprins din gloată și i s-a alăturat în dreapta. Îl privea cu ochi mari, plini de prietenie.

— Vii mâine la școală? – l-a întrebat în șoaptă.

Traian Neagu a simțit că amețește. Avea lacrimi între gene. N-a putut răspunde nimic. Ieșind în stradă, s-a îndreptat spre casă pășind lunatec, în neștire. Niciun copil nu s-a apropiat de el, ocolindu-l cu teamă.

A doua zi de dimineață, taica Visalon și-a luat nepotul de mână și l-a dus la școală. Fircu a stăruit s-o lase pe dânsa. Traian Neagu era palid și-i privea frânt de îndoială. N-ar mai fi vrut să vadă clasa, dar neliniștea pe care i-o strecurase în suflet Felicia îl atrăgea ca o chemare prietenoasă.

— N-am nicio putere – a gemut Visalon aflând cum s-

a petrecut bătaia de la școală. Altfel l-aș duce la Brașov în școlile de acolo. M-au pus la pământ tâlharii – se frământa plin de ură prin casă.

— Să mă duc eu, tată – a încercat Firuca. Mie nu mi-e frică de învățător.

— Nu-i vorba de frică – s-a răstit Visalon. Cum o să-ți fie frica de asemenea ticălos? Vreau să dau eu ochii cu ei – a urmat înăbușindu-se.

— Are să-ți spuie vorbe grele, taică – s-a amărât Firuca.

— Poate să spuie ce-o Vrea – i-a răspuns întărâtat Visalon. De vorbe nu-mi mai pasa. Vreau să afle că băiatu-e în grija mea... Asta vreau...

Răsuflând greu și adus de spate, Visalon Luca părea, totuși, în această clipă, un bărbat voinic, în putere. Firuca s-a uitat la dânsul și s-a bucurat, simțind mândrie.

La școală Venise și Jinga, tatăl lui Cuâiță. Mai era și Maria Stoica, mama lui Genu Stoica. Steteau cu copiii de mână, așteptând pe Victor Popovici. Copiii erau plânși, părinții oțărâți și porniți pe harță. Când l-au văzut pe Visalon Luca cum vine greoi și neguros, cu barba zburlila, i-a cercat, totuși, o îndoială. S-au uitat în lături, ca și cum le-ar fi priit o plecare grăbită.

— Bună dimineața – a zis taica Visalon încet. N-a venit?

— Bună dimineața – a îngânat Jinga. Maria Stoica și-a mișcat buzele vinete, încrețite, neauzindu-i-se glasul.

În clipa asta a apărut învățătorul Popovici. Venea destul de înfipt, pășind nervos prin intrarea care dă în gangul cel mare. Se vedea că nu dormise bine. Zărind oamenii, s-a oprit surprins, apoi a întrebat scurt:

— Ce Vreți?

Nu-i putuse desluși la obraz, pentru că în gang era aproape întuneric.

Jinga a tușit încet cu sfială:

— Domnule învățător, a început nehotărât, pierzându-și voinicia cu care se rățoise în fața Mariei Stoica - mi-ai bătut băiatu'.

— Ei, și ce-i dacă ți l-am bătut? Vrei să ți-l fac om, ori vrei să iasă un pezevenghi?

Jinga a tușit din nou:

— Ba vreau să-l faci om. Dacu două urechi, nu cu una - a zis, potrivindu-și glasul între supărare și glumă.

Atunci a pășit Visalon Luca în față. Când l-a văzut Victor Popovici a tresărit, făcând instinctiv un pas înapoi:

— Deceai bătut copilul, domnule învățător? - a întrebat liniștit, suflând adânc. Avea o privire tare, că ar fi oprit în loc un taur.

Popovici și-a pierdut cumpătul:

— Ce cauți dumneata aici? Ai copil de școală? Vii să mă ameninți?

Visalon Luca l-a apucat de reverul hainei și l-a tras spre dânsul. Popovici a înțeles că dacă încearcă să scape, rămâne fără rever.

— Nu striga, ticălosule - a gemut moșneagul. Dacă te mai atingi de un copil cât îi fi dascăl, să știi că ai de lucru cu mine... M-ai făcut criminal... N-am ucis pe nimeni... Dar îți crap capii -, auzi? ți-l crap, dacă cutezi să mai lovești copiii - a făcut Visalon mârâind vorbele printre dinții încleștați, încât i-a trecut sudoare rece și pe Jinga și pe Maria. Împingându-l cu pumnul în piept, l-a răzimat apoi pe Popovici de zidul gangului, uitându-i-se drept în ochi. După asta, s-a întors spre băiat și i-a vorbit blând:

— Du-te în școală, Traianc. N-avea teamă, puiul moșului... Nu vă mai bate... S-a răsucit, a mai aruncat un ochi spre Popovici, apoi a plecat încet spre stânga și a ieșit, i-raian Neagu a rămas pe loc, neștiind ce să facă. Victor

Popovici era încurcat și pierdut: se ștergea pe spate, de Var. Jinga sta înmărmurit lângă Maria Stoica; le

pieriseră glasurile] a amândoi.

— Am să fac raport - a zis în sfârșit Popovici, agitându-și brațele. Sunteți martori - s-a bâlbâit către cei doi săteni. Hai, cărați-vă în clasă - a poruncit copiilor, încercând să fie autoritar. Asta n-o las cu una cu două!

S-a dus în cancelarie, și-a pus pălăria pe masă și și-a șters fruntea de sudoare.

— Iată unde m-a adus Veturia - oftă neliniștit, negăsindu-și locul.

În sfârșit, a urcat treptele în clasa. Copiii s-au ridicat tropotind și strigând într-un glas: Bună dimineața... învățătorul s-a înviorat puțin. După câteva minute a început a vorbi, cercetând cu ochii, pe furiș, expresia școlarilor:

— Poporul român e viteaz și blând. El s-a născut poet și cântăreț, de aceea are inimă bună. Dar dacă-l atacă cineva, se luptă ca un leu... La Sarmizegetusa...

În ziua aceea, n-a fost bătut nimeni. Nici a doua zi.

Nici a treia zi. Domnul învățător Popovici a uitat să facă raportul făgăduit. A ascuns în sine, dedesubt, o pungă cu venin, așteptând să vie ceas potrivit pentru răzbunare. Bățul de trestie a rămas văduvit de întrebuințare. Doar părintele Moise îl scotea din când în când din greaua adormire în care era lăsat.

Când a dat Jinga de necaz cu primarul Goangă, care-și făcuse drum peste locul lui și-și căra lemnele strivindu-i semănătura, taica Visalon s-a trezit cu el în casă:

— Am Venit, taică Visai oane, să mă sf atu ești ce să fac.

— A zis necăjit, privind cu încredere pe bătrân.

— Șezi, Jinga și spunea făcut moșneagul liniștit, ridicând ochii de pe nuiielele la care împlotea. Știam că ai să vii... Am auzit ce ai pățit...

CAPITOLUL XIX

În care Părintele fioise deschide copiilor calea spre

Dumnezeu.

Părintele Moise Nicoară avea doi copii, născuți la depărtare de doi ani între dânsii. Felicia împlinise zece ani în preajma Sfântului Dumitru. Era o fetiță înaltă, subțire, deosebit de simțitoare. Părul blond, prins în cosițe și adus în față, pe umeri, sfârșea de amândouă părțile în funde de culoare albă ori albastră. Fetița avea o privire stăruitoare și adâncă; părea că întreaga ei ființă se adună și-i arde în ochi, mistuind-o încet, cum se mistuie făclia în pâlpăirile flăcării.

Preoteasa se uita la dânsa oftând:

— N-am Văzut în zilele mele asemenea copil, a zis într-o zi către părintele Moise, după ce ieșise Felicia din casă. Mă gândesc să nu fie bolnavă... Nu vezi cât e de slabă? N-are astâmpăr nici în somn. Tresare și se frământă, parc-ar dormi pe jăratec...

Părintele Moise n-a împărtășit părerea preotesei:

— Dacă-i așa cum spui, se cheamă că e fructul răsfățurilor tale... Felicio încoace, Felicio încolo... te-ai miorlăit pe lângă ea până i-ai stricat mințile. Creșterea copiilor...

— Lasă-mă în pace cu înțelepciunile tale - l-a întrerupt preoteasa pierzându-și răbdarea. E un copil delicat... Arc în ea ceva fin, ceva depărtat... ca o icoană... a suspinat cu emoție.

Părintele Moise a întors un ochi pieziș și a tușit:

— Vei fi spunând acum că seamănă cu tine... Nu zic, se poate. Nu te-am cunoscut la vârsta aceasta. Aș fi doritor să te văd devenind fină și mai ales depărtată, ca o icoană, ca să dobândesc o idee despre această asemănare.

— Lasă că-ți seamănă ție neisprăvitul de Mircea, l-a fulgerat preoteasa dintr-o suflare. Un teleleu și un gură-cască... Dacă s-o mai face și bețiv, va fi bucurie mare în lume... Va avea cine să sugă vinul care rămâne nebăuț de tat-su.

Părintele Moise a zâmbit:

— Mircea are opt ani și vădește sănătate la trup și la minte. Nu-mi plac mie copiii care-s prea deștepți și-și vâră nasul fără rost în lume... Fiică-ta mă pune pe gânduri... Se baga între băieți, îi caută și se ține după ei ca dusă de lântug. Asta mă îngrijorează.

— Nu ți-o fi trăsniid prin cap cine știe ce porcarii 1 - s-a zburlit preoteasa uitându-se amenințător la preot. Cât ești de stricat, te duce firea la gânduri de care se crucește omul când le aude...

— Mai curând poți păzi un car de pureci decât o fată cu toane - a mormăit părintele Moise... Când o apuc de plete și-o scutur după cuviință, te pui împotrivă. Atuncea pricepe că are scăpare la tine și nu-mi dă ascultare.

— Nu te ascultă pentru că te-a văzut amețit de băutură.

— Aceasta e o părere de-a ta... Să știi, Eufrosino, că amețeala de vin trece în somn, dar amețeala pe care i-o bagi tu în cap, din romanele pe care le citești, mai rău se întărește prin somn. Se coace.

Preoteasa a protestat involburată:

— Vreau să-i deschid copilei capul... Să cunoască lumea... Să se deprindă cu cuvinte frumoase ca o fată de familie ce este... În casă n-aude decât pufneli și mormăieai de ale tale... Cum vrei să iasă din ea o domnișoară cultă, dacă nu cunoaște romane?

— Am să vâr într-o zi în cuptor toate hârtoagele, să s-aleagă cenușa din acei amorezi ofticoși, care gem și suspină zăpăcind mintea muierilor - s-a întărâtat părintele Moise, luându-și pălăria să plece la școală.

— Încaltea dacă le vei preface în cenușă, să ți-o pui ție pe cap... Poate-ți vine mintea românului de pe urmă - a strigat preoteasa după dânsul.

Începându-și ora de religie, părintele se frământa căutând un subiect convingător în legătură cu discuția de

acasă. I-a trecut prin gând Maria Magdalena. Nu-i bună, și-a zis, cugetând adânc. Arătând-o ucenicii și strigând asupra ei cuvinte de ocară, Iisus a răspuns: Ierte-i-se păcatele, căci a iubit mult... Iacă, asta nu merge. Aici, Domnul nostru Iisus Cristos a purces pe cale greșită, ca om pământean ce se afla în lumea aceasta. Dacă ar fi fost de față și ar fi avut o putere, părintele Moise i-ar fi dat canoane, care ar fi înțărcat-o de iubire.

Xlitându-se urât la copii și îndeosebi la Felicia, care sta cu ochii aplecați asupra cărții, ridicându-și din când în când fulgerător genele lungi, mătăsoase, ca să fure imaginea clasei, sfinția sa se umplea de ciudă. Nu găsea pilda pe care ar fi dorit-o.

— Domnul Dumnezeu șade în tronul său de aur - începutu, deci, a vorbi de la sine - și se uită asupra lumii, văzând și pricepând toate câte se petrec între oameni. Se uită și Vede ticăloșia copiilor care nu dau ascultare părinților, călcând în picioare porunca a patra din tablele legii lui Moise. Atuncea trimite pedeapsă din cer, lovind casele în care trăiesc asemenea prunci. Cad la boală grea părinții lor, mor vitele de jug, ori pârjolește seceta în ogoare... Pedepsele se abat asupra copiilor, aceștia rămânând fără părinți și fără pâine...

— Spune-mi tu, Jinga - s-a oprit preotul din vorbă - ascultă tu de tatăl tău?

Culiță Jinga s-a ridicat și a înghițit un nod:

— Eu ascult de tatăl meu, a răspuns cam nesigur.

Copiii dimprejur au rânit cu plăcere.

— Aflu, totuși, că ești unul dintre capii răutăților... Semnele mâniei lui Dumnezeu se află asupra ta... Ți mai curge urechea?

Lui-Culiță Jinga i-au venit lacrimi în ochi:

— Mai curge - a zis încet, plecând capul.

Copiii care râneau, s-au rușinat umiliți.

— Dumnezeu nu lasă fără pedeapsă faptele cele

mișelnice. Vai și amar de cel care-l înfruntă. Viermii îl mănâncă de viu, iadul îl așteaptă; diavolii îl împung în furcoale și-l vâră în căldări cu rășină, ca să fiarbă pururea.

Culiță Jinga plângea:

— M-a bătut domnuânvățător... s-a bâlbâit, cercând să înlăture spaima înfricoșatei mâinii cerești.

— He, he, he - a râs cu răutate părintele Moise - de bună seamă că te-a bătut domnul învățător. Mânia Domnului și Dumnezeuului nostru se arată în toate felurile. Taică-tân nu Vine la biserică niciodată, fată că acum are pâra și necaz cu primarul... Nu e acesta un semn că Dumnezeu ține socoteală de cei care nu Vin la biserică?

Oprindu-se din plâns, Culiță Jinga s-a șters cu mâna la nas și a răspuns sughițând

— Zice că ne-a călcat semănătura...

— Cine v-a călcat semănătura? - s-a arătat mirat preotul.

— Primară - a făcut Culiță.

— Acestea-s lucruri trecătoare care nu trebuie luate în seamă - a lămurit părintele. Taică-tău nu Vine la biserică, deci e lipsit de credință. De ce nu vine?

— Zice că degeaba se roagă, că primarul tot trece peste locul nostru. Zice că n-are strănă...

Părintele Moise și-a ridicat fruntea mânios:

— N-are strănă? apoi strana trebuie plătită. El nu știe acest lucru?

— N-are bani...

— Dacă n-are bani să stea acolo unde i se cuvine. Dumnezeu e de față în tot locul.

— Așa spune și tata... Zice că unii care au bani dorm în strănă, iară cei care stau în picioare ar dormi și ei, dar nu pot. Li se înmoaie genunchii.

Copiii au rânjit din nou. Părintele Moise s-a înfuriat:

— Șezi jos, măgarule, că-ți umflu și urechea cealaltă. Sunteți oameni de nimic, care nu meritați asupra voastră

mila Celui de Sus.

— Spune tu, Felicia Nicoară - s-a adresat fiicei sale, fixând-o sever - ce înțelegem noi prin taina spovedaniei?

Felicia s-a ridicat palidă și și-a privit părintele în ochi:

— Taina spovedaniei este mărturisirea păcatelor noastre - a răspuns sfioasă.

— Așaaa, bine - s-a arătat mulțumit preotul. Cum trebuie să fie spovedania? - a urmat a întreba ușor înviorat.

— Spovedania trebuie să fie desăvârșita - a răspuns fetița.

— Vede Dumnezeu pe cel care-și ascunde păcatele și nu le mărturisește preotului?

— Îi vede - a făcut cu glas slab Felicia.

— Ce se întâmplă cu asemenea păcătoși?

Felicia a șovăit puțin, respirând emoționată:

— Pe acești păcătoși îi bate Dumnezeu...

— Da, îi bate Dumnezeu - i-a luat cuvântul din gură părintele Moise, rotindu-și privirea asupra școlarilor. Aceia care se ridica împotriva rânduielii Celui de Sus, aceia care se răzvrătesc împotriva stăpânirii, calcă legea lui Cristos care zice: - toată stăpânirea de la Dumnezeu purcede. Omul trebuie să fie supus; capul plecat nu-l taie sabia. Cei ce nu se supun, săvârșesc păcat și se duc în iad. Pățimesc în viață închisoare și sja. Aceia care trăiesc în nelegiuire, împreunându-se bărbat cu muiere, fără cununie, săvârșesc păcatul preacurviei. Ei pățimesc rușinea și scârba oamenilor. Aceia care nu se închina și nu se duc la biserică, petrec viața într-o sărăcie și nevoi. Toți acești păcătoși trec în lumea de apoi cu toate păcatele asupra lor, înfundând căldările iadului. Spovedindu-se însă preotului, se curăță de păcate și li se deschid în cale porțile luminii celei veșnice...

Traian Neagu asculta înfricoșat cuvintele părintelui

Moise, temându-se să nu-l supere cumva, abătând mânia asupra sa. Era nenorocit și ar fi plâns undeva ascuns, să nu-l vadă și să nu-l știe nimeni.

— Bine - a răsunat glasul părintelui, către Felicia. Spune-mi tu, Traian Neagu - zise privindu-l pe băiat cu o privire aspră - care sunt păcatele cele mai grele?

Traian Neagu s-a ridicat tremurând. S-a uitat la preot ca la un judecător care ține asupra lumii putere de viața și de moarte. Dunga de pe obraz i s-a umplut de sânge, îngroșându-se. N-a putut răspunde.

Preotul s-a apropiat printre bănci, venind lângă el. Copiii și-au lungit gâturile, cu rasul lari le oprite. Nu se auzea nicio mișcare.

— Răspunde! - a poruncit părintele cu putere. Care sunt păcatele cele mai grele?

Traian și-a deschis gura. A răspuns aproape șoptind:

— Păcatele cele mai grele sunt... păcatele... cele mai grele sunt...

— Descleștează-ți fălcile, măgarule! - a strigat preotul mânios... Păcatele sunt... păcatele sunt... - te iau de urechi ca să-ți aduci aminte, dobitocuie. Nu știi nimic... Așa se întâmplă cu aceia care trăiesc în mijlocul păcatelor... În case de necredincioși... Dacă ar ști care sunt păcatele, nu le-ar mai săvârși... Șezi jos, nemernicule! a pufnit părintele Moise, pătrunzând printre bănci, înspre fundul sălii.

— Cei din clasa a treia și a patra să cetească de douăsprezece ori simbolul credinței - a poruncit întorcându-se în loc. Clasa a cincea și a șasea l-strigă revenind iarăși spre fundul băncilor. Trecem la istoria bisericească.

— Spune tu, Sumedrea - cine este capul bisericii noastre?

Sumedrea, un lungan care începuse saumble seara pe ulița, având capul plin de doine și de strigături, s-a

ridicat și și-a supt buza de jos, spre stânga, unde avea o zăbală, uitându-se speriat împrejur:

— Capul bisericii noastre e...

— Cine e, boule? - s-a răstit părintele Moise.

— Capul bisericii noastre e... preotul - făcu Sumedrea suflând ușurat.

Părintele a simțit ea-l împresoară un ceas rău.

— Cum preotul, mă? Care preot? De bună seamă că preot trebuie să fie. Dar cum îi zicem? Cum îl chiama?

Sumedrea și-a dat drumul în prăpastie. Ce-o fi o fi.

— Îi chiama părintele Moise Nicoară - a făcut uitându-se năuc.

— Ai îmbătrânit pe băncile școlii, dobitocii le-a strigat preotul înroșindu-se la față. Nu s-alege nimic de tine, măgarule... Spune tu, Năstase: cine-i în fruntea bisericii noastre?

Năstase s-a ridicat fudul:

— Fruntea bisericii noastre e... altarul - a făcut semeț.

— Ptiu! - a scuipat părintele Moise cu obida. Cu ăștia-mi mănânc viața de cincisprezece ani de zile. Și conzistorul îi da înainte că nu fac cateheză 1 Capul bisericii noastre e papa de la Roma, dobitocilor! - a strigat, băgând spaima în toată clasa. Papa de la Roma, măgarule! - a repetat dându-i un pumn în cap lui Sumedrea, care s-a lăsat îndată să lunece sub bancă.

— Spune tu, Victoria Pandrea: care-i deosebirea între cuminecătura noastră, a catolicilor și cuminecătura ortodoxilor? zise întorcându-se nădușit la fete și schimbând subiectul cu silă.

Victoria Pandrea era o codană șireată, intrată în anul al treisprezecelea. Cunoștea satul cum își cunoștea palma. Știa cine e în vorba cu fetele din sus, cine e în vorba cu cele din jos. Cunoștea întâmplări petrecute noaptea la porțiță; chiar astăzi râdea și-și petrecea, aducându-și

aminte că ieri noapte au ridicat feciorii poarta Mariei lui Blegu, de lângă ei, și scoțând-o din țâțâni au zvârlit-o pe vale, îasându-le ograda de râsul lumii.

— Plai, ce tot clipești din ochi de parcă ți-a suflat cineva piper în ei! – a zorit-o părintele. Care-i deosebirea între cuminecătura noastră și între cea a ortodoxilor?

Victorița a răspuns ascuțit:

— Noi ne cuminecăm la Paști, iar ortodoxii la Crăciun...

— Off, a suspinat părintele, băgându-și degetele la gât, ca să depărteze gulerul de grumaz, ăștia mă vâra în mormânt.

Atunci a ridicat mâna Margareta Breazu.

— Spune – a zis preotul, suflând ca un om care a trecut prin ape și a ajuns la liman.

— Catolicii se cuminecă cu pâine dospită, iar ortodoxii cu pâine nedospita – i-a dat drumul Margareta.

— Bine-i și-așa – zise clătinând din cap preotul. Măcar că ai spus chiar de-a-ndoaselea-cel puțin văd ca știi despre ce e vorba.

— Cine se cuminecă cu pâine dospită, e ca și cum nu s-ar fi cuminecat – a sfârșit părintele Moise lecția.

Cei patru copii ortodocși, care veniseră cu părinții lor la fabrică de un an de zile și învățau în școala din Bârseni, au priceput că până atunci se cuminecaseră degeaba. Poate că din pricina asta aveau atâtea necazuri. Acum s-au liniștit: la Paști au să primească din mâna părintelui Moise pâine nedospita și se vor mântui de toate relele.

Traian Neagu s-a cufundat în cetirea simbolului credinței fără a desluși cuvintele care-i jucau în față. Se simțea obosit și bolnav; nu îndrăznea să se miște. Inima-i bătea afund și tare, zvâcnind în tâmpile și în gâtlee. Când a sunat clopotul de ieșire, i s-a ridicat spaima din suflet, dar i-a rămas o greutate ca de piatră de moară. A zâmbit sfios către Feliei a, care s-a oprit lângă el vorbindu-i aproape în

șoaptă:

— Vino mâine mai de dimineață la școala. Vreau să-ți spun ceva...

Cuvintele acestea i-au adus un val de sânge în obraji. A plecat acasă amețit, târând după sineândoieli și amărăciuni din care nu se putea desluși.

Când l-a văzut Firii ca, a înțeles că băiatul e bolnav.

— Ce te doare, Traienelul mamei? - l-a întrebat cu blândețe. Erau numai amândoi în casă. Traian a izbucnit în plâns.

— Vai de mine, mi s-a bolnăvit băiatul - s-a frământat Firuca dând din colț în colț. Bine că nu-i taica aci... Să-ți descânte mama de deochi, Traiane - s-a grăbit spre sobă. A prins în clește jăratec și l-a azvârlit grăbită în ulcica de lângă donița. Jarul a sfârâit, iar Firuca a făcut patru cruci asupra ulceleii, descântând.

— Bea, Traiane-i-a pus cana la gură. Bea și scrie numaidecât Tatăl Nostru de-a-ndoaselea pe hârtie... Îți trece, măicuță, cât ai zice unu...

— Mama - a zis cu glasul stins Traian - taica nu crede în Dumnezeu? O privea printre lacrimi.

Firuca a rămas înmărmurită în fața lui. Parc-ar fi lovit-o cineva cu parul în frunte. S-a uitat speriată la copil, fără un cuvânt. Și-a tras scăunelul și i-a apropiat pe Traian cu brațul, Hpindu-l de dânsa.

— De ce mă-ntrebi, Traiane? - făcu frântă în două. Taica... e om bătrân... Are toane...

— Nu, nu - a clătinat copilul clin cap, vorbind șoptit. N-are toane taica... Dacă s-ar spovedi, l-ar ajuta Dumnezeu să scape **d.** e necazuri... De ce nu-i zici să se spovedească, mama? - a întrebat obosit, lăsând lacrimile să-i curgă pe obraji.

— Îi zic, mamă, îi zic - a început a plânge și Firuca. Doamne, drăguțul mamei, cât ești de mic și cum bagi de seamă toate... Ajută-ne, Doamne, și pe noi - a suspinat

făcându-și cruce și mângâindu-și apoi copilul pe cap.

— Să te spovedești și tu, mamă - a gemut Traian, lăsându-și capul în poala.

Firuca s-a îngălbenit și și-a aplecat ochii asupra băiatului. I-a văzut din ceafa gâtul subțire ca de pui de pasare. Părui net uns și urechile străvezii mărturiseau sărăcie și foame. Cu inima săgetată de durere, Firuca a pus mâna asupra acestui căpșor zbuciumat și și-a ridicat ochii plini de deznădejde amară în sus:

— Ajută-ne, Doamne, și pe noi - s-a rugat, cu buzele arse în jarul unei suferințe fără margini.

CAPITOLUL XX

În care domnul șef Farkas are mâhniri de motan singuratec.

Domnul șef jandarm Farkas Arpsd avea toate motivele să fie mulțumit de felul cum își împlinea misiunea în Bârseni. În fabrică era liniște; nu se auzea decât zgomotul pânzelor de ferăstrău trecând în ritm prelung prin trunchiurile voinice de brad care se supuneau cu resemnare să fie tăiate în felii albe, ca niște cozonaci uriași. Oamenii tăceau mai adânc ca pădurea, Veghind astfel la liniștea netulburată a domnilor directori, care se duceau și Veneau aflându-se în treabă.

Până ia alegeri mai erau câteva luni. După semnele ce puteau fi tâlcuite, n-are să fie nici atunci cine știe ce zarvă. Satul își urma viața colcăind în tina străbună; unele răbufniri, putând fi stăpânite cu o palmă ori cu câteva lovituri date sub șale.

Totuși, domnul Farkas Arpsd fiu scăpa din Vedere că atențunea e una dintre înțelepciunile de bază ale Vieții. De aceea nu se mărginea să-și impuie autoritatea din birou, ci în fiecare Sâmbătă după amiază, scotea pe cei șase jandarmi de sub poruncile sale pe terenul din fața primăriei și făcea exerciții severe cu dâșii.

Aceste exerciții erau pilduitoare și răspândeau exact

atâta înfricoșare în oamenii care le priveau cu gura căscată, câtă socotea domnul șef că este necesara.

Jandarmii din acele vremuri purtau săbii încovoiate, amintind pe cele turcești, care puteau fi văzute în chipuri. Însuși domnul Kraus agățase în peretele cârciumii, alături de poza Majestății Sale Prânz Josef, un tablou înfățișând ordiile turcești sub zidurile Vienei. Acolo putea fi văzut pașa de la Buda, gras, îmbrăcat în haine turcești și încins cu o sabie de Damasc, încovoiată.

Farkas Árpád își scotea, deci, sabia din teacă și porunea jandarmilor să le smulgă și ei și să le sclipească în bătaia luminii. După ce stăteau o vreme nemișcați, șeful dădea poruncă să înceapă tăierea. Prepusul fiind ca gloata care urmează să fie tăiată se află pe mâna dreaptă a jandarmilor, domnul șef răcnea cu putere crâncenă:

— Tăiere pe Latura dreaptă 1

Atunci jandarmii începeau să taie. Treceau tășurile săbiilor prin aer ca niște șerpi de argint, retezând văzduhul în bucăți mari, în cadență regulată.

Oanță se uita de pe treptele primăriei, minunându-se. Falca de jos i se desprindea și rămânea agățata în piele, ca o tașcă desfăcută, stăpânul ei uitând s-o ridice la loc de atâta mirare. Când striga șeful:

— Tăiere pe Latura stângă! – jandarmii făceau o mișcare fulgerătoare din picioare și se întorceau cu fața spre altă gloată nevăzută, care-și aștepta rândul să fie tăiată. În dreapta isprăviseră. Atunci Oanță își repezea și el căciula spre stânga și mișca din umăr, închipuindu-și că taie. După cât prețuia unii oameni exercițiile astea, cei șase jandarmi ar fi putut tăia într-un ceas, trei-patru sute de capete, socotind că ar fi stat cârnite în dreptul săbiilor, ca să le reteze dintr-odată.

După asta, săbiile treceau nu te cele lor și jandarmii făceau exerciții cu pușca. Trei dintr-anșii se așezau în genunchi, iar aiții trei stăteau în picioare la spatele lor.

Când striga Farkas Árpád: Foc 1 - odată pocneau toate șase puștile, cu gloanțe oarbe, duruind până departe, în văgăunile pădurilor.

Atunci era spaimă adevărată și domnul șef își mângâia mustățile cu plăcere.

Încheind exercițiile, jandarmii plecau la sălașul postului, iar mai marele lor se ducea la de unui Kraus să bea o jumătate de vin amestecat cu borviz Matild.

Într-una din aceste zile, Fa kas Árpád avea o stare neliniștită și plăcută în acel aș timp. Toate-i mergeau și-i prisoseau făcându-i viața cât se poate de tihnită, dar îl apucase o nostalgie de motan bine hrănit, după dragoste. De aceea ofta și se uita prin fumul țigării constatând cu melancolie, că e totuși un om sacrificat. Poate că de vină era și mijirea primăverii, cu acea trezire îmbelșugată la viață nouă, care umple aerul de miresme tari, pătrunzând în oameni ca o chemare irezistibilă.

În regiunile de munte, primăvara ridică din pământ mii și mii de forme ale vieții, oferindu-le soarelui într-o largă dăruire. Clipă după clipă înmuguresc, se nasc și se transformă miriade de muguri și de gângăanii, fecundate cu o siguranță nezdruccinată în întâlnirea dintre lumină și căldură. În mijlocul acestei strălucite revărsări de viață, stă omul, cu înțelegerea lui superioară, cu puterea lui de a pricepe, de a dezlega marea taina a naturii, ca să nu mai fie taină.

Desigur, domnul Farkas Árpád nu avea cine știe ce înclinare spre asemenea gânduri. Dânsul era în fond 1111 creștin bun. Dacă Dumnezeu a lăsat pe lume hoți și calici, care trebuie struniți, e natural că trebuia să facă numaidecât și jandarmi. Altminteri nu-i cu puțința. Așa că de ce să-și mai spargă capul? Nu și-a pus nici măcar problema, ce-ar fi fost în lume dacă nu existau asemenea oameni și deci nici jandarmi. Deaceea se ducea în fiecare an, la Paști, să-și arate uniforma de paradă și să se

fudulească, în cea mai apropiată biserică protestantă, punându-și astfel în rânduială sufletul și dând mulțămită lui Dumnezeu pentru slujba ce i-a bărazit-o în lume.

Nu avea deci domnul Farkas Árpád vreo dispoziție specială de a interpreta primăvara în toată bogăția ei înnoitoare. Simțea însă cu melancolie că-l furnica unele neliniști, care ar trebui îndreptate spre dezlegări plăcute.

Din această cauză, fuma și suspina. Ducând uneori paharul la gură, trimitea pe gâtlej înghițituri sdravene, după ce își clătea mai întâi dinții cu mișmașul de Mădelientraube.

A intrat la o vreme în cârciumă Vasile Hortopan, dând binețe și apropiindu-se să salute cuviincios înaltul personagiu. Fiind zi de Sâmbăta, după prânz, se cuvenea să zăbovească o clipă la un pahar, de vorbă. Poate găsește pe părintele Moise. Poate dă de altcineva să mai schimbe păreri, despre vreme și semănături.

— Iacă și pe domnul șef - a făcut zâmbind cu oarecare slugărnicie, arătându-și colții, îndată ce a zărit pe Farkas. Să trăiți, domnule plutonier major...

— Bună ziua - a răspuns șeful, fără bucurie.

— Numai singur? - s-a uitat împrejur gospodarul, atingând din întâmplare rana de primăvară a melancolicului client, care se uita pe fereastră, destul de întristat.

Farkas Árpád și-a întors capul și a devenit mai comunicativ:

— În satul acesta te omoară urâtul... zise pufăind un fum gros. Afară de serviciu nu mai exista nimic...

— Hm, da... așa e... Mă mir că nu ești însurat, domnule șef... a dibăcii Hortopan lucrurile.

Farkas a zâmbit, rățoindu-se cu îngâmfare:

— Nu mă pot însura cu oricine. Mie-mi trebuie nevastă ocultă. Să aibă și ceva avere...

— Șezi, domnule Hortopan - a binevoit a pofti pe noul

venit.

— Rea nu poate să fie o clipă de ședere - a oftat gospodarul, așezându-se pe scaun. Am fost azi la semănat...

— Cum merge? - a întrebat Farkas ușor plictisit.

— Eh... destul de bine... De când ai Venit dumneata în sat, n-am mai avut pricină cu lucrătorii. Cum îi văd că-și deschid gura, îndată strig: mă duc la domnul șef. Atuncea pleacă frunțile, tac și-și văd de treabă - a răspuns Hortopan, vârându-se lingușitor în sufletul jandarmului. Farkas Árpád a rânjit cu plăcere:

— He, he, cu mine nu merge!... Domnule Kiraus, adu un pahar.

— Să aducă și o sticlă de Vin - s-a repezit Hortopan plin de zel. Adevărat că satele astea-s păcătoase, a reluat viclean vorba de adineaori, gospodarul. Nu poți găsi dumneata nevastă potrivită... Ale noastre-s proaste...

Farkas și-a lins buzele, stupind un fir de tutun care-l necăjea:

— Nici vorbă că nu sunt pentru mine... Daștii, omu'... cu, tot singur, tot singur... ți se urăște. Am văzut câte una și mai frumoșică... a întors ochii umezi spre Hortopan.

— He, he, he, a râs acesta - dă-le dracului, sunt destule... Muieri, câtă mătrează în cap.

Sunt... sigur că sunt... dar vezi... eu, cu serviciul meu... știi... e mai greu... a pipăit Faikas terenul pe departe. Nu mă pot da în spectacol - s-a foit cu demnitate.

Vasile Hortopan a înțeles și și-a ascuțit privirile!

— Parcă trebuie să te vadă lumea?... Dumneata ești șef... Ochești una... îi dai citație la post... vine... și gata.

Șeful de post s-a uitat mirat la Hortopan. Al dracului e mocanul ăsta... Uns cu toate unsorile.

— Notarul le învârte cum poftește - a adăugat gospodarul rânjind. Te miri de unde dracu' vine câte una spre sară, cu citația în mână: M-a chemat domnunotar.

Dacă mai e câte ceva prin primărie, numai ce-l vezi că se încruntă la dânsa: dumneata așteaptă! Trebuie să caut la cadastru... Ce să cauți! a cadastru? - a sărit într-o zi o drăcoaică d-astea - eu n-am pământ nici cât firul de păr... Notarul nu și-a pierdut însă capul și s-a răstit: Știu eu mai bine ce caut... De unde să știi tu? Vei fi vrând acum să te arăți că pricepi de toate... La primărie nu vin numai oameni cu avere... Au buclucuri destule și ceilalți...

Auzind de buclucuri, femeia s-a speriat și s-a așezat pe bancă așteptând... Așa că, vezi dumneata, domnule șef - a zâmbit cu nerușinare Hortopan, turnând vin.

Farkas Árpád și-a răsucit delicat sfârcurile mustăților, încâinându-și capul în dreapta și în stânga. Adevărat că asemenea mustăți nu avea oricine. Erau aduse și încârligate fir cu iir, fără sminteală, părând că sunt vopsite pe obraz.

Vasile Hortopan l-a privit cu admirație, clipind din ochi:

— E aici una Marioara - a făcut coborându-și glasul și uitându-se împrejur să nu-i audă cineva. Una Marioara; femeie voi pică, tânără și frumoasa ca o piersică pârguită - a urmat aproape șoptind. A trăit gmere-meu cu ea... Demult... Bag seamă stă și-l așteaptă, ori ce dracu' Vrea, că nu s-a mai auzit vorba despre dânsa... Așa o muiere zic și eu...

Farkas s-a mișcat neliniștit în scaun:

— E frumoasă într-adevăr? - a întrebat uscându-i-se puțin cerul gurii.

Nu e alta ca ea... Ce să zic... a întărit Hortopan. Unde pui că nu-i scândură uscată, ca unele, de gândești că-s făcute din brad... Și-apoi, e singura acuma...

— Cum singură? Unde șade?

— La numărul 240... N-are decât pe frate-său, Tudorica Șencliea, care e la Brașov... Vine din an în Paști...

Lui Fai kas Árpád i s-a năzărit ceva, ca o amintire

vagă:

— Cum zici că-l cheamă pe frate-său?

— Tudorica Șenchea - a clipit Hortopan. E mecanic la Schil... Un descreerat...

Șenchea... Șenchea... și-a cercetat șeful rafturile din cap. Bine... a zâmbit liniștindu-se dintr-odată. Zi: e frumoasă?

— Cu draci - a plescăit gospodarul din limbă. Ai să vezi dumneata... Domnule Kraus 1 - mai adă o jumătate, s-a întors spre ușă.

Johann Kraus a apărut înotând în cizme lungi și în nădragi largi de catifea și legănând, jumătatea de vin între degete. Nu prea era dispus pe ziua de azi, așa că a ieșit îndată.

— A trăit cu ginerele du mit ale? s-a întors spre Hortopan, Farkas Árpád.

— Da... Cu Lixandru lui Bucur... feciorului Costea... Doar îl știi pe Costea.

Jandarmul s-a rânjit:

— Flăcăul acela e dezertor... A șters-o dincolo, cu fata du mit ale, în loc să-și facă armata...

— Doamne ferește, nu-i adevărat - a sărit Hortopan. Nu-i adevărat, domnule șef. Asta pot s-o dovedesc oricând.

— Cum să dovedești?

— Pai gincremeu Lixandru a trăit cu Marioara asta, când era tatăl fetii închis, cu Visalon Luca, pentru isprava de la pădure... Acuma, știi ca Visalon și Șenchea erau una; niște oameni de nimic, să nu-i întâlnești noaptea, că te lovesc-cu toporul în cap unde te afla... Așa că Lixandru s-a luat cu fala mea și a plecat când au ieșit tâlharii ceia din închisoare... Unde se pomenește să fugă Lixandru? Noi suntem oameni de baza...

Jandarmul a urmat să rânjească:

— S-a potrivit fuga, ca o cheie în broască - observă ironic.

Vasile Hortopan era strâmtorat. Nu se s-mțea bine.

— Dacă ai fi fost dumneata în sat alunei, nu-l lăsam să plece. N-aș mai fi avut teamă-făcu arătând convingere. Lasă că nu mi-era de el, cât mi-era de fata... Ticăloșii puteau pune la cale cine știe ce... Acuma, fata mea are să vie acasă la vară... Să rânduim lucrurile cum trebuie, apoi se întoarce și Lixandru... Ne-i sta într-ajutor, domnule șef – se aplecă încrezător spre Farkas.

Acesta și-a ridicat fruntea în sus, dovedind astfel cât de grea e problema:

— Să vedem... Să vedem... Dacă zici că se întoarce în țara e altceva... Spuneai că Marioara Șenchea-i grozav de frumoasă. Atunci de ce n-a luat-o Lixandru Bucur de nevastă?

— Pfff, s-a mirat Hortopan. Unde se afla una ca astă, domnule șef? Păi Lixandru e fecior cu avere, poate ăl dintâi din sat... Cum o să se însoare cu una ca Marioara, măcar de-ar fi frumoasă luna? D-aia îi da tat – se atâta pământ, și case, ca la urma să-i aducă o noră din neamul lui Șenchea? Nici tu pământ, nici tu casă, nici tu zestre? Să vie în casa socrilor goală, cum a făcut-o mă-sa! La noi nu s-a pomenit una ca asta. Doamne ferește... He, he, he – a râs Hortopan clătinând din cap. Proasta trăgea nădejde c-o ia. Cică i-a făgăduit, până a prins-o și i-a făcut feleșagul... D-apoi cum i-o fi trăsnet prin cap că o ia Lixandru? Feciorii dau cu gurile și spun câte și de toate, c-așa e rostulor. Ci ne-i crede, n-are decât, ridica Hortopan din umeri. Vorbirea e că asemenea fapta bezmetică nu se poate petrece în cășile noastre... Să se ia om de frunte cu muiere fără avere... Care se încumeta să facă una ca asta, se poate duce cât vede cu ochii... În casă nu mai află adăpostire.

Farkas Árpád asculta cam cu gândul într-aâtă parte.

— Drept vorbind, așa e și prin părțile noastre – a întărit într-un târziu. Oamenii cu avere și cu stare bună nu

se amestecă în troacă...

— Eh, un bărbat ca dumneata își poate lua o baroniță - s-a avântat Hortopan. Ia te uită: voinic, roșu, gras, și pe ueasupra omul statului... Doar să-ntinzi mâna...

Farkas a ascultat cu plăcere cuvintele măgulitoare ce i s-au spus și și-a răsucit din nou musteața. Atunci s-a deschis ușa din fund și a intrat doamna Ștefani a, cu Azra în brațe, mergând vesela și săltăreață spre odaia din față, unde se afla domnul Kraus.

Bine dispus, plutonierul s-a ridicat în picioare și după ce a salutat pe Ștefania a prins maimuța de gușă, scuturând-o, se pare, destui de brutal, în chip ele mângâiere. Cum a scuturat-o, cum n-a scuturat-o, c-eajuns că maimuții nu i-a plăcut și Fa scuipat pe domnul Farkas drept în vârful nasului.

În fața acestei ofense, oamenii de față au înmărmurit. Doamna Ștefania s-a înroșit și a țipat: Azra! Ce-ai făcut, Azra? arătându-se necăjită și supărată peste scamă. Glasul său era însă prea puțin aspru ca să poată da satisfacție demnității ultragiante a șefului de jandarmi. De aceea domnul Farkas i-a tras maimuței o palmă. Azra a sărit îndată din brațele Ștefaniei, țipând, și s-a îepezit în grumazul șefului. L-a apucat de amândouă sfârcurile mustăților și a început a i le smulge scuipându-l furioasă în obraji. Ștefania s-a avântat emoționată, să despartă inamicii. Trăgea cu deznădejde de trupușorul Azrei, dar maimuța se ținea bine în mustățile șefului și continua să-i pedepsească, dând sunete stridente de mânie.

Răcorindu-și supărarea, maimuța a sărit apoi din grumazul șefului pe masă și de-acolo pe fereastră.

Farkas Árpád nu apăruse, de când se știa bărbat în floare, în asemenea hal, la vedere obștească. Cuprins de furie turbată și-a scos sabia turcească din teacă și s-a năpustit spre maimuță. Ștefania a strigat cutremurată și s-a repezit după Farkas, iar Kraus, care intrase alarmat în

odaie, sta încremenit pe prag, întrecându-se în mirare cu Vasile Hortopan.

Maimuța scuipa de sus, de pe fereastră, sărind din colț în colț, iar Farkas continua să taie mereu în gol, ca vânătorul din poveste, care nu izbutea să numerească iepurele, deoarece acesta sălta în fața lui, în zigzag. Așa, când. șeful îsbea cu sabia în zig, Azra era în zag, iar când tăia năprasnic în zag» maimuța era în zig.

Totuși războiul din cârciuma domnului Kraus trebuia să se isprăvească negreșit cu biruința civilizației asupra sălbătăciei, mai ales că Azra nu cunoștea subtilitățile strategice și tactice ale inamicului său. Luptând deci vitejește pe două fronturi: cu Ștefania, ca s-o ție departe de linia bătăliei și cu Azra» ca s-o fixeze sub ascuțișul sabiei, Farkas a pândit un moment favorabil și a dat strigăt: în laturi, doamnă, că-i primejdie! În aceeași clipă a repezit spada în colțul ferestrei, retezând în două coada maimuții.

Azra s-a prăbușit sângerată, zvârcolindu-se. Ștefania s-a aruncat asupra ei plângând, iar șeful s-a întors gâfâind și a pășit crunt spre mijlocul odăii.

— Dumnezeii voștri de bestii - a mârâit clocotind de mânie și și-a șters sabia de puținii stropi de sânge care-i colorau tăișul, pe fața de masă. Vârând-o în teacă și-a pus pălăria cu pene de cocoș în cap și acoperindu-și gura cu batista, a plecat iară bună ziua la postul de jandarmi.

Așezarea firelor de musteață la loc a ținut până târziu în noapte. Farkas s-a încuiat în odaie și a muncit înjurând pe tăcute. Jandarmii se întrebau nedumeriți în șoaptă:

— Ce-o fi făcând șeful?

Fără să-și dea seama cât adevăr spune, unul dintre jandarmi a răspuns în silă:

— Eh, se grozăvește iarăși, bace vreun raport... Ca de obicei, despică firele de păr în patru.

Deosebirea era doar atâta, că în loc să le despică,

șeful încerca să le înnădească.

Încolo firele, erau fire și părul păr.

Isprăvind, plin de mânie, operația chinuitoare și privindu-se în oglindă, Farkas a scrâșnit imprudent din măsele. Cosmeticul s-a dezlipit și țepușele lipite s-au zburat la bătaie de joc înfuriindu-l peste seamă. Și-a pus deci legătoarea de mustăți sub nas și s-a holbat în oglindă sucindu-și falca de jos în dreapta și în stânga. Ar fi avut plăcere să izbească un pumn în obrazul din oglindă, și să caute astfel potolire furiei neputincioase care-l frământa. O idee fulgerătoare i-a oprit de la această faptă nesăbuită. S-a ridicat de pe scaun și s-a dus la masa de lucru. A deschis un dosar, pirorindu-și ochii asupra hârtiei d. e deasupra. Mârâind satisfăcut, s-a așezat la birou și a continuat să cetească.

Comandamentul jandarmeriei din Brașov cerea referințe despre lucrătorul Teodor Șenchea din Bârseni, în legătură cu unele mișcări muncitorești care se puneau la cale în acel oraș.

— Așa-i, a făcut Farkas umplându-se de neașteptată im curie. Așa-i lup pentru un vânător ca mine - s-a liniștit încet din clocotul de adineaori.

Ridicându-și privirea a ațintit-o spre lampă. Un țânțar atras de fascinația luminii se zbătea sub glob, izbindu-se în sticla fierbinte. Ochii lui Farkas sticleau demonic, privind vedeniile proprii lui închipuiri. A rămas vreme îndelungată așa, rânjind unei bucurii de care acum era sigur.

CAPITOLUL XXR

În care se arată ia chip părintele protopop Mureșanu.

Era într-a doua săptămână din postul cel mare, într-o zi de Joi, când părintele protopop Mureșanu a poposit în fața casei preotului Moș se nicoară din Bârseni, coborând cu anevoință din trăsură.

Vremea se ținea de rânduielile unei primăveri bune,

îmbiind oamenii să iasă din culcușuri dis-de-dimineată, cuprinși de neastâmpăr. Poate ca însuși părintele protopop a simțit plăcere să se hurduc și puțin pe drumul Făgărașului ascultând chemarea acestei neliniști de primăvară, care scormonește și împinge cu putere nestăvilită mișcarea spre viața a toate câte se află pe pământ. Nu-i vorba, misiunea sfintiei sale încă era destul de serioasă ca să merite osteneala, căci pogorârea Excelenței sale Mitropolitul de la Blaj în popor, nu se săvârșea decât în răstimpuri rari și trebuia pregătită cu toată grija.

Părintele Moi se aflând vestea a rămas cu gura căscată:

— Vine Excelența sa încoace?

— Vine - a întărit protopopul așezând, u-se în divan și căutând oaselor tihnă. Am primit înștiințare ca purcede de la Blaj Duminică seara. Joia viitoare suntem aici.

— Se duce și într-alte parohii? - a întrebat cu teamă preotul Nicoară.

— Se duce, de buna seamă că se duce. În protopopiatul meu cercetează cinci parohii.

Părintele Moi se a răsuflat oarecum ușurat.

— Atuncea ne-om găti să-l întâmpinăm. Ne vei sta într-ajutor prea cuvioase protopoape...

— D-aia am venit... Sunt protopop vechi. Nu voi să pătimesc rușine.

Preoteasa s-a liniștit puțin din fierberea care o apucase când l-a văzut pe protopopul coborât din trăsură. Măcar că asemenea știre îi aducea destule griji pe cap, socotea totuși că având atâtea de tocmit ca să întâmpine după cuviință înaltul obraz, cei doi slujitori ai bisericii vor gusta vinul cu cumpătare, cruțând-o astfel de obișnuitul priveghiu până dimineața, lângă pahare.

— Fiind zi de Joi, pune pe masă bucate dulci - a mormăit părintele Moise ieșind după dansa în bucătărie.

— Ca să puteți bea... - a tresărit preoteasa.

— Scoate din borcanul de untura mușchi fript de parc „s-a prefăcut preotul ca n-aude.

— Nu vă e rușine? E postul Paștilor.

— Lasă că postim destul - a oftat părintele Moise. Trebuie să punem la cale primirea Excelenței sale... Nu putem vorbi cu gurile goale...

— Mai mult d, e două sticle de vin să nu care cumva să destupi că dai de dracu-i-a săgetat preoteasa cu ochii.

— Avându-te pe tine aici, nu mai pot da de altul s-a rânjit părintele ieșind din bucătărie.

Ospatându-se deci cu mușchi de porc și bând vin, cei doi slujitori ai bisericii au pus la cale primirea Mitropolitului „chibzuind toate, ca niște oameni vechi ce erau.

— Slujba n-avt-m a o rândui noi - a făcut protopopul zdrobind în măsele un clin de varză acră, fără de care mușchiul scăldat în untură e tocmai ca Adam înainte de a sufla Dumnezeu duh asupra lui. Mitropolitul nu vine singur. Aduce cu sine destui, care n-au alta treabă decât să-i afle gusturile și să i le împlinească... Noi trebuie să rânduim primirea, cu primpretorul și cu domnii din primărie. Dumneata să cureți și să împodobesti biserica. Să ai grija cum sta poporul. N-aș dori să se îndese golănimea ca la panoramă...

— Aș! unde se află asemenea sminteală - a protestat părintele Moise. Pun epitropii la ușă: asta intră, ăsta sta afară ori se ascunde în tinda bisericii la întuneric, unde-s prapurii și năsăliile... Nu ne putem face de răs... De asta să nu porți grijă, prea onorate protopoape.

Ștergându-se la gură cu frumusețea de șervet curat ce-l avea la-ndtmână, protopopul a încuviințat, dând din cap. Îndată a și turnat pe gât un pahar mare de vin, în vreme ce preoteasa suspina văzând ce s-a ales din șervet:

— Parca-i un scutec de copil mic s-a umplut de ciuda*

zărind petele mari, galbene, care năclăiseră șervetul.

— Știi că Mitropolitul e om viclean - a urmat protopopul uitându-se cu ochii urne zi la părintele Moise. E prieten cu cei mari (lela Pesta, Membru al casei magnaților din Budapesta. Să nu care cumva să scape învățătorul vreo prostie... Aude primpretorul și...

— Dă-l dracului-a răspuns cu dispreț părintele Moise E numai gura de el. Când o are plină, mestecă și tace.

— Așa, așa... Cu masa, iarăși, trebuie avut gri je... Dați mâncări de post.

— Mâncări de post? - s-a uimit preotul Nicoară. Doar n-o să-i punem înaintea fasole sleită!

— He, he, he - a râs protopopul - de când nu umbli la oraș te-ai sleit părinte Moise, ca fasolea. Pai am zis eu să pui pe masă fasole sleită? Iei trei sute de coroane din fondul parohial și te duci la Brașov. Cumperi de la Eremia icre de știucă, sardele fine la cutie, pește proaspăt și pește sărat. Mai cumperi halva și portocale. Nu uita câteva sticle de Bikaver» - sânge de taur - care e vin potrivit mădularelor Excelenței sale. Văzând, aceste bucate va cugeta că-și petrece postul în refectoriul prelaților papali, la Vatican. Bând acel vin, va crede că e Chianti și te va binecuvânta.

Părintele Moise asculta cu gura puțin căscata, având sticliri lacome în ochi. A înghițit în gol și a cuvântat nedumerit:

— Ca să satur cu sardele și cu pește proaspăt câtă lume se va afla la banchet, trebuie să vând toată eck-jia... N-avem un ban în lada bisericii...

— Ți-am spus eu să sature toată lumea cu sardele? Vor fi două mese; unii vor cădea la a doua. Acestora le dai pește sărat, cu ceapă. Vinul poate fi cât de acru. După cum înțeleg, cârciuma din Bârseni vinde zeamă de murături... Cum n-avefi un ban în lada bisericii? - s-a întors apoi cu întârziere părintele protopop, holbându-se. Asta mi-e a

mirare într-o parohie ca Bârsenii!

Preotul Moise Nicoară s-a necăjit pe dinăuntru:

— Cmul ăsta îmi face greața - s-a gândit, acoperindu-șicu zâmbet plăcut obrazul.

De atâția ani, de când se ducea în casele bârsănenilor să cetească muribunzilor dezlegare, ori să-i îngroape, părintele Moise învățase să facă obraz blajin în fața oricărei întâmplări neplăcute. „Oamenii din jurul mortului se întristează când văd ca preotul cârnoște din nas” - a zis odată către preoteasă. Adevărat că unii bolnavi, mai ales unii morți, put. Atuncea îmi vine în minte Lazăr, pre carele l-a înviat din morii Domnul nostru Iisus Hristos. Strigându-l, Iisus i-a zis cu dulceață:

— Lazare, ieși afara...

Lazăr fiind om cu rușine, s-a sfiit însă și a dat răspuns smerit din groapă:

— Nu pot, Doamne, că put.

Morții din Bârseni nu cunosc asemenea rușine, deci put sub nasul meu. Nici eu nu pot a-i învia. Întorc deci obraz înduioșat celor care-i plâng și le aduc mângâiere...

— Doamne, omule - a zis atunci preoteasa - stau și mă gândesc și eu ca o muiere proastă: unde o fi Lazăr acuma?

Părintele Moi se a simțit amețeală auzind astfel de cuvinte.

— Care Lazăr, femeie? - s-a întors mirat și supărat.

— Lazăr care a înviat din morți - a făcut preoteasa ușor speriată. Unde s-o fi dus? - urmă privind-și nedupierită soțul.

Părintelui Moi se a prins a-i tremura atunci geana stângă. Ochii-i jucau în cap, trădând oarecare veselie.

— Multe mai trec prin capul unei muieri nehodinite - a ocolit răspunsul. De unde să știu eu ce a făcut Lazăr după ce s-a sculat din morți? Cuget că s-a suit iarăși la dreapta Tatălui...

— Pai de-acolo s-a întors odată - a încercat preoteasa o slabă deslușire.

Părintele Moi se și-a pierdut răbdarea:

— Ori e acasă la el și are vârsta de o mie nouă sute zece ani, îndărătnicindu-se să-și îngroape copiii, nepoții, strănepoții și tot neamul omenesc, ori e în ceri un și stă acolo la vedere, ca să se uimească lumea de învierea lui, ori s-a pustiit ca iarba și ca floarea câmpului. Lasă-l dracului și căă-mi pace.

Având astfel puterea să-și acopere simțămintele, preotul din Bârseni a răspuns protopopului cu destulă seninătate:

— N-avem bani în lada bisericii, căci n-am ținut încă licitație pentru cele două străini și pentru fânațul bisericii. Doar știi prea onorate protopoe că licitația e pusă pe Duminică...

— Dac-ași ține eu în cap câte se petrec în toate parohiile mele, n-ar mai încăpea nimic în el.

— Mai ales vin - s-a gândit preoteasa privindu-l ascuțit.

— Trebuie să grijești să iei banii îndată după licitație - a urmat protopopul. Nu dai stranile și fânațul decât dacă pun oamenii banii jos. Altfel pătimim rușine...

Moise Nicoară a oftat:

— Cu străuile merge cum merge. Nu se îndeasă la ele decât cei cu dare de mână. Sunt scumpe. Cu fânațul însă e mai greu...

— Cum mai greu?

— Așa, ca vin unii și-mi bat capul să li-l dau lor...

— Care-s aceia?

— Unii care duc buștenii de la fabrică... Am în parohie vreo cincizeci-șaizeci de inși... încurca și ei lumea cu câte o mârțoaă **d.** e cal, zicând că-s cărauși...

— Și ce poftesc?

— Ce să poftească? Au făcut înscris și au iscălit: că ei

n-au pământ, că ei n-au avere, decât calul de la teleaga și ca să le dam lor fânațul, să-l lucreze laolaltă și să-l plătească împreună... M-am necăjit și am avut val cu dâșii...

Protopopul a băut vin și s-a mirat:

— Au Venit aicea asupra sfinției tale?

— Au venit. La început doi. Apoi cinci. Apoi zece. La urmă s-au bulucit în fața bisericii și au răcnit că lor le trebuie fânațul. M-am stropșit ia dâșii.

— Nu pot vorbi cu cincizeci de guri - am strigat. Au ieșit atunci doi inși. Oameni deochi ați: unul Gheorghită al Catrjnii și unul Jinga... Amândoi, două nevoi...

— Răi de gura? - a întrebat protopopul mângâind paharul.

— Golani și răi... Jinga are un cal, cum nu se află altul pe lume ca al lui. L-a scos în primăvara, proptit cu parii, din șură... A adus țigani meșteri să i-l lecuiască. Au venit țiganii și au scos calul. Uliului ținea de bot, altul de coada. Doi inși îl proțap ea u din laturi... L-au păduchi al, l-au uns, i-au băgat pe gât fiertură. Calul a început să strănute și să necheze, apoi s-a săltat clin picioarele de dinapoi, dând semn de zburdaciune. S-a bucurat Jinga, s-au bucurat țiganii, s-a bucurat și calul. Au prins calul la teleaga: hii! Degeaba. Hii boală - au începută striga țiganii îmboldindu-l cu țapușele. Calul sarea în sus, dar nu făcea un pas înainte să-l tai.

— Mă oameni buni - a strigat Jinga către țigani.

— Ați făcut doftoria pe dos... Acum calul ista vrea să zboare ca Duci pal. Bagseamă i-ați dat **d** oft orie din cea care se dă la găini. Țiganii s-au sfătuit și s-au certat între dâșii sculând satul. La urmă Jinga a luat calul de căpăstru și l-a tras după sine:

— Hai da mă... și a pornit...

De unde să plătească asemenea oameni arenda? - s-a foit părintele Moise, vădind, griji și supărare. Eu unul nu-

mi fac de lucru cu ei. Geaba spun că-mi plătesc pe rând, ca adun» bani, că fac pe dracu-n patru și împlinesc suma. Îndărătul lor stă tartorul satului...

Protopopul s-a apropiat cu pieptul de masa:

— Cine? - a întrebat încruntându-se.

— \-isa Ton Luca... a răspuns preotul. Cel cu omorul și ce când, vrea... N-am trebuință d. e asemenea oameni. Dau fânatwî unuia, cel mult la dv Oi inși și gata...

— Ai cui să-l dai? a întrebat protopopul iarăși.

— Am. Se înțelege că am, a întărit preotul. Însuși epitropul și cumătrul lui. Îi cunoști prea onorate protopoape...

Protopopul a tușit:

— Hm, da... ai dreptate... Mă gândesc să nu se vâre epitropul pe față la licitație... După lege n-ar avea voie...

— Pff - a făcut părintele Moise cu mâna. Doar nu suntem, proști. Licitează Costea Bucur și pace bună... Nu află nimeni că-i băgat și epitropul.

În dimineața următoare, protopopul a ținut sfat cu domnii din primărie și s-a dus apoi în satul vecin la prețură, să caute înțelegere cu primpretorul Bojta István. Isprăvind toate cu răgaz și cuget destul de limpede, a plecat înapoi la Făgăraș, luându-și bun rămas de la părintele Moise:

— Dacă iese bine - pică și brâul roșu onorate întru Hristos frate - a zâmbit așezându-se în trăsură. Caii s-au smucit din loc și au pornit năprasnic, răsturnând cinstita față bisericească pe răzimătoare așa că privirile șirete, amestecate cu frățesc dispreț ale celor doi prieteni s-au pierdut fără urmă.

Vasile, sluga protopopului, petrecând câteva ceasuri în bucătărie, pe scăunelul de lîngă donița cu apă, a avut prilej să se plîngă doamnei preutese de unele necazuri pe care le întâmpina el și caii în slujba părintelui protopop.

— Cum începe vremea bună - s-a plîns Vasile - mă

scoate doamnă preteasă pe înserat să mergem la Voilă, unde este o cârciumă cu vin popesc de la Șard. Acuma, nu zic, un pahar-două, cade bine, ca doar oameni suntem... Dar Sfinția sa mă scoate în fiecare zi pe la șapte și mă ține până în miez de noapte, să proptesc caii.

— Se duce în fiecare seară? - s-a mirat preteasa încruntându-se.

— Luna, o vezi, n-o vezi, dar pe noi nu se afla sa nu ne întâlnești seala după seară pe drumul Voilii - făcu Vasile scărpinându-se după ceafă. Cum ajungem, părintele intră în cârciumă și se duce în odaia din lund, unde-l așteaptă prietenii; eu întorc trăsura și mă uit în sus, și mă uit în jos. Mai pun fân ia cai, îi mai ocărăsc, că vezi doamnă preteasă, caii ăștia știu rânduiala ca oamenii. Uneori râcăie pământul cu copitele, dând semne că ei s-au săturat să stea 3 a cârciumă.

— Te miri ea nu-i duce și pe ei în odaia din fund - s-a mâniat preteasa scăpând voite nesocotite.

Vasi le-a răs gros:

— Asta ar fi una care s-ar auzi până la papa de la Roma - a făcut, dovedind cu zâmbet liniștit pricepere în ieraihia bisericii.

— Acuma, într-o seară - a urmat a povesti cu oarecare necaz - văd că tropotesc caii și arată neastâmpăr mai mare ca de obicei. Ce v-a apucat? - mă învârtesc eu împrejur, cercetându-i din toate părțile. Mie mi-sdiagi caii, doamna preteasă - că eu cu dânșii mă petrec în lume. Despre partea părintelui-pace bună. Ori tace, ori strigă la mine. Vorbă legănată nu cunoaște.

— Te pomenesci că te și-njură? - s-a oprit preteasa din treabă.

— Zice câte și de toate, doamnă preteasă, cât mă și mir... Când îl aud câteodată cum grăiește de blând Duminica la biserică, mă apasă o amețeală, și nu-mi vine a-l cunoaște... Deci văd eu că dobitoacele nu-și găsesc

astâmpăr. „Vreți să vă duceți acasă – zic către ele. Vita e ca și omul: când nu-i în toane bune, trage spre casă... „Mai stați oleacă” – zic iaiăși și mă uit spre cer. Cunosc ceasurile doamnă preuteasă după stele... O viață am petrecut așteptând, și numaiându-le...

— Dar dumitale nu-ți dă să mănânci? – s-a întors din nou preuteasa.

— Pff – a făcut cu mâna Vasile – am merinde în traistă. Nu se gata în veac cojile de cașcaval. Sfinția sa se hrănește de două ori pe zi cu asemenea brânză. Cojile mi le dă mie. Nu zic, nu-s rele. Stau în traistă și nu se strică, așa că eu le molfăi încet, cu pită... Dacă am văzut că nu pot liniști caii, am intrat în cârciumă și m-am dus la od. aia din fund. Am ciocănit odată. Am ciocănit de d. ouă ori. Nu putea auzi părintele, aflându-se într-o gălăgie de gândeai că se bat calicii și ologii la bâlci. Am deschis d. eci ușa și am intrat. Părintele era în picioare, cu paharul în mână. Striga. Mai erau și alții în picioare, lot cu paharele în mână. Și aceștia strigau. Când m-a văzut, stăpânul a rămas cu ochii holbați la mine:

— Ce-i satano? – s-a lăstit mânios. Ce vrei?

— Să poftjiți acasă. Nu mai stau caii – am răspuns.

Părintele protopop s-a veselit dintr-odată.

— Ce spui ma Vasile? Nu mai stau caii?

— Nu mai stau – i-am răspuns necăjit. Ceilalți au tăcut și s-au uitat rânjind la mine.

— Dacă nu mai stau caii, întoarce trăsura cu oiștea spre Sibiu... Atuncea vor sta-a strigat cu putere părintele, râzând.

Eu m-am uitat la dânsul și am văzut că n-am cu cine mă-nțelege. Am ieșit deci afară supărat. Auzi vorbă: să întorc trăsura cu oiștea spre Sibiu... Coborând treptele cârciumii, m-am oprit în loc și am zâmbit. M-am oprit și am zâmbit doamna preuteasa și mi s-a desfăcut capul ca dintr-o negura. Ptiu – am zis crucindu-mă. Asta-i minune... M-am

dus la trăsura și am luat de căpăstru calul de cca. Hai tată hai, să-ntoarcem trăsura spre Sibiu. Caii s-au lăsat anevoie. Hii mă – le-am zis și i-am întors. Când s-au văzut întorși, caii au lăsat boturile în jos și s-au întristat. Nu tu tropoteală, nu tu mișcare. Ptiu-am stupit eu din nou – ăștia au priceput ca mergem la Sibiu... Au înțeles că nu-i rost de casă și s-au liniștit... Așa cum vă spui, doamnă preuteasa; în credința mea că așa a fost. Părintele protopop cunoaște farmece... E gol Satana... și-a făcut cruce Vasile.

Duminică, după slujba, părintele Moise a vestit poporului cinstea mare care se face satului Bârseni prin vizita Excelenței sale Mitropolitul de la Blaj.

— Vom săvârși slujbe frumoase, iar Excelența sa va cuvânta, aducând sufletelor noastre mângâiere – a zis preotul Nicoară. Cade-se – a urmat ridicând glasul – să-l întâmpinăm după cuviință, ca un sat de frunte ce suntem. În sfântul lăcaș ne vom așeza cu rânduială, episcopii având grijă sa puie pe fiecare la locul său. Cei care cerșesc mila în fața bisericii să ne scutească acuma odată și să stea acasă. Excelența sa ne dăruiește bucuria cuvântului său, iar noi trebuie să-i întoarcem plăcere și mulțamire. Vor veni la biserică și cinstitele dicasterii,⁶⁾ de aceea ne vom înfățișa cât se poate mai bine, ca români și ca creștini. Omul înțelept își acopere bubele în fața altora. Cade-se să le acoperim și noi. Aș pofti în ziua de Joi, la slujbă, pe toți frunțașii satului, îmbrăcați în portul de baștină, pentru ca astfel poporul din Bârseni să poată fi văzut într-o toată fala lui...

Îndată după slujba, părintele Moise dezbrăcând veșmintele a ieșit în fața altarului și a cuvântat din nou:

— Iubiților creștini – urmează să ținem acum licitație pentru cele două străini, cu numărul șase și unsprezece. După aceea licitam pășunea bisericii. Cei care pot licita sunt poitiți să lămâie. Ceilalți să se ducă în pace la casele

---

6 Dicasterii = aut ori tați,

lor.

Crâsnicul a pus masa pe care se adună colacii, în mijlocul bisericii, așezând și câteva scaune, aduse de cu vreme clei a școală, împrejurul ei. Epitropul Vasile Hortopan a pășit fălos și preocupat, cu registrele sub braț, spre masă. Atunci s-a auzit un strigăt dinspre tinda muierilor:

— Cine a pierdut o piele?

Oamenii din biserică au ridicat mai întâi capetele mirați, neînțelegând despre ce e vorba. Și-au îndreptat apoi privirile spre locul de unde s-a ridicat glasul. Acolo sta, cu brațul ridicat, Oanță, arătând o cheie. Era mândru și emoționat.

Cel dintâi care, s-a pornit a râde a fost părintele Moise, măcar cât era de necăjit în sinea sa. A râs apoi învățătorul Popovici. După el au început a râde gros toți cei de față, clătinându-se înapoi și încolo.

— Cum ai zis mă? - a întrebat tare Gheorghită al Catrinii, de undeva din fund.

Ionu-saftâi, straja, l-a îmboldit pe Oanță în coaste:

— Te-ai prostit mă Oanța? Ce-i aia piele?

Oamenii au râs din nou.

— De când sta între domnii de la primărie vorbește pe politică - a sărit iarăși Gheorghită al Catrinii cu vorba în batjocură.

Glasul lui Gheorghită l-a împuns pe părintele Moise în inimă. Umblând cu cădelnița prin biserică observase ca la douăzeci de cărăuși buluciți în fundul naosului, cu Gheorghită și cu Jinga între dânșii. Înțelesese că-l așteaptă mahnire și vrăjmășie. De aceea, trecându-i râsul, s-a apropiat de masa și a ridicat glasul:

— Să începem licitația oameni buni. Strana numărul șase. Prețul de strigare, două sute de coroane...

Cei din biserică au fost străbătuți de un suflu de gheață. Două sute de coroane erau bani, nu glumă. O casă

de piatră se vindea cu două mii. A înnebunit lumea! s-a gândit la locul ei Săftoaia. Gheorghită al Catrinii s-a întors ars spre Jinga:

— Ai auzit mă? Două sute...

Jinga sta cu gura căscată. Asemenea guri aveau și cei dimprejur ui lui.

— Pe partea mea poate fi și două coroane - a înghițit Jinga nodul care-i sta în gât. Oamenii de lângă ci își dădeau coate și-și întindeau grumajii să vadă cine licitează.

— Strana e la loc de cinste - a început a lăuda părintele Moise marfa. Se află la doi pași de altar. Au stat într-însa înmțași de vrednică pomenire...

— A fost a lui Iosif. Vlad hoțu, s-a rânjit Jinga mormăind. Vrednic frunțaș, n-am ce zice.

— Tăcere! - s-a încruntat părintele Moise. Două sute de coroane... Cine dă mai mult?

Atunci a pășit nevasta lui Briotă și s-a sumețit mândră:

— Două sute cinci - a zis pițigăindu-și glasul.

Părintele Moise și frunțașii de la masă s-au mirat.

— Pai dumneata ai strană? a zis preotul zâmbind. Fratele Briotă încă are strană... Acesta e loc pentru bărbați...

— Pentru el licitez, a răspuns nevasta fudulindu-se. Acuma are strana a șaptesprezecea și nu ne place. E prea înfundată. Vrem una mai în față... Omul ăsta al meu e dus la Făgăraș.

— Bine - a ridicat îngăduitor din umeri, părintele Moise. Cum aveți plăcerea... Două sute cinci pentru strana a șasea - a zis apoi cu glas înalt către popor.

Îndată a ieșit la vedere Vasile Melinte, care se întorsese de un an din București și cumpăraseră peste zece jugăre de pământ în hotarul cel mai bun, de după garduri, începând a-și face și case noi. Unii spuneau că ar fi prădat

lucrurile boierului la care era f (ci or în casă, alții ziceau că într-adevăr a prădat, dar pe lângă asta, nevasta-sa ax și făcut în casa boierului două slujbe: una ziua, pe lângă cocoană, iar alta noaptea, în așternutul boierului celui tânăr. Așa că Melinte a putut fura fără frica.

— Două sute zece - a zis Vasile. Înfigându-se peste nevasta lui Briotă.

Cei din biserică au murmurat minunându-se. Jinga a stupit în palmă, având pornirea să pună mâna pe o coadă de prapure și să iasă și el la vedere, așa într-o doară.

— Auzi mă - s-a întors iarăși Gheorghită. O jumătate de an lucru cu caluca să iau banii ăștia.

Cărăușii au început să se miște. Nădușeau. Dar nevasta lui Briotă n-avea gând să se lase.

— Două sute douăzeci - a strigat ieșindu-și puțin din fire.

— Două sute cincizeci - s-a repezit Melinte neînduplecat.

Ileana Briotă și-a adunat privirea ochilor căprui asupra lui Melinte și și-a subțiat buzele. În biserică era tăcere adâncă de țințirim. Părintele Moise s-a bucurat cu oarecare spaimă.

— Îți dă mâna să licitezi - a făcut Ileana muindu-și limba în venin și punând mâinile în șolduri. Are balta peste...

Vasile Melinte a tresărit:

— Cu banul meu fac ce vreau - i-a răspuns mânios. Dacă-ți trebuie altă strana, plătește!...

— Hm - s-a scuturat Ileana în fuste - plătesc, de bună seamă că plătesc... Banii mei nu miroase a pat boieresc.

Melinte s-a înroșit până în ceafa și a avut o înclinare armenințătoare spre femeie. S-a stăpânit și a crâșnit:

— Știu că nu miroase a cearșafuri boierești... Miroase a rășina de brazi furați...

Ileana s-a cutremurat ca mușcată de șarpe:

— Arză-te focude golan ajuns! – a strigat săltându-se de mijloc. Ai cărat țucalul boierului și ți s-a suit domnia la nas... Te-ai încuscrit cu stăpânul tău, hai? și vii acum se batjocorești oamenii din sat?!

Părintele Moise a sărit otrăvit de la locul său și s-a pus între Ileana și Vasile, ridicându-și brațele în sus:

— Astupați-vă gurile pentru Dumnezeu, a strigat cu necaz. Unde vă treziți? Suntem în sfânta biserică... V-ați smintit la cap de vorbiți ca la ușa cortului? Femeie! s-a adresat Ilenii Briota, stăpânindu-se greu. Ești nevastă de fruntaș între frunțași, Vasile! – s-a întors spre Melinte-ai trăit la oraș, între lume aleasă... Veniți-vă în fire... Vă râd oamenii...

— Am dat două sute cincizeci – s-a smuls Vasile din încercările părintelui de a-l potoli. Strana-i a mea...

— Acolo să te fulgere Dumnezeu, stând în picioare 1 – s-a oțărât Ileana Briota la dânsul. Și să mai aștepti părinte pân-om mai pune noi picioru-n biserică... S-a răsucit apoi pe picioare foindu-și fusta și a ieșit săgeata din biserică.

Foarte adânc s-a mâhnit părintele Moise auzind aceste cuvinte. S-a uitat după femeia mânioasă care ieșea și s-a uitat la Vasile Melinte. Îi părea rău după prietenia lui Briota și bucuros l-ar fi plesnit în numele Tatălui pe cel din fața lui. Dai două sute cincizeci de coroane sunt bani mulți și în lada bisericii sufla vântul a pustiu. Iacă a ieșit cheltuiala cu Mitropolitul, dintr-o strană. Clătinând din cap și aruncând o privire piezișe în laturi, s-a dus la masă și a vestit. poporul:

— Strana numărul șase se dă lui Vasile Melinte. S-o stă* pânească sănătos. – S-a așezat greoi pe scaun, frământat de gânduri.

— Banii! – s-a încruntat Hor top an la Melinte. Pune hanii pe masă! Briotă-i era prieten vechi. S-a înțelea o viață de om cu el. Să fie al dracului hoțuăsta de Melinte –

s-a gândit neguros - lasă că i-o coc cu... Trebuie să mă duc deseară la Briotă negreșit... a continuat a cugeta, în vreme ce Melinte puneă fălos banii pe masă, sub privirile umede ale părintelui Moise.

— Amânăm urmarea licitației - s-a aplecat preotul șoptind spre episcop, după ce s-a depărtat Melinte. Cine știe ce mai întâmpinam - a oftat acoperindu-și anevoie mânia și îndoielile.

Episcopul s-a uitat surprins la părintele Moise și i-a citit în ochi, ca într-o carte cu slove răvășite. Gândul amânării nu era rău. mai ales ca preotul se arăta slăbit în curaj. Și-a întors deci privirea spre popor, a cuprins într-o observație grăbită oamenii din față și dimprejur și a încuviințat amânarea, bucuros că scapă de ei.

— Ne-ajung banii pentru cheltuiala cu Excelența sa? - a întrebat tot în șoaptă.

— Ajung - a răspuns preotul.

— Atunci amânăm.

— Vremea fiind înaintată și având destule griji cu pogorârea Prea Sfințitului Mitropolit între noi, amânăm urmarea licitației pe de astăzi în două săptămâni - s-a ridicat mohorât părintele, anunțând hotărârea neașteptată pe care o luase în acea clipă.

Înainte ca să se dumirească lumea din zăpăceala, s-a și auzit glasul tăios al lui Gheorghică al Catrinii, străbătând peste capete de oameni și de sfinți din icoane, spre masa prezidială:

— Asta nu!

Preotul Nicoară și episcopul Hortopan au tresărit, ca și cum i-ar fi lovit dintr-odată ciocane în șira spinării. Oamenii s-au mișcat, răsucindu-se spre locul de unde a venit glasul, muierile s-au ridicat în vârfurile picioarelor îmbujorându-se la obraz, iar cele care se aflau în podul bisericii s-au aplecat, gata-gata să cadă cu capetele în jos peste cei din naos.

Gheorghiță al Catrinei și-a făcut loc și a venit; mai în față. După el, ca un singur trup, Jinga. Lucrurile se petrecuseră atât de repede că nu putea îi vorbi să se mai înțeleagă între ei. Din cauza asta, ceilalți cărauși s-au vândolot în loc, uitându-se unii la alții, fără hotărâre. Câțiva s-au desprins totuși destul de sprinten, urmând pe Jinga ca într-o ameteală ce le era plăcută. Pășeau făcându-și loc cu oarecare mândrie încruntată. Ceilalți cercetau în dreapta și în stânga nehotărâți. Patrucânci inși au făcut mișcări de înaintare, dar s-au mulțumit degrabă să vadă că e greu să răzbată în față și au rămas pe locul unde se aflau.

— E îmbulzeală mare - și-a întors gâtul spre ortaci unul dintre aceștia, vorbind cu glas îndoit, parc-ar fi avut miez de pită necaptă în gură.

— Stăm aci - i-a răspuns încet altul - bun bucuros să nu se bage în cine știe ce daraveri, să mai aibă bucluc cu domnii și cu nevasta.

Între timp părintele Moise s-a ridicat în picioare. S-a ridicat și Epitropul. Oamenii priveau încordați, ierindu-se la o parte sub apăsarea căraușilor care s-au îmbulzit în față.

— Cine a strigat adineaori? - a întrebat preotul fierbând de mânie, deși cunoscuse bine glasul.

— Eu am strigat părinte - a făcut aprins Gheorghiță al Catrinii. Eu am strigat. Licitația nu se amână! - a continuat cu hotărâre.

Fruntea părintelui Moise s-a lungit până în creștetul capului. Asemenea înținare nu pătimise în viața lui. Vasile Hortop an și-a încleștat fălcile. Cuscru-sau, Cosiea Bucur, de alături s-a apropiat rânjind de masă.

— Cum îndrăznești tu, mă, să ridici glasul aici? → a urmat a întreba preotul, roșu-vânat de mânie. Unde te trezești, om de nimic și fără Dumnezeu ce ești? Cugeți că te afli în pădure? Nu cumva-ți lungești nasul să licitezi strană? După cât e de întoarsă lumea cu fundul în sus, te

miri că vei fi poftind să stai sub icoana Sfântului și Marelui Mucenic Gheorghe, îndată lângă ajnwon.

— N-am a face eu cu strana, a dat Gheorghită răspuns, săâtându-și din umeri haina groasă de postav brun, pe care o purta după datină, neîmbrăcată pe mâneci. Șază cine-o vrea în ea... Noi vrem licitația cu fânațul.

— Vreți licitația cu fânațul? - s-a holbat preotul la Gheorghită. Mă rog dumitale, boierule, cine sunt aceia care poftesc licitația. Tu?

— Mai suntem destui - s-a băgat Jinga în vorbă, uitându-se urât la cei de după masă și arătând îndărătul sau cu mâna, în cerc. Doar ne știi, părinte...

— Apoi de bună seamă că vă știu - s-a învolburat preotul la Jinga. Vă știu și vă prea știu. Vreți să intrați în bunul sfintei biserici ca într-un sat fără câini... Gândiți ca fânațul e al vostru? Gândiți că n-are cine păzi averea bisericii? Ia să binevoiți să vă măsurați lungul nasului, că altminteri dați de cine nu va place...

— Noi nu vrem degeaba fânațul... Plătim... Dacă-i pusă licitația, trebuie să se ție... s-a îndărătnicit Gheorghită.

— Trebuie, fiindcă poruncești tu? - și-a ieșit preotul din fire, pășind în lăture a mesii. Ar fi bine să chem îndată, pe loc, jandarmii, să te învețe minte, om iară credință ce ești! - a strigat înaintând spre Gheorghită amenințător.

— Ba-s cu credință - s-a repezit Gheorghită cu vorba. Is cu credință că pe noi cei săraci ne ajută biserica și ne aduce înlesnire în necazuri-Ne mor iarna caii de foame. Suntem români și oameni care muncim. Nu trebuie să vă bateți joc de noi.

Părintele Moise Nicoară a avut un zâmbet rău în colțul buzelor:

— Acuma nu ne aflăm la slujbă, ca să vorbim din Evanghelie. Suntem la treburi care-și au socoteala lor - a făcut potolindu-și necazul într-o apă neagră de vrăjmășie

reținută. Slujba-i slujbă și fânațu-i fânaț. Nu sunt pus aici să risipesc averea bisericii, ci s-o chivernisesc după cuviință. Am făcut slujba și am vestit cuvântul adevărului. Acuma fac treabă de gospodar. Nu le pot amesteca laolaltă... Mie-mi trebuie oameni cu bani gata... Aveți bani? - a întrebat tăios, uitându-se la Gheorghită.

— Adunăm și plătim - a intervenit iaiăși Jinga. Știm că plata se face după ce-i pus fânul în clăi. Suntem oameni din sat. Nu fugim cu banii... Jinga a continuat a vorbi zâmbind amar: - Dacă nici biserica nu ne stă într-ajutor, măcar și pe plată, atunci putem aștepta mult și bine plinirea legii lui Cristos ea să-și împărțeasca bogății averile, dându-le celor săraci.

— Una-i una și alta-i alta - s-a îndârjit părintele Moise. Eu sunt pus aici să predic. Cine ascultă, ascultă: cine nu, treaba lui. Va da seamă la județul cel din veac.

Asupra oamenilor din biserică plutea duh de neguri, apăsându-i și tulburându-le mințile. Cei mai mulți s-au spăimântat și s-au tras cu frică în ei înșiși: Jinga ăsta mânia pe Dumnezeu cu vorbele lui. Costea Bucur sta gata să izbuenească. Neavând îndrăzneală, a clătinat din cap: Ăsta-i nebun, și-a zis: Te pomenești c-o fi așteptând să-mi împart averea cu el și cu cei de teapa lui... Îi venea să râdă la asemenea gând.

A coborât atunci din strana sa învățătorul Popoviei și s-a apropiat de preot, aplecându-i-se la ureche. Părintele Moise nu l-a primit prea bucuros, dar l-a ascultat și după o clipă de gândire, a încuviințat din cap:

— Bine.

— Fraților - a ridicat glasul Popoviei, în vreme ce oamenii din biserică, înnădușiți de atâtea emoții neașteptate, s-au clătinat iarăși pe locurile lor - am cerut cuvânt ca să vă spun cât de întristat sunt, văzând dezbinarea din sânul poporului. Chiar acum trebuie să dăm o luptă mare, căci guvernul de la Budapesta ne răpește

dreptul la limba noastră dragă. De aceea zic, să trecem peste tot ce ne desparte și să ne unim în cuget și în simțiri. În fața primejdiei care ne apasă, Trebuc să lăsam fleacurile acestea și să dovedim unire, să dovedim că nepoții lui Traian stau ca stâncile. Nimeni nu-i clintește de la locul lor de veghe. Iubiți bârsaneni, să ne strângem cu mic, cu mare, în jurul stindardului nostru. Să urmăm fără cârtire pe luminătorii satelor, care poartă făclia mântuirii noastre în mâinile lor neșovăitoare. Preoți cu crucea-n frunte căci oastea e creștină! – strig și eu cu bardul Mureșanu! Sus inimile și în laturi ioată pizma care ne dezbină!

Cuvintele însuflețite ale învățătorului Popovici au încălzit oamenii din biserică ca și cum ar fi băut o licoare tare.

— Trăiască! – a strigat Cos tea Bucur, lăsând să izbucnească elanul care-i cuprinsese.

— Trăiască! – a vuit poporul veselindu-se. Părintele Moi se s-a deschis la obraz și s-a întors însdrăvenit la masă.

Gheorghiță și Jinga, cu cei șase inși din jur, au simțit asupra lor priviri amestecate, lipsite de priință și de prietenie. Erau ca niște străini stingheri, care tulbura o petrecere de familie. Se uitau, cu obrazurile supte, înainte, având capetele copleșite de neguri neașteptate. Cei din fund tăceau, sugându-și răsuflarea ca să nu supere pe cineva.

— Vorbele frumoase rostite de domnul învățător să ne fie luare aminte – a zis părintele Moi se grăind adânc. Să ne dăm seama de primejdiile mari care pun în cumpănă interesele noastre naționale. Să lăsam fleacurile la o parte. Și fiindcă tot am pierdut vremea cu acești oameni nesocotiți, care nu înțeleg idealurile noastre naționale, ținem licitația pentru lănațe, chiar acuma.

Oamenii, în frunte cu Hortopan, au tresărit din nou. Ce l-a apucat pe popa? – s-a întrebat epitropul uitându-se

dintr-o lăture.

— Douăzeci și două de jugăre fânaț de clasa întâi - a ridicat glasul părintele Moi se Prețul de strigare: opt sute de coroane. Cine da mai mult?

Gheorghită al Catrinii își făcea socoteala, ca uite, frunțașii ăștia, ticăloși, ticăloși, dar până la urmă tot se întorc spre popor. Se vede că a intrat în popa Moi se gând bun și milă față de necazurile lor. Când a auzit însă de opt sute de coroane, a ridicat capul, fulgerat de sus în jos. L-a ridicat și Jinga. Au căscat gurile și ceilalți. Înfiripaseră ei o socoteală, dar nu se așteptau să înceapă licitația chiar d. el a opt sute.

Hortopan și Costea Bucur au zâmbit în batjocură, mișcându-și buzele pe sub musteață.

— Ce facem? - s-a întors Gheorghită spre Jinga vorbind în șoaptă. Lumea-i privea în pârlol de ochi căscați.

— Dăm - a răspuns întunecat Jinga. Până la opt sute zece putem merge.

— Opt sute una-a zis îndată Gheorghită, întorcându-se spre preot. Fața părintelui era luminată de un zâmbet plăcut.

— Opt sute una-a vestit sfinția sa cu veliglas. Se uita pe deasupra capului lui Gheorghită și urma să zâmbească. Cine dă mai mult?

Era tăcere fierbinte. Nu se auzea nicio mișcare. Costea Bucur a schimbat o privire piezișe cu Hortopan.

— Opt sute zece, a rostit apoi sec și și-a întors ochii spre fereastră.

Gheorghită s-a răsucit spre fundul bisericii. Cei șase de lângă el îl priveau cu foc, dându-i curaj. Cei din fund își rătăceau privirile încoace și încolo. Trebuiau să se uite, numaidecât, atunci, la icoane.

Întorcându-se cu fața spre masă, Gheorghită, a rostit cu îndârjire:

— Opt sute cincisprezece.

— Opt sute cincizeci - a strigat îndată Costea Bucur, zăpăcind capetele în iuțeala cu care l-a acoperit pe Gheorghită.

Acesta a simțit că se înăbușe. Și-a săltat surtucul din amândoi umerii și a întors capul spre Jinga. S-au aplecat spre ei și ceilalți șase. Bogat așii-i priveau cu batjocură abia ascunsă.

— Opt sute cincizeci, întâia oară - a schimbat părintele Moi se vestirea.

— Ce facem Jinga? - a întrebat repede Gheorghită. Aștia ne-nfundă-n datorii.

— Opt sute cincizeci a doua oară - a urmat, părintele neclintit.

Lui Jinga-i ardea trupul. Simțea că-i gata să omoare acolo în biserică și să răstoarne zidurile peste cei de la masă, amestecându-i în pulbere.

— Dă opt sute cincizeci și una și gata - a mugit întorcând ochii spre Costea.

Când să caște Gheorghita gura, părintele Moise și-o deschisese pe a sa. Îi licărea în priviri ceva, ca o bucurie tare, ridicată din așteptări lungi.

— Opt sute cincizeci a treia oară - a cuvântat apăsând vorbele. Licitația s-a încheiat, aadăogat cu autoritate. Fânațul se va da lui Costea a Bucur.

— Asta-i hoție! - a izbucnit crâncen Jinga. Avântându-se spre masă a izbit cu pumnul drept sub nasul lui Hortopan, care a sărit spăimântat în picioare. Asta-i hoție! - a strigat din nou Jinga, zbatându-se în brațele celor dimprejur, care-l apucaseră vrând să-l potolească.

Părintele Moise și-a luat cărțile sale și privind zvâr coli rea a clătinat din cap, pornind spre ieșire:

— Ma gândesc la cuvintele domnului învățător Popovici - a zis către oamenii dimprejur - altfel l-aș da în judecată. Acuma odată, îl iert. Trebuie să ne strângem rândurile și să ne apărăm neamul, a urmat a vorbi cu

importanță. Suntem români...

În biserică a rămas fbuiciiim și gălăgie mare.

— Vă vând eu fân la iarnă! - a strigat în batjocură Coștea Bucur... Veniți cu bani și găsiți marfă clasa întâi.

Gheorghita al Catrinii l-a privit năucit. Era galben la față și i se subțiaseră buzele. I-a venit în minte Vedenia iernii trecute, când a umblat cu sacul din poartă-n poarta, căutând două brațe de fân. A plătit firul de iarba uscată, ca și cum ar fi fost fir de aur.

Ridicându-și fruntea, s-a uitat cu mintea împrăștiată, la iconostas. Un ochi ciudat îl privea de sus, dintr-un triumghi care înfățișa pe Dumnezeu.

— „Crede și te vei mântui” - a silabisit în neștire literele mari, scrise pe laturile triumghiului. Buza de dedesubt i s-a dezlipit în rânjet. S-a întors și a pornit spre ieșire.

În cap și în inimă, îi vuia sângele, aducând de undeva de departe, din străfundurile lui, la început încet, apoi mai tare, tot mai tare, valuri de căldura care-i umpleau ființa, arzându-l. În minte i se învoldurau închipuiri, din faptele pe care le săvârșiseră țărani de „dincolo”... Vedeau vâlvătăi, topoare și coase ridicate în văzduh...

Excelența sa Mitropolitul aduce poporului mângâiere.

Vestea despre venirea Mitropolitului a stârnit fierbere în sat. Unii oameni nu prea știau despre ce e vorba, dar se lăsau prinși cu plăcere de fiorul noutății, care străbătea prin case ea o adiere iute, sporind, la fiecare pas, după rânduiala din veac a zvonurilor.

Oanță avea trecere deosebită în descurcarea amănunțită a lucrurilor, arătând însă că e plictisit de atâtea întrebări:

— Mai lăsați-mă în pace, striga, fudulindu-se și făcând pe supăratul, deși rânjea cu plăcere. Vine Mitropolitul... Și ce e dacă vine? Doar nu-i vreun împărat, ori vreun solgăbirau, ori vreun notaraș... Dovedindu-și

astfel concepțiile despre ierarhie și așezând pe notar deasupra tuturor slujbașilor, Oanță clipea din ochi, și-și împingea căciula pe sprâncene:

— Vine Joi dimineața la ceasurile zece, cu trăsura dinspre Brașov. Vin și alții.

— Am auzit că-i preotul cel mai mare care se afla în lume a făcut pe deșteptul Ion al Saftei, straja.

— Te bagi și tu în vorbă ca pupăza la ouă - l-a înfruntat Pârli gras, jitarul de câmp. Cel mai mare e papa de la Roma, mă...

— O fi el acolo unde e; s-a necăjit Ion, dar ăsta-i ăl mai mare peste noi...

Jinga, care trecea pe uliță, s-a amestecat în vorbă, ca foaia de leuștean în ciorba:

— Tot un drac - a zis jâmbându-se. Popa Moise e om gras. Pătrupopu-i și mai gras... Te pomenești ca Mitropolitul e de două ori cât popa Moise... ApoFpapa de la Roma... noroc hun...

Lui Oanță nu i-au convenit asemenea vorbe. Loveau în prestigiul vizitei mitropolitane, atingându-l și pe el, care făcea parte din autoritatea imperiului habsburgic, cu toate cele ce-i aparțin. Nu putea îngădui fiecui să spuie păreri d-astea. El, e altceva. E în primărie. Știe câte se fac și câte se desfac. Dacă a spus o vorbă în doi peri despre Mitropolit, apoi să nu vie orice jâmbat ca Jinga sa se afle în treabă, că nu-i de nasul lui. Jinga ăsta s-a pus rău și cu primarul, strigând fel de fel, care se cunosc cale de trei poște că-s din gura lui Vi salon Luca. Primăria nu doarme. Se știu toate și se crestează, la răboj. Acuma s-a pus rău și cu popa și cu tot satul, cât nu se știe ziua când îl scarmână domnul șef și-i taie pofta de ocoșaguri.

— Dacă-s grași, nu mănâncă dintr-al tău ori dintr-al meu - a sărit cu gura, săltându-se de mijloc ca să-și arate supărarea. Mănâncă dintr-al lor...

Jinga s-a uitat urât la Oanță:

— Ți ne-ți potaia mă javra... Îi vine omului scârbă când te aude... Păi dac-or mânca de la mine ori de la tine, au să fie ca tine și ca mine, niște scânduri bune să faci sicriu de om sărac. Dac-ar mânca ei mai puțin, ai avea și tu și eu, javra dracului ce ești... Te vâri ca un codău între ei și le lingi scuipăturile mă... Rușinea satului...

Ion al Saftei s-a uitat pe furiș împrejur să vadă ce-i de făcut. Bucuros ar fi râs, clar uite ca nici Pîrligras nu se încumetă să râdă. Cine știe cine-i mai vede și vâără o coadă de drac împotriva lor la primărie. Oanță asta îi pâar aste și dau de dracu'. A tușit deci ca să arate că e viu și n-are nicio pretenție. Pîrligras s-a aplecat să-și înnoade o nojiță la opincă. Oanță a simțit că-i singur. Și-a împins căciula pe ceafă și s-a tras un pas înapoi:

— Lasă Jinga, că vedem noi cine linge scuipatul - a făcut, înverzindu-se la obraz... A mai lins unuca tine... Are grijă domnușef...

— Du-te dracului cu șef cu tot - a izbucnit Jinga, plecând tocmai când se apropia primarul.

— Ce-i? - a întrebat scurt Goangă, uitându-se după Jinga. Ce mai vrea ăsta?

Oanță s-a repezit, țuguindu-și căciula în vârful capului:

— A înjurat pe domnul Mitropolit... Și pe dumneata te-a înjurat. Și pe domnu-șef. Așa-i Ioane? Așa-i că i-a înjurat?

Ion al Saftei a tușit din nou, de data asta cu adevărat. I se pusese ceva-n gât. A dat din cap întâi de sus în jos, apoi în lături, ajutându-și tușea. Se uita cu ochii holbați la primar, arătând că nu poate răspunde din cauza înecului. Goangă și-a plimbat ochii cu dispreț, de la unul la altul, apoi a plecat pufni ud.

Joi de dimineață au ieșit la poarta de triumf, ridicată în capul satului, din cetină de brad, primpretorul Bojta István, împreună cu primarul, notarul primul epitrop și

Cost ea Bucur. Era de față din partea fabricii, Sorbân Pișta, directorii afla 11 du-se undeva pe la Cluj, în daraveri și afaceri. Domnul Șef Farkas Árpád se umfla deasomeni în uniforma de paradă, având mustățile încârligate ca de zile mari. Urmele lăsate de Azra» fuseseră astupate de țepușele noi, care au răsărit perie sub nas, Farkas fiind de felul lui păros ca un cimpanzeu.

Cu o zi înainte fusese la dânsul, conform poruncii, Yisalon Luca. De vreo lună încoace, bătrânul se înfățișa odată la două săptămâni, întâmpinând aceleași întrebări scurte, aspre, care n-așteptau răspuns:

— Ei, ce mai pui la cale pungaș bătrân? Cine mai vine la tine? Baga-ți mințile-n cap. Știi tot ce faci... Cară-te!

De data asta primirea a fost ceva mai complicată. Șeful a ieșit de după birou și l-a proptit în pântec.

— Să nu te văd în ochi mâine și poimâine-i-a zis mârâind. Să stai în bârlog, ai înțeleș?

Yisalon Luca a privit ca de obicei în lături. Șeful l-a apucat de barbă și i-a răsucit capul, cufundându-și privirea neguroasă în ochii lui.

— Să nu te miști din casă am zis 1 - scuturându-l de rădăcina bărbii. După ce isprăvim cu vizita Excelenției să le, o să stau de vorbă cu tine. Cu tine și cu Jinga, și cu ăilalți care n-aveți astâmpăr... Ați început din nou, ticăloșilor... Ieși 1 cară-te!

— Dumnezeii tăi d. e valah împutit. Izbindu-l în umăr, l-a scos pe ușă. Yisalon Luca a plecat împiedicându-se în prag. Era puțin mai palid ca de obicei - altminteri nu se vedea nimic din ceea ce pătimea.

Firuca, l-a așteptat îngrijorata ca întotdeauna. L-a iscodit din toate unghiurile, căutând să afle ce s-a întâmplat la postul de jandarmi. Dar Yisalon Luca era nepătruns, ca întunericul.

— N-a fost nimic Firuco - a făcut, vorbind liniștit și adânc. N-a fost nimic... M-am înfățișat și gata...

— Taică, s-a întors Fircu schimbând dintr-odată glasul și apropiindu-se de Vi salon dragosioasă - eu mă duc cu Traian la biserică... Dacă vine popa cel mare să-i vedem și noi...

Yisalon Luca și-a ridicat sprâncenele stufoase și a îndreptat o privire sura spre fată:

— Ce aveți voi cu popa cel mare? a întrebat încet. Fircu s-a frământat neliniștită.

— Se duce tot satul taică...

— Dacă se duc într-o zi toți nebunii să s-azvârle în apa, trebuie să te duci și tu?

Fircu a pălit ușor la obraz:

— Vai de mine taică - îți faci păcat... E postul cel mare... Nu vorbi așa... Eu nu pricep ale dumitale... Sunt o muierc proastă din sat... Mi-e frică taica... a suspinat cu teamă.

Visalon Luca s-a uitat în dreptul ferestrei, cercând să-și limpezească gândurile în lumina vie a primăverii. A oftat și și-a trecut degetele prin coamă. A ieșit încet pe ușă, fără răspuns.

În jurul bisericii se adunase satul întreg, după rânduiala dorită de părintele Moise. La intrare sta îmbrăcat în odăjdii însăși sfinția sa, cu evanghelia răzimata de piept, aflându-se în așteptare.

Derbedei ceia de Gheorghită, cu Jinga și cu ai lor, nu vin la biserică. Au strigat că nu-i mai calcă pragul. Cu atât mai bine. Cel puțin se mai despute sfântul lăcaș. Ba-i chiar noroc că nu vin astăzi să tulbure slujba și să-și vâre boturile nespălate sub cârja de aur a Excelenței sale. Gândindu-se la toate, și-a întors privirea destul ele copleșită de griji și neliniști spre învățătorul Popovici, pus anume să facă, în această împrejurare, slujba de cantor, în locul lui Axente, care era dat afară din pâne. De altminteri Axente se mișca mânios printre oameni, înfățișând din vreme, câte și de toate sminteli au să se săvârșească la

slujba de astăzi, pe care el trebuie să le încresteze în cap și după slujbă să le puie în fața Excelenței sale, precum ca să se știe.

Epitropii au rânduie gospodarii de frunte, cu nevestele lor în cerc, împrejurul intrării în biserică.

Știind ca smintiții satului nu vin la biserică, erau și ei mai liniștiți și-și puteau arăta fala fără stinghereală. Pe latura uliței principale erau înșirați copiii de școală, sub supravegherea învățătoarei. Calicimea din marginea satului și țiganii, au fost buluciți în huda dinspre moară, neputând fi văzuți. Cu ăștia-i mai ușor. Te stropșești la ei și tac. Urma ca ochii Excelenței sale să se desfăteze în voie, privind țărănimea înstărită, care se foia în straie albe și în podoabe, ca o cununa vie de flori din lunca Bârsei, iar inima-i va tresăita de bucurie văzând turma pe care Dumnezeu a binevoit să i-o încredințeze spre arhipastorire.

Urmând porunca aspra care li s-a dat, după ce au iosr certați că au ieșit din cocioabele lor și încurcă lumea, ologii s-au întins îndărătul țiganilor, în praful uliței, punându-și cârjile alături și mângâindu-și ciolanele în căldura blândă a soarelui de primăvara. Satul era în fața bisericii ca o gură de muier vicleană, care are zece dinți buni și douăzeci și doi găunoși. Din pricina asta râde, cu buzele țuguiate, arătând ceea ce poate fi văzut cu plăcere și astupând urâciunea ca și cum n-ar fi. Băieții din turn au început a trage clopotul cel mare. Îndată s-a produs frământare între oameni, mișcându-se de la unul la altul ca atinși de curent. Nici părintele Moise nu s-a putut stăpâni să nu facă un pas înainte, oblindu-și trupul. Convoiul intrase în sat.

Cel dintâi care a ajuns în fața bisericii a fost domnul șef Parkas Árpád, venind aprig pe bicicletă. Muierile au stupit și și-au făcut cruce văzându-l călare pe asemenea drăcie, iar oamenii bătrâni s-au minunat clătinându-și capetele.

— Ptiu - s-a necăjit unul dintr-anșii către vecini - se smintește lumea la cap, mă... Cum dracul o fi stând de-a călărea pe roatele alea?

Farkas Árpád gusta din plin fudulia autorității sale și senzația stârnită de bicicletă. Sunând clopoțelul de pe ghidon a intrat printre oameni, până aproape de părintele Moise, a descălecat și și-a rezemat vehiculul de perete. S-a întors apoi spre lume și a împins cununa de oameni îndărăt, cumpănind din ochi starea lucrurilor. Se vedea că e mulțumit.

Coborând din trăsură, Excelența sa Mitropolitul a binecuvântat poporul în dreapta și în stânga, zâmbind. Avea o mână alba și fină de femeie alintată, iar pe unul dintre degete-i strălucea inelul arhieresc, frângând razele soarelui și răspândindu-lc împrejur, într-o lucire de luceafăr. Poporul a ingenuncheat cu umilință. Nevestele din cununa gospodarilor ar fi murit însă în clipă, dacă n-ar fi văzut toate câte se întâmplă, așa că ochii lor umblau repezi și ascuțiți ca suveicile, cercetând oaspeții și mișcările lor.

Părintele Moise s-a săltat de la locul său, urnindu-se fără rost înainte. Învățătorul Popovici l-a urmat, ținându-se ca un blestem în latura Slinției sale. Atunci a ajuns Excelența sa în fața intrării și a privit cu ochi senini pe părintele Moise, care s-a cutremurat, slăbind din încheieturi. Mitropolitul și-a făcut cruce și s-a înclinat sărutând evanghelia, după care s-a întors privind încântat cununa de gospodari și de neveste înflorite care-l împresura. Erau douăzeci până-n treizeci de oameni, dincolo de care se bulucea mulțimea, din ce în ce mai cenușie, până jos lângă vale. Nu se vedeau decât capete aplecate, poporul ingenunchind și înclinându-și fruntea cu sfială.

— Frumos sat, frumoși oameni - a suspinat delicat Excelența sa uit. induse cu plăcere și răspândind

binecuvântări în toate părțile.

A pășit apoi încet pe ușa bisericii. Înaintând puțin, s-a oprit și a așteptat veșmintele de slujbă. Pe margini, se scurgeau în biserică unul câte unul, gospodarii, după rânduiala păzită cu strășnicie de epitropi, așa ca, isprăvind înveșmântarea, preoții, care au venit cu Excelența sa și punându-i cârja de aur în mână, Mitropolitul a putut înainta spre altar, printre bărbați fuduli. Purta în cap camilafcă iar pe mâini își pusese mănuși roșii de mătase. O pelerină lungă de purpură, brodată cu aur acoperea întreaga făptură a înaltei fețe bisericești, trena fiind purtată de un teolog tânăr, care venise cu Excelența sa.

Făclii numeroase revărsau asupra acestei străluciri unde de lumină bogată, mistuindu-se cu resemnare pe altarul pioasei ceremonii. Cufundată în roșul de sânge al purpurei și în lucirea aurului încrustat pe plăci emailate, lumina făcliilor întorcea privirilor irizări orbitoare de sori și luceferi albi, aurii și sângerii, puzderie de raze, mărturisind bogăția și puterea dumnezeiescului n-ar. Însuși domnul primpretor Bojta István era impresionat de fastul și măreția odăjdiilor mitropolitane, arătându-și vădit emoția. Poporul din biserică s-a cutremurat, iar mulțimea de muieri care frânsese brâul viu al rezistenței epitropilor și năvălise în tinda bisericii, înfățișa un singur trup, colcăind de sudoare, cu zeci de gâturi lungite și împietrite în ufnire.

Îndată au început a cânta doi preoți din suita Excelenței sale, vârandu-se și învățătorul Popovici cu glasul printre dâșii, ca să le ție isonul. După oarecare închinăciuni, pe care Mitropolitul le-a făcut cu grație, aplecându-se ușor de mijloc, a urmat înveșmântarea cea mare, în odăjdii grele, cusute din fir, și așezarea mitrei pe cap. Excelența sa era acum învăluit de sus până jos în fluvii de aur. Întorcându-se spre popor și binecuvântându-l cu două sfeșnice de argint, părea o icoană de demult, bătuta

în aur și pietre nestimate de împărați bizantini pentru iertarea păcatelor ce s-au vrednicit a săvârși în lume.

Niciodată nu văzuseră bârsanenii bogăție mai adevărată ca aceasta. Covârșiți de puterea ei gravă, s-au simțit umiliți și mici, iar sărăcimea, privind cu gura căscată, a avut odată mai mult simțământul nedeslușit că e undeva departe de viață, pe o margine pustie de lume.

Isprăvind liturghia, Excelența sa a binevoit a rosti o predică plină de învățătură cuminte și de îmbărbătare:

— Fericiți cei ce flămânzesc și însetoșează de dreptate, a zis cu glas duios Mitropolitul, căci aceia vor vedea pe Dumnezeu. Văzând chipul Tatălui Ceresc, flămânzii și însetații vor înțelege ca suferința lor de pe pământ a fost rânduită, ca să aibă parte de viața de veci. La ce poate folosi bogăția, dacă nu ne mântuim sufletele? Trăind în cuviință și smerenie, rugându-ne neîncetat, lepădând grijile deșarte ale lumii acesteia, să ne pregătim iubiții mei fii, de viața cea de apoi. Să ne spovedim cu toții în luminatul post al Paștilor, călcând păcatele în picioare și cerând mila lui Dumnezeu pentru viitor. Ușurându-ne sufletele de păcate, vom găsi izbăvirea suferințelor și amărăciunilor noastre. Dând lui Dumnezeu ce este al lui Dumnezeu și împăratului ce este al împăratului, vom afla mântuire, dacă nu în viața aceasta, atunci de bună seamă în viața viitoare, care este a dreptilor și a sărmanilor.

Mă bucur că văd aici reprezentanții autorităților, în mijlocul bunului și credinciosului nostru popor. Aceasta înseamnă că viața satului e orânduită după cuviință și ca oamenii dau ascultare poruncilor. Aduc mulțămire celor ce-i conduc și ocrotesc. Mă bucur ca văd plugarii falnici, sănătoși și îndestulați, pe urma hărniciei lor. Având de toate câte a binevoit să le dea Dumnezeu, ei să nu uite pe cei sărmani ci să-i miluească, alinându-le suferințele. Domnul Dumnezeu cântărește toate cele bune și toate cele rele – dreptatea lui este în veac și cuvântul său adevăr.

Sărmanul nu trebuie să cârtească împotriva rânduielilor Celui de Sus, ci mai vârtos să aibă credință că Dumnezeu e alături de el și-i va face parte cu dreptii în viața de veci. Nu podoabele deșarte și nu bogăția cea fără margini cad în cumpăna judecăților, ci rugăciunea și umilința, ascultarea de cei mari și virtutea răbdării fără cârtire. Duceți cu voi arhierasca im a binecuvântare - a încheiat cu blândețe Excelența sa întorcându-și fața în dreapta și în stânga, pentru ca harul binecuvântării să se reverse aievea asupra tuturor.

Soarele străbătea prin ferestrele portocalii și albastre ale bisericii, învăluind figura arhierelui în lumină de vis. Aurul și pietrele scumpe de pe odăjdii străluceau orbitor, răspândind irizări hipnotice. Oamenii pluteau într-o lume ireală, cu sufletele fascinate; unii zâmbeau ca în adormire și credeau că se află în rai.

Cum era și firesc, cel dintâi care și-a revenit din înmărmurire a fost domnul șef Farkas Árpád. Înțelegând că slujba s-a sfârșit și asumându-și, măgulit de vorbele Excelenței sale, un rol excesiv, a pășit îndată în tinda bisericii, împingând mulțimea spre ieșire și poruncind printre dinți:

— Afară!... Afară!...

Ajuns aproape de ușă, s-a lăsat cu toată greutatea sa asupra calicimii înghesuite, strivind-o peste prag ca să facă loc la ieșire. Totul se petrecea în tăcere, sub scrâșniri ascunse cu grijă, șeful având destulă experiență ca să lucreze cu ochii și cu pieptul.

Fratele lui Niță Stângă, olog de amândouă picioarele, și-a pierdut în vălmășeală cârja dinspre mâna stângă. Împins de lume, a căzut și a fost călcat în picioare. Îndată a început a muți de dedesubt, ca junghiat:

— Valeu... Valeu maica... Stați 1 Stați că mă omorâți... Mugetul s-a răspândit îngrozind oamenii. Nimeni nu știa de unde vine. Valul s-a oprit în loc și a

început a se frământa. Unii cereau să iasă, alții se tălăzuiau din laturi, oprind curgerea norodului. Lovind în coaste pe cei din jurul său, Farkas a pătruns la olog, care continua să mugească.

Șeful a simțit pornire aprigă să-l amuțească în clipa, pentru totdeauna. L-a înșfăcat de mână și l-a târât afară, cotind în dreapta, după zidul bisericii. Acolo l-a lepădat înjurând. Ceilalți ologi și Cristina, gheboasa, au venit însă în jurul ortacului lor și au început a striga care mai de care. Era zvon și gălăgie ca la năvălire de oști. Cristjna s-a aplecat asupra necăjitului care gemea pe pajiștea abia înmugurită și l-a șters de sânge cu mâna ei ca o ghiara de uliu împăiat.

S-a întors apoi și a început a blestema crâncen:

— Bătu-v-ar Dumnezeu pe toți - a răcnit arătându-și dintele din față, care se întrista inutil în singurătatea gurii cavernoase - bătu-v-ar Dumnezeu și v-ar trăsni cu popă cu tot! Ns omorâți aci în pragul bisericii...

Un pâlc de copii s-a apropiat stârnit de curiozitate; apoi oameni din ce în ce mai mulți și îndeosebi femei, împinse de neastâmpăr. Farkas a ezitat o clipă. Uitându-se la gheboasa a scrâșnit din măsele, saltându-și sfârcurile mustăților, ca două vârfuluri de suliță.

Cristina i-a întors o privire de ură adâncă strângându-și buzele punga, după care l-a blestemat mormăind. Farkas a smuls cârja din mâinile unui schiop de alături și a lovit-o pe gheboasă sub șale. Ologii au pornit a răcni, ridicându-și care cum puteau cârjile și strigând răgușiți împrejurul șefului.

A apărut atunci Niță a lui Stângă zbatându-se printre oameni și a tabărât cu gura asupra calicilor. Vorbea necăjit și iute, ridicându-și mâinile în sus și desfăcându-le în laturi. Văzând pe văru-sau în iarbă a întors o privire, ca un fulger din noapte spre șeful de jandarmi și și-a trântit căciula de pământ, ocarând pe limba lui țigănească. Ologii

s-au stâmpărat și au tăcut. Niță urma să zică înainte. Glasu-i tremura însă, iar ochii i se umpluseră de lacrimi. S-a apucat de păr și și-a smuls un smoc din plete, strângându-l în neștire, în pumn. A îngenuncheat apoi lângă ologul căzut, vorbindu-i domol, cu durere caldă în glas.

Farkas s-a desprins încruntat, burzuluindu-se la oameni să plece de acolo. Pătrunzând grăbit. În biserica a deschis obraz zâmbitor, ca un om cu experiență ce era. Zâmbetul a venit cu priință pentru Excelența sa și pentru preoți, ca și pentru fruntașii satului, destul de supărați și de galbeni la obraz.

— Ce-i asta? a întrebat Bojta István, ca să audă și Mitropolitul.

— Nimica - a raportat Farkas. Câțiva cerșetori s-au certat între ei.

Paiintele Moise s-a înroșit și s-a încruntat.

— Le-am poruncit să nu vie.

Excelența sa a surâs însă îngăduitor:

— O, Sancta Simplicitas - a făcut luându-și toiagul în mână... Să-i iertam și să ne ducem.

Foarte tare s-a bucurat în sinea sa părintele Moise, văzând cu câtă seninătate blajină trece Mitropolitul peste asemenea întâmplare neplăcută, care a fărâmat frumusețea slujbei, cum ar fărâma cineva un glob de cristal plin de lumină și de strălucire. S-au bucurat de asemeni și oamenii, liniștindu-se, măcar că ar fi dorit să afle ce fel de cuvinte a spus Excelența sa în limba pe care a vorbit-o. Aceste cuvinte au de bună seamă o putere de vrajă întrînsele, de au putut lumina atâtea chipuri îngrijorate.

Ieșind din biserică, Excelența însoțită de Suita sa, de autoritățile satului și de fruntași în număr de șaisprezece oameni, s-a îndreptat spre casa parohială, unde-i aștepta masa.

Părintele protopop nu s-a liniștit însă cu atâta ușurință, ca fratele său întru Hristos, preotul Moise. Scandalul de la intrarea bisericii fusese grozav; se auziseră blesteme rostite. În gură de muiere și înjurături care i-au zdrobit toată bucuria. Mitropolitul a tresărit, iar oamenii s-au mișcat ca oile pălite de lup în strungă.

Deaceea s-a dat pe lângă părintele Moise și a mormăit:

— Ai făcut-o îi ar ta...

Părintele Moise s-a oprit mușcat de șarpe. A răspuns din colțul gurii:

— Ce-s eu de vină?

— Nu știu - a făcut supărat protopopul. Dar brâul roșu s-a dus dracului.

— N-aș crede, a încercat a se liniști părintele Moise. Excelența sa a zâmbit...

Nu-l cunoști. Țsta te joacă cu zâmbetul pe buze... E mai ieșuit ca Ignaliu de Loyola. Ai să vezi ce pătimim...

Masa a fost totuși destul de liniștită, așa că preotul din Bârseni și-a venit în fire, ba încă a simțit curaj într-însui să arunce priviri de îmbărbătare protopopului, care mânca sardelele răstignindu-se între plăcerea ospățului și între grijile care-l frământau. Ochii părintelui Moise nu-l puteau împăca.

Excelența sa gusta delicat bucatele alese pe care le avea înainte, părând a nu fi mâhnit. Sorbind un pahar de vin roșu, din cel anume recomandat de protopop, a încuviințat cu o mișcare ușoară din cap, calitatea băuturii.

— Satul acesta pare a fi bogat - a zis ștergându-și buzele cu șervetul. Parohia e de clasa întâi...

A. răspuns protopopul, în tăcerea obștească:

— Da Excelența... E sat destul de bogat.

— După cum am văzut, gospodarii sunt oameni cu stare... M-am bucurat... Bănuiesc că sunt mulțumiți...

Protopopul a înghițit un os subțire de pește și n-a

putut răspunde. Părintele Moise n-a îndrăznit. S-a avântat deci primarul:

— Excelența Voastră... avem și ceva sărăeime... Nu e pădure fără uscături... Sunt unii cu năravuri rele...

— Băutori? - a întrebat Mitropolitul ridicând sprâncenele.

— Cam acesta-i păcatul - a intervenit notarul.

— După cum cunoaște și Excelența voastră, e o meteahnă a poporului de rând...

— Da, da - a oftat Mitropolitul. Conducătorii satelor trebuie să-i lumineze. Să le dea pildă...

Unii dintre cei dola masă au rânjit pe sub mustețe. Părintele Moise a simțit asupra-i priviri neplăcute.

— Mai ales, a urmat a vorbi Mitropolitul - trebuc să fie ținuți în jurul sfintei noastre biserici, în care găsesc mângâiere... Biserica nu poate trăi fără oameni cu dare de mână... Ei sunt temeiul... Dar nu poate trăi nici fără sărăcime... Ea umple bisericile, închinându-se cu smerenie - a zis surâzând fin... Părinte Nicoară - a fixat în ochi pe preot - în general, vin oamenii la biserică?

Părintele Moi se a răspuns hoabându-se:

— Vin Excelență... Mai ales popor de rând și femei.

Fruntașii satului s-au uitat urât la pz-eot. Vasile Hortopan a tușit:

— Ne ducem, cum să nu ne ducem Excelență - a zis oprind cu caznă o râgâiala neplăcută în gât. Nu-i pliau sardelele. Numai cât noi, gospodarii, suntem puțini la număr... Ai mulți îs mai săraci, d-aia se pare că vin numai ei la biserică - a făcut foindu-se.

Părintele Moi se și ceilalți meseni, mai subțiri la minte, au simțit că li s-a deschis sub picioare o groapă în care se cufundă numaidecât... Doamne prost mai e animalul acesta de Vasile - a cugetat preotul. Acu lăudarăm satul că e bogat, acu vine dobitocul și spune că e sărac.

Mitropolitul s-a întors blajin spre Hortopan:

— Înțeleg... înțeleg... a zis cu bunătate... Dumnezeu a lăsat în lume oameni bogați, care-s puțini și oameni săi aci, care-s mulți... Nici cheagul care se află în acest caș din care ne-am ospătat, nu e mult. E un strop, dar fără cheag cașul nu se poate închea. Se destramă și curge. Așa e și sărăcimea. Trebuie să stea în jurul celor cu dare de mână, fiindcă viața și pâinea lor e în mâna acelora...

— Nu pot înțelege toți această rânduială a lui Dumnezeu - a socotit protopopul de cuviința să zică. Unii se obrăznicesc și îndrăznesc prea multe.

Mitropolitul s-a uitat destul de pătrunzător la protopop:

— Nu m-am așteptat să treacă marginile chiar în ziua când am slujit eu în biserica din Bârseni, a oftat iarăși cu delicateță.

Peste cei de la masă a trecut un suflu de gheață.

Înaltul ierarh a gustat cu plăcere stăpânită efectul cuvintelor sale.

— Sunt unele împrejurări, în care plebea rostește, prin faptele sale, adevărul. Sunt altele când rătăcește, neavând conducători cu autoritate. Plebea e naiva... Se deosebește de turma necuvântătoare prin faptul că are suflet și cuvintează...

Vrând să măgulească pe Excelența sa, învățătorul Popovici a intrat în vorbă:

— A spus Ioane just Excelența Voastră: sancta simplicitas.

Mitropolitul a zâmbit înseninându-se.

— Da... sancta simplicitas... Sfânta naivitate... Sacră nevinovăție... Acestea sunt cuvinte memorabile în istoria bisericii.

Cei ele la masă au tăcut ațintindu-și privirile atente spre arhiereu, care a înregistrat obșteasca muțenie, rolindu-și privirile de la un capăt la altul al mesei în formă

de potcoavă.

— Voi bele acestea au fost rostite d. e ereticul Ioan Huss, când se afla pe rug... - a urmat Mitropolitul cu voie bună. Mesenii au simțit circuitul unui fior; unii s-au mișcat tulburați în scaune.

— După cum știți, Ioan Huss era un răzvrătit. Se ridicase împotriva războaielor din vremea sa... Asta s-a întâmplat la începutul veacului al șaisprezecelea - a continuat Mitropolitul. Făcând schismă și aducând mahnire fericitului papă Alexandru al VI, a fost alungat din biserică și osândit la moarte prin rug. Îndărătnic și plin de răutate diavolească, ereticul a primit cu semeț le osânda și a stat pe rug, liniștit. Când s-a aprins focul sub picioarele lui și a început a se lidica vâlvătaia, o femeie din popor s-a apropiat de rug și a aruncat câteva surcele, ca să întetească flacăra. Atunci a zis acel Ioan Huss, privind femeia:

— O sancta simpli citas! - adică: o, sfântă naivitate.

— După câte înțeleg, a intervenit din nou Popovâci sub privirile oarecum neliniștite ale mesenilor care se temeau să nu spuie vreo prostie - după câte înțeleg, ereticul socotea că acea femeie e o proastă, o rătăcită...

Mitropolitul a schițat dispreț fin pe buze, întorcând capul spre învățător:

— Negreșit. Cu toate că era pe rug, a avut îndrăzneala să compătimească femeia care a aruncat vreascuri în foc... Dar aceasta nu l-a ajutat cu nimic... S-a mistuit în chinuri, ispășind erezia... Prin gestul acestei femei credincioase, poporul s-a alăturat judecății, eecace înseamnă că era pătruns de arcuitare... Poporul din Bârseni pare că mai degrabă ar fi împrăștiat rugul după cât îmi pot da seama - a făcut Mitropolitul întorcând ochii spre părintele Moise și spre protopop.

— Vă cerem iertare Excelență - a sărit protopopul roșindu-se până în ceafă... Poporul din Bârseni e a: ei, în

jurul Excelenței voastre... la această masă... Cum ați binevoit a spune mai înainte: cheagul. Sărăcimea, e ea pretutindeni, destrăbălată. Avem în sat iabrică... Au venit și lucrători străini... S-au amestecat ortodoxii între ei...

Sorban Pișta a tresărit, auzind cele spuse de protopop. Era gata să intervie ambițios, dacă nu-l strângea de braț primpretorul. Mitropolitul a privit țință spre protopop și a replicat subliniind cuvintele cu glasul.

— Înțeleg, înțeleg... Aflându-ne în această comună curat greco-catolică, ortodoxii ar putea fi atrași spre biserica noastră, sporind turma credincioșilor. Sufletul meu ar afla bucurie, văzând că acești fii rătăciți se întorc la maica lor. Avem trebuință mare să atragem credincioși în staul și să-i păzim de isp la diavolului - a urmat Mitropolitul, privind înaintea sa, fără țință. Sunt semne de nemulțămire mai ales în poporul de jos... Ați văzut ce rătăcire s-a întâmplat în România... A fost măcel și prăpăd, care fac rușine acestui blând neam de oameni.

Primpretorul Bojta a zâmbit și a răspuns ungurește:

— Avem noi grijă Excelență... Aici le-am frânt cerbicea, înainte ca s-o poată ridica...

Mitropolitul a întors capul spre reprezentantul autorității și a replicat în românește cu aleasă știință diplomatică:

— Aveți dumneavoastră grijă... De bună seamă că trebuie să aveți... Monarhia noastră se sprijină cu încredere pe slujbașii ei... Noi înșine suntem alături, cu toată puterea cuvântului lui Hristos... De altfel, poporul român din Ungaria e supus Majestății Sale... Dumneata știi românește domnule primpretor?

Bojta s-a înroșit puțin:

— Înțeleg bine, dar am dificultăți de exprimare - a răspuns tot pe ungurește, înjurând în gândul lui. „Mare Caiafă e ăsta” - și-a zis cu mânie. Dacă n-ar fi tare la Budapesta i-aș arăta eu ce știu...

— Poporul român are totuși o situație grea - a continuat Mitropolitul, în mijlocul unei tăceri încordate. Credincios Majestății Sale și legilor coroanei Sfântului Ștefan, el trebuie să lupte ca să-și apere limba și datinile străbune... Trebuie să fie strâns unit în fața răătăcirilor care-i amenință unitatea...

— Vă referiți Excelență, la nebunia socialiștilor? - a zâmbit primpretorul.

Mitropolitul a trebuit să facă din nou oficiul de translator diplomatic:

— Mă refer desigur la nebunia socialistă. Mă refer la răscoala din România... Au început și între românii de aici unele neliniști... Spiritul lui Anticrist umblă neodihnit. Deunăzi, un lucrător a trimis ziarului nostru Unirea, de la Blaj, o poezie care mi-a fost adusă și mie s-o citesc... M-a uimit... E de necrezut cum au putut pătrunde în mijlocul acestui neam de oameni blajini, asemenea ideii...

Sorbân Pișta n-a mai putut răbda. A tușit deci și a intrat în vorbă, descurcându-se românește:

— Am aflat ca la Brașov se pune la cale o grevă a muncitorilor... Am fost preveniți și noi, să supraveghem mai de aproape fabrica... Totuși, rog să fiu iertat - românii sunt încă destul de înapoiați și nu cred să prindă ideile acestea între ei... Lucrează tăcând și se mulțumesc să-și ia leafa... În general sunt foarte credincioși... își razimă nădejile în Dumnezeu. De altfel și poporul maghiar e la fel. Dar noi avem o burghezie foarte puternică, care e de asemenea credincioasă... Ceea ce s-a întâmplat în România nu se va întâmpla la noi... Am învățat minte... Ținem frânele strâns - a urmat rânjind.

Mitropolitul a înclinat gânditor din cap.

— Negreșit, poporul nostru e credincios... Trăiește în frica lui Dumnezeu și urmează iară cârtire destinul hărăzit de Tatăl Ceresc. Aceasta îi da putere și farmec deosebit... Noi am fost o familie idilică: cei mari ocrotesc pe că miei,

iar cei mici se supun celor puternici, după rânduiala cea din veac... Așa ar trebui să rămânem. Totuși, avem știri destul de rele... Dacă au îndrăznit a veni la Blaj, să agite în umbra catedralei, înseamnă că-și ridică unii cerbicea și înfruntă așezările noastre din străbuni. Trebuie să veghem. Să chibzuim lucrurile sub aspectul lor mare... În câteva decenii vom avea și noi o burghezie puternică. Evident, din punct de vedere social, popoarele de sub coroana Sfântului Ștefan sunt asigurate. Aristocrația și pătura de mijloc sunt de neclintit.

În acest moment s-a deschis ușa de la odaia dinspre bucătărie și a intrat smerită preoteasa. Primind în casă pe Excelența sa și sărutându-i mâna, doamna preoteasă se dusesse la bucătărie și rămăsese acolo între sardele și pești, frământându-se într-un tremur de griji și de bucurie. Binecuvântarea Excelenței sale îi căzuse bine, iar zâmbetul plin de dulceață cu care o privise îi luminase inima. Neavând ce căuta mai departe între asemenea fețe înalte și-a văzut de treabă, mâncările fiind duse la masă de Feliei a și de două fete de școală, din clasa ei.

Intrând deci pe neașteptate în casă și apropiindu-se cu umilință, Mitropolitul a privit-o arătând mirare blândă. Pă rintele Moise și-a oprit suflarea și și-a bulbucat ochii la dânsa, presimțind primejdie.

— Nu pot răzbi nicicât, cu unii oameni care doresc să vie în fața Excelenței sale - a zis preoteasa rușinându-se.

Mitropolitul a înclinat ușor capul, păstrând blândețe surâzătoare. Protopopul și părintele Moise și-au încrucișat privirile încheștându-le ca două foarfeci de raci. Erau doritori să se retragă de-a-ndăratelea prin ziduri, dincolo de casă, fiecare pe latura lui. Cei de la masă au tresărit. Primprelorul Bojta István s-a încruntat:

— Cine sunt acei oameni? - a întrebat blajin Mitropolitul. Cine sunt și ce poftesc de la mine?

Preoteasa a simțit cum îi scad puterile.

— S-au adunat în curte - a urmat a vorbi necăjindu-se. Nu-i pot număra... fără de cât... știu că unii-s oameni cu frica lui Dumnezeu... Alți-s mai așa... - a făcut neliniștită, uitându-se destul de întunecat la părintele Moise.

S-au ridicat îndată primarul și învățătorul Pop ovi ei. Or fi cei cu fânațul... Mă duc să văd cu - a zis Goangă, primarul, învățătorul Pop ovi ci înțelegând că nu mai e trebuință de dânsul s-a bucurat și a rămas la locul lui.

În casă s-a lăsat tăcere neplăcută. Preoteasa s-a mișcat în loc, apoi s-a întors și a ieșit cu primarul.

Pripipretorul Bojta István s-a neliniștit, ca un copoi ce era. A zâmbit în silă și s-a adresat Mitropolitului:

— Mai bine mă duc eu, dacă-mi permite Excelența Voastră 1 - a zis pe ungurește.

— Crezi că e nevoie de dumneata? - a întrebat de asemeni ungurește Mitropolitul, „De minimis non judecat pretor”. S-a întors apoi spre protopop, ațintindu-l cu o privire cenușie:

— Ce este cu fânațul? a întrebat vădit plictisit.

— O chestiune administrativă Excelență, s-a grăbit Mureșanu holbat. Actele s-au înaintat la Conzistor.

— Da? Nădăduiesc că nu s-a făcut vreo nedreptate!

— Nu Excelență... Nu s-a făcut nicio nedreptate, s-a îndârjit neașteptat părintele Moise. Au cerut unii pășunea, mestecându-se laolaltă, ca la cincizeci de inși. Oameni fără avere. N-au de unde plăti. Cum o să las moșia bisericii la voia lor? Am luat preț care nu se mai afla... De la om care a pus banii jos... -

Văzând că Goangă întârzie și pătrunzând gălăgie în casă, s-a ridicat primpretorul Bojta și a plecat în curte, spre marea ușurare a părintelui Moise.

— Zici că ați înaintat hârtiile la Conzistor? - a mai întrebat odată Mitropolitul.

— Da Excelență - a întărit părintele Moise. Se va vedea o bună chiverniseală într-însele.

Mitropolitul a suspinat:

— Nu pot rezolva chestiuni administrative când mă aflu în vizita canonică. Îmi place să cred că ați procedat cu dreptate... Sunteți datori să ocrotiți interesele bisericii... „Discite justițiam moniti et non lemnere divos”. Învață a cunoaște dreptatea și dacă ai făcut-o nu te teme de divinitate - a încheiat Mitropolitul discuția, în vreme ce Bojta István reintra cu același zâmbet dubios pe buze.

— S-au dus Excelență... a vorbit iarăși pe ungurește. Erau câțiva apelanți împotriva unei licitații...

— Binecuvântează Doamne pe cei care s-au îndestulat cu bunătățile tale pământești - a zis Mitropolitul ridicându-se și dând semn de sfârșit al ospățului, fără a mai insista asupra discuției, care-l obosise destul.

— Noroc de la Dumnezeu că s-a pus primpretorul împotriva lor și i-a alungat - a făcut preoteasa după ce s-a golit casa de străini. Altminteri se întâmpla o minune. Acum o să fie cercetare... Te pomenești că-i bagă pe unii la închisoare... Așteptai brâu roșu și rang de protopop; tare ma tem să nu ți-l ia și pe cel care-l ai.

Părintele Moi se era prea supărat ca să se poată enerva. Buna dispoziție-i coborâse adânc, ca nisipul în fundul mărilor.

Nu-l putea clăti nimeni și nimic.

— Cine a fost în curte? - s-a întors mânios r-pre preoteasă.

— Cine să fie, a răspuns învolburată femeia. Erau vreo cincisprezece inși... Cu Jinga... Făceau gură... Ca ei nu se mișcă din loc până nu arata Mitropolitului ce-și cum... Primpretorul a strigat că-i leagă... A vrut să trimită după jandarmi... Atunci au plecat.

Preotul Nicoară s-a liniștit puțin.

— Bine că i-a stropșit primpretorul - s-a gândit. Altfel n-aveam pace de ei.

— Tare mă tem că te-a trecut pe răboj Mitropolitul și

pe tine și pe protopop – și-a urmat gândurile și grijile preoteasa. Of, Doamne, cum m-am săturat de satuăsta. Mai bine ne-am duce unde și-a înțârcat dracu' copiii...

— Nicăieri nu-i mai bine, s-a răstit părintele Moise mormăind. E ușor pentru Excelența sa. Nu știe ce înseamnă să stai în mijlocul poporului acestuia stricat și îndărătnic.

— Ba bine că nu știe – a sărit preoteasa. Știe ăsta de toate. Vede prin voi ca prin sticlă. A cunoscut că stați în mijlocul poporului, cu butoiul de vin alături.

Părintele Moise a oftat clătinând mâhnit din cap. Se uita pe fereastră în gol:

— Mi-ar plăcea să fiu femeie și să trăiesc în veacul al șaisprezecelea, a mormăit încet.

Preoteasa a rămas împietrită:

— Ai înnebunit? Ce fel de vorbe sunt astea?

— N-am înnebunit, s-a întors întunecat părintele Moise. Mă gândesc că poate aş trece pe lângă un rug. Pe rug s-ar afla Excelența sa, cu Visalon Luca, cu Gheorghită și cu Jinga. Ai putea să m și tu cu ei... Eu aş pune vreascuri și aş asculta cum suspinați: o sancta simplicitas...

În care autoritatea domnului Farkas se descarcă strivind oameni și flori.

Farkas Árpád a cumpănit destul de temeinic împrejurările care-i obligau să treacă îndată la câteva fapte, menite să-i întărească autoritatea și să-i aducă oarecare bucurie, în această primăvară parfumată cu salcâm și liliac.

Ordinul primpretorului Bojta István venea la timp. Lasă că și fără ordin ar fi avut, nu numai dreptul, dar și datoria să procedeze la „limpezirea situației”, ținând seamă de drepturile largi pe care i le dădeau slujba sa. Cât privește bucuria răscolită de chemările primăverii, Farkas Árpád se mira el însuși, cât de prost și de îngăciuitor fusese până acum. Adevărat că un bărbat ca dânsul poate

preferi singurătatea, în locul unei legături de dragoste cu o femeie din popor. Asemenea bărbați se încântă de măreția propriei lor persoane și renunță să coboare la muieri de rând. Dar toate-s până la o margine... Aceasta margine fusese trecută de mult, așa că domnul șef de post era hotărât să-și aline neastâmpărul, chiar în paguba mândriei sale de bărbat cu înaltă stare socială.

A chemat deci chiar a doua zi de dimineață, după plecarea Excelenței sale Mitropolitul, pe Visalon Luca/ pe Gheorghită ai Catrinii și pe Jinga, la post. Un jandarm trimis anume, a trecut pe la cei trei oameni cu pricina și Le-a poruncit să se înfățișeze la post, la ceasul unsprezece.

Visalon Luca împlotea nuiiele în gura șopronului. Când a văzut jandarmul la poartă, a rămas încordat pe scăunel și l-a privit întunecat. N-a simțit frică, nici mirare. După cele ce auzise că s-au petrecut la biserică și în curtea părintelui Moise, înțelesese că vor fi unele urmări cu domnul șef.

Avea oarecare strângere de inimă pentru Firuca și Traian. Din cauza asta l-a cercat o tulburare în suflet. Privirea i-a fugit de la jandarm la ușa căsuței. Nu se înșelase: de cum a știigat omul legii în poarta porunca, Firuca a și ieșit în prag, spăimântată. Se uita ager, când la jandarm, când ia taica Visalon.

— Ai înțeles mai? – a întrebat jandarmul răstit.

— Înțeles – a răspuns greoi Visalon Luca și s-a ridicat de pe scăunel, întorcându-și capul într-o lătura, ca să i se risipească tulburarea din obraz.

Apropiindu-se de casă, a pășit domol spre Firuca și i-a pus mâna pe umăr:

— Nu te speria, Firuca. Am mai fost și m-oi mai duce... Cu una, cu două, nu scap de ei...

— Vai de mine, taica – s-a frământat Firuca, închizând ușa după moșneag... Am visat azi-noapte numai de bine. Parcă erai tânăr și purtai o pălărie învrâstata cu

garoafe... Doamne Dumnezeule, nu ne lăsa... Nu se poate să pățești astăzi nimic... Mie când mi s-arată, mi s-arată...

Visalon Luca s-a întors către Firuca. Liniștea de adineaori se adâncise în el, cuprinzându-i toată firea.

— Nu te îndoi și nu te zbuciuma după vise Firuca taichii. Stau și mă gândesc că n-ai primit de la mine nicio fărâma de curaj. Parcă ești mumă-ta: vai și vai. Am visat asta, am visat ailaltă. Ce fel de vai? De ce atâta vai? Mă cheamă jardarmii? Las' să mă cheme! Vor să mă bată? Să mă bată!... Eu capul nu-l plec... Am ajuns să-mi fie mai frică de plânsul tău, ca de ei... Ține-ți firea... De m-oi prăpădi, s-o mai găsi vreun om în satul ăsta să le vâre un cui sub șale... Să nu-i lase să ospăteze liniștiți ca niște porci... Poate o să li-l vâre mai afund... Eu unul mare isprava n-am făcut în lume... N-am cu ce mă lăuda...

Firuca îl privea cu ochii larg deschiși, având dedesubtul simțământului de spaimă o neașteptată rodire de nădejde.

— Nu ți-e frică, taica? - a întrebat ștergându-și lacrimile, care zbucniseră și-i curgeau șiroaie.

— Nu mi-e frică... Nu-mi pasă de ei!... Pot da în mine ca - în sacul cu fasole. Mi-e tot atâta... Am un gând în cap și mă leg de el... Stau agățat de gândul ăsta și nu mai văd nimic împrejur... Afară de tine - s-a înseninat Visalon Luca. Luându-și fata **d**, e mijloc, s-a uitat în ochii ei: - Zici c-ai visat vis bun... Apoi eu am văzut că ai primit scrisoare de la Ion Ceapă și ai cetit-o și te-ai bucurat... Mi-ai spus că-mi trimite multă sănătate... Te întreb acum: ce are floarea din pălăria mea, cu scrisoarea lui Ion?

Firuca s-a îmbujorat:

— Despre partea asta, n-am supărări, taica... Măcar că-l visez câteodată în apa tulbure.

— Dacă nu-i năcaz despre partea asta, atunci fii liniștită și-ți cată de treabă. Eu, când văd că tu ești tare de virtute n-am grijă, chiar de m-aș lua de gât eu lumea... Așa

să știi... Acuma mă duc... Și să afli că Ion ăsta al tău e un om... Suntem doi inși lângă tine: eu și el. Când lipsește unul, vine celălalt... nu te lașa...

Firuca a simțit cum îi fuge din suflet nădejdea de adineaori... S-a uitat din nou speriată la taica Vi salon, d. epărtându-se și privindu-l atentă. Bătrânul i-a întors liniștit plivirea. Nu isc putea citi nimic pe obraz... S-a desprins de față, s-a întors să-și ia căciula și a pus mâna pe clanța.

— Așa, Firuca - a zis întorcându-se spre dânsa - fii bărbată... și ai grijă: n-aș vrea să iasă din Traian o muierotea... Să-l facem om...

Cum s-a închis ușa, Firuca s-a dus la fereastră și s-a uitat lung după moșneag. Acesta pășea cu mersul lui obișnuit, ținându-se destul de drept și îndesându-se în umeri. După ce l-a văzut ieșind pe poartă, s-a întors și s-a oprit o clipă în mijlocul odăii. Ochii i s-au îndreptat spre icoană. S-a apropiat de perete și a întins mâna scotocind îndărătul icoanii. A scos de acolo o cărticică și s-a așezat pe scăunel lângă fereastră deschizând-o cu smerenie.

Era Visul Maicii Domnului. Și-a făcut cruce și a început a citi. Laptele de pe sobă a dat în fiert și s-a revărsat sfârâind și umplând casa de miros greu.

În cancelaria domnului șei se aflau Gheorghită și Jinga, stând în picioare lângă perete. Farkas Árpád era la birou. Citea încruntat niște hârtii. Lângă fereastră stăteau cu țigările în gură doi jandaimi. Când a intrat Vi salon Luca, domnul șef și-a ridicat genele în sus și l-a zărit. Le-a coborât îndată la loc, urmând să citească. Visaion a dat binețe și s-a dus lângă ortaci, înclinând din cap. S-a oprit lângă ei și a început a se uita într-un colț. Cei doi jandarmi de la fereastra îl priveau cu plăcere.

Domnul Farkas a isprăvit în sfârșit de citit și s-a răzimat întunecat pe speteaza scaunului. S-a uitat la Visaion Luca, apoi la Gheorghită și la Jinga.

— Ce-avuți de gând, mă? - a întrebat pe taica

Visaion, jucându-sfr cu foarfecele de pe masă. Aş vrea să ştiu ce aveţi de gând? - a repetat încălzindu-se încet. Tu, mă, ticălos bătrân, care ai să putrezeşti în temniţă. Tu, mă nespălatule, care te bagi în tot locul unde nu-ţi fierbe oala! ... Şi tu, mă dobitocule, care-ţi curg zdrenţele pe uliţa şi-n loc să-ţi vezi de treabă, te pui împotriva autorităţilor 1 Ce aveţi de gând? Vreţi să vă omor în bătaie? Vreţi să vă duc târâş prin sat, în lanţuri? Ori vreţi să vă faceţi oameni de omenie? - a strigat dintr-odată sărind în picioare şi trântind foarfecele pe masă.

Cei doi jandarmi au tresărit. Unuia i-a căzut ţigara din gură. Visalon cu ortacii lui se uitau ţintă la Farkas, fără clintire.

— Spune, porc bătrân ce eşti - aşa-i că tu i-ai învăţat pe ăştia sa intre în curtea preotului şi să facă razmirila? - a răcnit şeful proţapindu-se în faţa lui Visalon Luca. Aşa-i, ori nu-i aşa? - a făcut din nou, punându-şi braţele pe solduri.

Visalon Luca a tăcut. Se uita în ochii şefului de post, fără a zice nimic.

— N-ai glas? - a mugea Farkas înroşindu-se. În aceeaşi clipă şia făcut vânt mânei drepte şi l-a pocnit cu toată puterea pe Visalon Luca peste obraz. Taica Visalon s-a clătinat asupra lui Gheorghită, iar Gheorghită a căzut în laturca lui Jinga, doborându-l.

Farkas a privit. crunt zvârcolirea oamenilor. Îşi pusese din nou mâinile în solduri şi se uita la ei, cu fălcile încheştate.

— N-o să am linişte de voi, în satuăsta păcătos, niciodată? - a continuat a urla, văzând că cei trei se află din nou în picioare şi se uita năuciţi la dânsul. I-a cercetat din ochi, dându-se un pas înapoi, cu ură, apoi a tăcut frământându-şi fălcile.

— De ce nu vă astâmpăraţi, mă?

— La întreat printre măsele, pe Jinga. De ce nu vă

astâmpărați? Voi nu vreți să pricepeți că cu mine nu merge? Nu vreți să înțelegeți, că aci, în odaia asta, vă vine într-o zi sfârșitul? Spune, mă? - l-a îndemnat cin nou pe Jinga, vorbind încleștat.

Jinga s-a uitat la Farkas ca un lup în prinsoare. Era galben la obraz și inima-i bătea rar, în gât.

— Vie și sfârșitul domnule, a răspuns răgușit... Altceva nici nu mai aștept... a zis plecându-și capul.

Domnul șef s-a mirat de acest răspuns. S-a mirat în sinea lui și s-a mai dat un pas înapoi, ca să-i aibă pe toți trei în ochi.

— Vasăzică, aștepti sfârșitul! - a făcut nedumerit. Atunci de ce nu-ți pui ștreangul de gât? - l-a întrebat pe Jinga, având o inspirație subită. Vrei negreșit să mori de mâinile mele?

Lui Jinga i-a venit silă. N-a răspuns.

— Uite, mă! - a făcut atunci șeful, Legănându-se pe picioare. M-am hotărât să ascult și să văd ce e în capul vostru. Poate aveți dreptate - a adăugat privind pieziș spre Jinga. Spune-mi tu, care, măcar ai o gură de petec și m-ai înjuiat, tot îmi pari mai cinstit ca ăștia doi: spune-mi, ce voiți? Ce vorbiți între voi? Ce gânduri aveți?

Jinga și-a ridicat puțin fruntea și l-a iscodit pe Faikas din ochi. De ce l-o fi întrebând chiar pe ol? De ce nu-l întreabă pe taica Visalon?

Farkas izbutise să-și așeze un zâmbet destul de blajin pe față.

— Te pomenești ca dacă i-oi spune năcazurile noastre, se înduplecă își spuse Jinga, văzând acel zâmbet. Doar e om, nu fiară.

Simțindu-i îndoielile șeful s-a bucurat.

— Aha, ăsta își dezleagă limba...

— Vorbește, Jinga! - l-a îndemnat din nou. Spune!...

— Domnule șef - a început Jinga cu glas scăzut, eu sunt om necăjit. De când trăiesc pe lume muncesc și rabd.

Rabd foame și rabd îmboldiri...

Faikas îl privea atent, cu ochii întunecați, să nu-i scape nimic. Jinga își frământa căciula în mâini, cătând cu tristețe înaintea sa.

— Mă uit împrejur - a urmat încet, și văd: o sulă de inși ca mine; lângă, ci, un bogătaș și un popă. Alta suta de flămânzi, alt bogătaș, alt popă. În zilele mele n-am apucat să mă bucur că trăiesc... Ma uit la prunci - mi se rupe inima. Deunăzi mi-a venit unul cu urechea ruptă în bătaie... Îl bătuse domnu-nvățător. A rămas surd. Întorc ochii la nevastă: scofâlcită și uscată ca iasca. Mă duc la lucru, cu noaptea - **n** cap. Viu acasă pocâltit și stors ca o rufă. Îmi vâjâie urechile. Beau apă rece și mă șterg la gură. Cei din casă se uita la mine și așteaptă. Uneori mă răstesc la ei: ce vă uitați la mine ca niște lupi? Nevasta începe să plângă: nu ne uităm ca niște lupi, omule... După asta tace și plânge în colțul năframii. Atunci înjur: Dumnezeii ei de viață care mi-a fost dată mie... Ies pe ușă și m-apucă un dor, ca o arșiță. Să iau toporul, să mă duc la pădure... Să s-aleagă într-un fel... Sara mă așez pe laviță. Pui mâna sub ceafă și trag scrențele pe cap... Aud po Culița cum șușue către muma-sa: Maică... n-a adus lata nimic?... Mamă-sa plânge și oftează... Iau țolul în dinți și-l rup, ca să am ceva în gura... Să nu urlu... Lasă că ne-ajută Dumnezeu și pe noi... șu. șue la o vreme nevasta. Atunci scrâșnesc din măsele. Cum ne-ajută, tu, muiere? Când ne-ajulă? El nu vede viața noastră? Dac-o vede și o lasă să treacă așa, ce fel de Dumnezeu e? Dacă n-o vede, e orb...

Jinga s-a oprit, arătând un fel de oboseală. Se uita înaintea lui și vo-bea precum ar fi citit dintr-o căite, care s-a sfârșit aici.

Visalon Luca s-a mișcat tulburat, pe locul lui. Lui Gheorghita i se pusese un nod. În gât.

Domnul șef de post a ascultat zâmbind rău, cu mulțumire vicleană. Jandarmii de lângă fereastră ascultau

și ei mirați, dar nu zâmbeau.

— Vasăzică, ai vrea să iei toporul și să te duci în pădure, a zis Faikas Árpád și s-a apropiat de Jmga. Ce să faci în pădure cu toporul?

Jinga s-a uitat ușor năucit la șef:

— Asta-i așa, o vorbă, domnule - a făcut într-o doară.

— O vorbă... De bună seamă că-i o vorbă. Și revolta împotriva lui Dumnezeu, tot o vorbă e... Vasăzică sunteți **n**. cajiți. Și ce-i de vina satul ăsta, că sunteți necăjiți? Ce-i de Vina preotul, ori țara asta, că sunteți necăjiți domniile voastre? a întrebat în batjocură. Credeți că numai voi sunteți necăjiți? Sunt destui!... Așa e soarta voastră... Așa e rostul lumii... Soarta puturoșilor și a lepădăturilor pământului I... Vasăzică d-aia **n** - îi pot găsi gospodarii lucrători hsmici și cuviinciofi, fiindcă sunteți necăjiți dumneavoastră... D-aia n-are primarul odihnă, d-aia nu-mi pot vedea eu de lucru în liniște, d-aia umblă cu fel de fel de porcarii cei din fabrică, pentru că sunt în lume oameni necăjiți. Și tot d-aia ați îndrăzn i s-a veniți în curtea preotului să înfrunțați pe Excelența sa Mitropo Titul... Am înțeles, Jinga... - a urmat a vorbi Farkas apropiindu-se de cei trei.

— Am înțeles... Ai vrea să pui mâna pe topor, hai? - a răcn **t d**. În nou pe neașteptate. Să dai în cap oame **n**. lor cu stare, ca să v-așezați deasupra voi, necăjiții! Dumnezeii și paștile talc de valah puturos, vrei topor? Mâna stângă a șefului a plesnit falca lui Jinga dând sunet scurt. Oamenii s-au clătinat pe dreapta, iar Visșlon Luca a căzut la pământ izb; ndu-se cu tâmpla în marginea ladiții de kânne de lângă sobă. Gheorgh tă și Jmga s-au zvârcolit și s-au ridicat, dar Visalon Luca a rămas pe podea fără simțire.

— Asta-i pușcăriaș bătrân - umblă cu meșteșuguri - a scrâșnit Farkas. Scoală-te, bestie bătrână - a strigat lovindu-l cu cizma în coapsă. Scoală-te, n-auzi? - a urlat smulgând din cui o cravașe împletită cu sârmă.

— Căldarea cu apa! - a poruncit jandarmilor de lângă fereastră; apoi apropiindu-se de Vi salon Luca, a început a-l iovi crunt peste mijloc.

— Te scoli tu I... Dumnezeii cui te-a făcut de porc...

Unul dintre jandarmi s-a întors cu căldarea de apă.

— Toain-o pe el! - a poruncit neguros șeful, stând cu cravașa suspendată în mână.

Jandarmul a zvârlit apa asupra lui Vi salon, apoi punând căldarea la o parte, s-a plecat și i-a cercetat tâmpla, de dedesubt, răsucind. a-i capul. Bătrânul sufla rar, gemând. Din gură-i curgeau bale, prelingându-se pe marginea din jos.

— E leșinat - s-a întors jandarmul spre Farkas. Ar trebui să-l ridicăm... a făcut cu o umbră de părere de rău în glas.

Șeful l-a privit crunt:

— Să nu te amesteci, că te bag la închisoare. S-a întors spre birou, a zvârlit cravașa pe masă și și-a aprins o țigară. Gâiâia și-l strângea gulerul. Și-a vârât un deget la gât, plimbându-și ochii în gol.

— Ridicați-i! - a poruncit, uitându-se spre fereastră.

Gheorghiță și Jânga au sărit lângă jandarm și l-au ridicat pe Vi salon pe Lădița de lemne. Îl propteau din două părți, cercetându-i capul. Nu se vedea nicio rană, dar bătrânul gemea și nu-și venise încă de tot în fire. Aducând apă proaspătă și învelindu-i capul într-o pânză galbenă, abia stoarsă, jandarmul a observat că Vi salon Luca își revine încet, dar n-a zis nimic. A lăsat să treacă o vreme, până când Farkas, pierzându-și răbdarea, și-a întors capul și a întrebat răstit:

— Ei?

— Își revine - a răspuns jandarmul cu glas scăzut.

— He - mie-mi spui? s-a răstit Farkas. Îi cunosc eu pe ăștia...

Gheorghiță și Jînga stăteau lângă Visalon Luca,

ținându-l din laturi. Erau asudați, parul li se neleise pe frunte. Slăbiseră și aveau obrazuri de sălbătăciuni...

— Ce-a fost astăzi e nimic... a declarat Farkas aspru. Atâta vreau să vă spun... Va fac proces de agitație și blasfemie... Asta separat... Nu tolerez în raza postului meu anarhiști...

Și dacă nu v-astâmpărați, eu vorba îndărăt nu mi-o iau: vă ridic zilele aici, pe dușumelile cancelariei. Lasă-i să plece după ce-și vine în fire hoțul cel bătrân - a poruncit jandarmului de lângă Yisaion Luca pe ungurește și a ieșit trântind ușa.

Seara la șapte, jandarmul s-a dus acasă la Marioara Șenehea și a chemat-o la post.

— Ce să caut eu la post? - a întrebat Marioara, mai mult mirată decât speriată. Ce aveți cu mine?

— Nu mă privește - a ridicat din umeri jandarmul. Mergi ori te duc?

— Să mă duci prin sat, ca pe hoții? - s-a răscolit Marioara. Dace-am făcut, ca să mă iei pe sus? Vreau să trec pe la taica Vi salon să-i spui...

— Nu mai trece pe nicaeri. Acuma e șapte. Te duci după ce-i ieși de la post, unde vrei. Xmbracă-te și vino. O iau înainte... Dacă nu vii, mă - ntorc și te duc...

— Doamne Dumnezeule» - ăștia-s nebuni, s-a crucit Marioara, care era bărbătoasă din fire și pe lângă asta, trăind mai mult singură, nu se speria de fiece. I-auzi: să mă ducă Jandarmii.

Dând în fuga cu pieptenul prin păr și punându-și năframa cea bună în cap, Marioara Șenehea a plecat la post. Bătrâna nu era acasă.

— Dacă vine maica - spune-i ca mă-ntore minteni - a strigat peste gard la vecină și a ieșit grăbită pe poartă.

Farkas Árpád se plimba cu mâinile la spate, prin cancelarie. Era liniște deplină în localul postului - toți jandarmii fuseseră trimiși în patrulare, cu plan bine

chibzuit.

Înfiorarea plăcută care răsfăța ființa domnului șef, găsea în această liniște cadru prielnic, plin de făgăduință. Privind din când în când pe fereastră, cu nerăbdare, întorcea ochii în cancelarie și stăruia mai ales asupra canapelei de mușama, ținută în cuie cu rozele galbene, care se afla lângă biroul său, la dreapta. De obicei, pe canapea își ținea sabia și pălăria cu pene de cocoș. Acuma, cele două podoabe ale frumuseții sale stăteau agățate în cui, totul fiind rânduie cu grijă, ca să nu întâmpine stânjeniri supărătoare. Într-o vreme s-a și muștrat în gând, pentru prea marea atenție pe care o pune în pregătirea acestei modeste bucurii.

— M-am prostiț d. cabinelea - și-a zis continuând totuși să deretice. Parc-ar veni cine știe cinei... Eh, la urma urmelor nu-i vorba de ea, ci de mine - s-a liniștit regăsindu-se pe sine într-o toată mândria. Mie trebuie să-mi placă... încolo, mi-o tot atâta...

Când a ciocănit jandarmul și a intrat raportând că persoana e pe drum, Farkas era tocmai în apropierea ferestrei. S-a întors, simțind un val de căldură în piept.

— Vine? - a cerut nerăbdător confirmarea raportului.

— Da... E pe drum, a raportat serios jandarmul.

— Peste două ceasuri te-ntorei - i-a poruncit Farkas. Acum, pleacă.

Jandarmul a ieșit. După câteva minute a ciocănit la ușa Mari o ara.

— Intră! - a răspuns Farkas de lângă fereastra îndreptându-și încă odată mijlocul și sugându-și puțin pântecele.

Mari oară Șenchea a intrat. S-a întors cu întreg trupul să închidă ușa, apoi a revenit uitându-se destul de aprins la domnul șef:

— M-ați chemat aicea? - a făcut arătând nerăbdare și neliniște.

Farkas a învăluit-o mai întâi într-o privire globală - cum se zice pe alocurea. A măsurat-o de sus până jos, apoi de jos în sus și s-a oprit asupra rotunjimilor care-l interesau în mod deosebit.

— Da... te-am chemat - a răspuns apropiindu-se de ea. În odaie era îmbinare de lumină și întuneric, așa că domnul șef continua să cerceteze fixându-se în loc potrivit vederii. Era din ce în ce mai mulțumit.

Avusese dreptate Hortopan: Mari oară Șenchea avea ceva de fruct pârguit, ispitind cu toată făptura ei.

Brună, cu obraji rotunzi și roșii, cu ochii negri, sub gene lungi, având o privire focoasă, femeia înfățișa o tinerețe sănătoasă, ca un strigăt de izbândă al vieții. Înaltă, cu mijloc de ajuns de subțire, dar plină în coapse și în bust, răspândea chemări arzătoare, cărora domnul șef d. crea să le răspundă numaidecât.

Se pare însă că Mari oară nu prea era conștientă de frumusețea ei. Fie că o învăluiseră necazurile, fie ca umilirea hărăzită de Lixand.ru lui Bucur stăruia s-o lege de amintirea unei iubiri ucise, fie în sfârșit, că viața ei, petrecută în muncă, alături de bărbați, îi deschisese ochii, ferind-o de alte amăgiri - sta liniștită și sigură în fața oricui, fără să cadă amețită, ca musca-n lapte, sub privirile unui bărbat.

Farkas Árpád își făcuse un plan care nu putea da greș. Dar apropierea femeii năruie se toate combinațiile născocite de dorința lui pătimașă, așa că s-a trezit dintr-odată nerăbdător și stângaci, ca un jandarm de rând.

— Ești o femeie frumoasă - a îngânat nesigur, întinzând mâna s-o apuce de braț, în vreme ce ochii ardeau și limba i se lipise de cerul gurii.

Mari oară Șenchea și-a ferit brațul și s-a uitat la el ca din altă lume. I se părea că n-a auzit bine.

— De ce m-ați chemat, domnule? - a întrebat deschizând ochii mari.

Farkas și-a pierdut complet stăpânirea ele sine.

— Ho, he - a răs fără noimă, întinzând de data asta amândouă mâinile - ești o femeie foarte frumoasă... Cum de nu te-am cunoscut până acum? - s-a bâlbâit, luptându-se să ție în mâini brațele femeii, care se smucea să scape.

— Lasă-mă, domnule, că nu-mi arde de prostii - a făcut îmbujorându-se. Spune-mi ce vrei... Trebuie să mă duc acasă.

Domnul șef a cunoscut umilire și necaz. Era necăjit mai mult pe sine decât pe Mari oară.

„Iată unde mă duce prostia”, și-a zis - simțind cum îl răcorește, ca un duș, lipsa de admirație a acestei femei, față de bărbăția lui. S-a întors spre birou și și-a schimbat tactica, folosind clipa de trezire în care se afla.

— Dumneata ai un frate la Brașov - a făcut răsfoind hârtii.

Mari oară s-a apropiat și i-a privit speriată.

„Arc ochi nemaivăzut de frumoși” - l-a furnicat o plăcere nouă pe Farkas.

— Am, domnule... Pe Tudorica... Ce-i cu el? De ce-l căutați? - a întrebat neliniștindu-se.

Șeful s-a prefăcut că citește și a ridicat obrazul îngândurat. Avea un zâmbet rău. Și-a răsucit delicat mustața și a lămurit:

— E vorba de o cercetare... Vreau să știu dacă vine prin sat... Mai ales, noaptea. La cine se duce... Cu cine vorbește... Dumneata trebuie să știi...

Mari oară a ascultat zăpăcită:

— Păi, vine câteodată, domnule... Doar numai pe mine mă arc... Vine... mănâncă și se culca... Unde să se ducă? Cu cine să vorbească?

— O fi având și el vreo iubită... s-a vârât Faikas din nou pe linie... Un bărbat necăsătorit trebuie să aibă pe cineva a zâmbit galeș... Și eu caut o femeie frumoasă... Să-i fiu prieten... Una ca dumneata.

Mari oară, străbătută de griji, n-a dat urmare cuvintelor lui Farkas.

— Ce-a făcut, domnule? - a revenit necăjită.

Şeful şi-a înălţat fruntea:

— Asta nu se poate spune... Acuma chestia depinde de mine... Dacă dau eu o părere bună despre el, scapă, dacă nu, înfundă puşcăria... a zis privind ager în ochii femeii. Dorinţa de a o avea i se răspândise irezistibil în corp.

— În puşcărie? - s-a crucit Mari oară. Doamne. Dumnezeuule, dace-o fi făcut? - s-a frământat uitând cu desăvârşire de şef.

Farkas s-a ridicat cuprins de învolburare pătimase şi s-a năpustit spre Mari oară, îmbrăţişând-o furtunos.

— Lasă-l în pace... N-avea nicio grijă - a zis gâfâind şi căutându-i buzele... Dă-mi gura asta frumoasă... Vreau s-o sărut... Nu fi proasta...

Mari oară s-a zbătut cu putere:

— Lasă-mă în pace, domnule, că strig... Dă-mi pace... n-auzi? - se zvârcolea uluită.

Farkas s-a - ndârjit însă peste scama. A început s-o sărute năvalnic, mârîind:

— Te vreau pe tine... Tu... Da-l dracului... Fac ce vrei... Trebuie să te sărut...

Izbutind să-şi ridice mâinile între Farkas şi dânsa Mari oară i-a pus pumnii în piept şi s-a opintit din răsuputeri:

— Du-te dracului, burtosule - l-a repezit cât colo înfuriată. Eşti într-o lăture, ori ce diavolu te-a apucat? - a zis îndreptându-şi năframa în cap. Şeful s-a lovit cu spatele de birou. Clocotea de patimă şi de înverşunare.

— Aşa? Bestie în opinci... Stai că-ţi arăt eu ție!... S-a repezit la uşă şi a încuiat-o fulgerător. S-a întors sprinten şi s-a năpustit asupra femeii izbind-o eu pieptul. Mari oară s-a clătinat, dar Farkas a prins-o de mijloc şi saltând-o pe

sus a trântit-o pe canapea. Acolo a strivit-o cu greutatea lui.

— Dumnezeii tăi de șopârlă veninoasă - a început a mârâi crâșnindu-și dinții. În vreme ce mâinile-i dibui au poalele femeii...

— Crezi că ai să scapi?

Marioara continua să se zvârcolească. Proptindu-se în mâna stângă, a zvâcnit, împingându-l pe Farkas pe margine. Acesta s-a rostogolit - dar a tras-o și pe Marioara după dânsul. Farkas s-a smuls sprinten de dedesubt, a sărit în picioare și a întins mâna spre cuier, desprinzând centura de piele. Înainte ca Marioara să se fi putut ridica, s-a aplecat asupra ei și, cum sta șezând pe dușumea, i-a petrecut cureaua pe la spate și i-a cuprins amândouă brațele strângându-le până la refuz în cât aramă.

— Vai! Săriți că ma omoară! - a răcnit Mari oară. În aceeași clipă șeful și-a scos batista din buzunar și i-a vârât-o în gură. Lucra tremurând, cu îndemânare aprigă, de om care știe să lege. A ridicat-o de jos ca pe un sac și a trântit-o din nou pe canapea, înjurând.

Mari oară gema sufocându-se. Strânsă în curea și cu gura astupată, n-a mai găsit putere să lupte. Domnul șef de jandarmi și-a putut plimba, fără opreliște mâinile înfiorate de-a lungul cărnii tari, de o arzătoare făgăduință. Mugea înfundat. Prelungind clipele de voluptate cu încetineală calculată s-a des-lănțuit apoi cu toată furia zbatându-se în corpul femeii, ca un taur. Mari oară a răcnit din nou zvârcolindu-se. După asta s-a lăsat prada voluptății domnului șef, părăsindu-se în voia lui

Când s-a văzut din nou în picioare în fața biroului de după care barkas o privea încă vibrând de plăcerea îmbrățișării, Mari oară a scos un răget găuit. Avea o expresie îngrozitoare de ură și dezgust.

— M-ai batjocorit, porcule... a strigat sfârșită de puteri. M-ai batjocorit. Bată-te Dumnezeu de ticălos... a

urmat a striga răgușit, gâfâind... Asta ai vrut... De asta m-ai chemat... Of, Doamne, a izbucnit în hohote de plâns, îndreptându-se spre ușă... Maică, măicuțița mea... De ce-am avut parte în lumea asta...

A ieșit pe ușă și s-a dus.

Domnul Farkas Árpád gusta încă tremurul bucuriilor abia împlinite. Îi rămăsese în trup un fior de tinerețe și de proștețime cum îți rămâne în gură gustul fragii culese în pădure și topite pe limbă, cu tot parfumul și cu toată seva ei.

S-a așezat la birou și a aprins o țigară. Când s-a întors primul jandarm din cei trimiși în patrulare, șeful urma să-și scrie raportul:

— În concluzie, după toate informațiile primite, Teodor Șenchea este un agitator din banda lui Visalon Luca. Primejdios din punct de vedere al ordinii publice. Voi lua măsuri să fie supravegheat de câte ori vine în raza postului meu și voi raporta.

În care se arată spovedania lui Traian Neagu.

Taica Visalon Luca zăcea în pătulul lui de lângă fereastră. Trecuseră două săptămâni de când l-au adus acasă Gheorghita și Jinga, sprijinit de subțiori. Acuma era săptămâna a cincea din postul cel mare.

Duminică oamenii aveau bucuria sărbătorii Floriilor, după care urmau să intre în săptămâna luminată și să se împărtășească de fericirea învierii lui Iisus.

Cele întâmplate în dimineața aceea la postul de jan* darmi s-au răspândit destul de curând în sat. Despre cele ce s-au petrecut seara, nu s-a aflat însă nimic. Visalon Luca a fost văzut pe uliță între Gheorghita și Jinga. Erau sdranțuiți și murdari toți trei, iar bătrânul se târa gemând, cu fruntea aplecată la pământ. Domnul șef de post a socotit că face un bun serviciu ordinii publice, dacă-i lasă pe uliță, să fie văzuți. Cel puțin le trece gustul barsănenilor, de a-și mai ridica nasurile în vânt.

— Dacă făceam treaba asta înainte de a veni Mitropolitul în sat, nu mai păteam rușine - a zis către părintele Moise. Nu vedeai nici ologi la biserică, nici golani să reclame fânațul...

Părintele avea însă îndoieli în sufletul său și nu putea încuviința dintr-odată, cele spuse de domnul șef.

— Am aflat că i-ai pus la cazne - a suspinat mâhnit. Erau în fața cârciumii comunale, într-o Joi după amiază, și povesteau câte și de toate din lume.

— I-am pus la cazne? - s-a rățoit Farkas. Asta-i ca și nimica domnule părinte... Un fleac I Când le-oi arăta ce știu eu, pleacă trei sferturi de sat în pustiuri.

Preotul și-a suflat nasul în batista și a tușit:

— Bine, bine... Se-nțelege... Fiecare slujbă cu ale sale... Totuși, socot, că n-ar trebui bătută așa rău...

— Dar nu i-am bătut părinte! - a protestat Farkas. Două palme și cinci lovituri de gârbaci, la trei oameni, e bătaie de copii!

— Numai două palme le-ai dat? - s-a mirat părintele Moise. Eu am aflat că-s zdrobiți rău. Zic unii, că Yisalon era să moară...

— Nicio pagubă - a făcut cu mâna Farkas arătând dispreț. O lepra mai puțin... La drept vorbind, nici n-am prea avut ce bate din ei - s-a rânjit, sticlindu-i ochii... Parcă-s umbre, ori ce dracu-i cu ei... Din zaraa cu care se-nfundă n-are cum să iasă altceva...

— Îmi pare bine că te-am întâlnit domnule Farkas - a răspuns preotul arătându-și pe față mulțumirea. După cele pe care le-am auzit, m-am umplut de mâhnire... Dacă-i vorba însă de o scărmăneală, apoi aceea nu strica oamenilor năvăși. Adevăr ai spus: mai bine-i ostioai înainte de venirea Mitropolitului. Încăi dacă tot a trebuit s-o iaci, s-o fi făcut cu folos...

— Eh, niciodată nu-i târziu - s-a împăcat cu sine Farkas. Cred că s-au lecuit acum pentru o vreme. Asta încă

e ceva... Părintele Moise a oftat și s-a depărtat spre casă luându-și rămas bun.

Era destul de supărat cu atâtea slujbe care-l copleșeau în postul Paștelui și n-ar fi dorit să mai aibe și altele pe deasupra. După ce-a plecat Mitropolitul, a fost nevoit să facă toate slujbele care sunt scrise în tipic, căci a primit poruncă aspră, să nu iasă din ele. Iar aceste slujbe ale postului nu se mai gata. Dimineata la șapte du-te și slujește. Gați slujba, pune îndată patrafirul după cap și apleacă-te, răzimat de-o strană, s-ascuți mormăielile babelor, care vin să se spovedească. La unsprezece, slujba. La trei după amiază slujbă. Seara la șapte alta. Diavolul de Axente, încaltea, nici nu se mai duce acasă. Stă sub prapuri și se rânjește la părintele Moise și la cantorul cel nou, care mai mult tușește și scuipa hârcă, decât cântă. Bun ar fi acum broscoiul ăsta bătrân - se gândește adeseori părintele, văzându-l cum se holbează la dânsul... Cât e de mândrii pe știința lui, ar cânta și partea care cade asupra mea - suspina înțelegând că acum odată a intrat la canon greu.

Vine apoi spoveditul copiilor de școală. Ufff! - am să **h** iarăși du douasutecincizeci de ou: „n-am ascultat de părinți”, „ani mințit”, „am înjurat”, „ani luat numele lui Dumnezeu în deșert”.

„Grea slujbă mi-am aflat” - a zis cu întristare... Avea dreptate Iuliu Bozdog, cu care a fost coleg de clasă în seminar la Blaj... înclinând spre îngrășare, acest Iuliu Bozdog mânca în postul cel mare câte opt ocale de fasole pe săptămână, umilându-se în pânțece, ca o muiere împovărată. Cu cele opt ocale de fasole se duceau pe gâtul lui la vale încă șapte verze acre, din pivnița seminarului. Ospătându-se deci Iuliu Bozdog cal zece teologi laolaltă, cădea îndată după mâncare în mâhnire și se uita pe fereastra bulbucându-și ochii și suflând cu anevoință.

Se întorcea apoi în mijlocul sălii de lectură» unde era

o masă lungă și se întindea pe spinare gemând. Sub cap își punea Istoria Bisericească și Exegeza, în toate cele patru tomuri, ca să aibă somnul lin.

— Ce faci Iuliu? - îl întreba părintele Moise. Te simțăști împovărat? Ești morbos? 1)

Iuliu Bozdog se zvârcolea pe masă și ofta, nedând răspuns. Privea îngândurat tavanul. La o vreme, după cugetare îndelungată, suspina mai adânc și dădea drumul reflexiunilor. făcute:

— Spinoasă cariera ne-am ales noi-zicea cu obidă. T) escărcându-și astfel sufletul, adormea liniștit, cu capul pe Exegeză, ca un resemnat biblic ce avea să fie în lumea aceasta.

Serile începuseră a fi călduțe. Era începutul lui Mai; înfloriseră grădinile iar fagii și mestecenii din coastă întorceau soarelui o înfrunzi re grasă, proaspătă, abia prididind să păstreze fără a plesni de voluptate țâsnirea sucului de viața care se ridica din pământ în trunchiurile și în frunzele lor. Prumusețea stăpânit oare a acestei puteri imense se răspândea în oameni ca o băutură amețitoare. Slabi și oropsiți, n-o puteau primi într-anșii, nici n-o puteau înfrunta. De aceea își târau picioarele ca niște umbre, uitându-se în praful uliții, ca unii care nu aveau nicio legătură cu măreția înfrunzirilor din coastă.

Și, dealtcum, vița din Bârseni căzuse parcă mai jos decât era.

Bătaia pătimită de Vi salon și de ortacii lui, pusese oamenii pe gânduri. Muierile se certau văitându-se și se puneau în ușile caselor oprindu-și bărbații să iasă:

*) *Morbos = bolnav*

— Unde pleci iar? Vrei să-mi aduci năpasta pe cap? Vezi-ți de copii.

Slabi de fire, cei mai mulți se opreau în loc și încercau fără convingere o ieșire. Bucuroși că întâmpina opreliști, se întorceau scuipând cu greața pe lumea asta și

se așezau pe scăunel înjurând.

Până și nevasta lui Gheorghită s-a muiat de data asta, măcar cât era de îndrăzneță de felul ei.

— Mai stai acasă, mă omule - a făcut supărată către Gheorghită.

— Cum să stau tu? Vrei să las acum să moară omuși să nu-i dau o mână de ajutor? Mă duc... Dumnezeuii ei de viața, măcar de aș trece prin sulită... tot mă duc. Eu unul mă înnăduș și-mi pierd răsuflarea dacă mai stau...

— Bine Gheorghită - a făcut nevasta. De șase luni mi se bate când ochiul stâng, când ăl drept. De-o săptămână încoace mi se scutură spata, uite ici... Mi-e groază și de suflarea vântului. Nu mai pricep nimic... S-au amestecat toate semnele, cât eu singură nu mă dumiresc.

— Dă-le dracului de semne... Parcă ai semn care să-ți arate pe șeful de post ori pe primaru'... Ce are spinarea ta, cu umblările mele?

— Are, cu-xn să n-aibă... Asta o știu de la mama... când se bate spata stângă să nu faci nimic...

— Acuma care ți se bate?

— Mi se bate cea dreaptă... Dar vorba-i că se mișcă și cea din stânga... Și apoi nu mi-o mie de asta și n-aș zice, dar văd că oamenii stau în cășiile lor cu nasu-n fustele nevestelor și-și văd de treabă... Stând acasă, nu-i paște primejdia... Nu se leagă nimeni de ei...

Gheorghită a clătinat mânios din cap:

— O să-i ia dracu' când or vedea că intra Bucur cu coasa-n fânațu bisericii... Să-i vedem, găsesc ci o furcă de fân pentru gloabe? Cu ce mai cară buștenii? Eu asta n-o las și n-o las... Vrei tu să stau sub androacele tale și să strig de acolo că sunt bărbat?

Nevasta lui Gheorghită l-a privit cu ochi drăgăstoși și a zâmbit. Își mișca privirea asupra omului ei, culegând bucurie și plăcere.

— Nu zic... s-a răsfățat vorbind îndoită. Nu zic asta...

Ferească Dumnezeu să am în casă asemenea om... Mă gândesc și eu ca o muiere...

— Gândește-te și stai ici lângă mine-a zis Gheorghită și a tras-o spre sine, împresurând-o cu brațul. Când văd pe taica Visalon, om bătrân și pe Jinga, om cu o casă de copii, cum înfruntă, mă apucă o rușine... Acum mă duc nevastă - a făcut alintând-o. Mă duc la taica...

— Du-te omule - a răspuns nevasta încet, privind după dânsul. Dar să nu zăbovești prea mult.

Visaâon Duca se cobora un pas, doi pe marginea patului - încercându-și oasele și puterea. Ridica mâinile în sus, gemând, apoi se răsucea din trup în dreapta și în stânga. Auzind trosnituri se bucura:

— Aha - au sărit la loc - zicea zâmbind către Fjruca cu picioarele treaba mergea mai greu. Le legăna cât le legăna, înainte și în lături. Nu simțea nimic. Când se ridica însă încet „îl străpungea junghiul mai ales la coapsa stângă.

— A dracului mașinărie-i trupu-omului-făcea mirându-se. Te lovești la cap și te doare piciorul.

— Te doare tare taica? - întreba Traian, apropiindu-se de patul.

Vi salon 1. uca îl privea țintă și simțea bucurie.

— Eh, mă nepoate... așa și-așa... Mă tem că am să merg ca Bat or - c-nn picior mai sus și cu altul mai jos.

Traian râdea:

— Să te sui calare taică...

— He, he he, râdea moșneagul. Are să se mire Bator-Nu se mai află mirare ca aceea... El așteaptă din zi în zi să-l ducem pe sus, cu teleaga... Tare s-ar bucura să-și rânjească colții pe care-i mai are, șezând pe fân în șiregla...

În seara asta, bătrânul a poftit să facă încercare și să iasă pe prag. N-a spus nimic Firuchii, fără de cât, stând pe marginea patului, s-a săltat domol și a pus piciorul stâng

pe podea. După asta a gemut și l-a pus și pe cel drept. Atunci s-a întors Firuc-a de la sobă și s-a crucit.

— Ce faci taica? - a strigat înmărmurită.

— Iaca merg și eu ca toți oamenii - a încercat moșneagul să glumească. Simțind durere în coapsă, a rămas pe loc, dar nu s-a întors la patul. Sufla aspru și zâmbea, acoperindu-și durerea scrisă pe obraz.

Atunci a intrat Gheorghită. Când l-a văzut pe Vi salon în picioare și-a trântit căciula căupă ușă și s-a repezit bucuros la dânsul:

— Asta-i curat faptă de năzdrăvan taica - a zis proptindu-i îndată de subțiori.

Sprijinit de Gheorghită și de Fir u ca, Vi salon a ieșit în prag. Și-a umflat pieptul de aer și s-a uitat la cer, apoi a clătinat din cap și a vorbit ca pentru sine:

— Să mai calc odată voinicește pe picioarele mele!... Ufff, cum m-aș răcori... Așezându-se pe prag, a înfruntat numai decât încercarea Firucăi de a-l acoperi cu pătura din pat:

— Las-o fată, că doar nu-s olog... Vreau să simt pământul în tălpi și în călcâie...

— Ai să răcești taică... a sărit Firuca.

— He, he, he - a râs moșneagul - eu nu mai raecsc cât oi avea suflare în mine... Acuma pricep povestea lui Făt Frumos care se lupta cu zmeul... Când atingea pământul cu picioarele, sălta pe zmeu în sus și-l cufunda apoi până-n gât, prin glie, la vale... Mare lucru-i pământu'...

Firuca s-a întors în odaie, așteptând pe Traian să vie din vecini cu oala de lapte.

— Intrăm în săptămâna cea mare - a zis vorbind cam nesigur. Să te-mpaci și dumneata cu Dumnezeu taică. Să se întoarcă spre noi... Să te grijești...

— Piff - a clătinat iarăși din clip moșneagul. Eu nu vreau pace cu nimeni fala...

— Acum odată chiar nu - a sărit Gheorghită,

Grijească-se cine o vrea... Duna socoteala din capul meu, popa ar trebui să se spovedească în fața noastră pentru mișeliile ce a săvârșit...

— Doamne iartă-ne, a murmurat Fircu-zic muierile că vine stea cu coadă și va fi sfârșitul lumii... A spus și părintele Moise. S-a maniat Dumnezeu pentru păcatele noastre. Nu mai vorbiți cu păcat Gheorghită.

— Am auzit și eu că vine stea cu coadă taică Visaloane, s-a întors Gheorghită spre bătrân. Spunea alaltăieri în Brașov, la târg, Patru Petrea ciobanul, că-și vinde toate oile și se bagă în cârciuma numaidecât... A auzit el că steaua cu coadă cade în luna asta... A scos deci din cingătoare plaivazu cu care crestează rânduiala cașilor și a tras dungi pe hârtie: o zi, două, nouă. În ziua numită cade steaua și se aprinde lumea. A socotit câți bani trebuie să benchetuiască din prețul oilor, ca să-i ramie la sorocul prepusului tocmai noua creștari, pentru vămile cerului... încolo îi bea pe toți... A poftit ortaci să-i ție tovărășie... Vă dau și vouă creștari pentru vamă - a zis către noi acel Patru Petrea, Lăsați dracului toate și haideți să bem... Când o veni steaua peste noi, cu foc și pucioasă, stupim în ea vin. Strângem cât strângem și rămânem în cenușă...

După ce pleacă steaua, ieșim din cenușă la lumină... Punem mâna pe lume, că suntem singuri. Așa zicea Patru Petrea...

— Vine stea cu coadă? - a întrebat Vi salon mirându-se. Dacă vine trebuie să se și ducă pe calea ei... În lume, am priceput că nu se încurcă nimic... Numai oameniise-ncurcă, fiind ticăloși și haini...

— Bine Fircu - s-a întors încet de mijloc spre odaie, tocmai când a intrat în curte Traian cu laptele-tu-i dai zor să mă spovedesc; măcar știi ca eu am altele în cap... Treci nepoate - s-a ferit cât a putut să facă loc la ușă. Ți-ai băgat oțără nasu-n oala?

Traian a râs timid și s-a șters la gură.

— Dau taică, dau - a răspuns Firii ca luând oala din mâna lui Traian. Să te spovedești că ești bătrân și ai întâmpinat multe... Poate ne mai ușurăm și noi de necazuri...

Visalon Luca s-a jâmbat:

— Și ce să-i spui popii? Să-i spui că era să mă omoare jandarmii? Ori că nu mai pot împleti coșuri și-am ajuns să ne ții tu, o casă de oameni, din munca ta?

Firuca s-a oprit în loc mirată. Se îngălbenise puțin.

— Ba să-i spui păcatele taică...

— Dacă n-am! - s-a hârjonit bătrânul.*

— Nu se află om fără păcat... Asta o știe și Traian - a răspuns Firuca, slăbind din puterea de convingere. Scrie la carte...

— Măi, măi... Ce ți-o cu oamenii ăștia, s-a umplut de ciudă Visalon Luca. Fata asta știe bine ca eu n-am niciun păcat... Dacă m-aș duce la popa Moise și m-ar pune în genunchi aș sta și aș tăcea. Ce păcate ai făcut? - m-ar întreba de la o vreme.

— N-am făcut niciunul - aș zice. Cum n-ai făcut? s-ar mira el. N-am făcut părinte... Doar n-ai fi zicând că am săvârșit cine știe ce!

— Ba zic - s-ar necăji părintele. Zic că te pui împotriva lumii și faci zaveră în sat. Asta nu-i păcat - aș răspunde eu... Dacă mă aflu sub o lespede de piatră și pe lespede șed unii ticăloși care mănâncă și beau rodul sărmanilor ce asudă și muncesc, trebuie să mă zvârcolesc. Trebuie să întorc piatra cu fundul în sus și să-i vâr pe trântori dedesubt. Neputând ieși singur, cu puterea mea, trebuie să strig după ortaci: hai Gheorghită, hai Jinga, haideți mă nemâncaților să răsturnăm lespedea... Asta nu-i păcat... E lege... Care lege? - ar sări în sus părintele și s-ar holba la mine... legea vieții celei drepte, aș zice eu. Și-acum, pune-te dumneata în genunchi și spune ce ai păcătuit, aș striga la urmă...

Gheorghiță a răs cu putere.

— Așa spovedanie încă nu s-a petrecut de când lumea și pământul, taică Visaioane. Asta zic și eu...

Firuca s-a apropiat palidă de Traian și l-a luat lângă dânsa. Ssst! i-a făcut semn încet, cu degetul pe buze. ia-ți cartea și citește, a zis în șoaptă.

— Acum odată să te faci sănătos taică Visaloane, a urmat a vorbi Gheorghiță. Treaba cu fa na lu' n-o putem lăsa așa.

— Ce-ți fi vrând pentru Dumnezeu? s-a spăimântat Firuca. Taică! - a strigat, dacă te mai bate odată, eu mă prăpădesc - a început a plânge. Traian o privea cu ochi mari, speriați.

Visalon Luca a tăcut, plecând capul. După o vreme, a dat răspuns, încet:

— M-au bătut degeaba Firuca taichii... M-au vârat la închisoare tot degeaba, fata mea... Nu mă lasă să muncesc, să-mi agonisesc pâinea... Oamenii iști a stau cu mârțoagele, flămânde și ele, și așteaptă să vie steaua cu coadă să se gate odată cu viața... Tu zici că dacă mă bate încă odată, te prăpădești... Apoi nu așa Firuca, draga mea... Nu așa... Tu să nu te prăpădești, fără să ai crezare în mine, că nu-s hăbăuc de cap. Cei care sug vлага oamenilor apasă cât pot. Cât nu pot, trebuie să stea pe loc. Iar dacă simt opinteala de dedesubt, dă strechea în ei și se izbesc în cap ca berbecii... Eu fac ce gândesc și ce știu eu... Or Vedea și alții și or face și ei... Când. le-o veni la socoteală ceas potrivit și s-or pune cu toții, gata: se întoarce lespedea și vin deasupra... Să nu te prăpădești, ci să te bucuri... Să ridici capul, sus, ca să te văd și să mi se umple inima, că ești fata mea...

A doua zi de dimineață Firuca și-a luat băiatul de mână și a ieșit.

— Mă duc la tușa Veta să vorbesc pentru ouă taică. Trebuie pentru Traian, la școală - a zis, plecând grăbită;

Visai o **n** Luca n-a răspuns nimic.

— Nu mă mai ajută mintea, mătușă Veta - s-a tânguit Firuca așezându-se pe laviță. Taica spune unele lucruri care mă săgeată și-mi dă cutremurare. Nu vrea să se spovedească...

— Dacă nu vrea, lasă-l în pace Firuco - a făcut obosită Veta. Am simțit eu că așa o să se întâmple... Așa l-am pomenit... Oi da o slujbă pentru el... Am vorbit cu părintele Moise. Zice că-i cetește dezlegare, de nici nu știe Visalon că i-a citit.

— Îi poate ceti tușe? - s-a întremat Firuca. Îți fac eu banii cum oi putea... Nu-l lăsa... Nu știu cum mi se pare - a izbucnit în plâns Firuca - am început a crede că stă blestem asupra noastră... El zace fărâmat, în pat... Eu nu câștig mai nimic... Ion scrie că acum nu poate veni... Și copchilul ăsta...

— Ce-i cu el? - s-a încruntat Veta la Traian.

— Nu-l vezi? - s-a văitat Firuca ștergându-se la ochi... E galben ca făclia de ceară... Și-i tot spăriat... Îl bagă taica în pământ... Dacă s-ar întoarce el, poate l-ar ajuta Dumnezeu pe ăsta mic...

— Să-i fac descântec de spaimă Firuco - s-a grăbit Veta. De ce ești spăriat Traiane? - l-a întrebat, punându-și mâinile în șolduri. Ai visat cu necuratu?

— N-am Visat tușe... a răspuns bâlbâindu-se Traian. N-am visat nimic.

— Atunci l-o fi deocheat cineva fato! - s-a minunat Veta nedumerită.

Traian s-a uitat într-un colț, apoi și-a întors ochii la mamă-sa.

— Nu mi-e frică, a făcut încet.

— Minți Traiane - s-a frământat Firuca. Minți. Eu te știu și te simt... Îți bate inima ca la un pui de vraghie... Tușe - s-a întors spre Veta - să-i cetească părintele și lui Traian... Să-l însdravenească... Putea-i-o ceti? Vai de mine

și de mine... Ajută-mă tușe - a urmat a plânge Firuca, zguduindu-și fruntea în năframă.

— Poate, cum să nu poată - a răspuns Veta cu încredere. Nu te mai jelui acum. Doar el mi-a grăit și de Visalon... Vetă - a zis părintele - dumneata ești femeie cu judecată - de ce nu stai pe lângă Visalon, cu vorba, să s-astâmpere? Vezi ce-a pățimit acuma, iarăși după faptele lui...

— N-a făcut nicio fapta - am răspuns eu părintelui Moise. Ce faptă a făcut? De ce l-au bătut? Că nici măcar nu-i băgat în treaba cu fânațu...

Părintele s-a lungit la obraz și s-a dat înapoi ca să-mi poată vâri degetul sub nas:

— Iată că și dumneata grăiești fără socotință - raa mustrat necăjindu-se. Păi nu știe țoală lumea că el e capul răutăților? Trebuie să afli acum, de la mine, acest lucru?

— Eu știu că stă acasă și-și târăște zilele ca vai de el - am zis și am plâns.

— Nu-i adevărat! - a sărit părintele. El îi pune la cale pe unii și pe alții în răutățile care le săvârșesc, ca niște smintiți ce sunt... În satul acesta s-a împutit peștele. Iar peștele se împute la cap. Capul e Visalon. Adu-l pe calea bisericii... Întoarce-l la bunul Dumnezeu, care-l va ierta. Dator sunt să-ți spun, iar dumneata să iei aminte. Văzând că-s plânsă și zăpăcită, părintele Moise mi-a pus mâna pe umăr și m-a mângâiat.

— Să vii la mine să-i citesc dezlegare. Poate coboară asupra lui duhul umilirii și al pocainții - a zis.

— Poți citi părinte? l-am întrebat cu nădejde.

— Pot, de bună seama că pot. Am citit unora care aveau draci într-anșii... Am citit vindecare vitelor lui Bucur» care tânjeau și le curgeau balele, de mai mare scârba. Domnul Dumnezeu s-a milostivit și a scos dracii, tămăduind și vitele... Socot că va aduce alinare și în mintea tulburată a lui Visalon.

— Tuşe Veto - a strigat cu deznădejde Firuca. Să-i citească acum, în săptămâna mare... Am auzit că rugăciunile din săptămâna asta află ascultare în cer. Să-i citească şi lui Traian...

— Da-ce? El nu se spovedeşte? - a întrebat mirată Veta. Doar e la şcoală.

— Ba să spovedeşte... Cum să nu se spovedească? Bine că ai adus vorba: să-mi dai şase ouă... Ți le plătesc...

— Îți dau Firuco... Lasă că ne-nțelegem noi... Când vă spovediți Traiane?

— Miercuri după amiazi, a răspuns încet băiatul, cutremurându-se, ca trezit din vis.

— Bine. Vii pe la mine înainte de spovedanie. Îi dai o merindare să le-mpăturim ca lumea, auzi Firuco?

— Aud tuşe... Doamne Dumnezeule nu ne lăsa - a suspinat Firuca amețită. Hai maică să ne ducem. Și-a luat copilul de mână și a plecat.

În Sâmbăta Floriilor s-a dat vacanță de Paști.

Școlarii din Bârseni au fost adunați în sala cea mare, unde se afla de față întreg corpul didactic: părintele Moise, învățătorul Popovici și învățătoarea.

Era ceasul patru după prânz. Afară lucea soarele, pe un cer albastru și adânc. Ferestrele deschise ale școlii primeau miresmele florilor de Mai și îndeosebi parfumul tare al salcâmlor din grădinița școlii. Gânganii zburătoare țâșneau ca niște săgeți mici și repezi în lumină. Unele rătăceau zburdând în spațiul ferestrelor și se izbeau pe margini ca niște ființe nesocotite, care nu-și pot stăpâni bucuria.

Un zumzet plăcut învăluia înflorirea salcâmlor; mii de vietăți mici dădeau târcoale potirelor pline de parfum, gustându-le, amețind și cufundându-se apoi în fluviul prefacerilor neîncetate.

O chemare puternică străbătea inimile școlarilor din Bârseni, învăluindu-le în nerăbdare. Măreția zilei trecea

prin ei ca o mângâiere nedeslușită, spre care întorceau privirile cu ardoare.

Glasul domnului învățător Popovici a răsunat aspru, ca venind dintr-o mașina.

— Astăzi începe vacanța de Paști. Vă duceți acasă și arătați prin purtarea voastră că sunteți copii de școală. Sfaturile bune și exemplele pe care le-ați aflat la noi, cei ce suntem, chemați să vă luminăm, trebuie să se vadă în toate faptele voastre. Să n-aud că ați săvârșit porcării căci, nemernic» lor care le vor face, le vo» lungi urechile, din Bârseni până la Brașov. Măgarii care n-au învățat nimic și cresc ca niște cucute, să-și bage mințile - **n** cap și să puie mâna pe carte. Să nu uite ea peste două săptămâni ne întâlnim iarăși... Se apropie sfârșitul anului și n-au să scape fără să scarman putoarea din cojoacele lor... Nu uitați să mergeți regulat la biserică. Acolo să stați liniștiți pe locurile voastre, nu să-mi tot intrați și să ieșiți ca niște viermi... Anul trecut, la denii, măgarii cei mari din clasa a șasea, s-au vârat între fete și le-au împuns cu ace... Am să stau cu ochii pe dânșii și pe care l-oi vedea ca bâjbâie prin tinda bisericii, să știe că dă de dracu'. Despre spovedii, va vorbește acum părintele Moise.

— Iubiți școlari - a făcut preotul Nicoară cu glas blajin apropiindu-se sfânta înviere a domnului nostru Iisus Hristos, urmează să vă curățiți sufletele **d**, e tina păcatelor, prin taina spovedaniei. Eu voi începe a spovedi Luni după amiază la patru. Atuncea vin cei din clasa întâia, câte cinci deodată. Marți la patru vin cei din clasele a două și a treia, tot câte cinci laolaltă. Miercuri, încep cu cei din clasa a patra, unul câte unul. Spovedania este, după cum v-am spus, o taină înfricoșată. Dumnezeu care toate le știe și toate le cunoaște, privește de sus și așteaptă să vadă care din fapăturile sale mințește sau ascunde unele păcate. Pe aceia-i pedepsește, abătând asupra lor mânia sa. De aceea, înainte de a veni la spovedit trebuie să cugetați adânc. Să

Vă gândiți la păcatele ce ați făcut și luând creionul în mână sa le scrieți pe hârtie, da; să nu văd a și să nu știe nimeni, decât unul Dumnezeu. Mărturisindu-vă mie, nev Tedhicul său rob, eu vă voi da canon și dezlegare, după care veți putea pași la o viață nouă, având cu voi dragostea și ajutorul celui prea înalt. Să nu ascundeți nimic, și să nu aveți teamă, căci părintele nostru al tuturor a iubește pocăința și iartă pe robii săi.

— După datină, credincioșii aduc jertfă pentru spovedanie. Să nu aduceți mai mult de doi creștari sau două ouă cei din clasele întâia, a doua și a treia. Ceilalți, aduceți câte cinci creștari sau trei oua - a încheiat părintele cuvântarea sa.

Plecând corpul didactic, școlarii au ieșit buzna, tropotind ca niște mânji. Împietrirea de adineaori s-a desprins de pe ei, ca o cămașă de ghips, împinsă de răsuflarea puternică a unui trup plin de viață. Prin spărturi gâlgâia tinerețea în toată strălucirea spumoasă a izvoarelor de munte. Părintele Moise și învățătorul Popovici, care se îndreptau spre cârciuma comunală, auzind gălăgia, s-au oprit în loc și au clătinat mâhniți din capete:

— Numai degeaba-a oftat părintele. Ăstora chiar dacă le-ai băga învățătura cu pâlnia în cap - tot atâta... Nu se prinde de ei, cum nu se prinde nuca-n perete.

Felicia Nicoară s-a amestecat printre școlari și școlărițe, făcându-și drum spre Traian Neagu, care sta nehotărât în poarta școlii.

Ajunghând lângă el, l-a apucat de mână și i-a șoptit: vino. S-a desprins apoi și a pornit spre hudă, cu alți copii. Huda morii ducea spre jumătatea din jos a satului, trecând - după cum se poate înțelege ușor - și pe la moară. Era o uliță destul de umblată, așa că nimeni nu se întreba de ce trece pe acolo cutare ori cutare, care stă în altă parte a satului. Osebit de asta, huda ducea la podul ce) mare de

peste Bârsă, unde se adunau copiii și mai târziu făceau baie, sărind ca diavolii din bulboană în bulboană.

Marginea despre hudă a Bârsii, se întindea până departe, pe sub grădini. Era plină de verdeața și de sălcii; pe alo curea, arini uriași se aplecau până la mijlocul apei, aruncând umbre mari. Era un loc tăinuit în care te puteai afunda fără a fi văzut de nimeni. Printre sălciile acestea înconjurate de tufe, începuseră a veni în fiecare după amiază după terminarea lecțiilor, Felicia Nicoară și Traian Neagu, cufundându-se cu grijă în desiş.

Din ziua când i-a strecurat bileţelul pe sub braţ, după ce-l balase învăţătorul Popovici – Felicia s-a legat de Traian Neagu cu o prietenie arzătoare, plină de nerăbdare. De cum s-a încălzit vremea, l-a pândit la uşa şcolii și i-a șoptit, iscodind împrejur să nu fie văzută:

— Traiane... Vino la pod...

Băiatul a rămas împietrit și a privit-o cu spaimă. N-a răspuns nimic.

— Vino la pod – a repetat cu voce fierbinte Felicia... Eu mă duc înainte.

Traian Neagu a simțit o frică grozavă și s-a cutremurat. Mai întâi i-a venit să fugă, apoi uitându-se împrejur și nevăzând decât copii care se zbenguiau, a plecat ca dus de ață, spre pod. Felicia era acolo; sta înclinată pe margine. Părea că se uită neclintit, în apa tulbure a Bârsei. Când s-a apropiat Traian, a observat că Felicia ținea sub priviri piezișe ulița, urmărindu-l cum vine. Înainte de a ajunge a? la pod, fata părintelui Nicoară s-a desprins de lângă balustradă și a plecat încet, ca din întâmplare, printre sălcii, uitându-se din când în când înapoi. Traian a înțeles că trebuie s-o urmeze. A. cercetat deci cu grijă împrejur și s-a afundat în desiş.

Felicia-l aștepta între tufe, palida, tremurând. Când l-a văzut lângă ea, a rămas nemișcată, privindu-l cu spaimă. Traian s-a oprit fără să-și dea seama dacă e treaz ori

visează. N-a zis nimic, iar când l-a apucat Felicia de mână și a simțit tremurul care-i zguduia trupșorul, era să cadă de pe picioare, cu ochii închiși, ca și cum n-ar fi avut viață, își da seama că trăiește, dar nu era sigur dacă-i el, ori altcineva. O mulțime de lucruri se amestecaseră într-o vâltoare ciudată. Nu mai vedea pământul dinaintea lui, nici tufele, nici sălciile. Nu mai auzea nici șușuitul apei. Nu știa dacă-i e frig ori cald, dacă-i e foame ori sete. Își uitase că știe vorbi; sta năuc, undeva în lume; putea să fie în aer, ori în apă – era același lucru.

Felicia s-a apropiat și s-a lipit de umărul lui, fără a zice nimic. Niciodată Traian n-a simțit o duioșie mai adâncă și mai înaltă, niciodată nu întâlnise o stare de bucurie în care el să fie atât de mic. dormit multă vreme cu cățelul în pat; trupul cald și prietenos al lui Burcuș îl umplea de un fel de bucurie duioasă, care-i încălzea inima. Dar această bucurie o simțea într-însul; ea Venea și-i pleca din inimă odată cu Burcuș. Pe când acum, intrase el într-o bucurie, ca într-un glob de lumină dulce și. lină. De aceea n-o înțelegea și u o puica ca prinde. Știa doar atât că, odatik cu plecarea Felicie, va ieși din globul de lumină și va intra din nou în pustiul care-l așteaptă cu toate grijile și spaimele lui.

— Traiane – a zis încet Felicia-nu mai fi supărat. Vorbea rar. Tremurul din corp i se simțea și în glas. Eu am plâns pentru tine, a urmat a șopti sufocându-se. La toamnă mă duc în Brașov la școală... Să vii și tu...

Umărul lui Traian, de care sta lipită Felicia, se prefăcuse într-o inimă plină de mângâiere. Traian era acolo întreg; sta ghemuit și tremura sorbind dulceața acestei apropieri delicate, lângă care ar fi vrut să moară. Auzind de Brașov, s-a tulburat. Pe deasupra luminii din el trecuse ceva ca un nor. N a putut zice nimic.

— Acum mă duc – a șoptit Felicia. Să vii și mâine-Traiane... Vii?

— Viu - a putut scoate în sfârșit o vorbă Traian. În aceeași clipă, Felicia s-a desprins și a plecat subțire și mlădioasă ca o șopârlă. Din ziua aceasta Traian Neagu avea o taină care-l stăpânea zi și noapte, golindu-i viața de toate bucuriile dimprejur. Lângă taină se ridica un simțământ dușmănos și rău, ca un betesug ascuns: teama. Îi era frică să nu se spulbere vraja Visului în care trăia. De aceea asculta cu groază zvâcnirile lui taica Visalon Luca și privea sfâșiat zbuciumul maică-sii. Viața lui mică plutea în mijlocul unor primejdii mari, nedeslușite.

— Taica nu crede în Dumnezeu - se gândea înfiorat iar Dumnezeu ne bate... O să moară taica... Moare și măicuța... se îngrozea, adunându-se în el. Eu sunt mic și al nimăru... Felicia se duce... De ce nu s-o fi rugând taica? - se chinuia în gând, cu inima străpunsă de durere.

Purtându-și suferințele ascunse, Traian se topea văzând cu ochii. Era slab și galben; crescuse ca un spic; l-ar fi putut frânge o adiere de vânt. Întâlnirile cu Felicia erau pline de o durere dulce; fata plângea lângă el, apoi plângeau amândoi, ținându-se de mână. Încet, încet, i s-a strecurat în mnte teama că săvârșește un păcat. Că stă alături de o fată, pe ascuns, sub ochii mânioși ai lui Dumnezeu. Îi veneau în gând vorbele părintelui Moise. Își aducea aminte de maică-sa, pe care a văzut-o ținându-se de mână cu Ion. Atunci a simțit că mama lui face păcat. A înțeles și pe părintele Moise, când s-a răstit la el în ora de religie, zicând că trăiește într-o casă de oameni păcătoși. Se cutremura și se zbătea neliniștit, iară nădejde de scăpare. Ziua spovedaniei se apropia ca un nor negru, uriaș, care detuna din ce în ce mai tare, scăpărând fulgere.

Nu avea somn, nu punea mâna pe lingură. Firuca se uita la el deznădăjduită.

— Bătaia lui Dumnezeu - se gândea frământându-se. Are să mi se prăpădească băiatudin cauza taichii. Întoarce-l Doamne la gândul cel bun - se ruga binecuvântând. Seara

se culca lângă Traian și-l priveghea pe întuneric să vadă dacă adoarme. Băiatul se zvârcolea în așternut și ofta înecându-se în gât.

Firuca-i făcea cruce deasupra capului, pe nevăzute și suspina: Cruce-n casa cruce-n masă, Dumnezeu cu noi în casă, Maica Precistă-n fereastră...

Într-o dimineată l-a dus pe Traian în curte, neliniștită.

— Dragumamii - a zis, vorbind iute, cu teamă - uite cârticica asta... E visul maicii Domnului... L-a sfințit părintele Moise... I-am făcut punguliță și ți-o leg de gât... Să porți cartea sub cămășuță cât îi trăi. Și să nu-i spui taichii nimic, auzi?

Traian Neagu a ascultat absent. S-a lăsat în voia Firuchii, care i-a legat cu mâinile asudate, cârticica de gât. Simțind săculețul rece de piele, a tresărit de un fior, pe care l-a primit și maică-sa.

— Doamne! și-a ridicat Firuca ochii la cer, plină de nădejde - ajută-ne Doamne 1

Miercuri după amiază, Traian Neagu a plecat cu merindarea în mână la tușa Veta. Taica Visalon dormea liniștit, așa că a ieșit pe ușa, urmat de maică-sa, fără să-l simtă.

— Ai grijă dragumamii să nu spargi ouăle - i-a zis încet Firuca, aruncând o privire în lungul uliței, pe care se vedea mulțime de copii cu merindări în mână, mergând spre școală.

— Tușa Veta i-a deschis ușa. Îl zărise pe fereastră și s-a grăbit să-l întâmpine:

— Așa băiatul tușii... Uite ici ouăle... Le-am ales: unu și unu... Rugăciunea fără dar nu se primește în ceruri. Du șase, nu trei... Dă-le părintelui Moise cu grijă... Fii cuminte.

Apucând legătura cu ouăle, Traian a plecat, amestecându-se între copii.

— Ta ți-ai scris păcatele mă? - s-a jâxnbat la el

Sumedrea, dintr-a șasea, care trecea împreună cu alții pe uliță. Copiii au râs cu destulă nerușinare.

— El gândește că nu l-am văzut cu fata popii în tufe - a continuat a rânji Sumedrea... Ha, ha, mă, asta-i preacurvie...

Traian s-a îngălbenit și a înțeles că nu mai poate face un pas.

Sumedrea nu l-a lăsat însă din ghiare:

— Parcă eu îs prost să-i spun popii. Haideti mă, ce stați în loc ca viței la poarta a noua - s-a răstit la ortacii lui și a luat-o înainte.

În capul lui Traian Neagu a pătruns o negură urâtă și gălbuie, care i-a întunecat mintea.

Mergea în voia picioarelor, iar acestea pășeau mai mult în laturi, decât înainte. Apăsător de negura din cap, nu s-a mai putut gândi la nimic. Știa doar atât, că are în buzunar hârtiuța cu păcatele. O scrisese îndată după prânz, pe fereastră, ascunzând-o în cartea de istorie.

Acum se îndrepta spre școală ca spre marginea pământului. Are să calce pragul, înțelegând că se duce la fund, departe, în întuneric fără sfârșit.

În poarta școlii, a fost prins de valul de copii care urcau scările și dus aproape pe sus. În îmbulzeală s-au strivit câteva ouă și au început a curge gălbenușuri. Copiii se înjurau și se drăcuiau pe înfundate - unii, care rămăseseră fără niciun ou, plângeau pe lângă pereți, ștergându-și nasurile cu mâneca hainii.

Sus, spovedania începuse. Sumedrea sta în mijlocul unui grup și se lăuda că el umblă sar à la fete și știe toate câte sunt pe lume.

— Pe mine nu mă proteste el - a arătat cu dispreț, lungindu-și gâtul, spre ușa după care părintele Moise săvârșea înfricoșata taină a mărturisirii... Zice tata: mă broscuile, păcatușpovedit se iartă pe jumătate... ăla nespovedit să iartă de tot, că nu-l știe nimeni.

Copiii s-au rânjit cu plăcere.

1 Adă ou-ncoace mă, să-ți arăt cum se-nvârtește ca roata morii - a făcut Sumedrea către băiatul lui Pîrligras. Băiatul lui Pîrligras sta sfios la o parte, ținându-și legăturica într-o lăture.

— De ce să-ți dau ție oul? - a întrebat înroșindu-se.

— Hai, du-te dracului, și dă-l încoace - și-a făcut Sumedrea loc spre el. Uite ici, stai o țără. Și-a pus legăturica lui jos și a scos din merindarea lui Pîrligras un ou.

— Ține-l ma între palme - l-a întins băiatului, care de voie de nevoie începuse a se supune voinței lui Sumedrea.

Prinzându-și merindarea într-un deget, Pîrligras a apucat oul între palme.

— Așa mă, a făcut Sumedrea și și-a pus mâinile sale asupra mâinilor băiatului. Acuma eu suflu și oul se învârtește. Stai să vezi... Copiii au făcut roată, căscând gurile. Sumedrea a început să sufle, apoi despărțindu-și dintr-odată brațele, a plesnit din două părți mâinile lui Pîrligras.

Oul s-a spart, curgând și năclăind hainele băiatului. Copiii au început a râde și a se bălăbăni pe picioare, iar Pîrligras a rămas un moment năuc. Privindu-și mâinile și hainele, l-a apucat o furie năzdrăvană. A început să strige și să drăeuiască. S-a întors pe loc și a căutat din ochi merindarea cu ouăle lui Sumedrea. Săltându-se cu amândouă picioarele asupra lor, le-a strivit cu Vrajmășie.

— Na, ouă - a strigat Pîrligras. Sumedrea și-a pierdut răsuflarea. S-a holbat și s-a năpustit apoi asupra lui Pîrligras.

— Băga-te-aș în... mă-tii-a strigat plesnindu-l peste obraz. Îndată s-a produs vălmășeală și bătaie generală. Atunci s-a deschis ușa și a ieșit părintele Moise, roșu, nădușit și mânios peste seama. Văzând atâta școlăret încăerat, a rămas în prag lipsit de glas. Copiii erau năclăiți

în gălbenușuri până în vârful capetelor. Sumedrea ținea în mână legătura lui Pîrligras, pe care o strivea chiar atunci, pregătindu-se să-i dea cu ea în cap. Licoarea-i se prelingea printre degete, cleioasa, pieurându-i pe picioare. Auzind ușa, copiii au întors capetele speriați, încremenind, care cum se afla, în mijlocul prăpădului de ouă sparte.

— Vai, bătu-v-ar Dumnezeu de nemernici - a gemut părintele Moise, înecându-se. În aceeași clipă s-a întors sub puterea obiceiului spre clasă căutând din ochi bățul de trestie. Lângă fereastră, se zărea băiatul Sofiei lui Geană, stând în genunchi, cu țidula în mână, așa cum l-a lăsat preotul când s-a ridicat necăjit să iasă în ușă. Băiatul trăgea cu coada ochiului și rânjea. Ochii părintelui s-au oprit asupra școlarului, găsind în starea aceuia o ușoară trezire de mâniu. S-a întors din nou spre gang și a strigat bulbucându-se la Sumedrea:

— Stai tu lungane, că te-nvăț eu minte!... Fire-ai al dracului de dobitoc!... Să nu se miște unul! - ați auzit? - a răcnit apoi cuprinzându-i pe toți sub privire. Să n-aud musca! - ați priceput? - c-acu pui bățul pe Voi ticăloșilor și oameni de nimic ce sunteți 1

Trântind ușa, gata s-o scoată din perete, părintele s-a întors și s-a așezat pe scaun pufnind:

— Spune mal-i-a poruncit aspru băiatului de sub patrafir.

Părintele Moise își pierduse liniștea și cumpătul cu care se hotărâse să treacă peste caznele acestei zile anevoioase. Până acum, stătuse tihnit pe scaunul cu brățar, adus din cancelarie și se cufundase într-un fel de ațipire lină, care-i lăsa destulă trezire, ca să poată asculta păcatele și să dea canoanele. Această adormire, cu ochii închiși numai pe jumătate, o avea sfinția sa încă din tinerețe, când era la seminar. În liniștea blândă a sălilor de curs, prelegerile monotone ale profesorilor aveau ritm blând și statornic. Vorbele lor se așezau pe portativul

îndelungatei răbdări a teologilor, ca niște note cu sonoritate domoală, neschimbată, în cadența cărora îți puteai prefira nestânjenit și neobservat, somnolența după amiezilor fără sfârșit.

Acum însă, părintele Moise pierduse dulceața tihnei și sta tulburat în scaun, dând semne de mânie. Asculta ce spun copiii și-i întrerupea mereu sâcâindu-i cu întrebări. Se necăjea, muștrându-i pentru ticăloșia lor și le îngroșa rația de canoane până la refuz. Cel dintâi care a pățimit de pe urma acestei schimbări, a fost tocmai băiatul Sofiei lui Geană, care a primit canon cincizeci de metanii, de o sută de ori Tatăl nostru, de cincizeci de ori Născătoare și de douăzeci și cinci de ori Crezul. Asemenea canon, presupunea păcate grele, pe care noi n-avem de unde le cunoaște.

Venindu-i rândul, Traian Neagu a intrat palid ca o stafie subțire, pășind amețit spre părintele Moise. L-a văzut șezând încruntat într-o dungă și întâmpinându-l mânios. Alături, lângă scaun, era coșul cu ouă, pe care urma să-l ducă sea. a, acasă fa părintele, crâsnicul cu nesvătă-sa, primind pentru această slujbă, cinci ouă.

Traian Neagu și-a pierdut puțina viață dintre - nsul, de cum l-a auzit pe Sumedrea vorbind despre Felicia. Atunci l-a străpuns un junghi în inimă și s-a clătinat pe picioare. A înțeles că taina lui e cunoscută. S-a simțit rușinat și-i era frică; mai bucuros s-ar fi pustiit undeva în lume.

Prins în valul de copii și amestecat între ei, a avut câteva clipe de uitare. Dar junghiul din inimă revenea mereu, cutremurându-l. Trecea atunci prin el o înfiorare schimbătoare; un - amestec de frig și de fierbințeală care-i amintea frigurile ce le-a avut cu el, oi ani în urmă. Gândul că întâlnirile lui cu Felicia sunt cunoscute, îl rodea, întinzându-i rana pretutindeni, de-a lungul trupului. În mijlocul rănii vedea pe Felicia, iar în spatele ei, se ridica

întunecat și crunt, părintele Moise, privindu-i înfricoșat. Dacă știe și părintele? - s-a îngrozit, gata să se îndoiaie de mijloc și să cadă.

În starea asta i-a Venit rândul la spovedanie.

S-a apropiat în neștire și a rămas la doi pași de scaunul părintelui nedându-și seama ce face.

— Al cui ești, mă? - l-a întrebat după obicei, preotul, cu glas răstit, uitându-se pe fereastră. Patrafirul îi atârna pe genunchiul stâng lăsând răcoarea să-i pătrundă în trup.

— Sunt al Firuchii lui Neagu - a răspuns încet Traian oprindu-se alături, cu legătura de ouă în mâna dreaptă. „Preotul s-a întors oarecum surprins și s-a uitat posomorât la băiat. L-a cumpănit în priviri, apoi s-a așezat mai bine pe scaun și i-a poruncit supărat;

— Pune-te în genunchi.

Traian Neagu s-a supus, căzând la picioarele părintelui. Acesta l-a privit în creștet și a trimis o coadă de ochi spre legătura pe care Traian o așezase jos, la dreapta, aplecându-se într-o lăture. Când s-a îndreptat de mijloc, patrafirul l-a acoperit, despărțindu-l de ochii neguroși ai confesorului.

Capul i s-a înclinat, parcă ar fi fost frânt din încheietură. Îndată a scos din buzunar hârtiuța cu păcatele și și-a despăturit-o sub ochi.

— Ce păcate ai săvârșit? - l-a întrebat părintele Moise. Să spui adevărul, căci te afli sub puterea lui Dumnezeu - a adăugat fără prietenie. Dacă îndrăznești să faci altminteri - Ori să ascunzi păcatele, vei cunoaște iadul... Spune!...

Traian Neagu a răspuns abia șoptind:

— Am mințit...

— Ai mințit... - a făcut preotul mânios... De bună seamă că ai mințit... Nu ești mai breaz ca ăilalți. Hai, zi-i înainte...

— N-am ascultat de părinți - a urmat tot în șoaptă

Traian Neagu.

— Rău destul că n-ai ascultat... Măcar că nici ei nu-s cine știe ce mielusei ascultători. V-ați nimerit o casă de zănateci. Urmează!

Traian n-a mai putut vorbi. S-a încovoiat mai mu 11 decât era... Hârlia-i tremura în mână. Glasul i s-a oprit în gât, iar ochii-i erau plini de lacrimi.

— Spune, mă! - s-a răstit preotul mișcându-se în scaun. Ai suduit? Ai luat numele lui Dumnezeu în deșert?

Băiatul și-a venit puțin în fire:

Am suduit - a zis cu sufletul la gură.

— Ba bine că nu-i fi suduit - s-a rățoit preotul întinzându-și un picior... Într-asemena casă ca a voastră sudalma curge ca apa. Casă de necredincioși... O să vedeți voi pe dracu'. De furat, ai furat?

— Am furat - s-a prăbușit Traian Neagu în sinea sa.

— Hm, hm - a mârâit părintele Moise. Ce-ai furat, păcătosule?

— Am furat... șorlăce...

Părintele Moise a dat semn de mirare. A ridicat deci puțin patrafirul și s-a uitat în ceafa băiatului, după cave l-a acoperit din nou.

— Ce fel de șorlice? De unde le-ai furat?

— Din blidar... De la noi... Le-a adus mama...

— De unde le-a adus mumă-ta?

— De la oameni... A cusut cămăși...

Pierzându-și răbdarea, părintele Moise a hotărât să ajungă la miezul spovedaniei și să dea apoi canonul.

— Vorbe porcoase ai vorbit?

Traian a tăcut înfiorat.

— Hai, spune, l-a îndemnat cu hărțag.

— Am vorbit, s-a auzit șoapta lui Traian.

— Cu fetele de la școală, așa-i? Măgarilor și destrăbăiaților... Țigăncile care vin la școală vă nvața câte și de toate, lua-le-ar muma dracului să le ia. Ei îi umblând

și tu cu derbedeul de Sumedrea la șezători - s-a cârnit părintele Moise într-o dungă. Așchia nu sare departe de trupină... Umbli la fete, mă? - s-a răstit necăjit, mișcându-și patrafirul.

Neagu a tăcut din nou. Atunci părintele i-a luat patrafirul de pe cap și s-a holbat la el. Traian și-a ridicat fruntea spăimântat. Era palid ca un mort.

— Ai amuțit, mă, de nu vorbești? S-a vârî! stricăciunea-n voi ca viermele în brânză... Vă țineți numai de blestemății... Ca și ai mari... a făcut cu ciudă.

Traian Neagu nu putea scăpa din privirea bulbucată a părintelui Moise. Sta agățat cu ochii în această privire, ca-ntr-un cârlig. Răsufla adânc, cu gura întredeschisă. M-a spus Sumedrea... M-a spus Sumedrea... îl fulgera în creier o teamă ascuțită și violentă, ca o limbă de flacără.

— Deșartă-ți sufletul și nu tăcea - a urmat părintele Moise mormăind necăjit. Dumnezeu și-așa le știe toate. Dacă le ascunzi, iese la iveală că ești și păcătos și mișel... Ai să te faci un om de nimic, fără credință ca și moșu-tău... Cunoști blăstămății cu fetele de la școală?

— Răspunde! Ai călcat porunca a șasea?

Traian Neagu s-a cutremurat.

— Nu - a răspuns încet. Nu știu... Nu știu... M-am ținut de mână - a urmat a șopti înfiorat.

— Cu cine te-ai ținut de mână? l-a întrebat mânios preotul. Ai făcut-o într-ascuns, ori pe față? - a continuat sfredelind adânc.

Grumazul lui Traian Neagu s-a frânt ca sub o lovitură de muchie de topor.

— M-am ținut de... mână... cu...

— Spune odată - s-a burzului preotul.

— Cu Felicia... a gemut Neagu clătinându-se.

În tăcerea care s-a făcut, ca și cum clasa s-ar fi golit de aer și de viață, părintele Moise a simțit că se preface în stană de piatră. După această stare de o clipă, sângele i-a

năvălit în cap.

— Cu cine? - a mugit înfundat, aplecându-se asupra, băiatului.

Traian Neagu sta aplecat cu fruntea aproape lipită de genunchiul confesorului.

Părintele Moise l-a privit din nou în creștetul capului. A crâșnit și s-a umplut de ură. I se părea căvârtieșul din capul băiatului rânjește la el în batjocură. S-a săltat de pe scaun apucându-l pe Neagu de umeri ca pe o cârpă. Îi tremura barba și-i jucau ochii în ape tulburi.

— Cu fata mea? - a mugit iarăși ridicându-l pe Traian în picioare.

— Bătu-te-ar Dumnezeu de obială spurcată - s-a frământat smulgându-și patrafirul de după cap. Vasăzică tu ești ăla? Pumnul drept al părintelui Moise a trăsnet în obrazul lui Traian Neagu ca pisălugul în terci. Băiatul s-a răsturnat scoțând un strigăt de spaimă și durere. Aplecându-se asupra lui și ridicându-l cu un singur braț, ca pe un sac gol, preotul i-a băgat cealaltă mână - nă și a început a-l zgâlțâi crâncen:

— Tu, mă, la fata mea? Bătu-te-ar Precista de golan păcătos, să te bată!

Împingându-i capul înapoi, ca să-i vie în dreptul palmei l-a mai plesnit odată cu sete.

— Pustiește-te din fața mea! - a răcnit, cutremurând clasa. Ieși afară, nemernicule, că te omor! - a spumegat suflând greu și înecându-se în năduf.

Traian Neagu a plecat spre ușă împleticindu-se. Ieșind între școlari a găsit tăcere și s-a paimă. Îl priveau înfricoșați și zguduiți, ferindu-se pe lângă pereți. A trecut amețit printre ei, plângând, cu sughițuri. Gura-i era înțeleștată, iar jumătatea dreaptă a capului îl trăgea în jos, ca o bucată de plumb. Părintele Moise a trecut ca o furtună printre copii. Își lăsase patrafirul pe scaun și mergea cu fruntea aplecată ca un taur.

— Stați aici I - a poruncit aspru școlarilor coborând scările. Când a ieșit din școală, Traian Neagu și-a aruncat privirea speriată nealungul uliței. Câțiva copii se depărtau în grupuri mici - hârjonindu-se cu gălăgie. Erau dintre cei spovediți. Părintele Moise intra acasă la el, împingând poarta cu vrăjmășie. Traian Neagu s-a oprit, curmându-și răsuflarea. A întors ochii speriat în stânga, spre huda morii. Nu se vedea nimeni.

După amiaza târzie de Mai era calmă, plină de lumină și parfum. De peste drum, din țințirumul împrejmuit cu tei și cu salcâmi, coborau unde grele de in resme îmbătătoare, străbătând aerul pur, ca un fluviu nevăzut de ape dulci și tari.

A pornit spre vale, sughițând rar, în plâns fără lacrimi. La pod s-a oprit. Bulboana adâncă de lângă margine clocotea, făcând spume și zbătându-se în vârtej. O mlădiță subțire de arin, Venea adusă de undeva de departe, pe valurile mici ale râului. Prinsă și ea în vârtej, a fost întoarsă de câteva ori în largul ochiului de ape, apoi atrasă din ce în ce mai aproape, din ce în ce mai repede, spre mijloc. Aci s-a răsucit ca un priznel scăpat din sfoară apoi s-a ridicat brusc asupra apei ca un om care se-neacă și s-a cufundat drept în ochiul vârtejului.

Traian Neagu se uita năuc la bulboană. Avea o simțire de teamă, amestecată cu dor de singurătate deplină. A cercetat locul în neștire, apoi s-a îndreptat încet, lunatec, spre tufărișul des de sub arini.

Cuibul pe care și-l făcuse cu Felicia îl atrăgea fără scăpare. A intrat între tufe și a stat o clipă cu răsuflarea oprită. Se uita gol de gânduri la pajiștea abia încolțită. Printre firicelele subțiri de iarbă trecea o gânganie. mică. Se urca pe firul de iarbă până când ajungea aproape de vârf. Atunci iarba se apleca gingaș, depunând gângania cu delicateță la rădăcina-altui fir. Negura din capul lui Traian Neagu s-a desfăcut ca dintr-un caier și s-a răsucit toarsă

pe un fus nevăzut, legându-se de firele din pajiște. De aci, s-a împletit între piciorușele gânganiei și s-a desfășurat încet, încrucișându-se ca o țesătură de păianjen. Caierul de neguri se subția încet și în locul lui intra lumină lină, ca uitarea.

O liniște adâncă se aduna în tufăriș, ridicându-se din pământ și de pe margini, coborând de sus, din cerul albastru, al cărui zâmbet prietenos străbătea prin frunziș. Traian Neagu s-a așezat pe iarbă, prinzând între degetele mâinii drepte un firicel. L-a mângâiat de jos în sus, apoi întinzând și mâna cealaltă, l-a împletit eu altul.

Susurul apei trecea prin liniștea arinilor, răspândind gângurit nespus de lin.

Traian Neagu a fost căutat până noaptea cu lămpașele. Taica Visalon Luca a plecat la școală pufnind. Era seară târzie și în jurul școlii nu sufla țipenie de om. Firuca s-a dus acasă la Sumedrea și la alții copii. A plâns și s-a jelit ca după mort. A aflat că Traian a ieșit de la spovedanie bătut, cu părintele Moise după el. Părintele Moise s-a dus acasă și s-a întors după un ceas la școala cu obrazul zgâriat. Despre Traian nu se știa altceva nimic. Firuca a dat buzna în biserică. Era pe la nouă seara-se slujea denie. Fiind muiere, n-avea dreptul să intre în altar. A plâns deci către clopotar și l-a rugat să întrebe pe părintele Moise, ce s-a întâmplat cu băiatul ei. Clopotarul a intrat în altar și a întrebat. S-a auzit glasul părintelui gros și scurt. Oamenii din biserică au început a se frământa și a-și da păreri, de gândeai că au intrat șerpi între dânșii. Clopotarul a ieșit și a scos-o pe Firuca din biserică.

— A zis că să vă duceți dracului cu tot neamul vostru - i-a lepădat răspunsul părintelui, foindu-se.

— Să știi taică dragă că s-a azvârlit în apă - a strigat Firuca văzând pe taica Visalon cu lămpașul în mână lângă zidul de din jos al școlii. Vai de mine, vai de mine! Mi s-a dat băiatupe apă - țipa Firuca fără astâmpăr, frângându-și

mâinile.

Umblând pe malul râului, cu Gheorghită și cu tușa Veta, taica Visalon mugea înfundat și se sufoca mereu. Avea o durere năprasnică în el, cât nu o putea cuprinde. Când au dat peste băiat, în tufe, l-au găsit dormind chircit, cu genunchii la gură. Îl pătrunsese umezeala și frigul. Vorbea într-o lăture și se uita năuc împrejur.

În aceeași zi Felicia a mâncat o bătaie cruntă. A zdrobit-o părintele Moise în pumni, lovind-o și cu piciorul. Preoteasa s-a zbatut și s-a pus la mijloc zgâriindu-și soțul cu răzătoarea de mere în obraz. Atunci a primit ea a ducea bătaie din viața ei, la trezie. Palmele care le luase după petreceri – se pierduseră de mult într-o numărătoare fără șir.

Seara, la denie, părintele Moise a slujit cufundat în sinea lui ca într-o groapă cu tină rece. Era mohorât și amar, așa că sfârșind slujba a uitat să adauge, ca întotdeauna, urarea lui blajină către credincioși:

— Sfintele Paști să ne aducă pace și bucurie.

În care bârsănenii fac istorie.

Yara fusese destul de secetoasă, ploile cazând nepotrivit, după ce îi luna Mai și o bună parte din Iunie soarele pârjolise pământul și-i adâncise uscăciunea. Trecuseră vânturi calde, fără priință, despre care unii oameni umblați spuneau că vin de departe, din pustiuri întinse, unde nu se afla păduriște ci numai mărăcini și pir. La o vreme, au început să cadă și ploile, jumătate din iarbă n-avea să se mai ridice de la fața pământului fiind secată la rădăcină. Taica Visalon Luca tălmăcea după capul lui, că acele rădăcini uscate de iarbă se amestecă în pământ și dau alte roduri, care însă nu pot fi prefăcute în mămăligă. „Grofii cei bogați duc apă pe moșii și nu au a se teme de secetă” – zicea uitându-se întunecat într-un colț. Îmi spunea mie Szele Pișta, în temniță, că groful lor i-a pus să sape și să măie apele cruciș și curmeziș peste moșie. Pe

ici, pe colo, au ridicat roți mari, cu lopeți, ca la moară. Slugile învârt roțile și aduc apa. Când Vine secetă se uită oamenii întristați la locșoarele lor, cum se pustăesc în arșiță, iar vâtafii grofului râd într-un dinte de ei...

— Faceți irigație și voi – strigă la dânșii în bătaie de joc. Când să facem, dacă suntem toată vremea ia domnugrof? – răspund cei necăjiți. Și cum să facem? Doar 11 o s-aducem Oltul aici, fiecare, pentru cureaua lui de pământ?

Țăranii săraci din Bârseni, care își câștigau pâinea din căratul brazilor, umblau nădușiți de colo-colo, căutând hrană pentru cai. Se opreau în drum, către gară și lăsau animalele să-și întindă boturile spre firele rare, galbene, de pe șanțuri, îndată săreau picherii strigând și ridicând ciomegele în aer, ca iarba de pe șanț e a lor.

— Ce ne facem la iarna, dacă – **n** toiul verii nu găsim un braț de fân? – se întrebau bârsănenii uitându-se unii la alții și neaflând dezlegare. Hârtia trimisă la Mitropolie, ca să schimbe licitația făcută cu hoție, a rămas până la vremea asta fără răspuns „așa că Vasile Ilortopan se pregătea să intre cu cositorii în luncă. Așezată sub dealul Muscelului, nu departe de izvorul Bece, care-și răspândea apa puțină dar statornică pe întinderi destul de mari, lunca avusese umezeală mai multă ca alte părți de hotar. Crescuse iarbă grasă și deasă, de culoare Verde închisă» care izbea privirea îndată ce te uitai de departe, la câmpul roșcat dimprejur.

Când a fost mai pe urmă Jinga în hotarul de din sus și a trecut pe lângă luncă, a văzut negru înaintea ochilor. S-a întors acasă cu fălcile înțeleștate. De cum a coborât sara asupra satului, a plecat la taica Visalon Luca, fierbând. Auzise peste zi unele întâmplări petrecute la Brașov, altele la fabrica din sat, și i se umpluse paharul.

Casa moșneagului – era tăcută, cufundată oarecum în părăsire.

După întâmplarea cu spovedania băiatului, a urmat o lună de zile, în care Traian Neagu s-a zbatut bolnav, de aprindere.

Într-a opta zi – tocmai a treia zi de Paști, era gata să moară. Venise de sărbători și Ion Ceapă să o vadă pe Firuca, aducând prepus în capul lui, că acum trebuie să se însoare. Când i s-a făcut rău copilului, taica Visalon a fugit cu căruța lui Gheorghiță după doftor.

Tușa Veta sta lângă pat, băgând spaime, că o să se prăpădească băiatul de aprindere, ca și taică-său. Visalon a dat-o la o parte și a mugit: dacă moare copilul, pui mâna în beregata popii și-l achit – a zis uitându-se într-așa fel, că muierile s-au tras într-un ungher înspăimântate.

Copilul a scăpat ele aprindere, după care a zăcut lipsit de putere, în pat. Ion Ceapă a întors vorba să plece cu toții la el, în Agriș. În Bârseni nu mai e de trăit...

— La voi e mai bine? – a întrebat Visalon Luca rânjindu-se amar. Nu-i tot sărăcime, ca și aci? Nu curge sudoarea de pe voi ca și de pe noi? Nu-s ș-acolo patru-cinci căpcăuni care adună tot? Atunci de ce să ne ducem? Ca să dăm de alt popa? de alt Vlad? de alt Hortopan, de alți jandarmi?

Ion Ceapă s-a uitat cu sfială la moșneag:

— De fost, așa-i și în Agriș, nu zic. Dar aici ați apucat a vă urî cu ăi tari și nu mai merge.

— He, he – s-a rânjit Visalon Luca, tu gândești că ăștia mă urase pe mine, pentru că am barbă? ori pentru că mă cheamă.

Yisalon Luca? M-au urât și când ți-am avut. D-aia mJau vârât de două ori în temniță. Ca să-mi crească... Mă urăsc pentru că m-am pus împotrivă. Că nu-i las să se umfle în tihnă pe spinarea noastră. Unde în oi duce tot un drac... Fac la fel... Și ei și eu...

— În Agriș nu te cunoaște nimeni, taică, a stăruit Ceapă, începi rotăria și-ți Vezi de treabă iin-știt.

Visalon Luca a privit cu ochii adunați în obrazul lui Ion.

— La voi nu se află nimeni care să stea în gâtul bogătanilor?

— Ba se află, cum să nu se afle, i-a răspuns Ceapă clătinând din cap. E unul Voinea, parcă sunteți frați... Toată vremea-i în pâra și-n pricină cu ei... Apoi **n** ci eu pot să spui că-s unul d-ai de tac, a făcut aplecându-și ochii.

— Măi Ioane, a zis încet Visalon Luca, eu unde m-oi duce, mă adun cu ăi de seama mea. Nu pot trăi altfel. Așa ca mai bine stau aci... Nu plec din sat... Nici nu mor până n-oi plăti ce am de plătit - a gemut cu glas înfundat.

Cei din casă s-au cutremurat auzindu-l.

— Taică! s-a văitat Firuca, ai astâmpăr, taică!

— Du-te tu, Firuco, și-a ridicat moșneagul sprâncenele stufoase. Ia-l pe Traian și vă duceți. Stați acolo *până-n* toamnă și nu te mai vait a...

Firuca a început să plângă: - Cum să te lăsăm singur aci? - s-a zbătut amărâtă dând din colț în colț. Dacă Ion zice să ne cununăm, ne cununăm și ne ducem cu toții acolo. Singur nu te las... Ne-au copleșit necazurile, că mi s-a rătăcit mintea - a urmat a se zbuciuma plângând.

Până la urmă s-au înțelestotuş, să plece Firuca și Traian. Copilul slăbise ca o arătare și trebuia să bea lapte mult. În Bârseni nu era chip să mai găsească. Nu puteau câștiga aproape nimic. Beteșugul băiatului făcuse și din Firuca o stafie... Lucru la cămăși nu se arata de nicaeri, parcă trecuse ciuma prin oameni și nu le mai trebuiau înflorituri pe mâneci. La toamnă s-or cununa și or vedea ce e de făcut. Taica Visalon rămâne cu nuiielele și cu coșurile: **f** coate din ele o cofă de mălai și un pachet de tutun, de patru crețari. Mai vine tușa Veta și-l mai fierbe o oală de zeamă...

— Vedeți de băiat - a hotărât Visalon Luca. Eu sunt bătrân și plin de scorburi. Una mai mult, ori mai puțin, tot

atâta...

Rămânând deci singur, taica Visalon Luca își petrecea vremea împletind coșuri și tocmind planuri în cap. Era întunecat.

și amar. Avea o nemulțumire în suflet – din suflet îi trecuse în imp. Îl durea adeseori capul după bătaia din urmă în care-l fărâmasese domnul Farkas Árpád. Se scutura câteodată întinzându-și brațele ca să se dezmoștească.

În sat nu ieșea decât la două săptămâni ca să dea față cu jandarmii. Farkas se afla în concediu, la el acasă, așa că asculta mârâitul celui care îi ținea locul și pleca înapoi în cocioabă.

Valurile răscolite după licitația de la biserica nu se potoliseră niciun ceas, iar după ce s-a cunoscut că va fi an de secetă, s-au săltat de dedesubt, cu putere înnoită. În seara când a plecat Jinga la taica Visalon, a întâlnit în drum pe Matei Pârvu cu Stoica Filimon, amândoi cărauși necăjiți ca și el, care se duceau să-l roage pe bogătanul Hortopan să le dea câte o fâșie de luncă.

Se Vorbiseră cu o zi înainte mai mulți inși, dându-și păreri care mai de care. Umblau unele știri tulburi, cum că în Brașov s-ar fi sculat muncitorii dintr-o fabrica făcând grevă.

Se găseau în Bârseni destui să știe ce e aia grevă, așa că au putut afla și cei care nu știau. Ziceau zvonurile că ar fi ieșit câteva sute de muncitori în stradă și ar fi străbătut orașul strigând necazuri de ale lor și cerând plată dreaptă.

După asta, s-ar fi întors la fabrică, unde au dat peste poliție și peste jandarmi, care ocupaseră curtea și clădirile stând cu puștile la picior.

Ajungând lucrătorii la fabrică, i-a primit ia poartă un – căpitan de jandarmi care le-a poruncit să se oprească în loc și să aleagă unii care să poarte cuvânt despre jalba ce vor să o înfățișeze.

Au ieșit îndată din rândul dintâi al muncitorilor

grămădiți, patru inși, și-au pășit spre căpitan. Când au intrat pe poartă, căpitanul i-a poftit la birou. Până să se trezească de cap, cei patru au și fost împresurați de poliție și târâți în curtea l-abricei. În aceeași clipă au năvălit de după zidul din stânga douăzeci de jandarmi călări, tăbărând cu caii asupra muncitorilor. A curs sânge și s-a făcut moarte de om.

Încă în seara acelei zile au Venit patru jandarmi și la fabrica din Bârseni, vârandu-se între lucrători ca penele în osia carului.

Satul era străbătut așa dar de neliniște. Lucrătorii din fabrica, afară de trei meșteri băgați în pane ca stafidele în cozonac, erau tăietori de lemne moți și unguri, necăjiți și săraci, rușiți din foame și din întuneric.

Când au văzut jandarmii între dânșii și au aflat cele ce se petrec la Brașov, a trecut pe sub picioarele lor cutremur și și-au ciulit urechile ca robii care aud din depărtare sunet de lanțuri fărâmate. Vasile Fântânaru din Câmpeni s-a vorbit îndată cu Tașcă și cu Pocoș, după care a cerut slobod să plece acasă pe opt zile, că-i naște muierea. Având potriveală de dreptate de partea lui și arătând cartea primită de la nevastă, i-au dat drumul. Fântânaru a plecat în dimineața următoare la Brașov, umblând ca un ogar, de ici, colo, să știricească. La prânz s-a abătut în strada Nisipului, la Tudorică Șenchea, cu care se afla prieten, de când fusese Tudorica în fabrică. Mai avea cu el și alte prilejuri de vorbă, îndeosebi de la Paști încoace, de când s-a mutat. În gazda la maica lui Tudorică și la Marioara.

Ajungând pe strada Nisipului, i-a ieșit în curte găzdoaia lui Tudorică Șenchea și l-a privit pe sub sprâncene, după care i-a spus că chiriașul ei n-a dat pe acasă de trei zile.

— S-a dus la grevă! a făcut femeia săltându-și soldurile cu oarecare mânie. L-or fi băgat în temniță, că n-

avea astâmpăr, a continuat arătând mare plăcere de vorbă. Cele trei rânduri de pungi de grăsime care-i atârnav sub bărbie, s-au vărsat unul într-altul ca și cum ar fi vrut să se înghită. Fântânaru s-a uitat și s-a crucit văzând asemenea bărbie, apoi s-a răsucit pe călcâi și a ieșit în grabă mare. Din poartă a întors capul să dea binețe, că uitase. Găzdoaia lui Tudorică sta cu mâinile în șolduri și se uita galeș după dânsul. Văzându-i privirea, Fântânaru s-a năpustit pe poartă spăimântat și a prins în urechi din zbor mânia femeii jignite: Hăxina, să crăpi!...

Umblând de ici, colo, prin oraș, a aflat că muncitorii de la celelalte fabrici din Brașov și calfele de la unii dintre micii patroni au pus sculele jos și au ieșit în stradă, îndată ce s-a cunoscut șiretlicul cu care au fost prinși cei patru muncitori. Orașul întreg era în fierbere, cum nu se pomenise din vremea războaielor. Se știa că în clipa când cei patru lucrători au intrat pe poarta fabricii, de i-a prins poliția, muncitorii au avut grijă să-i vâre mai întâi în gloată pe cei doi bărbați care le erau mai dragi în lume: pe Andraș Geza și pe Vasile Lipoveanu, conducătorii lor și ai grevei. I-au tras între dânșii și i-au împresurat, așa că li s-a pierdut urma și se aflau ascunși. Vestea asta, răspândită între muncitori, le-a dat bărbăție și curaj iar poliției i-a căsunat mare mâhnire.

Prinșii, erau și ei oameni de bază, dar nu cei asupra cărora și-ascuțiseră dinții autoritățile.

Din cauza asta se pusese la cale o vânătoare cumplită de oameni, în vreme ce bătăile de la poliție curgeau grindină.

I-antânaru a plecat cu trenul de unsprezece seara în Bârseni, lăsând orașul în frământare. Trebuia să se înțeleagă ne* greșit cu Pocoș și cu Teașcă. Era așa de zbuciumat și de necăjit din câte auzise, că ar fi avut plăcere să puie foc lumii. Nu mâncase nimic ziua întreagă și n-ar fi putut înghiți o bucatură, să-i fi dat lapte de

pasăre, de care tot a auzit că e mâncarea cea mai bună de pe pământ. Sta cu nasul lipit de fereastra Vagonului și fierbea: unde-o fi Tudorică? Cu cine să caute el vorbă acum, să se sfătuiască? Să aibă crezare într-însul ca în stâncă. Toată muncitorimea s-a răscolit în Brașov. Și-au lăsat oamenii muierile și pruncii. Au trântit uneltele de podea și și-au suduit în obraz stăpânii. Au ieșit sub cerul albastru și au detunat ulițele vechi, cu case mohorâte, în care putrezeau bogății și oameni îndestulați.

Îndestulați din munca celor necăjiți. Iar el umblă de ici, colo cu trenul. Cei din Bârseni stau ca vitele fără glas și ca berbecii scopiți, uitându-se cum îi stoarce domnul Director și domnii dracu' să-i mai ia cum îi mai cheamă.

Când a ajuns Fântânaru acasă, era ceasul douăsprezece noaptea. De cum a deschis poarta și a intrat în curte, s-a desprins din pragul casei o umbră de om. Era întunereea beznă.

— Dumneata ești Vasile? s-a auzit glasul Marioarei, în șoaptă.

— Eu, a răspuns Fântânaru tresărind.

— Taci și hai cu mine, a zis Marioara, căutându-i mâna.

Au plecat încet prin curtea îngustă, trecând înainte.

Se auzea zvonul apei de sub pădure. Fântânaru pășea uimit lângă Marioara, având o înfiorare și o răscolire puternică în suflet. Se întâmpla ceva, ce dorise toată ziua - asta o înțelegea bine.

În fundul curții, la un pas de apa, era grajdul lui Senchea, gol și pustiu de când murise bătrânul. Nu se zărea nimic, nicio urmă de lumină dinăuntru, fiind lipit cu balebă amestecată cu lut. Când au ajuns în dreptul ușii, Marioara a întins mâna și a scârțâit cu degetul în scânduri. Îndată s-a auzit un glas: - Ai venit? Ușa s-a deschis și Fântânaru a pășit în grajd, rămânând, uimit în prag.

Grajdul lui Senchea era o alcătuire veche de bârne

groase, tencuite pe dinafară, cum spuneam, cu balegă și lut. Avea o ușă dinspre curte și alta în fund, spre vale. Cu tea fiind îngustă, grajdul era ridicat pe tot latul ei, așa că spre a putea ieși la râu, a trebuit să taie ușă și în fund.

Acest loc prielnic ascunzișului și fugii în caz de primejdie, a fost ales de Tudorică Șenchea în acea seară, pe la nouă, când a ajuns, venind pe jos prin pădure, cu Vasile Lipoveanu, de la Brașov.

Ridicarea tuturor muncitorilor din oraș în ajutorul celor prinși și schingiuiți la poliție, care între timp trecuseră de cincizeci de oameni, a fost înțeleasă de Andraș Gheza și de Vasile Lipoveanu, care conduceau greva, ca o faptă plină de urmări bune. Lupta era deschisă și se întinsese în cercuri largi. Au hotărât deci să împartă munca; Andraș Gheza, cu câțiva oameni oțeliți, rămâne în Brașov și conduce greva mai departe. Lipoveanu pleacă și ridică fabricile destul de numeroase din județ. În lucrarea asta îl ajută Tudorică Șenchea, care se dovedise om de cremene și luptător fără teama.

Re la șase după amiază, Tudorică și Lipoveanu au ieșit deci din ascunzișul în care se aflau, în casa lui Constantin, birjarul cel șchiop de pe trăsura Nr. 1 din Brașov – așezată la marginea pădurii, lângă locul care se cheamă Pietrele lui Solomon. Ieșind din casă, au luat-o în sus spre Poiana, ocolind drumul și potecile umblate. La șapte erau sus și se îndreptau către valea care dă în Râșnov. De aci au tăiat câmpul până sub pădurea Vulcanului, apoi prelingându-se pe sub brazi, au ajuns în dreptul casei lui Tudorică Șenchea. S-au desculțat și au trecut râul, intrând în grădină și de aci în grajd.

Tudorică a străbătut curtea, dibuindprân întuneric la ușa odăii, și ciocănind încet. A sărit Mari oară. Feciorul a întrebat-o scurt de Fântânaru. Când a aflat că-i plecat, i-a poruncit Marioarei să-i spuie maică-sii că o cheamă tușa Vet a și să o lase să doarmă, iar ea să fugă în grabă după

taica Visalon, să vie încoace. După ce se întoarce de la Visalon să stea în prag, poate Vine Fântânaru. Să-i ducă pe amândoi, care cum sosește, la grajd, fără vorbă. Să tragă cu urechea la drum. Dacă aude pași, ori prinde semn de primejdie, să dea fuga să-i vestească. Capul lor e în cumpăna. Deci să nu ia în glumă.

Marioara a trecut prin stări înfiorate de care s-a umplut ca un pom răsădit în pământ gras, plin de suc.

Mai întâi i-a fost teamă și s-a cutremurat, apoi vorbele lui Tudorică au ajuns în străfunduri, la durerile ei acoperite, înlăturând pojghița și scormonindu-le ca niște clește înroșite în foc.

Valuri de amărăciune neagră i s-au revărsat în sânge îngroșându-l. Când a priceput că se pune la cale ceva ascuns, inima ei însetată a început să bată cu curaj. Dacă i-ar fi cerut Tudorică să mute casa într-alt loc, ar fi luat-o în spinare și ar fi mutat-o fără zăbavă, cu dor, cu arșiță, de a face un lucru pe măsura durerilor ei nepotolite.

La taica Visalon, a găsit pe Gheorghită și pe Jinga. A intrat în casă și a înțeles că e privită cu mirare, la acest ceas târziu - Ce e Marioara? - a întrebat surprins Visalon Luca de pe marginea patului. Gheorghită ședea pe lăicioară, iar Jinga sta în fața bătrânului, destul de burzului.

— Să vii la noi, taica Visaloane - a făcut Marioara privind cu ușoară îndoială spre Gheorghită și spre Jinga. Visalon Luca s-a încruntat și s-a lăsat puțin pe spate:

— I-acasă Tudorică? - a făcut cu glas coborât, în care tremura patimă.

Marioara s-a uitat din nou împrejur, apoi a răspuns grăbit:

— Da... Gândesc că de Gheorghită și de Jinga n-am a mă feri, a urmat să vorbească fără teama de adineaori... Mai bine să vie și ei...

Cei trei bărbați s-au privit în ochi.

— De bună seamă ca să meargă, a hotărât Visalon, ridicându-se de pe pat, încovoiat.

Atunci a pătruns în odaie zgomot și pași și s-a auzit glasul lui Matei Pârvu, întrebând îndesat:

— Ești acasă, taică Visaloane?

Cei din odaie au tresărit și și-au încrucișat iarăși privirile.

— E Matei - a zis Jinga apăsând clanța ușii. Matei Pârvu și Stoica Filimon au intrat, dând binețe destul de scurt. Mai ales Pârvu, n-avea cine știe ce plăcere să lungească vorbă goală.

— Dacă ne-a trebuit să ne ducem la Hortopan, am aflat ce-am poftit - a făcut trântindu-și pălăria pe masă.

— Jinga a scăpat îndată un rânjel și o înjurătură.

— Dumnezeii lui de hoț... Ți-am spus eu taica Visaloane - s-a întors spre bătrân - că ăștia ai noștri sunt făcuți pentru jug... Când nu-i asupra lor, îl caută... Le tânjesc grumajii...

Matei Pârvu a sărit ca ars.

— Acum, dacă am făcut și noi o prostie, nu trebuie să ne înfrunți așa, Jinga-a zis necăjit. Ne-a ajuns câteamauzităela el.

— Ce V-a spus? - a întrebat cu silă Visalon Luca.

— Ne-a spus că să ne ducem la Mitropolitu -, să-l pupăm în fund. Că el nu dă o bucată din luncă nici lui tat - se măcar să-l vadă întins în uliță. Dacă ne trebuie fân să ne ducem cu banii în dinți, să-l luam cu kilu'... Să-i dăm scris la mână că are drept să ridice banii de-a dreptul de la fabrică, cu dobândă...

— Ptiu bātu-te-ar Dumnezeu de hoț - a sărit Gheorghiță de pe laiță. Tu ce-ai zis mă Matei la asemenea vorbe? Eu îl plesneam în numele tatălui.

— M-am răstit și eu, n-avea grijă - a răspuns Matei cu năduf. Atunci el s-a întors spre Filimon ăsta și și-a arătat colții. Așa zâmbește el...

— Nu zic că nu dau unora oleacă de luncă - a făcut mios. Nu le iau dobândă la toți. Care și care. Ai cu gura mare, să se șteargă pe bot... Să-mi dea în scris pentru fabrică, cu șase la sută camătă. Altfel poarta-i deschisă.

Filimon Stoica a ridicat din umeri cu oarecare îndoială. Zâmbea în doi peri și-și belea dinții cercând s-o scalde.

Visalon Luca și ceilalți se uitau la el întunecați.

— N-o fi el așa blestemat, dă-l dracului. Numagura-i de el... Dacă-m stăruie... a zis înghițind în gol.

— Du-te dracului și-ncearcă - a sărit Jinga mânios. Hai taica Visaloane... s-a întors curmând povestea.

— Unde va duceți? - a întrebat Matei mirat. Aha, uite și Marioara... Ce faci fată?

În odaie s-a simțit un fel de stinghereală. Visalon Luca a tușit, apoi s-a apropiat de Matei vorbindu-i liniștit:

— Mă Matei - du-te acasă și dă-i bună pace acum odată lui Hortopan... Cumva trebuie s-o scoatem la capăt că mor vitele și ne prăpădim și noi...

Matei a sărit din nou cu gura:

— A strigat la mine că acuma-i răskoală în Brașov și are s-arate stăpânirea ce poate... Cine nu-și vede de treabă, găsește pe dracu'. Să nu care cumva să creadă golani că ajung deasupra. Are să-i usture de n-orsă uite nici în mormânt.

— Ce am eu cu răskoala din Brașov? amântrebat necăjindu-mă. Eu am cu mine.

— Știu că ai cu tine - mi-a răspuns îmbulzindu-ne pe ușă afară. Da-daca s-ar vedea ăia din fabrică stăpâni, v-ar crește și vouă nasurile de n-am mai încăpea de ele. Vă cunoaștem noi cine sunteți...

Atunci mi s-a deschis o țără mintea și m-am gândit; Hai mă la taica Visalon. L-am tras și pe Filimon de mânecă după mine.

— Nu, că-i târziu - a făcut el. Așa-i mă? - s-a întors

Matei spre Filimon care a încuviințat din cap. Ce târziu? Care târziu? – am zis iarăși. E pâinea noastră... Pentru ea nu se află nici curând, nici târziu... Stă Vremea în loc... O oprim... Așa că am venit.

Visalon Luca s-a gândit puțin, apoi s-a uitat în ochii lui Matei:

— Dă mâne sară pe la mine Matei... Treci și pe la ăilalți. Vezi care) i-i părerea. Poate facem altă jalbă... a adăugat cu glas potolit.

Jinga a pufnit. Gheorghită s-a întors mirat spre moșneag. Matei s-a sucit încoace șincolo, apoi și-a luat pălăria de pe masă. Filimon se uita înaintea nasului ca un hăbăuc.

După ce au plecat cei doi cărăuși, Visalon Luca s-a oblii greoi de șale.

— Să mergem Gheorghită. Danu deodată. Eu mă duc pe ulița moașii. Voi dați pe huda ocolului. Ne-ntâlnim la Tudorică... Mie Filimon ăsta, îmi pute...

Ochii lui Visalon Luca au sticlit a tinerețe în lamina lămpașului afumat, așezat în colțul drept al grajdului, alături de ușa care se deschidea spre vale și spre pădure. Când l-a zărit pe Tudorică a suflat odată afund, după care i s-a părut că-i cade de pe piept piatra de moară care îl apăsa în singurătate. Văzând obraz străin s-a oprit și și-a rotit capul împrejur, apoi și-a ațintit privirea asupra lui.

— Taică Visaloane a zis Tudorică cu grabă, bine că vii... ăsta-i Vasile Lipoveanu din Brașov, s-a răsucit ager spre tovarășul său. Muncitor, a adăugat încet.

Lipoveanu, care se ridicase de cum a intrat moșneagul, s-a înseninat o clipă la chip. L-a prețuit din ochi pe Visalon, apoi i-a întins mâna.

— Am auzit de di murata taică Visaloane.

Bătrânul i-a strâns mâna.

— Ei îi auzit, cum să nu auzi. Mă latră toți dulăii... Ți-o fi ajuns și dumitale la ureche.

— Să știi Tudorică - s-a întors spre Șenchea vorbind încet, că am chemat și pe Jinga și pe Gheorghită. Sunt oameni de încredere.

Tudorică s-a bucurat de vestea bună.

— Bine ai făcut taică Visaloane - i-a răspuns grăbit. Avem trebuință de ei.

Atunci a pătruns zgomot de scârțâit de ușă și au intrat îndată, Jinga cu Gheorghită, după ce le-a deschis Tudorică zăvorul. Marioara s-a întors la locul ei de Veghe și s-a așezat în prag.

Întunericul nopții era nepătruns. Nori grei treceau fără grăbire dinspre miazănoapte spre miazăzi, plutind destul de sus, ca să nu arate semn de ploaie.

— Oameni buni și fraților - a început a lămuri Lipoveanu - de cum s-a cunoscut cu bârsănenii grămădiți în colțul grajdului - eu trebuie să vorbesc cu cineva din fabrică. L-am căutat pe Fântânaru și-i plecat. Aud de la Tudorică, despre unul Pocoș. Ar trebui chemat aci...

— Ce-i povestea? s-a îmbulzit fără răbdare Gheorghită. Se aude că în Brașov e izbeliște mare. Di minata ai fost de față?

— Am fost - a răspuns Vasile Lipoveanu, istorisind, destul de strâns cum s-au petrecut lucrurile.

Oamenii erau numii urechi.

— Dar nu prea avem vreme de povestit-a zis uitându-se la cei dimprejur. Trebuie să batem fierul cât e cald. Să dăm semn de luptă la toți muncitorii. Ce fel de om e Pocoș? Știți ceva de el?

— Îl cunosc eu, a întărit Gheorghită. Cu el încarc buștenii. E om de la roată. Te poți bizui ca și pe Fântânaru...

— Atunci să-l chemăm - a făcut Lipoveanu hotărât.

— Vreți să dați drumul la grevă și aici? a întrebat Visalon Luca uitându-se țintă la Lipoveanu.

— Nu pot ști acum, dacă va fi greva ori na. Nu cunosc

oamenii. Greva e o faptă mare... Trebuie să ai muncitori luminați... Dar ceva trebuie să facă... Măcar să stea din lucru un ceas două și să strige...

— Ce să strige? Cu ce vă alegeți din asta? - a întrebat Jinga.

— Să strige să le dea drumul la lucrătorii închiși la Brașov. Sunt peste cincizeci. I-au supus la cazne. Îi schingiuesc. Lupta lor e pentru toți... Isbânda lor de asemenea. Nu trebuie să doarmă nimeni.

— Cu ăștia de aci slaba nădejde, a clătinat Gheorghită din cap, îndoit.

— De ce? a tresărit Lipoveanu.

Gheorghită s-a încurcat puțin.

— Apoi nu zic eu că n-ar fi, dar îs tare necăjiți...

— Toată lumea muncitoare-i necăjită. D-aia trebuie să se ridice împotriva celor care o asprresc și o exploatează... - a răbufnit Lipoveanu. Să se miște cu toții, pretutindeni, ca la cutremur de pământ... Mijlocul cutremurului e într-un loc, dar valurile se întind până departe... Cu cât e mai tare și mai larg, cu atât se clatină mai rău dușmanul care trebuie pus la pământ...

— Asta așa-i, a încuviințat Visalon Luca. Dacă se mișcă și în Brașov și-n Bârseni și-n alte locuri e ca o cutremurare & pământului. Cei de sus se clatină și se pătrund de spaimă...

Simt că li se apropie ceasul și slăbesc chingile... Eu cunosc lucrătorii de aci. Unul fiecare ar pune bucuros toporul în țeasta stăpânilor, atâta-s de supti.

— Asta-i drept mă Gheorghită, s-a frământat Jinga. Dacă scaperi lângă ei din amnar, ia foc un capăt de țară... Dar noi ce facem? Stăm și ne uităm la lucrători? Avem și noi răfuială de dus la bun sfârșit... Așa cădați-i drumul în fabrică, cum îi ști... Când aud că ați început, mă duc cu toporul și-i crap capul lui Hortopan. După aia-l crăp al lui Faxkas. Pe urmă vine rândul popii...

Cu atâta patimă a spus Jinga vorbele astea, că oamenii din grajd s-au înflorat.

— Asta nu-i treabă bună, și-a ridicat fruntea Lipoveanu... Crăpi un cap, răsar șapte în loc, ca la balauri. Ai schimbat ceva în lume? Ai pus capăt nedreptății, ca unii să sugă, iar alții să muncească? ... Ba. Mi-a spus Tudorică despre pricina cu pășunea bisericii. Acolo trebuie loviți...

— Atunci îl dăm gata pe popă a sărit ca ars Gheorghiță.

— Ba nu - l-a oprit Lipoveanu. Pe popa ăsta al vostru îl cunosc. Nu-i niciun păcat dacă piere, dar de-l dobori vine altul și pășunea trece iarăși la bogătani.

— De unde îl cunoști? - s-a mirat întunecat Visalon Luca. Cele ce spui dumneata sunt limpezi ca lumina soarelui...

— Am avut odată o vorbă cu el, când m-a chemat unul din Bârseni; să-i repar batoza. Nici mai bun, nici mai rău, ca alți popi. Îl omori pe ei, vine altul... Bogătașii și ceilalți, care sug poporul, trebuie loviți în viața lor, în suc lor... Cum ai trage la o parte pământul de lângă rădăcinile unui pom... Se usca și cade... Eu zic să puneți mâna pe pășune...

Cei din grajdul lui Șenchea au rămas înmărmuiți. Le sticleau ochii și stăteau cu buzele întredeschise, fără glas.

Taica Visalon s-a săltat de pe buturuga pe care ședea și și-a ridicat mâinile ca și cum le-ar fi smuls din cătușe.

— Asta-i, oameni buni I - a gemut răsuflând adânc. Asta-i!... Să intrăm în pășune...

Gheorghiță s-a neliniștit și s-a răsucit în loc nedumerit:

— Credeți c-o să ne lase în pace? Pun jandarmii pe noi. Până să cărăm fânul, ne-au și alungat - a zis necăjindu-se.

— Nu-i vorba să cărați fânul - a intervenit iarăși Lipoveanu. Lupta nu se dă pentru un car de fân... E vorba

să intrați cu coasele în luncă. Să vă duceți cu grămada... Să vă vadă bogătașii... Să vă vadă sărăcimea... Să vă simtă curajul și puterea... Atunci cutremurul din fabrică se-ntinde și la vol.

Vxsalon Luca și-a umflat pieptul, sorbind vorbele lui Lipoveanu cu arșiță.

— Un ceas de vom sta pe luncă, mă Gheorghită, e destul. Nu se uita în Veac... De scos nu ne poate scoate cu una cu două. Văzând ce suntem în stare, intră groaza în ei. Nu îndrăznesc să mai facă atâtea hoții câte fac acum. Le e frica. Asta-i mai mare ispravă ca groaza din omor... Nimănui nu-i e mai sete de sânge ca mie... Aș Vrea să slobod din ei, de fiecare strop pe care mi l-au stors mie, o vadră plină cu stropi... Damai tare mă răcoresc cugetând ca intram în luncă... Atunci se vâă teama și-n popa și în Hortopan și-n Briotă șPn toți domnii și tâlharii care ne sug... își pierd cumpătul și umblă ca betegii... Dacă-s betegi, cad mai ușor... Căci de căzut trebuie să cadă odată. Nu unul... ci toți. Cu grămada. Altfel n-am făcut nimic.

Dinspre ușă, s-au auzit iarăși zgârieturi de mână. Cei din grajd au ascultat atenți, ridicându-se în picioare. Lipoveanu și-a pus pălăria pe lămpaș, acoperindu-l cu totul. Tu dorică a sărit la ușă.

— Cine-i? a întrebat scurt.

— A Venit Fântânarii - s-a auzit răspunsul Marioarii.

Ușa s-a deschis încet și lucrătorul a pășit în grajd, aplecându-se sub grinda de la intrare.

După o vreme - să fi fost pe la două noaptea - Fântânaru și Gheorghită au ieșit pe rând, din grajd, plecând în sat. S-au dus și s-au întors, înainte de a se face ziuă, apoi au plecat iarăși.

— Gheorghită a revent cu traista după gât, aducând pâne și ceapă verde. În grajd se ospătau, cu capetele pline de gânduri, Lipoveanu, Șenchea, Visalon Luca și Jinga.

Rechemat telegrafic din concediu, în urma

întâmplărilor de la Braşov, domnul şef Farkas Árpád a revenit în Bârseni plin de măreţie îmbufnată.

După o săptămână petrecută acasă, în satul lui, plecase la Băile Vâlcele, care pe vremea aceea puteau fi numite cu drept cuvânt Băile din Norioioasa. Acolo băuse apa, ținând cu gingăsie paharul între două degete de la mâna dreaptă şi sugând dintr-o țeavă de sticlă dreptunghiulară, înghițituri, despre care avea părerea că sunt foarte delicate, dar care în realitate reprezentau câte o jumătate de pahar. După ce-şi sorbea borvizul, Farkas se pipăia cu degetul arătător pe burtă, apăsând încetişor, spre a-şi da seama unde anume se întâmplă minunea tămăduirii căutate de dânsul.

De fapt, Farkas nu dorea decât să slăbească puţin. După cât a înţeles, borvizul de Vâlcele pătrunde în pântece şi se împreună cu grăsimile, sugându-le din trup, cum sugelipitoarea sângele din ceafă. Având borvizul această putere, domnul şef putea nădăjdui să scadă câteva kilograme din cele o sută nouă pe care le avea. Scoabă nu poftea să devie, socotind că burta este pentru demnitari şi pentru preoţi un semn al rangului faţă de poporul de rând.

Nici napu case omul să guste tihna băilor şi bucuria tămăduirii, când, a Venit telegrama să plece imediat la post. De altă parte se curma, brusc, firul abia înseilat al simpatiei ce-l apropia de o domnişoară destul de coaptă, înaltă, cu nasul mărişor, coroiat şi cu ochi de vultur, pe care o cunoscuse pe promenadă, într-un ceas de amurg, când oamenii şi vitele din Vâlcele treceau agale, fiecare spre rosturile lor.

Domnişoara îi mărturisise că-i plac îndeosebi militarii şi civilii trecuţi de patruzeci de ani. Aluzia aceasta fină, era totuşi destul de evident a şi de concretă, căci Farkas era militar şi avea patruzeci şi doi de ani. A mai spus domnişoara respectivă că nu poate suferi bărbaţii slabi şi că preferă pe acei care au o ținută impunătoare, fiind niţel

mai plinuți.

Auzind această declarație, Farkas a hotărât îndată să rărească paharele de borviz, ca să nu riște a deveni schelet. De asemeni a înțeles că trebuie să facă și el unele aluzii delicate, ca un cavaler încercat ce se afla. De aceea i-a împărtășit domnișoarei, privind-o cu viclenie seducătoare, că el știe din experiență ce calități au femeile cu nasul oarecum pronunțat. Pe acestea le iubește de obicei cu patimă. Fata s-a înroșit de plăcere și și-a privit cu ochii încrucișați vârful nasului, ceea ce nu era prea greu fiind binișor depărtat de obraz.

— Am auzit și eu ceva despre nasuri - a gângurit ca un clopoțel spart, încântându-se de podoaba ei atât de apreciată de Farkas... Credeam însă că numai bărbații se pot mândri cu ele.

tată deci câte lucruri a trebuit să părăsească domnul Farkas Árpád pentru blestemații de bârsăneni, care nu-l lăsau în pace nici în cele mai fericite momente ale vieții sale. Și iată <tece s-a întors măreț și îmbufnat, mânios și pornit pe răfuială cruntă la postul său.

Ajungând în sat în ziua de Vineri, la cinci după amiază, a găsit o lume dată peste cap și o forfoteală ea în vreme de izbeliște. Lasă că citise încă în Vâlcele ziarul: „Brassói Lapok” și cunoștea împrejurările în care se desfășoară greva din oraș. De asemeni Văzuse gara Brașovului înțesată de jandarmi și schimbase oarecari cuvinte cu unii dintre colegii săi, care făceau slujbă și înjurau de Dumnezeu pe peron. Dar casă afle că s-au răvășit și nenorociții ceia de la fabrica din Bârseni, la asta nu s-a așteptat.

Îndată ce a ajuns la post, jandarmul de legătură i-a comunicat să se ducă în clipă la fabrică. Muncitorii care au încetat lucrul la douăsprezece, pentru ora prânzului, s-au adunat la unu în mijlocul curții și au stat grămadă, om în om, strigând.

— Ce-au strigat? și-a ridicat Fa: kas fruntea și sprâncenele, bulbucându-și ochii.

— Au strigat să li se dea drumul lucrătorilor închiși la Brașov.

— Au îndrăznit ci să se adune și să strige? s-a holbat mai uimit Faikas. Văd aici planul de patrulare, a bătut cufumml o hait le de pe birou, pe care o găsisese pregătită. Patru jandarmi în fabrică. Doi în sat. Astea-s șase puști - a răcnit ieșindu-și din fire. Șase puști sunt treizeci de gloanțe odată. Din două încărcături cureți jumătate fabrica. Ce-au făcut jandarmii? Ce pasc acolo? Dumnezeuii voștri de fleoarle muieresti, a urmat să urle Farkas, negăsindu-și astâmpăr.

— Jandarmii erau la cantină cu funcționarii - a îndrăznit să prindă glas plantonul. Până s-au trezit de cap, oamenii se adunaseră și începuseră a striga.

— De ce n-au tras în ei? a detunat șeful.

— Pentru că nu făceau nimic, decât strigau din când în când. Văzând asemenea nebunie, jandarmii s-au proțăpît în patru colțuri, împresurând grămada de muncitori, cu baionetele pe puști. Au stat așa și au crâșnit din măsele, poruncindu-le mereu să se împrăștie și să se ducă la lucru. După un ceas, nebunii au strigat că ei acum vor să înceapă lucrul.

— Ce? Cum? - s-a crucit Farkas Árpád.

— Cum vă spun... Au strigat că vor să înceapă lucrul. Atunci, șeful patrulei, care a înțeles că și-au bătut joc de dânsul, i-a amenințat că-i leagă pe toți dacă nu dau pe față pe cel care i-a învățat să facă una ca asta. Muncitorii au tăcut ca mormântul. Șeful i-a amenințat din nou, că va fi împușcat tot al cincilea om, la nimereală, dacă nu-i dau pe față pe vinovat. Muncitorii au tăcut iarăși.

— Au tăcut și ungurii? - s-a răstit Farkas la jandarm. Acesta a căscat ochii, mirându-se

— Păi, au tăcut cu toții... Erau una... Atunci, a pășit

directorul, cu părul vâlvoi, lângă șeful patrului, boscorodind și dând din mâini pe sub nasul lui. Au vorbit cât au vorbit după care șeful patrului a ridicat din umeri, arătând că este sătul de câte se întâmplă în lumea asta, iar directorul s-a întors spre lucrători, ti tremura barba.

— Oameni buni, a zis, noi suntem prieteni vechi. Nu vă puneți cu puterea Statului, căci veți fi striviți... Dacă vă întoarceți la lucru și Vă vedeți de treabă, într-adevăr, precum spuneți, rog eu pe domnii jandarmi se va lase în pace... V-ați pierdut mințile... V-au zăpăcit unii care caută să vă nenorocească. Să rămâneți fără pâine... Voi sunteți oameni necăjiți... Lăsați nebunialaoparte... Ce aveți voi cu lucrătorii din Brașov? Aceia sunt răzvrătiți și vor plăti cu vârf și îndesat. Pâinea voastră e aici. Greva-i o rușine și o crimă împotriva celor ce Vă hrănesc...

Plantonul și-a șters fruntea de sudoare, torăind raportul... A continuat apoi, cu glas mai liniștit:

— Oamenii s-au întors acum două ceasuri la lucru. Că ei atâta au vrut: să stea în loc un ceas și să strige... Vă așteaptă Direcțiunea și șeful patrului ca pe iarba de leac, pentru cercetări... a isprăvit plantonul torăiala. Porțile sunt păzite; care cum pleacă din fabrică e scris pe listă, cu gazda lui cu tot și cu numărul casei în care șade...

Farkas Árpád s-a repezit la bicicletă. Luând asupra-și o pușcă și un revolver și urcându-se pe șea s-a avântat clocotind de mânie.

Vestea despre răzmerița din fabrică a pătruns în sat numaidecât. Cei care au dat de știre, au fost unii cărauși cu telegile încărcate de scânduri, care ieșeau pe poartă tocmai când s-au adunat lucrătorii.

Îndată au început a umbla oamenii și mai ales muierile de ici colo, frământându-se și uimindu-se.

Vestea creștea din gură în gură ca o stivă asupra căreia aruncă fiecare brațul lui de lemne. Veneau apoi unii, după rânduiala cea din veac, spre a turna gaz pe stivă, iar

alții ca să-i dea foc.

Așa, la început, s-a știut că muncitorii din fabrică s-au ridicat făcând grevă. După o jumătate de ceas s-a aflat că au dărâmat fabrica.

Peste un ceas s-a cunoscut fără greș că directorul a fost plesnit peste fălci de către Fântânaru, care, după cum știau alții, nici nu se afla în fabrică, de alaltăieri.

Cei mai mulți așteptau veste despre soarta lui Ghioca, pădurarul, pe care ar fi poftit să-l vadă proțăpitu picioarele în sus, ca să-i pută la nas directorului. Acesta, ca un domn mare ce era, putea fi agățat după legea spânzuraților, cu picioarele în jos.

O așa fierbere clocotea în sat, că trecând cu grabă mare Matei Pârvu pe uliță și întâlnindu-l pe Hortopan, s-a oprit, cu ochii ieșiți din cap și a început a răcni la el:

— Vrei bani și camătă pe fân! Dumnezeuirea cui te-a înțolit de tâlhar.

— Ha! Ha! - s-a rânjit Matei ca un nebun, ridicându-și pumnul și Vârându-l pe sub nasul lui Hortopan - acum v-ați dus dracului toți câți tâlhari a prăsit Dumnezeu pe lume...

Cei dimprejur, oameni necăjiți, care se adunaseră - neavând astâmpăr în casă - an simțit furnicare în trup și zor mare sub tălpi, auzind cuvintele lui Matei și văzându-l pe Hortopan cum îngălbenește. Au priceput că se clatină într-un fel satul, cu toate rânduclile din el. S-au împrăștiat îndată ce a plecat bogătașul bolborosind, căutându-și fiecare prietenii și rudele, de parcă le vârase cineva jar în inimi. Unii au luat-o spre casa lui Visalon Luca, alții s-au dus la Jinga. De aci au nemerit la Gheorghiță al Catrinii. Au umblat așa, preț de vreo două-trei ceasuri, de li se strâmbaseră grumajii copiilor, uitându-se după dânșii.

Spre sară, s-a liniștit ulița, ca și cum ar fi încetat să sufle vântul care o răscolise. Bârsanenii s-au întors cu ochii sticloși spre case, tăcând și având fălcile încleștate. Era o

mirare să-i vezi cum vin, după neliniștea în care se zbătuseră mai înainte. Ai fi zis că le-a dat cineva băutură din cele care te fac să-ți oprești gândurile într-un singur loc, ori că i-a suflat cineva cu mireme care-i fac pe oameni să viseze treji.

Când a străbătut iarăși Hortopan ulița, era pustie, măcar că nu trecuse de șapte seara. Ajungând acasă, l-a găsit în căsuța cea mică, lângă cuptor, pe Filimon Stoica. Vorbea cu nevastă-sa.

— Ce-i Filimoane? – s-a răstit încruntat! ndrăznești să-mi calci pragul?

Filimon Stoica s-a rânjit umilit:

— Taci încet, jupâne – a făcut uitându-se cu teamă împrejur. Taci încet și du-mă undeva să-ți spun ce am de spus...

Hortopan s-a uitat cu fruntea aplecată la Stoica, apoi s-a întors la nevastă, care sta speriată lângă cuptor.

— Hai în casă – a zis fără plăcere, răsucindu-se spre casa cea mare și luând-o înainte.

— Domnule Hortopan – a început Filimon Stoica frământându-și pălăria în mână și pândind obrazul jupânului, eu sunt om cumsecade.

— Știu, știu – a făcut nerăbdător Hortopan. Spune, ce-i?

— Eu nu mă pui contra cu oamenii care-s oameni de bază în sat – a continuat Stoica încurcându-se. Eu știu una și bună **z** copacul cel mare dă umbră buna...

Hortopan s-a uitat crunt la el:

— Spui odată ce vrei mă, ori te duci dracului de unde ai venit? a str gât răstindu-se.

Filimon Stoica a avut o clipă de cumpănă în suflet. Ar fi vrut una din două: ori să bage un cuțit în burta lui Hortopan, ori să se pustiască ei, undeva departe în lume, ca un om de nimic și să nu mai auză nimeni numele lui. Dar cumpăna a trecut și Filimon s-a liniștit sub ochii

neguroși ai jupânului, care-l pălmuiau din dreapta și din stânga, proptindu-l pe loc.

— A.m fost alaltăsara la Visalon...

Hortopan a căscat gura și s-a holbat la Stoica:

— Unde?

— La Visalon, a urmat Stoica Filimon. Am fost alaltăsară, după ce am ieșit de la dumneata...

— Aha - s-a încruntat iarăși jupânul. Dumnezeii voștri de păduchi cu cioareci. D-ăștia-mi sunteți...

— Eu nu, Doamne ferește - a protestat Stoica Filimon. Eu am priceput că mie-mi dai luncă - a rânjit cu umilință. Doar n-o să mă lași să pier cu gloabă cu tot, și-a ridicat ochii rugător la Hortopan.

Acesta a crâșnit din dinți și n-a dat răspuns. S-a răstit, aplecându-se asupra lui Stoica:

— Ei!...

— Dacă ne-am dus la Visalon - că m-a luat Matei cu sila - am văzut că plecau în toiul nopții în sat...

— Cine? a mugit Hortopan.

— Visalon, Jinga și Gheorghită al Catrinii - a răspuns cu glas adânc Stoica. Era față și Marioara lui Șenchea...

Hortopan și-a belit dinții și și-a coborât sprâncenele asupra ochilor:

— Ai aflat unde s-au dus? - a întrebat uitându-se apoi la Stoica.

— Gândesc, după cât am priceput, că s-au dus la Șenchea acasă... L-am auzit pe Jinga zicând: hai să mergem. Când a zis vorbele astea s-a întors spre Marioara... Acuma, auzind veștile care umblă în sat, cu răzmerițele, m-am gândit că...

— Ce te-ai gândit? - a întrebat printre dinți Hortopan, apucându-l de surtuc.

Stoica s-a înfiorat de o teamă nedeslușită.

— Am văzut cum te-a înfruntat pe dumneata Matei, pe uliță... Asta Vine de la corajia ce-a intrat în ei... Știi... cu

fabrica.

Vasile Hortopan l-a lăsat pe Stoica din sirinsoare și s-a întors spre fereastră. S-a gândit o vreme, bătrâna cu degetul arătător de la mâna dreaptă în marginea de jos a ferestrei, între ghivece, apoi s-a oblii de șale și a retezat povestea:

— Du-te Filimoane în sat... Trage cu urechea și vezi ce-i. Vîno-ncoace după ce se face întuneric bine...

— Viu jupâne-a făcut bucuros Stoica îndreptându-se spre ușă. Și... cu lunca... vezi...

— Lasă și du-te, i-a poruncit Hortopan scurt.

Filimon a plecat grăbit, Vasile Hortopan a oftat odată adânc și s-a uitat negru înaintea sa. Și-a strâns fălcile cu putere, desfăcându-și degetele de la mâini, ca niște ghiare, lacome să strângă pe cineva de grumaz:

— Mi se pare că ți-a sunat ceasul hârciogule - a mârâit umplându-se de venin.

Pe dinaintea ochilor îi juca chipul bărbos, cu privirea amestecată în ură și-n batjocură a lui Visalon Luca.

Peste un ceas, Vasile Hortopan era la domnul ref Farkas Árpád, care revenise de la fabrică și trântise pe birou tot arsenalul ce-l avea asupra sa. Îl aștepta o telegramă închisă în plic secret, adusă de cinci minute: „Greva din Brașov a luat sfârșit azi la ora trei. Patronii au acceptat în parte cererile lucrătorilor. Arestații puși în libertate. Capii grevei, András Geza și Vasile Lipoveanu dispăruți. Cercetați urma lor. Dacă-i prindeți, arestarea să se facă în cel mai mare secret. Escortarea lor la Brașov noaptea. Luați contact cu directorii fabricii în vederea asigurării ordinii nemaifiind motive de grevă”.

Farkas Árpád și-a smuls cingătoarea zvârlind-o furios într-un colț al canapelei. După cingătoare a zburat pălăria cu pene de cocoș.

— Dumnezeii ei de viață - a mugit holbându-se la planton și la Vasile Hortopan... Când să le arăt eu ce-i aia

grevă, îmi seacă apa de la moară. Î... Câți Dumnezei și Preciste pe lume - a continuat a sesbuciuma, neputându-se răcori din asemenea vâpae. Ce-i? - s-a răstit la Hortopan, călcând în picioare vechea prietenie. Am treabă! - a strigat trecând după birou nădușit. Spune repede!

Vasile Hortopan a zâmbit liniștit și s-a uitat prelung la domnul șef. A întors apoi ochii spre planton, cu înțeleșuri:

— Poate am a-ți spune ceva ce te interesează - a făcut cu obraz plăcut. Eu nu cunosc ce ai citit dumneata acolo, de te-ai supărat, dar pricep că ai sete că pui rânduială în capetele golanilor... Atuncea, dacă ai această sete, să binevoești a sta de vorbă cu mine...

Farkas Árpád a întors lui Hortopan o privire ascuțită. Ochii-i jucau tulburi, neodihniți. Și-a umflat nările și s-a așezat pe scaun, urmând să se uite la I-îortopan.

— Pleacă! - a poruncit plantonului.

Vasile Hortopan s-a așezat pe scaun și a început a povesti.

Viața care a trecut în cele două zile de când se aflau Lipoveanu și Tudorică în grajdul lui Șenchea, a fost plină de arșiță și de nerăbdare. Într-atâta vreme, Lipoveanu, Tudorică și taica Visalon, nu s-au mișcat nicăieri, ospătându-se cu merindea adusă de Gheorghită și bând-hpă rece din cofăelul înprospătat de Marioara. A umblat în schimb Fântânarii în noaptea dintâi, până a putut vorbi cu Pocoș și cu Teașcă, după care s-a lăsat liniște.

Gheorghită al Catrinii și Jinga au ieșit ziua - unul înaintea de amiază, altul după amiază, ca oamenii care nu urzesc nimic pe ascuns. Pocoș și Teașcă, n-au mai avut trebuință să-l vadă deocamdată pe Elntânaru, după ce au povestit în noaptea - dintâi, până aproape de ziuă. Dacă era să mai aibă trebuință, putea trece unul din ei pe la Gheorghită. Taica Visalon, a rămas pe loc, priindu-i mai bine să nu umble. Gheorghită și Jinga se puteau încrucișa

ca suveicile, căci așa era viața lor – dar bătrânul ieșea rar din vizuina și mai cuminte făcea stând pe loc în grajd, decât să se arate la chip tocmai acum. Afară de asta, lucrurile mergeau destul de bine și nu se ivise niciun semn că ar fi prins cineva de Veste Viața tainică din grajdul de lângă vale.

Ușa din fund era încercată și se deschidea cu ușurință. Dacă se arată primejdie în puterea nopții – fuga peste apă e lesnicioasă, iar dincolo de apă, noroc bun: se puteau cufunda în pădure, ori spre Brașov, ori spre Făgăraș.

Marioara adusese totuși toporul și două furcoale, să le aibă oamenii la îndemână, dac-o fi și-o fi să se abată asupra lor val neașteptat.

Sara a treia, care se lăsase de la Venirea celor doi drumeți în Bârseni, căzuse după un șir de nopți tomnatice, cu nori groși, plumburii, părând niște pribegi înfășurați în sărici dezlânate, destul de nehotărâți în privința drumului ce au a străbate. Unii se ghemuiau în Vârful Pietrii Craiului, făcând căciulă pe fruntea ei pleșuvă, doritoare de ocrotire... Alții se duceau fuduli spre Bucegi trecând pe deasupra Bârsenilor ca peste nimic. Ajungând la Bucegi se înfundau în nori mai Vechi, grămădiți pe culmile muntelui ca un stuf nepătruns de caiere. Opriți în loc, se vălmășeau și se întorceau cu fața spre pădurile din Bârseni, arătând îmbufnare și înnegrindu-se de supărare, că au fost opriți, în sfârșit, curgerea unora găsise deschideri pe deasupra măgurii, trecând granița prin contrabandă și dând cu tiña contrabandiștilor de pe pământ, care se căzneau să facă acel aș lucru, slăbătând drum greu, pe buze de prăpăstii, cil grănicerii în coaste.

Gheorghită al Catrinii a intrat în grajd pe la ceasul nouă, învăluit în întuneric. Vasile Lipoveanuera nerăbdător să afle toate câte s-au petrecut, având grabă de plecare chiar în acea noapte. Taica Visalon încă nu mai avea

astâmpăr. Tudorică și Fântânaru, se mișcau din colț în colț, cu trupurile încordate, gata să plesnească.

— Mai bine m-aș simți acolo, în fața vrăjmașilor - a scrâșnit Fântânaru. Aici mă pârpălesc - acolo m-aș răcori.

— Asta așa e, a oftat Lipoveanu... Unii cr-d că aceia care conduc luptele, stau feriți la o parte. Dacă ar ști câtă frământare și câtă zbuciumare e asupra lor, n-ar mai crede asemenea prostie... Omul care-i luptător nu poate avea mai mare suferință, decât să stea departe de locul unde-l cheamă toată firea lui. Să-și frângă puterea în pumnii încheștați și să izbească pereții, căutând potolire. Dar toate-s cu rost... Fără cap, fără judecată, fără plan, nu se poate face nimic... Asta-i învățătură de la oameni care au cercetat și au priceput viața... Dacă nu puneam noi la cale, nu se făcea nimic. Așa e?

Aflând din gura lui Gheorghită cele ce s-au petrecut în fabrică, Vasile Lipoveanu a suflat ușurat și a avut în ochi flacăra de biruință. L-a apucat pe Fântânaru de mână și i-a strâns-o aprig:

— Vasile - a zis, având ușoară tremurare în glas - ai săvârșit fapta de muncitor, care înseamnă început bun. Să știi că noi avem în lume de două ori pas: întâi, când ne învață maica să umblăm pe picioare și a doua oră, când ne învață socialismul să luptăm... N-am pierdut vremea în acest grajd. Am purtat o luptă și văd că am izbutit. Așteptând aici, v-am povestit multe, care nu trebuie să le uitați, ci să le spuneți și altora... Acum zi-i, Gheorghită: ce-i cu oamenii din sat?... s-a întors spre Gheorghita al Catrinii uitându-se la el cu dragoste.

Gheorghita și-a deșertat sacul. Vorbea repede, cu răsuflare neobișnuit de scurtă. Lipoveanu asculta atent și încordat.

— Dimineață, la cinci, ieșim șaiszeci de oameni, cu coasele. Ies și muierile cu furcile, ca să împrăstie iarba...

Visalon Luca a slobozit un muget înfundat. Cei de

față au întors ochii spre el. Moșneagul avea obrazul supt, cu carnea prefăcută în cremene; privirea îi strălucea aprinsă.

— Aa - a gemut Visalon Luca suflând adânc și scuturându-și cerbicea. Ieșim în luncă...

— Dacă ieșim - a urmat Gheorghîța înfierbântat - stăm unul lângă altul și băgăm coasele în iarbă într-așa fel, că de la om la om rămân doi pași depărtare...

— Hai să ne așezam să povestim cu răgaz, a intervenit Lipoveanu, îndreptându-se spre colțul de taină. Să luăm lucrurile de la început.

— Mult n-aș mai sta - a făcut Gheorghîța cu oarecare îndoială. Trebuie să fiu acasă. Jinga așteaptă cuvânt de la noi... Poate vine unul, vine altul...

— Te duci îndată - l-a liniștit Lipoveanu.

— Plec și eu - a hotărât Visalon Luca. Acum nu mai am de ce să stau aici...

— Plecăm cu toții, taică Vi saloane, a răspuns Lipoveanu. Îndată ce punem la cale ce avem de făcut, Gheorghîța pleacă cel dintâi. După ce cântă cocoșii o luăm și noi spre pădure... Atunci, te duci și dumneata.

— Euflec cu voi - a intervenit Fântânaru. Se cheamă că am încă cinci zile... Mă raped acasă să-mi văd muiera... Poate am prunc la ceasurile astea... a zâmbit răsucindu-și mustăcioara.

— Bine - a încuviințat Vasile Lipoveanu. O luăm spre pădure și ne ducem către Brașov. Ne aduci mai întâi știri despre cele de acolo - apoi pleci în calea ta... Acum să stăm să ne gândim: ce faceți voi, Gheorghîță, dacă vin asupra voastră jandarmii pe luncă?...

Aplecându-și capetele asupra luminii galbene a lămpașului, oamenii au ținut sfat.

Ațipind în două-trei răstimpuri scurte, peste zi, Marioara găsea destulă putere într-însa ca să stea de veghe pe prag, ciulindu-și urechile spre uliță, de-a lungul

ceasurilor negre ale nopții. Poate niciodată în viața ei n-a avut atâta răgaz liniștit să lege gând lângă gând și să cerceteze câte a petrecut și câte a pățimit. Maică-sa dormea aproape întruna, ajungând ani de bătrânețe uscată, în care pâlpaia oasteneala unui drum străbătut până la capăt. Băiatul era la meșteșug în Brașov, făcând ucenicie. Dinspre partea lui licărea o rază de lumină asupra zilelor ei mohorâte, făgăduind undeva, în curgerea vremii, ieșire la liman.

Marioara continua să muncească la rând cu bărbații, tocmindu-se unde se nemerea. Pleca în câmp și la pădure purtându-și voinicia trupului cu oarecare sfială. Era de mirare de unde se adună pe dânsa carnea albă și pietroasă care juca rotundă și plină sub haine, dând ochilor priveliște de sănătate fără zdruncin. Asemenea fapte se pot întâlni numai la munte, unde aerul și apa se îmbină sub strălucirea tare a soarelui, închegându-se în brăie de putere.

Sficiunea deschisese pârtie în această femeie zdravănă, de mult, de când a lovit-o fapta lui Lixandru. Atunci a suferit crâncen, mai ales din partea maică-sii și a muierilor care au melițat-o și au frânt-o în guri, ca pe o legătură de cânepă. Judecata ei dreaptă a găsit în isprava lui Lixandru lămuriri pline de amărăciune, peste care a putut trece totuși cu destul curaj. A căzut sub minciuni și vicleșuguri de fecior bogat. A crezut că dacă se mărită cu Lixandru, scapă mai degrabă taică-său din închisoare, având proptele. O fi ispitit-o și averea lui Lixandru, că, uite, dacă-și aduce bine aminte, era într-adevăr mușcată de trufie. Nu-și putea ascunde bucuria că-i vorbită în sat cu cel dintâi flăcău. Se ducea la biserică și se prefăcea că-i cu ochii pe icoane, dar în realitate iscodea pe margini și aduna privirile galbene ale fetelor și ale muierilor, ca un dar care-i făcea mare plăcere.

Când a lăsat-o Lixandru cu copilul în brațe și a

început judecata maică-sii, și-a plecat fruntea și s-a uitat în gol. S-a uitat fără să vadă nimic – apoi, încetul cu încetul golul s-a umplut de chipuri, de oameni, de întâmplări și de Vorbe scrise ca în carte. A văzut deci adevărul așa cum era: urât și plin de spaime. De atunci a priceput că viața ei se limpezește pe două laturi, care au încremenit așa cum s-au limpezit. Mai întâi și-a închis inima pentru dragoste, înțelegând că nu se va deschide decât într-o vreme foarte depărtată, la care acum nu trebuia să se gândească. În al doilea rând» a lăsat să-l crească ura împotriva bogătanilor și împotriva clevetitorilor care prefac și prelungesc suferința celor necăjiți, umflând-o și ținând-o necurmat sub bătaia flăcărilor.

Și-a petrecut deci anii muncind fără glas. Purtând în inimă ura ei tăcută, se socotea îndestulată. A Văzut cum se stinge taică-său, care n-a cunoscut în zilele lui nicio bucurie. A văzut cum se înalță și cum se desface ca un trunchi, Tudorică, devenind bărbat cu vorbă așezată, tare, ca o piatră de pus la temelie. Atunci a simțit mulțumire și nădejde. Lângă ea, se sălta din an în an, Victoraș, băiatul lipsit de tată, care zâmbea curat, întorcându-i priviri luminoase și nevinovate.

Isprava lui Visalon Luca și a tatălui ei ia pădure, moartea năprasnică a lui Necuale Vlad sub toporul ridicat deăănasia, vorbele lui Tudorică, suferințele oamenilor de aceeași seamă îi deichiseseră ochii și o întăriseră în ura și în tăcerea ei. Batjocura pătimită de la Farkas Árpád, a cutremurat-o apoi din nou răvășindu-i dintr-odată judecata și surpându-i încrederea. Până atunci avea un fel de mândrie a sufletului și-și vedea de treabă luând putere din curajul lui Tudorică, din dârzenia lui Visalon Luca și din ura pe care o simțea ca pe un cheag în piept. Bizuindu-se pe această putere, nu mai poftea nimic. Se mulțumea cu gândul nedeslușit că se află între oameni care nu-și pleacă fruntea, ci străbat bărbătește prin viață. Nu i-a trecut

niciodată prin cap că ar trebui să facă și ea ceva. Nici n-ar fi știut ce să facă.

După întâmplarea de la postul de jandarmi, puterea i s-a năruit ca un cuptor de nisip. A înțeles că nici Tudorică, nici taica Visalon nu făcuseră nimic ca să fie într-adevăr pavază vieții ei necăjite. A umblat năucită încurcând lucrul și nebăgând de seamă că încurcă. Vrea să puie mâna pe ceva și nimerea pe altceva. Iar în inimă-i urla un pustiu negru, sub Vifor de deznădejde.

Când au venit Tudorică și Lipoveanu și a priceput că acum se pune la cale o faptă dogorită în arșiță de ură, Marioara a zvâcnit ca o văpaie. Ca și cum s-ar fi umplu* dintr-odată de viață nouă – a simțit că-i trece prin cap și prin inimă vânt proaspăt care alungă zgurile și funinginile dintr-ansa. A tresărit și s-a pătruns de fierbințeală, apoi s-a încordat ca un om care a strâns putere în somn îndelungat. Alerga de la grajd în casă, ca o pisică, ușoară, atentă și trează. Avea grijă de tot ceea ce putea împlini ea în acele ceasuri de frământare cumplită, iar când a aflat că dis-diminează ies oamenii în lunca bisericii să taie iarba, și-a pregătit coasă, hotărâtă să-și taie și ea o brazdă.

Vasile Lipoveanu, Tudorică și Fântânarii urmau să plece din grajd înainte de zorii zilei. Taica Visalon iese odată cu ei. Trebuia să fie acum aproape de miezul nopții; vremea se ținea în cumpănă. Norii se grămădeau sterpi, neaflându-și astâmpăr. Poate până diminează se călătoresc dincolo de munți, după ce s-au plimbat degeaba, făgăduind ploaie, pe care până la urmă au păstrat-o într-Inșii. Din când în când se deschideau ochiuri mari de cer afund, vânat, depărtat, cu stele mici cât licuricii, doritoare de a-și tremura lumina asupra pământului.

Marioara privea în sus și asculta ușor cercată de oboseală, curgerea întunericului în liniștea nopții.

— Bine că rămâne taica Visalon aici până diminează – și-a adus aminte înțelesul la care au ajuns bărbații. Așa e,

cum a zis omul acela străin, Lipoveanu, care vede cu ochii prin întuneric și știe desluși toate câte vin în capul omului – a urmat să se gândească, alungând ațipeala care-i împresura ochii. Cum să nu fie așa? Dacă-l zăresc în luncă pe Visalon, bogătanii și jandarmii, întorc îndată lucrurile pe dos. 11 leagă și-l duc înaintea tribunalului, a treia oară. Îl omoară. Iar intrarea în luncă o pun pe socoteala lui. Ca și cum n-ar fi o durere a lumii ăsteia, ci o urzeală de om neodihnit. Doar domnii atâta așteaptă: să aibă de ce se lega, ca să întoarcă dreptatea cum le place lor... Așa că mai bine să stea taica Visalon aici și să aștepte. E destul dacă se pun în fruntea oamenilor Gheorghiiță și eu Jinga.

Marioara a oftat și s-a așezat bine în colțul ușii, ferindu-se cât putea din calea adierilor de aer rece care treceau dinspre pădure, îngroșate cu umezeala de pe râu.

— Săracutaica Visalon, cum s-a mai zbătut... Nu, că el se duce... Că el vrea să tragă brazda de pe margine, în capul rândului... Că el vrea să primească cea dintâi rază de soare în frunte și să se umple odată de aur pe dinăuntru...

— Mă fac ca un potir, mă Tudorică – a gemut moșneagul – Puteți bea din mine adevăr și omenie-a zis – iar cei care îl ascultau, s-au cutremurat ca și cum sufletul lui Visalon ar fi avut aripi și ar fi fâlfâit pe lângă ei.

Degeaba însă, căci chibzuiala a fost mai tare și taica Visalon și-a plecat cerbicea.

— Bine – a făcut gemând iarăși. Duceți-vă voi... Eu mi-oi face drum pe din jos de lunci ca să mă uit și să văd... Să-mi astâmpăr inima!...

Cocoșii au cântat prelung, încrucișând pe deasupra satului glasuri care străbăteau liniștea grea și adâncă a nopții ca niște trâmbiți subțiri din coajă de salcie. A început unii], din apropiere. Îndată a răspuns altul din vecini, arătând oarecare mânie, că a fost luat pe dinainte. După acești doi înaintași, s-a pornit în gloată de trâmbiți mulțime de cocoși, unii mai artăgoși ca alții, disputându-și

vrednicia în fața poporului de găini care picota, ascultând cu mulțumire, ca în vis, bătălia glasurilor.

De departe, din margini de sat, răzbeau de asemenea cântece destul de mânioase, prelungi și stăruitoare – cocoșii din acele locuri dorind să se afle în lume, că ei nu dorm și nu poftesc să tacă în fața altora, care stau prin cotețe de gazde fudule.

Marioara a zâmbit și și-a strâns fustele sub picioare. Se ghemuise în ea însăși ca într-un cuib și-și păzea căldura cu grijă, simțind în trup o amorțeală dulce și lină, de copil somnoros.

De bună seamă a ațipit și a pierdut socoteala vremii, căci în clipa când s-a trezit brusc și și-a aruncat ochii speriați spre poartă, a văzut în partea aceea a răsăritului pânze delicate de lumină străbătând întunericul. Era încă noapte – dar vestirile zorilor pătrunseseră în văzduhul negru ca smoala, subțindu-l.

A tresărit, iar inima i-a sărit de-a dreptul în gât. Îndată s-a ridicat în picioare, fulgerată de spaima... Cineva era la poartă și meșterea încet zăvorul... S-a aplecat înainte căscând gura, încordată, ca o sălbăticiune. Nu putea fi îndoială: cineva meșterea la poartă, iar un glas gros a mârâit unele verbe neînțelese.

Marioara și-a descălțat încet papucii, anume neîncheiați și i-a lăsat acolo unde se aflau. S-a desprins ca o nălucă și a pășit tiptil, înfrigurată, spre fundul curții. Nu făcea niciunsgomot în pajiștea arsă și bătătorita. S-a oprit ciulindu-și urechile. Se auzeau pași grei în jurul casei. A luat-o la fugă și a ajuns într-un suflet, zgâriind cu putere ușa grajdului. În grajd era liniște deplină. De cum s-a auzit zgârietura, a răspuns Tudorică: ce-i?

— Deschide – a șoptit Marioara șuierând.

Ușa s-a deschis, iar ea a intrat izbindu-se în perete.

— Plecați... plecați... – a urmat a șuiera gâfâind. E cineva la poarta...

— Suntem gata - a răspuns Lipoveanu din fund, în șoaptă. Era tocmai să plecăm...

Taica Visalon s-a ridicat de pe butuc. Se uita aprig împrejurul lui. Atunci s-a auzit zvon și s-a cunoscut glasul lui Vasile Hortopan:

— Aici îs fundături - a zis vorbind gros... Dincolo e valea... N-au unde se ascunde...

— Atunci te-a mințit... a răspuns alt glas.

Marioaraa tresărit. Era glasul lui Farkas. Incasă nu-s...

Pivniță nu e... Ce dracu-i aici? a întrebat glasul mânios pipăind pereții grajdului.

Când a pus Farkas această întrebare, ușa din fund s-a deschis și Lipoveanu, cu Tudorică au sărit pajștea care-i despărțea de apă, intrând în râu. Taica Visalon, tras după ei, s-a smuncit din mâna lui Tudorică, nevrând să-l urmeze. Marioara l-a împins pe frate-sau cu putere: Plecați... Ne descurcăm noi - a zis cu același glas șuierat, plin de patimă. Visalon era cuprins de un tremur ciudat. I se făcuse în cap o lumină albă ca cleștarul și rece ca gheața, iar inima-i bătea plină de sânge. A pus mâna pe furcoiul de lângă perete și s-a proțăpit crunt, cu fruntea aplecată, cu barba-n piept, spre ușa din față. Glasurile de afară se auzeau acum mânioase și nerăbdătoare.

— Cine dracusă știe că-i grajd aici - a făcut Hortopan. N-am fost în viața mea la ăștia... - a strigat, smulgând cu putere ușița, care s-a deschis în lături.

Au intrat bulucindu-se, Farkas și Hortopan. Îndărățul lor se mișcau jandarmi și oameni. Taica Visalon a mugea ca un taur și și-a repezit toată greutatea trupului încordat de ură în furcoi, îndreptându-i colții spre pânțele lui Hortopan. Acesta s-a răsturnat cu umerii în zid, străpuns până în spate. Visalon Luca a zvârlit coada furcoiului pe dreapta, lepădând-o din mâini. Hortopan s-a frânt de mijloc și a căzut urlând asupra furcoiului care i-a spintecat

mațele înfigându-se în sus, afund.

În clipa asta a detunat revolverul lui Farkas Árpád în tâmpla stângă a lui Visalon Luca. Grajdul s-a cutremurat trosnind din bârnele vechi. Pocnetul armei a pătruns în ele închizându-se ca într-o taină. Visalon Luca s-a prăbușit fără cuvânt. De la locul unde se afla, lipită de perete, Marioara a ridicat toporul și l-a izbit cu muchia în ceafa lui Farkas. Șeful jandarmilor s-a clătinat sub lovitură, apoi a cercat să-și întoarcă revolverul spre femeie. A căzut amețit, cu fața în jos, plesnindu-și obrajii în sângele care se prelingea subțire din capul lui Visalon Luca.

Afară mizea de ziuă. Se puteau Vedea prin ușa deschisa spre pădure pâclele plutind deasupra apei, ca niște pânze uriașe de păianjen care pribegesc fără căpătâi. Doi jandarmi au ieșit în fuga, sărind cu cișmele în râu... Zarea era pustie. Nu se vedea țipenie de om...

Cocoșii cântau triumful luminii asupra întunericului. Satul se mișca vioi în prospețimea răsăritului; oamenii sorbeau bucuria zilei, care le aducea mărturie despre nesecata prietenie a vieții.

Ulița începuse a fremăta de bârsăneni care ieșeau cu coasele pe umeri, având alături muierile și copiii mai mari, cu furci și greble. Soarele, roșu ca sângele, ridicase asupra lumii o geană, dinspre muntele Postăvarului. Norii se învăluiseră în ghemuri de lână neagră pe crestele Bucegilor, salutând răsăritul cu un fel de supunere și de sfială. Bârsănenii păseau zoriți, dându-și binețe, cu obrazurile luminate de hotărârea care le limpezia sufletul.

Astăzi își fac dreptate după capul lor... N-aveau habar că scriu istorie. Drept vorbind, nici nu scriau.

O făceau.

CUPRINSUL

Pag-Capitolul 1 5

11 18

111 28

IV 48
V, 59
VI... 64
„VII 74
VIII... 81
IX 90
X 102
„X) 114
„XII 120
„XIII 144
„XIV 156
X V 167
XV I 186
„XVII 203
XVIII 217
XIX 230
XX 238
XXI 247
Xâr—... 264
XXIII 281
XXIV 293
XXV 317
Atelierele Grafice Nr. 1 c. 1173
OAMENI
PATRAFIR
ROMAN